

Tilråding om vern i Østmarka

Forslag om Østmarka nasjonalpark og Østmarka friluftslivsområde

Innholdsfortegnelse

1 Forslag.....	5
2 Hjemmelsgrunnlag.....	5
2.1 Nasjonalpark	5
2.2 Vurdering av hjemmelsgrunnlaget for opprettelse av en nasjonalpark i Østmarka	6
2.3 Friluftslivsområde	9
3 Vurdering etter naturmangfoldloven kapittel II	10
3.1 Om kunnskapsgrunnlaget	10
4 Verneverdier	11
4.1 Skog.....	13
4.2 Myr	16
4.3 Dyreliv	16
4.4 Trua og sjeldne arter og naturtyper	17
4.5 Kulturhistoriske verneverdier.....	17
4.6 Påvirkning på verneverdiene.....	18
5 Brukerinteresser	19
5.1 Friluftsliv og aktivitet	19
5.2 Hytter og andre bygninger.....	20
5.3 Veier og annen infrastruktur	21
5.4 Kraftledninger	22
5.5 Motorferdsel	22
5.6 Skogsdrift.....	22
6 Saksbehandling	23
6.1 Bakgrunn	23
6.2 Saksgang, organisering og medvirkning.....	23
6.3 Høringsalternativer.....	24
6.4 Eksisterende vern, planstatus og andre offentlige reguleringer	25
7 Viktige endringer i verneplanprosessen	25
7.1 Avgrensing.....	25
7.2 Verneformer.....	27
7.3 Forskrifter	27
8 Samfunnsøkonomiske vurderinger av foreslått vern.....	30
8.1 Problemformulering.....	30

8.2	Dagens situasjon – Nullalternativet	30
8.3	Målsetninger	31
8.4	Relevante innretninger av verneområdet	31
8.5	Positive og negative virkninger av vern	32
8.6	Samlet vurdering av ulike virkninger	47
8.7	Forvaltning og administrative konsekvenser	49
9	Forutsetninger for vellykket gjennomføring	51
10	Høring av verneforslaget	51
11	Merknader til verneforslaget	51
11.1	Generelle merknader	51
11.2	Saksbehandling og prosess	55
11.3	Verneformer og -alternativer	58
11.4	Vernegrenser	61
11.5	Generelle merknader til forskriftene	69
11.6	Verneformål	72
11.7	Virksomhet og tiltak	76
11.8	Vegetasjon	98
11.9	Ferdsel og aktivitet	105
11.10	Motorferdsel	126
11.11	Lavtflyging	133
11.12	Bruk av drone og andre motoriserte innretninger	135
11.13	Jakt og fiske, samt forvaltning av vilt og fisk	136
11.14	Kulturminner og kulturmiljøer	138
11.15	Skogbruksinteresser	142
11.16	Fremtidig forvaltning	146
11.17	Erstatning	152
12	Vedlegg	153

Innledning

Miljødirektoratet fikk den 14.11.2019 oppdrag om å starte opp en verneprosess for Østmarka. Det skulle vurderes ulike verneformer etter naturmangfoldloven. Vi ble også bedt om å vurdere bruk av markaloven § 11 for vern av friluftsområder i kombinasjon med vern etter naturmangfoldloven. En av forutsetningene for vern av Østmarka som nasjonalpark var at vernet areal ble lagt til statlig eiendom, og at eventuelt vern på privat grunn skulle skje gjennom ordning for frivillig vern av skog. Det ble førende for avgrensning av utredningsområdet, som ligger på eiendommene til Oslo kommune og Nordre Follo kommune.

Forslag om opprettelse av en nasjonalpark i Østmarka er særegent i nasjonalparksammenheng på grunn av områdets bynære plassering og intensive bruk sammenlignet med andre nasjonalparker. I verneplanprosessen ble det tidlig problematisert at omfanget av eksisterende inngrep i området kunne komme i konflikt med hjemmelen for opprettelse av en nasjonalpark. I innledende faser av arbeidet med Østmarka nasjonalpark ble det derfor gjort vurderinger av områdets egnethet som nasjonalpark. Konklusjonen var at det under visse forutsetninger var naturfaglig og juridisk grunnlag for å opprette en nasjonalpark i Østmarka.

Det har gjennom hele prosessen vært en balansegang mellom hvilke inngrep som kunne inkluderes, innenfor rammen av hjemmelen i naturmangfoldloven § 35. I vurderingen av Østmarka sin egnethet som nasjonalpark skulle det også vurderes om enkelte eksisterende inngrep, slik som veier, damanlegg og kraftledninger, kunne tilbakeføres for å berede området for nasjonalparkvern. Det gikk man bort i fra, fordi de aller fleste inngrep hadde en bruk som var så etablert at det ikke var forenelig med tilbakeføring.

Klima- og miljødepartementet la i sitt oppdragsbrev til grunn at eksisterende bruk av området som et av hovedstadens viktige friluftsområder, inkludert bruk og drift av hytter og serveringssteder i Østmarka, skulle videreføres.

Innenfor disse rammene er tyngre tekniske inngrep, så langt som det er mulig, grenset ut fra nasjonalparken av hensyn til hjemmelsgrunnlaget for nasjonalpark. Vi tilrår en noe annen grensesetting enn Statsforvalterens forslag, der veisystemet fra Bysetermåsan til Vangen og Skjelbreia blir liggende utenfor nasjonalparken. Arealet sikres da som friluftslivsområde hjemlet i markalovens § 11.

Myndighet etter markaloven ligger hos Klima- og miljødepartementet, med delegert myndighet til Statsforvalteren i Oslo og Viken for blant annet å forberede saker om særskilt vern etter markaloven. Miljødirektoratet har en begrenset rolle i tilrådning av vern etter markaloven § 11. Vår tilrådning om opprettelse av friluftslivsområder etter markaloven begrenses derfor til valg av verneform. For det som gjelder restriksjoner i forskrift om vern etter markaloven § 11, henviser vi til tilrådingen fra Statsforvalteren i Oslo og Viken.

1 Forslag

Miljødirektoratet tilrår vern av Østmarka nasjonalpark i Oslo, Nordre Follo, Lørenskog, Rælingen og Enebakk kommuner med hjemmel i naturmangfoldloven § 35. Forslaget gjelder:

Østmarka nasjonalpark: omfatter 39,7 km² i Oslo, Nordre Follo, Lørenskog, Rælingen og Enebakk kommuner. Oslo og Viken fylke.

Med unntak av private boliger, hytteeiendommer og serveringssteder i privat eie, er hele arealet kommunal eiendom.

Forslaget innebærer at eksisterende Østmarka naturreservat (18 km²), omgjøres til verneform nasjonalpark, og i tillegg at 2,5 km² av eksisterende Spinneren friluftslivsområde omgjøres til verneform nasjonalpark.

Miljødirektoratet tilrår videre opprettelse av Østmarka friluftslivsområde i Oslo og Nordre Follo kommuner med hjemmel i markaloven § 11

Forslaget gjelder:

Østmarka friluftslivsområde: omfatter 31,1 km² i Oslo, Nordre Follo og Enebakk kommuner

Med unntak av private boliger, hytteeiendommer og serveringssteder i privat eie, er hele arealet kommunal eiendom.

Forslaget innebærer at 1,1 km² av Spinneren friluftslivsområde og hele Hauktjern friluftslivsområde vernes som friluftslivsområde.

Forslaget utgjør et nytt vernet areal på totalt ca. 70,837 km².

2 Hjemmelsgrunnlag

2.1 Nasjonalpark

Størstedelen av området foreslås vernet i medhold av naturmangfoldloven § 34 og § 62.

Den foreslåtte nasjonalparken utgjør et stort naturområde i sørboreal og boreonemoral vegetasjonssone. Berggrunnen er generelt kalkfattig, og er hovedsakelig preget av bart fjell i tillegg til et tynt, usammenhengende dekke av morenemasse. Topografien i Østmarka er svært kupert, med åsrygger og dypere dalsøkk vekselvis primært i nord-sørgående retning. Det ulendte terrenget har bidratt til at det står gjenværende lommer av gammelskog der hogst var vanskelig å gjennomføre. Terrenget legger også til rette for en variasjon i skogen, med en mosaikk av naturtyper og et mangfold av ulike habitater.

Den generelle skogstrukturen varierer noe innen området. Treslagssammensetningen er variert – dominert av gran og furu, men med innslag av boreale lauvtre, og stedvis innslag av edellauvskog. De aller fleste registrerte naturtypelokalitetene i området er gammel barskog. Mange av artsregistreringene tyder på at det finnes kvaliteter knyttet til naturskog blant annet i form av en rekke rødlistede insekter knyttet til død ved eller døde trær.

Ellers er det i området større intakte myrområder med stor betydning for fugleliv, insekter og planter. Naturregistreringene fanger også opp naturbeitemark, slåttemark, gammel lauvskog, rik sumpskog og bekekløfter. Området er av stor betydning for friluftsliv.

Vernepolitikken har et varig perspektiv, der 200 år ofte er satt som en referanseverdi. En nasjonalpark i de områdene i Østmarka som har minst hogstpåvirkning, kan ha som delformål å gjenskape en naturlig tilstand lite påvirket av mennesker ved å la dagens hogstfelt utvikle seg fritt til naturskog i et langsiktig perspektiv. Vern av et større område som nasjonalpark vil på sikt skape nytt habitat til sårbare og truede arter som finnes i dagens lommer av gammelskog, og slik bidra til nasjonale miljømål for naturmangfold.

2.2 Vurdering av hjemmelsgrunnlaget for opprettelse av en nasjonalpark i Østmarka

Vilkårene for å verne et område som nasjonalpark etter naturmangfoldloven § 35 er at området er et større naturområde som inneholder særegne eller representative økosystemer eller landskap og som er uten tyngre naturinngrep.

Vilkåret om at området som vernes er et større område er begrunnet i at vernekategorien nasjonalpark skal brukes til å verne større, sammenhengende økosystemer. Lovens forarbeider tallfester ikke et arealmessig minstekrav, men i Ot.prp. nr. 52 (2008-2009) s. 409 vises det til at Ormtjernkampen nasjonalpark på slutten av 60-tallet ble opprettet som landets minste nasjonalpark på 9 km², og at nasjonalparker ikke bør være mindre enn dette, men normalt bør ha et betydelig større arealomfang.

Den foreslåtte Østmarka nasjonalpark omfatter et areal på 39,7 km². Dette oppfyller etter Miljødirektoratets vurdering naturmangfoldlovens vilkår om at området skal være et "større område".

Det andre vilkåret er at området fremstår som et naturområde. For å oppfylle kravet om "naturområde" er det ikke et krav at området er uten enhver menneskelig påvirkning, men det trekkes en grense mot aktiv bearbeiding av naturen. Utgangspunktet er at innmark i friluftslovens forstand skal holdes utenfor grensene til en nasjonalpark, med mindre det gjelder små eller ekstensivt drevne arealer, for eksempel en setervoll jf. NOU 2004:28 s. 322-323 og Ot.prp. nr. 52 (2008-2009) s. 210-211. Ferdselsveier og liknende spor av menneskelig aktivitet hindrer ikke at det fortsatt dreier seg om et naturområde. Kravet om naturområde utelukker heller ikke at det er kulturminner i området.

Naturområdet må inneholde særegne eller representative økosystemer eller landskap. Med «særegne» menes at området har karaktertrekk som skiller det fra andre områder, for eksempel et unikt eller særlig vakkert landskap. "Representative" er områder som er gode eksempler på en

bestemt naturtype eller landskapstype. I kravet om særegenhet eller representativitet ligger også at området bør ha verneverdier av nasjonal eller internasjonal betydning.

Omtalen av det andre vilkåret i forarbeidene til naturmangfoldloven presiserer at området kan være noe påvirket av mennesker: *"Det at området har vært brukt til ekstensiv utmarksbruk slik som beite, jakt og fiske og vedhogst, hindrer ikke at området i det vesentlige fremstår som et naturområde."*

Østmarka inneholder mange naturtyper, som beskrevet i Statsforvalterens rapport, men det som først og fremst særpreger Østmarka er et relativt stort innslag av gammel skog. De største forekomstene finner vi i dagens Østmarka naturreservat. Det ligger videre en del eldre skog i området sørvest for naturreservatet, og til dels i de vestre delområdene av verneforslaget. I det øvrige utredningsområdet er det større andel ung skog ispedd lommer av gammel skog. I Østmarka er det registrert 103 ulike registrerte rødlista arter, 34 av dem er knyttet til gammel skog.

Det er videre et vilkår at området må være "uten tyngre naturinngrep". Det fremgår av forarbeidene til naturmangfoldloven (Ot.prp. nr. 52 (2008-2009) s. 410) at med områder uten tyngre naturinngrep menes bl.a. det som i forvaltningspraksis legges til grunn for såkalte inngrepsfrie områder. Forarbeidene nevner som eksempler på tyngre tekniske inngrep som vil ha betydning for vurderingen, blant annet offentlige veier og jernbanelinjer, skogsbilveier, traktorveier, landbruksveier og anleggsveier over 50 meter lengde, gamle ferdselsveier rustet opp for bruk av traktor eller terrenggående kjøretøy, kraftledninger med spenning på minst 33 kV, vannmagasiner, regulerte elver og bekker, kraftstasjoner, kanaler og forbygninger. Det følger av naturmangfoldlovens forarbeider at begrepet i lovbestemmelsen imidlertid er ment å være mer skjønnsmessig enn oppregningen over. Det avgjørende er om området i sin helhet fremstår som i det vesentlige uberørt av tyngre tekniske inngrep.

Innenfor utredningsområdet for nasjonalparken finnes bruksbygninger som naust og lignende, hytter (private hytter og turisthytter), veier, kraftledninger og damanlegg. Flere av disse inngrepene anses som tyngre tekniske inngrep i omtalen i naturmangfoldlovens forarbeider.

Flere kraftledninger går gjennom området, og området har i overkant av 20 damanlegg av både eldre og nyere dato. Flere veier går inn i området fra den omkringliggende bebyggelsen. Veiene går til dels langt inn i marka med forgreininger til hogstfelt, hyttefelt og tekniske installasjoner. Veiene er i hovedsak private grusveier og traktorveier, og de fleste veiene er stengt med bom.

Utredningsområdet har utvilsomt en rekke viktige naturkvaliteter og store opplevelsesverdier. Opprettelse av en nasjonalpark her vil være viktig for å sikre disse verdiene for nåværende og framtidige innbyggere i Norges tettest befolkede område.

De samlede inngrepene i utredningsområdet må likevel karakteriseres som betydelige, både opp mot de juridiske rammene for opprettelse av en nasjonalpark, og hva som er forvaltningspraksis når det gjelder inngrep i andre nasjonalparker. Innlemming av veier i en nasjonalpark er problematisk knyttet til hjemmelsgrunnlag, og er videre en lite ønskelig forvaltningspraksis.

Miljødirektoratet mener at eksisterende inngrep i Østmarka er av et sånt omfang at et vern av hele området som en sammenhengende nasjonalpark ikke er i tråd med naturmangfoldloven § 35. Tiltrådingen fra Statsforvalteren i Oslo og Viken innebærer opprettelse av en nasjonalpark med tre delområder som ligger inntil hverandre, adskilt av to kraftledningstraséer. Vi er enige i at disse traséene ikke kan inngå i nasjonalparken.

Det er lagt til grunn i oppdraget at eksisterende veier til Vangen og Rausjøen skal opprettholdes. Miljødirektoratet mener omfanget av veier i området går ut over hva som kan anses som et område "uten tyngre naturinngrep" i naturmangfoldloven § 35. Lovens forarbeider nevner konkret skogsbilveier, traktorveier, landbruksveier og anleggsveier over en viss lengde som eksempler på tyngre tekniske inngrep. Forarbeidene viser til at området i sin helhet må fremstå som i det vesentlige uberørt av tyngre tekniske inngrep. I Østmarka er det flere veier som går langt inn i området, og samlet sett mener Miljødirektoratet at deler av området ikke fremstår som i det vesentlige uberørt.

For å oppfylle lovens vilkår om at en nasjonalpark skal være "uten tyngre naturinngrep", mener derfor Miljødirektoratet at grensen for nasjonalparken må trekkes slik at eksisterende veier i all hovedsak blir liggende utenfor området. Miljødirektoratet tilrår derfor at deler av arealet som Statsforvalteren har tilrådd som nasjonalpark, vernes som friluftslivsområde med hjemmel i markaloven § 11. Dette innebærer også at de største hogstfeltene blir liggende utenfor nasjonalparken.

Nasjonale miljømål og internasjonale forpliktelser

Stortingsmelding 14 (2015–2016) *Natur for livet* skal bidra til at vi når nasjonale og internasjonale mål for naturmangfold, og er gjeldene frem til en ny melding basert på Kunming-Montreal avtalen er på plass. De nye Kunming-Montreal målene erstatter Aichi-målene, som var gjeldende til 2020, under biomangfoldkonvensjonen.

Vern av til sammen 71 km² i Østmarka svarer direkte på forpliktelsene gjennom Kunming-Montreal avtalen, der det ble fastsatt internasjonale forpliktelser om 30% vern av landareal. Vernet bidrar også til å oppnå de nåværende nasjonale miljømålene for naturmangfold, som er:

- Økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester
- Ingen arter og naturtyper skal utryddes, utviklingen til truede og nær truede arter og naturtyper skal bedres og
- Et representativt utvalg av norsk natur skal tas vare på for kommende generasjoner.

Stortingsmelding 14 trekker blant annet frem at det i de store, lavtliggende skogområdene på Østlandet er mangel på skogvern, og i behandlingen ble det satt et mål om 10 % skogvern i Norge. I dag er det vernet i overkant av 5 %. Det står videre at det derfor vil være viktig å etablere nye naturreservater, også større verneområder, og at det vil være nødvendig å verne skog som på sikt kan utvikle viktige naturkvaliteter.

Vern av større skogområder er et viktig tiltak, blant annet for å ivareta de artene som Artsdatabanken har vurdert til å være truede. I dag regnes 2 398 arter som truet i Norge. Dette utgjør 12 prosent av de cirka 23 000 artene som er vurdert. Norsk rødliste for arter fra 2021 viser at om lag halvparten av de truede artene lever i skog, og av disse er de aller fleste knyttet til eldre skog og skog som er lite påvirket av hogst.

Vern av Østmarka vil bidra til skogvernets dekning av skog i lavlandet i Sørøst-Norge og skog på middels og høy bonitet. Det vil utgjøre et av få større, sammenhengende verneområder med skog, spesielt i denne delen av landet. Bidraget til den økologiske sammenhengen mellom verneområder i Sørøst-Norge vil likevel være marginal på grunn av avstand til øvrige større verneområder.

Vi viser også til FNs bærekraftsmål 15, spesielt de delmålene som omhandler

- beskyttelse, gjenoppretting og bærekraftig bruk av økosystemene
- å redusere ødeleggelsen av habitater
- å stanse tap av biologisk mangfold

2.3 Friluftslivsområde

Det resterende området foreslås vernet som friluftslivsområde i medhold av markaloven § 11.

Markaloven § 11 gir hjemmel for å verne som friluftslivsområde områder som på grunn av naturopplevelsesverdier har særskilte kvaliteter for friluftslivet. Områdets naturopplevelsesverdi, herunder faktisk bruk og tilgjengelighet, vil danne grunnlaget for om et område skal vernes som friluftslivsområde.

Forarbeidene til markaloven (Ot.prp. nr. 23 (2008-2009) s. 44) angir at det ved vurderingen av om et område skal vernes etter markaloven § 11 skal legges vekt på områdets preg av å være urørt og naturlig, områdets særpreg, om området avviker fra omgivelsene og framstår som "spennende og trolsk", områdets variasjon, mangfold og kompleksitet, herunder vekslingen mellom skogrommenes størrelse og form. Det skal også legges vekt på vekslingen mellom bratt og flatt terreng, mellom trær og undervegetasjon, lune og forblåste steder, tett skog og utsiktspunkter, variasjon mellom sluttet gammelskog og naturlige åpne områder og variasjon i trærnes alder med videre.

Det skal videre legges vekt på naturlige landskapsrom uten forstyrrende inngrep. Også menneskeskapte åpninger i skogen, som setervoller og plasser vil måtte vektlegges. Av betydning for vurderingen vil også være områdets forekomst av vann, bekker og myrer, og områdets stillhet og fravær av støy.

Det fremgår av forarbeidene til markaloven (Ot. prp. nr. 23 (2008-2009) s. 18) at Statsforvalteren i Oslo og Viken forutsettes å være regionalt fagorgan for saker etter markaloven, og blant annet gis ansvar for å forberede vernesaker. Myndigheten er delegert til Statsforvalteren i Oslo og Viken i eget brev av 31. august 2009. Miljødirektoratet har dermed ingen formell rolle i tilråding av vern av områder etter markaloven § 11. Vi har derfor ikke gjort vurderinger av restriksjonsnivå i det foreslåtte friluftslivsområdet, men har gjort mindre justeringer i oppsett og formuleringer i forskriften som ikke endrer innholdet i bestemmelsene.

3 Vurdering etter naturmangfoldloven kapittel II

De miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven kap. II må vurderes i saksbehandlingen ved opprettelse av verneområder, jf. naturmangfoldloven § 7. Vedtak om områdevern er utøvelse av offentlig myndighet, og prinsippene i §§ 8-12 skal derfor legges til grunn som retningslinjer i verneplanprosessen.

Etter § 8 i naturmangfoldloven skal offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet, så langt det er rimelig, bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger. Beslutninger skal også legge vekt på erfaringsbasert kunnskap.

3.1 Om kunnskapsgrunnlaget

3.1.1 NML § 8

Statsforvalteren gjennomgikk i 2018 det eksisterende kunnskapsgrunnlaget om natur- og miljøverdier på eiendommene til Oslo og Nordre Follo kommuner med tanke på å vurdere om områdene egnet seg for mulig vern som nasjonalpark. Statsforvalteren la til grunn datasettet «viktige naturtyper» som er hentet fra Miljødirektoratet sin kartkatalog og skogbrukssektorens miljøregistreringer i skog (MiS). Det ble da også innhentet informasjon om arter fra datasettet «Arter av nasjonal forvaltningsinteresse». For data om skogalder, treslagssammensetning og bonitet, er skogbruksplaner, SatSkog og arealressurskart benyttet.

Norsk Institutt for Naturforskning (NINA) har hatt oppdrag med å vurdere naturkvalitetene og verneverdiene innenfor området. I tillegg til en vurdering av dagens biologiske verdier, hadde NINA også oppdrag om å vurdere potensialet for skjøtsel og restaurering med tanke på å øke verneverdier på sikt.

I tillegg har det kommet fram mye informasjon om brukerinteresser og verneverdier gjennom innspill i verneplanprosessen og i møter med ulike organisasjoner.

Miljødirektoratet mener at kunnskapsgrunnlaget for området er tilstrekkelig, og vurderer basert på dette kunnskapsgrunnlaget at områdene har naturverdier som kvalifiserer for vern som friluftslivsområde etter markaloven og som nasjonalpark etter naturmangfoldloven.

3.1.2 NML § 9 - 12

Etablering av Østmarka nasjonalpark forventes å få en positiv virkning på økosystemene, med særlig betydning for verneverdier knyttet til gammel skog. Områdets status som nasjonalpark, kan føre til økt ferdsel og slitasje på terreng, men totalt sett vurderer vi at det ikke foreligger risiko for skade.

Ved etablering av nasjonalpark kan det bli mer ferdsel og økt press på de mest populære utfartsområdene og turmålene. Det er imidlertid allerede i dag mange besøkende. Etablering av nasjonalpark vil gi ressurser til å møte disse utfordringene på en bedre og mer systematisk måte enn i dag, blant annet gjennom en helhetlig besøksstrategi for nasjonalparken og de tilstøtende områdene.

4 Verneverdier

Naturkvalitetene gir etter Norsk institutt for naturforskning (NINA) vurdering grunnlag til å dele området inn i delområder basert på verneverdi. NINA delte området i 6 delområder, noen av disse er tatt ut av det endelige verneforslaget. Miljødirektoratet har derfor slått sammen gjenværende areal til tre delområder (se fig. 1 under). Østmarka nord-vest (delområde 1) omfatter en relativt høy andel gammelskog sammenliknet med Osloomarka for øvrig, og med enkelte rike og høyproduktive naturtyper som kalkskog og edellauvskog, bl.a. i områdene Spinneren og Hauktjern som er vernet etter markalovens § 11. Østmarka sørøst (delområde 2) er sterkere påvirket av tidligere flatehogst. De ytre områdene i vest er preget av mye bruk fra lokalbefolkningen. Østmarka naturreservat (delområde 3) er tidligere kartlagt med verneverdier knyttet til gammel, relativt upåvirket barskog med relativt mye død ved og arter knyttet til død ved.

Dagens naturverdier er klart størst i dagens Østmarka naturreservat, mens delområde 1 er vurdert å ha regional verneverdi og delområde 2 er vurdert å ha lokal verdi. Det er vurdert å være et stort potensial for restaurering, spesielt innenfor delområdene 1 og 2. Totalt omfatter det samlede verneforslaget omtrent 66,8 km² skogareal. Av dette er omtrent 65,3 km² produktiv skog (inkludert eksisterende vern). I den delen Miljødirektoratet foreslår som nasjonalpark er omtrent 37,7 km² skog, og nesten 36,5 km² produktiv skog.

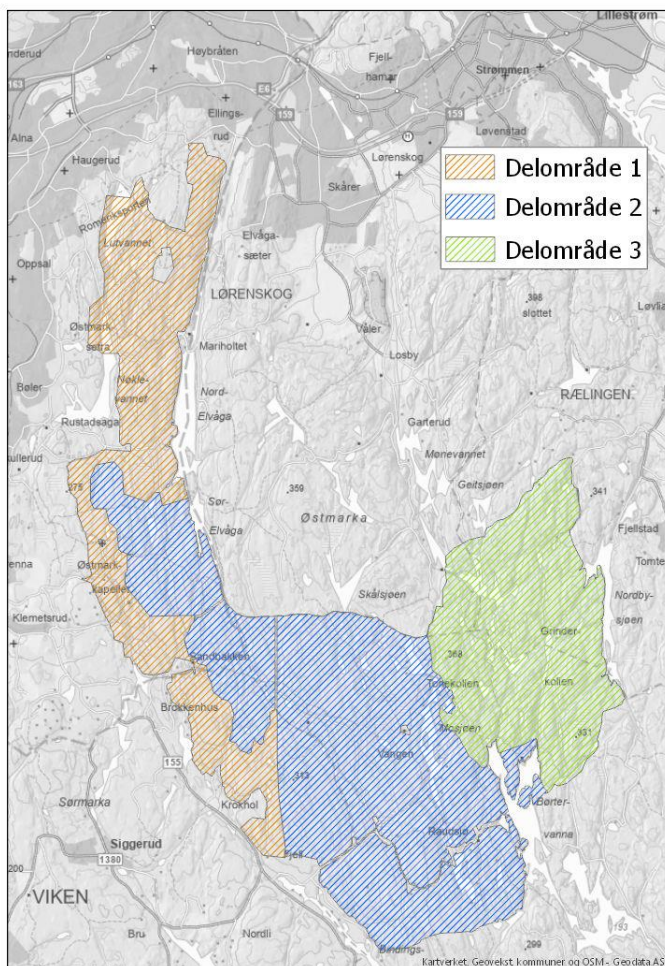
Vern av Østmarka vil gi et betydelig bidrag til skogvernets dekning av skog i lavlandet i Sørøst-Norge, og av skog på middels og høy bonitet. Med sitt samlede areal vil området utgjøre et av de største, sammenhengende verneområdene med skog i denne delen av landet. Bidraget til økologisk konnektivet vil være marginalt ettersom området ligger avgrenset mellom bebyggelse, infrastruktur og vannsystemer, men utvidelsen vil være et godt økologisk tilfang til eksisterende vern i Østmarka naturreservat og naturreservatene Tretjernshøla, Styggvannsdalen og Ramstadslottet i nord.

Landskap og økologi

De skarpe gradientene fra tørkeutsatte koller, bratte lisider med mulighet for mer næringsrike vannsig, til fuktige og våte søkk er karakteristisk for Østmarka. Forkastningene går i hovedsak i retning fra nord til sør. De største høydeforskjellene og variasjonene er i nordvest/vest, der det varierer fra dype daldrag med over hundre meters høydeforskjell til mer småkuperte partier. I

midtre og sydøstlige deler er landskapet slakere og høydeforskjellene er relativt sett mindre, selv om det også her finnes noen dype og trange kløfter.

Det meste av berggrunnen består av grunnfjell av ulike gneiser, med lite næringsstoffer til plantene som vokser der. Næringsinnholdet varierer betydelig innenfor denne hovedgruppen grunnfjellsbergarter. Det kan også stedvis være næringsrik sigevannspåvirkning. Store deler av Østmarka-regionen har bart fjell eller tynt løsmassedekke, særlig på kollene. Morenemateriale forekommer i hovedsak mellom Nøkle vann og Elvåga, ved Børtervannene og i daldraget Rausjøen-Mosjøen-Tonevannet, og spredt i området ved eksisterende naturreservat. Den underliggende geologien, løsmassedekket og topografien påvirker markas produksjonsevne og vegetasjonen. De mest produktive arealene i området ligger under marin grense eller på morene, mens kollene med bart fjell eller tynt løsmassedekke gjennomgående har lav produktivitet.

Figur 1 Kart med inndeling av verneforslaget i delområder. Området er basert på NINAs kartleggingsrapport, men forenklet til tre delområder. Delområdene samsvarer ikke med verneforslagets inndeling etter ulike verneformer.

4.1 Skog

Østmarka nordvest (delområde 1)

Skogtypene innenfor området er sterkt preget av underliggende geologi og terrengformer, noe som gir et landskap med tørre, furudominerte sør-nordgående rygger og mellomliggende trange og dype kløfter, der det ofte er myr- og sumpvegetasjon. De lavestliggende delene av området ligger under marin grense. Disse arealene ligger i boreonemoral vegetasjonssone, mens resten av delområdet ligger i sørboreal sone. Berggrunnen er oppgitt som grunnfjell, men det er lokaliteter med kalkkrevende arter i sprekksoner og i lokale forekomster med amfibolitt.

Lavfuruskog og lyngfuruskog dekker større arealer på de mest grunnlendte og eksponerte ryggpartiene. På de aller tørreste partiene dominerer røsslyng, tyttebær og reinlaver, ofte med småvokst furuskog. I fuktigere partier tar bærlyngtyper over, her med en blanding av gran og furu. I større partier dominerer en tørr utforming av blåbærgranskog, og i mindre partier med innslag av boreale lauvtrær som osp og rogn. Bunnsjiktet varierer, med blanksigdmose eller etasjemose som de to dominerende artene. På fuktigere, gjerne sigevannspåvirkede arealer er det en god del areal med småbregneskog, stedvis også lågurtgranskog. Her kommer arter som skogfiol, markjordbær, skogsveve, fingerstarr, teiebær, skogsalat og legeveronika inn. Stedvis vokser det også blåveis. Snerprørkvein kan dominere i bunnsjiktet her sammen med storkransmose. Det er først og fremst omkring Nøkle vann og Lutvann at man finner de rikeste skogtypene. Her kan man også finne mindre kalkskogspartier. Stedvis opptrer lågurtskogen knyttet til rasmare, ellers i smalere soner mellom rik sumpskog i bunnen og fattigere vegetasjon oppover lisidene. Spesielt i området i de nordlige delene av Nøkle vann er det også innslag av store edellauvtre som alm, ask, spisslønn og lind, og også noen små partier med edellauvskog og store osper. Sumpskog dekker større partier i forsenkninger og i trange søkk og kløfter. Svartor, gran og bjørk opptrer i ulike blandingsforhold, og det er også variasjon fra nærings- og artsfattige til intermediære utforminger med relativt stor artsrikhet. Karakteristisk innslag i busksjiktet er trollhegg, og delvis også ørevier. Ellers er myrhatt, myrfiol, skogrørkvein, stjernestarr, skogburkne, og i bunnsjiktet grantorvmose og storbjørnemose vanlige arter. I de fuktigste partiene er mannasøtgras en svært karakteristisk art.

Det er generelt spor etter tidligere skogbruksaktivitet innenfor delområdet, men sammenlignet med annet areal i Oslomarka er det en arealmessig ganske høy andel med gammelskog. To kjerner i dette gammelskogsarealet er de to eksisterende friluftslivsområdene Hauktjern og Spinneren. Mye av den eldste skogen består av fattige furudominerte skoger eller bærlyngblandingsskoger. Delvis er dette lavproduktive skoger, og dødvedandelen er relativt lav, men det er partier med vindfall fra senere år hvor det lokalt begynner å bygge seg opp en del døde stammer. Ved Hauktjern er det spesielt høy bonitet med grove grantrær med skog som har kommet i oppløsningsfase, der gamle trær begynner å gå over ende. I de lavereliggende delene av området er det også en del læger av store edellauvtre og osp.

De vanligste indikatorartene på dødved for gammelskog i området synes å være granrustkjuke, mens andre indikatorarter forekommer mer spredt. Det er registrert mange kalkkrevende sopparter innenfor delområdet, bl.a. fiolgubbe (NT), blek korallsopp (NT), rødtuppsopp (NT), marsipanstorpigg (VU), vrangstorpigg (NT), besk storpigg (NT), flammebrunpigg (VU),

børstebrunpigg (VU), grangråjuke (NT), jordbærkantarell (VU) og lammesopp (VU). Funnet av den truede arten fiolkorallsopp (EN) vurderes å være spesielt verdifullt. Flere av disse artene er det ytterst sjelden å finne utenfor områder med kalkrike kambrosilurbergarter. Det er potensial for å finne flere interessante arter.

Arealmessig dominerer likevel trivielle og fattige skogtyper. I sum kan arealets høye verdi som storområde og delarealer med rike naturtyper og mange truede/nær truede arter til dels oppveie tidligere skogbruksinngrep og at trivielle og fattige skogtyper dominerer arealmessig. Begge de to friluftslivsområdene (Spinneren og Hauktjern) er tidligere vurdert å ha regional verdi.

Totalt vurderes delområdet som å ha regional verdi (***) basert på Miljødirektoratets tidligere metodikk for skogvernregistreringer. Med den skjøtsel som allerede i lang tid har vært drevet av Bymiljøetaten, både mht. ungskogstynning og myrrestaurering, er imidlertid restaureringsprosessen godt i gang, og det er sannsynlig at området vil få økt naturverdi i framtida.

Østmarka sørøst (delområde 2)

Strøkretnigen i grunnfjellet går mer i retning nordvest-sørøst, sammenlignet med delområde 1 hvor retninger er mer nord-sør-orientert. Høydeforskjellen er relativt sett også mindre i dette delområdet, selv om det også her finnes noe kløfter og søkk. Delområdet består ellers av flere og større innsjøer og myrer. Dette bidrar til å sette sitt preg på området.

Skogtypene og øvrige naturtyper er ellers som i delområde 1, men preges i langt større grad av næringsfattige vegetasjonstyper. Fattig furuskog på rygger og toppartier og bærlyng-barblandingsskoger på arealer med tykkere jordsmonn og mindre uttørkingsfare, med variasjon fra dominans av røsslyng, tyttebær og reinlaver på tørrere typer, og med artsfattig og moserik blåbærdominert granskog på det fuktigere, med blåbær, tyttebær og smyle i bunnen og med dominans av blanksigdmose og etasjemose. På sesongfuktig bunn overtar grantorvmose og også storbjørnemose i bunnsjiktet. Der det er litt mer næring vokser også gauksyre og snerprørkvein. Det er relativt rikelig med sumskoger innenfor delområdet. Disse varierer fra fattig til intermediær type. Typisk for det fattigste utformingene er ganske artsfattig flora, med gran, bjørk og ofte slanke svartor, og med trollhegg og ørevier i busksjiktet. I rikere utforminger kommer bl.a. mjødurt, enghumleblom, kvitbladtistel, slirestarr og i de rikeste sumskogene en sjelden gang hestehov og ballblom. Rike fastskogsmarktyper er bare observert noen få steder innenfor delområdet. Lågurtgranskog er tidligere registrert i 7-8 naturtypelokaliteter, stort sett i små områder. Typiske arter her er blåveis, skogfiol, markjordbær, fingerstarr og skogsalat. Nord for Raudsjøen er det registrert et lite kalkskogselement. Her vokser krattfiol, vårerteknapp, tysbast og trollbær. I bunnen av det samme området er et parti med gråorskog med rikelige med kranskonvall. Også andre kalk-/næringskrevende arter er registrert innenfor dette området, bl.a. med arter som moskusurt, myskemaure, myske, skogsvingel og svarterteknapp, i tillegg til en kalkindikator som putevrinose. Mange av registreringene av nær trua og trua arter innenfor delområder er knyttet til de tidligere kartlagte naturtypelokalitetene. Rødlisteregistreringene av sopp er nesten utelukkende knyttet til død ved, med bl.a. arter som rosenjodskinn (VU), lappkjuke (VU), huldrevoksskinn (VU), dråpekjuke (VU), ospekjuke (VU), dynekjuke (EN) m.fl.

Store deler av arealet er tydelig påvirket av nyere tids flatehogst, men det synes knapt å ha vært noen avvirkning iallfall i siste tiårsperiode. Det er en lav andel gammelskog sammenlignet med mange andre områder i Oslomarka. Arealer med naturskogspreg er små og finnes flekkvis. Det er også der det finnes dødved av større dimensjoner av høyere nedbrytningsgrad. Lokalt finnes det gammelskog som er i ferd med å nå oppløsningsfase, og med større antall stokker som har falt over ende. Fortsatt er imidlertid læger med lav og dels midlere nedbrytningsfase dominerende. Flere av disse mindre områdene er registrert som naturtypelokaliteter. En viktig faktor er at det er kort spredningsavstand for kontinuitetsarter fra det store gammelskogsområdet i Østmarka naturreservat og også viktige nøkkelbiotoper på naboeiendommer. Et annet område med kort spredningsavstand til delområdet er Gaupesteinmarka naturreservat, som ligger en snau mil mot sør. Det er et område med mye gammelskog og mange trua og nær trua arter.

Totalt vurderes delområdet å ha lokal verdi (*) etter Miljødirektoratets tidligere metodikk for skogvernregistreringer. Den viktigste funksjonen til dette delområdet er at det binder sammen et biologisk verdifullt område i nordvest med Østmarka naturreservat i øst.

Til tross for hard hogstpåvirkning gjennom hundre år har området et godt restaureringspotensial som følge av korte spredningsavstander fra viktige kjerneområder. Spredning herfra kan være årsak til det artsmangfoldet av dødvedarter som finnes på de små gammelskogsarealene som er tilbake i dag, men det kan også være reliktføremønstre. En annen viktig kvalitet i delområdet er det høye antallet store og i stor grad intakte myrer. Det er potensial for restaurering og økende gammelskogs kvaliteter over tid innenfor delområdet.

Østmarka naturreservat (delområde 3)

Østmarka naturreservatet er på knapt 18 km² og ligger i Enebakk, Lørenskog og Rælingen kommuner. Området ble vernet som naturreservat første gang 21.12.1990 og utvidet ved kgl.res. 13.12.2002. Formålet med vernet er å bevare et større, relativt uberørt og variert barskogområde med tilhørende plante- og dyreliv, som er typisk for denne delen av Oslomarka, og som har særskilt vitenskapelig og pedagogisk betydning. I de sørøstre deler av Østmarka ble Rausjømarka skogreservat opprettet i 1976. Det var en administrativ fredning, ved formannskapsvedtak i Oslo kommune. Skogreservatet lå på Enebakk kommunes grunn, men Oslo skogvesen hadde overtatt driften av de 34 000 mål store Rausjøskogene i januar 1965, da Oslo kommune kjøpte eiendommen av And. H. Kiær & Co.

I dette delområdet er det et stort spenn mellom fattige og rike fastmarkstyper av skog. Arealet nord for Kroktjern, Midtre Kytetjern og Tonekollen er næringsfattig og dominert av bærlyngbarblandingsskog og blåbærgranskog, mens det sørøst for dette er mye lågurtgranskog. I sistnevnte vokser også mer krevende arter som blåveis, myske og vårerteknapp samt bl.a. skogsvingel og kranskonvall. I disse områdene er det også lokalt forekomster av edellauvtrær som lind, hassel og spisslønn. Dette rikere partiet fortsetter også et stykke utenfor det eksisterende naturreservatet, i tilstøtende deler av verneforslaget. Som i de andre delområdene er det partier med rik sumpskog, inkludert myrkanter. De større myrene er fattige. Det er ellers verdt å merke at også deler av Østmarka naturreservat har vært gjenstand for betydelige hogstinngrep, og deler av arealet vil være å anse som restaureringsareal i skogøkologisk tilstand. Likevel vil viktige kjerner i dette delområdet være viktig for spredning av arter til nærliggende

arealer. Særlig det opprinnelige Rausjømarka naturreservat på drøye 5 km² er et viktig kjerneområde i så måte.

4.2 Myr

De nordvestlige og sydøstlige delene er ganske ulike når det gjelder myr. Det gjelder både størrelse og økologisk tilstand. Det slakere landskapet i sørøst, med mindre relative høydeforskjeller, har gitt rom for store myrområder. De fleste av disse ser ikke ut til å ha vært grøftet, i motsetning til arealene nord for Gullsmeden på Oslo-siden. Nord for dette området er det færre og mye mindre myrer. På grunn av begrenset størrelse har det nok vært enklere å grøfte myrene her. Mange av disse har grodd igjen, og det er derfor få myrområder av noe størrelse i denne delen av området. I sum har det vært omfattende grøftingsaktivitet innenfor utredningsområdet, men det er også mye intakt myrareal, særlig da i Østmarka sørøst. Innenfor verneforslaget er det også registrert mange mindre rikmyrer. Noen få små rikere myrer er intakte, mens det antas å være potensial for restaurering av flere tidligere registrerte rikmyrer. Det samme gjelder også for et stort antall fattigere myrer. Myrpartier finnes også i overgangen mot rik sumpskog.

Flere av myrtypene som forekommer i Østmarka er rødlistede naturtyper. Eksentrisk høymyr, med en lokalitet innenfor verneforslaget, er en sterkt truet naturtype (EN). Nedbørsmyr som grunntype er nær truet (NT). Østmarka har mye areal med furumyrskog eller ombotrof myrkant. Trolig finnes det også små arealer med rødlistetypen rik åpen særlig jordvannsmyr (EN). Noe av dette kan være areal på grøftede myrer, og dermed i dårlig tilstand.

4.3 Dyreliv

Østmarka har en typisk fauna for lavlandet på Østlandet, men har i tillegg, på grunn av høye tettheter av de viktigste byttedyrene og god tilgang på store, skogkledte og ulendte områder, vist seg å være egnede habitater for store rovdyr. Området utgjør et relativt intakt økosystem med arealkrevende skogsarter og med naturlig dynamikk mellom arter på ulike nivå i næringskjeden. Det har vært fast tilhold av ulv i området siden 2012, med i alt seks ynglinger per 2022. Gaupe forekommer sporadisk. Bever ble satt ut i 1975 og forekommer nå over hele Østmarka. Bever, sammen med toppredatorer som ulv og gaupe, er arter som i stor grad påvirker økosystemene.

Rådyr synes å være tallrike, og særlig i delene av utredningsområdet nærmest kulturlandskapet. I tillegg til elg er det gjort observasjon av hjort. Det er forventet at antall hjort vil øke i tetthet framover. Av de mindre predatorene er særlig rev og grevling tallrike, men også mår finnes i området.

Østmarka er levested for mange barskogsfugler, deriblant arter som er mindre vanlige i skoglandskap med mer intensivt skogbruk. Jerpe ser ut til å ha en forholdsvis sterk populasjon. Orrfugl og storfugl finnes også. Tretåspett (NT) er en karakterart i Østmarka naturreservat. Grønnspett, dvergspett og gråspett er alle i stor grad avhengig av lauvtrær, mens vende Hals foretrekker åpen skog og beitemark, men alle disse forekommer likevel sparsomt som hekkefugler innenfor verneforslaget. Spurvehauk, hønsehauk (VU), musvåk, vandrefalk og

vepsevåk (NT) hekker alle i området. Fiskeørn (VU) hekker i noe varierende antall. Av uglene er spurveugle og perleugle normale hekkefugler, mens kattugle er fåtallig. Hubro (EN) hekker ikke lenger i området, og lappugle og slagugle har bare blitt sporadisk observert. Noen småfuglearter som er vanlige i Østmarka, er knyttet til livsmiljø typiske for naturskog, deriblant granmeis (VU), løvmeis, spettmeis, stjertmeis, svartmeis, toppmeis og trekryper. Av øvrige fuglearter kan nevnes nattravn som forekommer i glissen furuskog i Østmarka, og storlom som kan observeres i en del vann og trolig hekker i området.

4.4 Trua og sjeldne arter og naturtyper

Østmarka er i all hovedsak et næringsfattig område på grunn av en berggrunn som i hovedsak består av grunnfjell. Likevel har området en del rike partier, spesielt i sigevannspåvirkede arealer og langs bekker og sig samt kulturpåvirkning i nærheten av gamle plasser. Dette påvirker også artssammensetningen og utbredelsen av sjeldne og trua arter.

De registrerte rødlisteartene i Østmarka representerer et bredt biologisk mangfold ved at de er fordelt på mange organismegrupper. De gjenspeiler også variasjonen av habitater og elementer som området huser. Det er flere delområder med registreringer av både insekter, karplanter, moser, lav og sopp som er trua og sjeldne. Disse er knyttet til blant annet våtmark og fuktskog, gammel skog med innslag av både stående og liggende død ved av ulike nedbrytningsstadier, og/eller løv/blandingsskog med innslag av osp og gamle løvtrær. Mange av registreringene er knyttet til eksisterende Østmarka naturreservat og til andre mindre kjerneområder spredt i området. Disse vil kunne fungere som spredningskilder for andre areal innenfor verneforslaget. Det er tidligere gjort funn av mange truede og nær truede arter av jordboende sopp, særlig i de rike områdene rundt Nøkle vann. For størsteparten av verneforslaget er det sopp som utgjør det største artsantallet av rødlistearter. Det finnes også mange registreringer av rødlistede vedsopper. Karplanter er rikelig registrert gjennom lang tid, og deriblant også enkelte rødlistearter. Rødlistede lav er særlig observert i forbindelse med tidligere naturtypekartlegginger. Moser har vært lite studert tidligere, men de siste årene er det gjort viktig registreringsarbeid i Rausjømarka. Det er ikke gjennomført systematiske registreringer av insekter innenfor området.

Det er registrert flere rødlistede naturtyper innenfor området. Av myrtyper er eksentrisk høymyr (EN) og rik åpen sørlig jordvannsmyr (EN) samt nedbørsmyr (NT) som grunntype. I skog er rik svartorsumpskog (VU) registrert. Noen av de små edellauvskogsforekomstene kvalifiserer også sannsynlig som frisk rik edellauvskog (NT). I tillegg ligger det flere gamle slåttemark (CR) innenfor verneforslaget.

4.5 Kulturhistoriske verneverdier

I utredningsområdet finnes det mange spor etter gammel bosetting og setring, hvorav noen fortsatt har bygninger som er vedlikeholdt og i bruk til ulike formål. Bysetra, Skjelbreia, Dølerud og Bøvelstad er fortsatt forholdsvis intakte husmannsplasser med bygninger. Ved noen av de tidligere plassene er det også rester av kulturlandskap, med stor biologisk verdi, bestående av naturbeitemark, slåttemark eller hagemark skapt gjennom langvarig hevd. På enkelte plasser

inngår store, gamle edellauvtrær. Det gjelder ikke minst på Sarabråten. Opprettholdelse av slike verdier er avhengig av skjøtsel.

På noen av plassene som for eksempel Dølerud, Sarabråten og Bøvelstad gjennomføres det skjøtsel i dag. Det samme gjelder også for flere gamle plasser utenfor verneforslaget, som på Vangen, Øvresaga og andre husmannsplasser i Rausjøgrenda, hvor det også er naturbeitemarker og slåttemarkar.

Tidligere skogsdrift har også etterlatt seg spor som nå er verdifulle kulturminner i Østmarka. Her trekkes spesielt frem transporten av tømmer på vannveier og eldre tømmerfløtingsmagasin som Svartoren, Tonevann, Mosjøen og Rausjøen.

Også krigshistorien er viktig i Østmarka og her nevnes spesielt flyktningeruta og motstandsbevegelsen sine steder som for eksempel Milorghula samt ulike krigsminner.

4.6 Påvirkning på verneverdiene

4.6.1 Fremmede arter

Fremmede arter utgjør ikke noe stort problem i området. Det er imidlertid registrert et stort antall ulike fremmedartsforekomster, men disse dreier seg i stor grad om funn langs veier i området, og knyttet til andre areal med kulturpåvirkning eller i grensen mot det foreslåtte verneområdet. Hagelupin (SE), kjempebjørnekjeks (SE), vinterkarse (SE), rynkerose (SE) og kanadagullris (SE) er eksempler på slike arter. For skogområdene er det ikke vurdert at mange av artene vil utgjøre noe reelt problem. Noen registrering av kjempespringfrø (SE) innenfor og i kanten av området er trukket fram som en art man bør forsøke å få kontroll på. Denne kan ha et spredningspotensial via elver og bekker inn i området, og kan også potensielt kunne etablere seg i noen av de gamle hogstflatene som finnes.

Når det gjelder fremmede treslag er det registrert platanlønn (SE) innenfor verneforslaget. Det rapporteres at det har vært plantet lerk og vrifuru (SE) innenfor området. Europalerk er innført før 1800 og er ikke vurdert i fremmedartslista. Vrifuruforekomstene er antakelig avvirket, og det er ikke registrert funn som tyder på spredning av denne arten.

4.6.2 Ferdsl

Med sin beliggenhet tett på byen, er Østmarka et svært populært naturområde for befolkningen i Osloområdet. Området besøkes også hyppig av folk som bor andre steder i Viken. NINA estimerte at det gjennomføres om lag 1,2 millioner besøk i utredningsområdet i løpet av et år. Parkeringsplasser og T-banestasjoner rundt marka, som ved Ulsrud, Rustadsaga, Skullerud, Grønmo og Bysetermåsan, fungerer som de viktigste innfartsårene. Det er desidert størst bruksintensitet i de nordvestlige delene og ved innfallsportene Ulsrud, Rustadsaga og Grønmo. Mellom disse tre er det igjen mer enn 50 mindre innfallsporter. Fra disse starter et stort nett av veier, turstier og når forholdene ligger til rette for det, preparerte skiløyper. Bruken avtar generelt sørover og østover, men bruksintensiteten ved innfallsportene vedvarer noen kilometer

innover. Dette betyr at folk går forholdsvis lang tur og at innfallsportene har ganske stor betydning for bruken langt inn i Marka. Hovedferdselen er knyttet til infrastruktur som veger og merke stier. Veksten i nye aktiviteter kan ha ført til at stadig flere beveger seg også utenfor tilrettelagte ferdselsårer.

Samlet er aktiviteten i Østmarka betydelig, og det er en rekke ulike aktiviteter som praktiseres gjennom ulike former for friluftsliv, trening og idrett.

Ferdselsformer til fots, slik som ordinær turgåing, orientering og lignende, foregår i all hovedsak langs eksisterende stier og fører slik sett til lite terrengskade utover etablerte linjer i terrenget. Slik ferdsel kan utgjøre en påvirkning på naturverdiene ved forstyrrelse av dyrelivet. Kanalisering av ferdsel ved hjelp av tilrettelegging og informasjon blir et viktig avbøtende tiltak i arbeidet med besøksforvaltning i verneområdet.

Preparering og vedlikehold av skitraseer kan medføre tyngre tilrettelegging med terrenginngrep og vegetasjonsfjerning. Dette regnes som en større påvirkning, og deler av aktiviteten vil være søknadspliktig i nasjonalparken. Prepareringen medfører også motorferdsel med løypemaskin eller snøskuter, og regnes som en negativ påvirkning på naturverdiene i nasjonalparken. Aktiviteten er derfor begrenset til nødvendig motorferdsel i forbindelse med oppkjøring av skiløyper langs forhåndsdefinerte traseer, med begrensning til skuterspor i sone A.

5 Brukerinteresser

5.1 Friluftsliv og aktivitet

5.1.1 Sykling

Østmarka brukes mye til terrengsykling, og dette har de siste årene blitt stadig mer populært, både på veier og stier. Strava-data viser at sykling er utbredt i hele arealet som foreslås som nasjonalpark, og har høyest intensitet i områdene som foreslås som vern etter markalovens § 11. Strava-data gir bare informasjon fra en andel av syklistene i Østmarka, men gir et godt bilde av relativ bruk i de ulike områdene. Norsk Organisasjon for Terrengsykling (NOTS) peker i høringen ut området mellom Bysetermåsan, Vangen og Skjelbreia, Svartoren som viktig for syklistene. IF Frøy peker ut delene av nasjonalparkforslaget som ligger vest og nord for 300 kV-kraftledningen.

Høringen viser at det også er et relativt stort omfang av bruk av el-sykel, og høringsinnspillene viser at el-sykling foregår på både sti og vei.

5.1.2 Orientering

Østmarka brukes mye til orientering. De største klubbene med aktivitet i området er Oppsal IF og Bækkelaget SK. Klubbene har årlige arrangement i størrelsesorden 5000 deltakere hvert år (Ola Dilt og Postplukker'n). I tillegg arrangeres stolpejakt og turorientering som er allment tilgjengelig. Store deler av arealet foreslått som Østmarka nasjonalpark overlapper med Bækkelaget sine turorienteringskart som brukes til ordinær turorientering, trening og små og store løp.

5.1.3 Ski

Det er et utstrakt løypenett som kjøres opp av både Oslo kommune og Skiforeningen, se vedlegg 3. Løypenettet utgjør et sentralt friluftstilbud vinterstid og brukes til rekreasjon, trening og skirenn. Skiløypene legges gjerne til veier og kjørespor i terrenget som gir gode forhold for preparering. I tillegg finnes det et løypenett av preparerte løyper i terreng/barmark innenfor nasjonalparkforslaget. Ifølge skiforeningen sin høringsuttalelse krever skiløyper en del tilrettelegging før preparering. Stien må være bred nok til løypemaskinen og underlaget tilrettelagt slik at det ikke medfører unødige terrengskade eller skade på løypemaskinen. For løyper som går over myr er kavling, legging av klopper og nedgraving av drenerør viktig. Klopper og gangbaner lages ved å frakte inn materiale eller felle trær på stedet for materiale. Ved nedgraving av drenerør brukes gravemaskin for å få rørene plassert dypt nok. I løypenettet er det et vanlig vedlikeholdstiltak å planere løypene med gravemaskin med jevne mellomrom. Vann dreneres bort fra løypene ved grøfting og bruk av drenerør. For å få jevnt underlag kan det også legges flis eller steinmasser i traseen. Skiforeningen ønsker også muligheten for å fjerne større trær langs traseen hvis de forhindrer snø fra å falle ned i løypa. Innenfor dagens Østmarka naturreservat kjøres det bare enkle spor med skuter.

5.1.4 Jakt og fiske

Ifølge Oslomarkas Fiskeadministrasjon (OFA) er aktiviteten av fiske i Østmarka svært høy. OFA setter ut fisk (ørret og noe røye) og gjennomfører habitatforbedrende tiltak i gytebekkene til ørret.

Arealet som inngår i nasjonalparkforslaget brukes også til jakt av småvilt og storvilt. Høringsuttalelsene belyser at Rausjømarka JFF leier småviltjakt, rådyrjakt og elgjakt av Oslo Kommune og NJFF Akershus og Oslo jakter storvilt i nasjonalparkforslagets sone A,

5.1.5 Annet

Det er et eldre og godt etablert sledehundmiljø i Østmarka knyttet til Skjelbreia. Her kjøres det også opp en egen løype, se vedlegg 3.

En svært stor andel av de besøkende bruker området til alminnelig og uorganisert friluftsliv.

5.2 Hytter og andre bygninger

5.2.1 Serveringssteder og DNT-hytter

Skjelbreia er det eneste serveringsstedet som ligger inne i nasjonalparkforslaget. Vangen skistue og leirskole er grenset ut på grunn av den relativt omfattende aktiviteten her med kafedrift og leirskole.

DNT har en selvbetjeningshytte, Bøvelstad, som blir liggende innenfor nasjonalparkforslaget og Dølerud, som ligger i området foreslått som Østmarka friluftslivsområde.

5.2.2 Private hytter og bygninger

Det er spesielt i de sørlige områdene i Rausjømarka at det ligger en god del hytter og øvrig bebyggelse. Totalt antall hytter i utredningsområdet er rundt 90, men bare rundt 40 av disse blir liggende inne i verneforslaget med vårt forslag til avgrensning.

De fleste hyttene ligger rundt vannene Rausjø, Mosjøen og Tonevann, og noen ligger rundt Stuttjern. Hyttene er i hovedsak av enkel standard, men noen ved Rausjøen og Rausjøgrenda har innlagt strøm. Ferdsele til og fra hyttene skjer i hovedsak på veiene, samt på og langs vannene.

Det ligger også enkelte andre hytter og bygninger spredt innenfor verneforslaget. Disse eies av speidergrupper, Røde Kors og andre.

5.3 Veier og annen infrastruktur

5.3.1 Bilveier

Det er merket av 3 veistrekninger i Statsforvalterens tilrådning til nasjonalpark med standard som er opparbeidet for bilkjøring:

5.3.2 Veien fra Bysetermåsan til Vangen (øst) og til Skjelbreia (vest)

Strekningen er stengt med bom ved Bysetermåsan. Til Vangen er det 30 eiendommer med kjøretillatelse, 28 av dem hytteeiendommer. Til faste eiendommer er det ubegrenset kjøring. Til hytteeiendommer gis det tillatelse til kjøring med egen bil, ikke besøk. Til Skjelbreia er det kjøring til skiforeningens hytte og leirskole, som omfatter vareleveranser, persontransport av ansatte og gjester. I tillegg er det to eiendommer med kjøretillatelse; en privat hytte og en til plassen Skjelbreia der trekkhundklubben har 10 besøkstillatelse i tillegg til røkteren som passer stedet.

- Veien fra Rausjøgrenda mot Mosjøen, øst for Kjerringhøgda

Denne er stengt med bom, og har lite omfang av motorferdsel da den hovedsakelig som adgang til et fåtall hytteeiendommer.

- Veien i sørgående retning som tar av fra Rausjøveien mot Svartåsen

Stengt med bom. Brukes som adkomst til vedlikehold og drift av strømnettet og til militæranlegget på Svartåsen. Antas å være lite omfang av motorferdsel langs veien.

I tillegg til disse 3 veistrekningene ligger det en vei i delområde 3, nord for kraftledningen som skiller nasjonalparken og vern etter markalovens § 11. I området finnes også traktorveier og andre mindre kjørespor. Veiene som ikke holdes åpne vinterstid, brukes som trasé for skiløyper. Dette gjelder også en god del eldre veilegemer, som ikke lenger brukes som vei.

5.3.3 Installasjoner

På 1950-tallet ble det etablert noen militære installasjoner på Svartåsen i området sør for Bysetermåsan. Et tårn ble reist og tatt i bruk i 1962 som en del av NATOs kommunikasjonskjede. Anlegget ble da nedskalert og tårnet revet tidlig på 1990-tallet. Det er Forsvarets Tele- og datatjeneste som i dag har kommunikasjonsmast og gjenværende installasjoner på åsen.

5.3.4 Demninger og regulerte vann

Ni dammer ligger innenfor verneforslagene. Mosjødammen, Rausjødammen, Svartordammen og Tonevanddammen ligger innenfor nasjonalparkforslaget, men demningsanleggene til Rausjøen og Svartoren er lagt utenfor vernegrensen. Dammene Langvann, Igletjern, Kroktjern, Lutvann og Nøkle vann ligger innenfor foreslått friluftslivsområde. Ved Lutvann og Nøkle vann anbefales det ikke noe nytt vern utover hva som allerede ligger i eksisterende Hauktjern friluftslivsområde.

Dammene ble etablert for fløtningsvirksomhet, men flere av dem er rehabilitert og modernisert. Mosjødammen og Rausjødammen ble rehabilitert med sikte på å bevare et «gammeldags» visuelt uttrykk.

I dag er Børtervann og Nord- og Sør-Elvåga drikkevannforsyningsdammer. I tillegg er Børtervanna tilknyttet kraftproduksjon. Disse ligger utenfor verneforslaget. Det ligger ingen dammer eller vannmagasin som er regulert til kraftproduksjon innenfor vernegrensene. Nøkle vann har status som drikkevannsreserve, men er ellers uten regulering.

5.4 Kraftledninger

I området som foreslås som nasjonalpark ligger det 2 mindre kraftledninger i størrelsesorden 11-24 kV. Det strekker seg en 22 kV kraftledning i nordøstlig retning fra Bindingsvannet, som krysser Rausjøen og Børtervanna på vei ut av nasjonalparken, sør for Østmarka naturreservat. Vest for Rausjøen går en avstikker fra den samme ledningen nordover mot Vangen og ender opp ved Skjelbreia.

I retningen nord til sør går to store kraftledninger parallelt fra Lørenskog, henholdsvis med spenning 300 kV og 420 kV, som eies og driftes av Statnett. Disse skiller vei rett øst for Sør-Elvåga hvor 300 kV-kraftledningen fortsetter sørover til Fjell (L0451 Røykås-Tegneby), mens 420 kV-kraftledningen (L0735 Frogner-Follo) går vestover og til Klemetsrud. Begge kraftledningene går gjennom nasjonalparkforslaget, og er grenset ut av verneområdet.

Elvia og Norgesnett AS har områdekonsesjon og distribusjonsnett i området.

5.5 Motorferdsel

Det er relativt lite omfang av motorferdsel i forslaget til nasjonalpark, med unntak av kjøring på eksisterende veier, se avsnitt 5.3.1 Bilveier. Motorferdsel i terreng er hovedsakelig knyttet til vedlikehold og preparering av skiløyper, se kapittel 5.1.3 Ski. Det foregår også noe storviltjakt der motorferdsel i utmark i forbindelse med utfrakt av vilt kan være aktuelt, se kapittel 5.1.4 Jakt og fiske.

5.6 Skogsdrift

I dagens Østmarka naturreservat er det forbud mot hogst. Skogbruket ellers i området reguleres av forskrift om skogbehandling og skogsdrift i Oslo og nærliggende kommuner. Forskriften gir også føringer for hvilke metoder for foryngelse og etablering av ny skog som skal benyttes ut fra

en samlet vurdering av økologiske, miljømessige og driftsøkonomiske forhold. Videre skal all planlagt hogst godkjennes av kommunen. Markaforskriften gir videre begrensninger på flatestørrelse ved bruk av åpne hogster.

Skogene i det foreslåtte verneområdet eies av Oslo kommune og Nordre Follo kommune. Begge kommunene har vedtatt planer og målsetninger om natur- og friluftslivsvennlig skogbruk.

6 Saksbehandling

6.1 Bakgrunn

Våren 2012 la organisasjonen Østmarkas Venner frem et forslag om at deler av Østmarka burde vernes som nasjonalpark. Daværende miljøvernminister Bård Vegard Solhjell mente at forslaget var et positivt initiativ og sendte den 19. desember 2012 brev til kommunene rundt Østmarka med spørsmål om oppstart av en verneprosess. Kommunene Oppegård og Ski (nå begge Nordre Follo) og Oslo ba regjeringen om å starte en verneprosess med mål om å etablere en nasjonalpark i deler av Østmarka. Vern som nasjonalpark ble også lansert i Stortinget gjennom Representantforslag 59 S (2015–2016), og vern i Østmarka ble inkludert i samarbeidsavtalen til regjeringen Solberg i Jeløya- og Granavoldenplattformene. I 2018 besluttet daværende regjering at de ville utrede om de naturfaglige verdiene i Østmarka kvalifiserte til status som nasjonalpark. Både Statsforvalteren og Miljødirektoratet vurderte dette i 2018–2019, og den 14. november 2019 ble det offentliggjort at regjeringen ville starte prosessen med å etablere en nasjonalpark i Østmarka.

6.2 Saksgang, organisering og medvirkning

I supplerende tildelingsbrev av 14. november 2019 ga Klima- og miljødepartementet oppdrag til Miljødirektoratet om å utarbeide et verneplanforslag for opprettelse av en nasjonalpark.

Statsforvalteren fikk sitt oppdrag fra Miljødirektoratet i brev av 19. februar 2020. Formell oppstart av verneprosessen ble kunngjort 9. oktober 2020. Det kom inn 59 skriftlige innspill til oppstartsmeldingen. I desember 2021 oversendte Statsforvalteren sitt utkast til alternative verneforslag til Miljødirektoratet. Etter gjennomgang av utkastet, ba departementet i mai 2022 om at det skulle sendes på høring forslag om vern av nasjonalpark i Østmarka. Den 14. oktober sendte Statsforvalteren, i henhold til oppdraget, tre alternative [forslag på høring](#) med høringsfrist 15. januar 2023.

For arbeidet med nasjonalpark er det opprettet en ekstern referansegruppe med medlemmer fra de fem kommunene rundt Østmarka (Rælingen, Lørenskog, Oslo, Nordre Follo og Enebakk kommuner) samt kulturminnemyndighetene i Viken fylkeskommune og Oslo.

Statsforvalteren har siden igangsettelsen av verneprosessen også hatt en rekke møter med lag og foreninger knyttet til særinteresser, idrett, friluftsliv og næring. I forbindelse med oppstartsmeldingen ble det arrangert to åpne, digitale møter. Det samme ble gjort under

høringen. Oslo og Omland Friluftsråd arrangerte også et åpent høringsmøte på Skullerud, hvor en rekke organisasjoner var invitert.

Statsforvalteren har hatt flere befaringer hvor verne kvaliteter, bruk og inngrep og mulige grenser etter ulike verneformer er vurdert.

For å både kunne orientere om verneprosessen og å samle og dele relevant informasjon, ble det opprettet en egen prosjektside på www.statsforvalteren.no/ostmarka.

6.3 Høringsalternativer

Statsforvalteren sendte tre alternative forslag på høring i tråd med føringer fra Klima- og miljødepartementet. Det ble foreslått 3 ulike alternativer på grunn av at inngrepsbildet utfordrer grunnlaget for vern med hjemmel for nasjonalpark. Alle de 3 alternative verneforslagene sikrer det samme arealet med tilnærmet likt restriksjonsnivå, men med ulike variasjoner av verneform. Alle alternativene medfører forbud mot nye inngrep, kommersiell skogsdrift og medfører begrensninger for utvidelse av eksisterende bygningsmasse. Vernealternativene skilles ved restriksjonsnivå knyttet til motorferdsel og mulighet for å innlemme eksisterende inngrep.

Høringsalternativ 1, Statsforvalterens hovedforslag: Forslaget innebærer en tredelt nasjonalpark på 54 km², med ett stort område øst for den nord-sørgående kraftledningen L0451 Røykås-Tegneby, som inkluderer dagens Østmarka naturreservat. Vest for denne kraftledningen ligger to delområder med kraftledningen L0735 Frogner-Follo mellom seg. Det nordligste delområde omfatter deler av eksisterende Spinneren friluftslivsområde. Vest og nord for nasjonalparken foreslås et større friluftslivsområde på 19,3 km², som inkluderer resten av Spinneren friluftslivsområde og hele Hauktjern friluftslivsområde. Dagens Østmarka naturreservat er avsatt som en egen sone med videreføring av dagens restriksjonsnivå med strengere bestemmelser enn for øvrige deler av foreslått nasjonalpark.

Høringsalternativ 2: Arealet for nasjonalpark er plassert øst for kraftledningen L0451 Røykås-Tegneby, og delområdene i alternativ 1 vest for kraftledningen foreslås som ett verneområde med verneform naturreservat. Området for friluftslivsvern er det samme som i alternativ 1. Forslaget er altså en kombinasjon av naturreservat, nasjonalpark og vern etter markaloven § 11. Dette alternativet medfører at man unngår en nasjonalpark i 3 delområder, skilt av større kraftledninger. Nasjonalparken får et mindre areal, men er mer i tråd med hjemmel for nasjonalpark, som et område uten større inngrep.

Naturverdiene i delområdene vest for kraftledningen passer godt med verneformål naturreservat. Sammenlignet med nasjonalparkhjemmelen er ikke hjemmel for naturreservat er like spesifikk angående ekskludering av inngrep, slik at området kan vernes som ett område, der kraftledningene inngår.

Høringsalternativ 3: Alternativet foreslår en utvidelse av eksisterende Østmarka naturreservat, tilsvarende forslaget om nasjonalpark i alternativ 1. Naturreservat har ikke friluftsliv spesifikt nevnt i verneformålet.

Siden det var ønskelig å ivareta vernebestemmelsene i det eksisterende naturreservatet, og samtidig ha verneregler som i liten grad endrer forutsetningene for alminnelig bruk i et nytt vern, så ville det nye naturreservatet i dette alternativet ha to soner med noe ulike bestemmelser.

6.4 Eksisterende vern, planstatus og andre offentlige reguleringer

Eksisterende verneområder

Østmarka naturreservat på 17,8 km² ligger nordøst i utredningsområdet for nasjonalparken. Hauktjern friluftslivsområde på 3,7 km² ligger i nordvest og litt sør for dette ligger Spinneren friluftslivsområde på 3,5 km². Naturreservatet ble utvidet i 2002, mens friluftslivsområdene er fra 2013.

Markaloven

Hele arealet som foreslås til nasjonalpark og friluftslivsområde er per i dag omfattet av markaloven. Markaloven regulerer motorferdsel, bygg- og anleggstiltak slik som nye bygninger og veier, men i liten grad skogsdrift, se nærmere beskrivelse i kapittel 8.2 Nullalternativet.

Markaforskriften

Området ligger inn under markaforskriftens virkeområde, som reguleres av «*Forskrift om skogbehandling og skogsdrift i Oslo og nærliggjande kommunar*». Denne forskriften regulerer blant annet hogst og størrelse på hogstflater, metoder for foryngelse og etablering av ny skog, bruk av plantevernmidler og terrengtransport. Planlagte hogster må godkjennes av kommunen.

Hensynssone drikkevann

Rundt Børtervann er det hensynssone for drikkevann. Nord for Børtervann går denne inn i Østmarka naturreservat, mens vest for Børtervann vil den østlige delen av verneområdet være omfattet av hensynssone drikkevann. Vest og nordvest for Elvåga og rundt Langvann i Oslo kommune er det sikringssone «nedslagsfelt for drikkevann». Oslo kommune arbeider med ny arealdel til kommuneplanen. I denne skal det hjemles hensynssoner til drikkevannskildene. Innenfor hensynssonen skal det ikke utøves aktiviteter eller gjøres tiltak som kan medføre fare for forurensning av drikkevann.

Planstatus

De aktuelle områdene er i kommuneplanens arealdel avsatt til Landbruk-, natur- og friluftsmål samt reindrift (LNFR). Det er flere bestemmelser knyttet til bevaring naturmiljø, til områder med fare for skred og flom og til høyspenningsanlegg for de to store høyspentlinjene.

7 Viktige endringer i verneplanprosessen

7.1 Avgrensing

Statsforvalteren har gjort enkelte endringer etter høring basert på innspillene. En større del av arealet ved parkeringsplassen på Bysetermåsan er tatt ut for å imøtekomme behov for utvidelse.

Arealet rundt Vangen utvides på tilsvarende vis. I nordvest er avgrensningen justert noe etter innspill fra Oslo kommune. Statsforvalteren tilrår at veistrekningene fra Bysetermåsan til Vangen og til Skjelbreia inngår i nasjonalparken.

Etter vår vurdering vil avgrensningen som er foreslått av Statsforvalteren, komme i konflikt med nasjonalparkhjemmelens krav til at området skal fremstå som i det vesentlige uberørt av tyngre tekniske inngrep. Vi tilrår at nasjonalparken legges utenom veiene til Vangen og til Skjelbreia, slik at grensen trekkes nord-øst for veisystemet. Dermed blir også de to mindre kraftledningene i sør-øst grenset ut av nasjonalparken. Vi tilrår at arealet som tas ut fra Statsforvalterens tilrådning vernes som friluftsområde med hjemmel i markaloven § 11, som vist i vedlegg 3 vernekart.

I tillegg til veistrekningenes betydning for inngrepssituasjonen, har vi lagt vekt på at veiene har et omfang av motorferdsel som vil komme i konflikt med det generelle motorferdselsforbudet i nasjonalparker, og med en etablert bruk som er vanskelig å regulere med dispensasjoner fra forbudet. Vi mener det vil gi en svært uheldig presedensvirkning å tillate et slikt omfang av motorferdsel i en nasjonalpark, uten reelle muligheter for regulering. Vi legger også vekt på at motorferdsel på disse veiene kommer i tillegg til motorferdsel i forbindelse med kjøring av skiløyper. Ettersom denne ferdselen også har stort omfang, blir den samlede belastningen høy.

Et alternativ er å grense ut kun selve veilegemet, slik som det er foreslått for Rausjøveien i Statsforvalterens tilrådning. Vi har imidlertid kommet fram til at det ikke er en god løsning for å ivareta den sentrale målsettingen om vern av nasjonalparker som større inngrepssvarte områder, da inngrepene ved en slik løsning i praksis likevel vil bli liggende sentralt i nasjonalparken. Vi mener dette gir en bedre arrondering av både nasjonalparken og friluftslivsområdet.

Veiene som nå blir liggende inne i nasjonalparken er:

- Veien fra Rausjøgrenda mot Mosjøen, øst for Kjerringhøgda. Denne er stengt med bom, og har lite omfang av motorferdsel da den hovedsakelig som adgang til et fåtall hytteeiendommer.
- Den siste strekningen av veien til Skjelbreia, øst for kraftledningen på 300 kV.
- Skogsbilvei som tar av fra veien til Skjelbreia mot Mellomåsen

Grensejusteringen medfører at veien mellom Bysetermåsan og Vangen/Skelbreia blir liggende i et større sammenhengende område i Østmarka friluftslivsområde. Vangen, parkeringen ved Bysetermåsan og Rausjøveien grenses fremdeles ut som hull, men nå fra Østmarka friluftslivsområde. Statsforvalter og KLD må vurdere om veiene skal inngå i friluftslivsområdet.

I tillegg foreslår vi å grense ut et mindre areal nord for Enebakkveien/Bindingsvannet som ligger utenfor markagrensa. Ettersom området ikke ligger innenfor lovens virkeområde, kan dette arealet heller ikke vernes etter markaloven § 11.

Etter dialog med Oslo kommune har Statsforvalteren har valgt å tilrå arealer som ikke har vært på høring. Dette gjelder kun arealer foreslått vernet etter markaloven § 11 nordvest og vest i verneforslaget. Miljødirektoratet tilrår at disse arealene sendes på høring og inkluderes i vernet

ved en senere utvidelse. Samlet sett grenser vi ut ca. 2,2, km². En mindre endring sørøst for Nøklevannet er beholdt i Miljødirektoratets forslag.

7.2 Verneformer

Det ble sendt på høring tre alternative høringsforslag, se kapittel 6.3 høringsalternativer. Vi tilrår at det vedtas en kombinasjon av nasjonalpark og friluftslivsvern med hjemmel i markaloven § 11 etter høringsforslagets alternativ 1, men med justeringer i vernet areal for begge vernekategoriene for å grense ut inngrep fra nasjonalparken.

Dette alternativet innebærer at det etableres et friluftslivsområde etter markaloven i vest og en nasjonalpark i den sentrale og østlige delen. Det eksisterende friluftslivsområdet Hauktjern og den vestlige delen av eksisterende Spinneren friluftslivsområde vil inngå i nytt Østmarka friluftslivsområde. Den østlige delen av Spinneren friluftslivsområdet tas inn i nasjonalparken. Eksisterende Østmarka naturreservat inkluderes i nasjonalpark som en egen sone A, med tilsvarende restriksjonsnivå som i dag.

7.3 Forskrifter

På bakgrunn av innspill som har kommet fram i høringen er det foreslått flere endringer i verneforskriftene, både for nasjonalparken og friluftslivsområdet.

7.3.1 Generelt

Forslaget til forskrifter for både nasjonalparken og det foreslåtte friluftslivsområdet er basert på gjeldende forskriftsmaler for disse verneformene.

For nasjonalparken er det tatt hensyn til eksisterende aktivitetsnivå og dagens bruk av området i friluftslivssammenheng, og at nasjonalparken ligger i et bynært område med mye ferdsel. Det er gjort konkrete vurderinger av aktiviteter og tatt inn tilpasninger knyttet til løyper og løypekjøring, arrangementer og organisert ferdsel og sykling.

Det er foreslått konkrete unntak for bestemte typer arrangementer, og det er åpnet for bruk av el-sykkel på veier og stier i nasjonalparken utenfor sone A. Dette er videre åpnet for oppkjøring av løyper, og for nødvendig motorisert ferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold av eksisterende kraftledninger.

7.3.2 Forskrift om vern av Østmarka nasjonalpark

Statsforvalteren i Oslo og Viken har etter gjennomført høring foreslått følgende endringer i forslaget til verneforskrift for nasjonalparken:

Forskriftens § 3 Virksomhet og tiltak:

Statsforvalteren har foreslått å ta inn et tillegg i § 3 om at det skal være tillatt med vedlikehold av *kavler* og utplassering av *kjentmannsposter* utenfor sone A, *drift og vedlikehold av eksisterende dammer*, og oppbevaring av *kajakk og kano*.

Videre at forvaltningsmyndigheten etter søknad kan gi tillatelse til vedlikehold av og legging av *kavler* i sone A, *anleggelse av nye stier og løyper*, samt oppsetting av *viltkamera*.

Miljødirektoratet har gjort endringer i Statsforvalterens forslag, og tatt ut åpning for anleggelse av nye stier og løyper i nasjonalparken.

Forskriftens i § 4 Vegetasjon:

Statsforvalteren har foreslått å endre bestemmelsen om at det tillates å fjerne vegetasjon inntil 10 meter rundt bygninger i nasjonalparken, til at det er generelt tillatt å *fjerne vegetasjon rundt bygninger på private hytteeiendommer og inntil 10 meter fra andre bygninger*.

Forskriftens § 6 Kulturminner:

Statsforvalteren har foreslått å endre bestemmelsen til å gjelde kulturminner og *kulturlandskap*, og at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner og *kulturlandskap*.

Forskriftens § 7 Ferdsl og aktivitet:

Statsforvalteren har foreslått en presisering av at *organisert trening er tillatt uten søknad*, og at turorientering og orienteringsløp utenfor sone A er tillatt *uten søknad*.

Forskriftens § 8 Motorferdsel:

Statsforvalteren foreslår en endring i restriksjonsnivå for bruk av el-syssel. Det foreslås at det skal være tillatt med *bruk av elektrisk syssel på stier* utenfor sone A. Videre foreslås unntak for nødvendig motorferdsel for *uttransport av felt villsvin*, og nødvendig motorferdsel i forbindelse med *drift og vedlikehold av dammen ved Mosjøen*. Statsforvalteren foreslår også å ta inn direkte unntak fra motorferdselsforbudet for *Forsvarets øvingsvirksomhet med luftfartøy*.

Det foreslås at forvaltningsmyndigheten etter søknad kan gi tillatelse til nødvendig motorferdsel i forbindelse med *oppkjøring av skiløyper som ikke er markert på temakart for løyper*, og nødvendig motorferdsel i forbindelse med *vedlikehold av skiløyper*. Videre foreslås at det kan gis tillatelse til *uttransport av felt villsvin med annet kjøretøy enn lett terrenggående beltekjøretøy*, og det foreslås at det kan gis tillatelse til *nødvendig motorferdsel for varig bevegelseshemmede*.

Miljødirektoratet har gjort endring i Statsforvalterens forslag, og har tatt ut det foreslåtte unntaket fra motorferdselsforbudet for Forsvarets øvingsvirksomhet med luftfartøy, og åpning for å gi tillatelse til nødvendig motorferdsel for varig bevegelseshemmede.

Forskriftens § 9 Bruk av droner og andre ubemannede motoriserte innretninger:

Statsforvalteren foreslår at det generelle forbudet mot bruk av droner, motordrevne modellfly og bakkegående og andre ubemannede motoriserte innretninger reguleres i *en egen bestemmelse*. Det foreslås videre *unntak fra forbudet* for nødvendig bruk av drone i forbindelse med *drift og oppsyn med eksisterende energi- og kraftanlegg*, og at forvaltningsmyndigheten etter søknad kan gi tillatelse til bruk av droner mv. *til andre formål enn fritidsformål*.

7.3.3 Forskrift om vern av Østmarka friluftslivsområde

Statsforvalteren i Oslo og Viken har foreslått flere justeringer i forslaget til forskrift for Østmarka friluftslivsområde. Ut over rent språklige justeringer er følgende endringer gjort:

Forskriftens i § 1 Formål:

Statsforvalteren har foreslått å ta inn et tillegg i formålsbestemmelsen om at området har store *kulturmiljø-* og kulturhistoriske verdier.

Forskriftens § 3 Vernebestemmelser:

Statsforvalteren har foreslått å flytte bestemmelsene om større arrangement og regulering av droner mv. til § om regulering av ferdsel.

Miljødirektoratet påpeker at dette er et annet oppsett enn i forskriften for nasjonalparken, og at en slik flytting av bestemmelsene innebærer at det er uklart om unntakene fra ferdselsbestemmelsene også gjelder for større arrangementer.

Forskriftens § 4 Generelle unntak fra vernebestemmelsene:

Statsforvalteren har foreslått å endre bestemmelsen om fjerning av vegetasjon inntil 10 meter fra hytter til å gjelde generelt for *bygninger* i friluftslivsområdet. Videre at det skal være generelt unntak for *vedlikehold av klopper og kavler*, og at det skal være generelt unntak for *begrenset utvidelse av eksisterende stier og løyper som ikke forringer verneverdiene angitt i verneformålet*.

Videre er det tatt inn unntak for *drift og vedlikehold av eksisterende dammer*, utplassering av *kjentmannsposter*, og oppbevaring av *kajakk og kano*.

Forskriftens § 6 Generelle unntak fra ferdselsbestemmelsene:

Statsforvalteren har foreslått unntak fra ferdselsbestemmelsene for bruk av motordrevne, lette redskaper, nødvendig bruk av drone i forbindelse med drift og oppsyn med eksisterende energi- og kraftanlegg, nødvendig motorferdsel i forbindelse med *drift og vedlikehold av målestasjoner for grunnvann over Romeriksporten* og *nødvendig motorferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold av eksisterende dammer ved Langvann, Lutvann, Igletjern og Kroktjern*.

Miljødirektoratet har i forskriften for nasjonalparken foreslått å flytte unntaket for bruk av motordrevne, lette redskaper til bestemmelsen om støy, da dette ikke anses å være ferdsel eller rammes av ferdselsforbudet.

Vi har videre foreslått at det i forskriften for nasjonalparken legges inn unntak fra ferdselsforbudet for nødvendig ferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold på eksisterende kraftledninger, langs traseer avmerket på eget kart som vedlegg til forskriften. Tilsvarende unntak foreslås også i friluftslivsområdet.

Forskriftens § 7 Spesifiserte dispensasjonsbestemmelser

Statsforvalteren har foreslått tillegg i bestemmelsen som åpner for at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse i friluftslivsområdet. Tilleggene gjelder *legging av kavler, anleggelse av nye stier og løyper, oppsetting av viltkamera, skjøtsel av kulturlandskap, og hogst av ved til hytter* ut over det som er direkte tillatt etter § 4.

Det er videre foreslått åpning for å gi tillatelse til bruk av *droner mv. til andre formål enn fritidsformål, nødvendig motorferdsel for uttransport av felt villsvin, nødvendig motorferdsel i forbindelse med oppkjøring av skiløyper som ikke er markert på temakart for løyper, og nødvendig motorferdsel for varig bevegelseshemmede.*

Miljødirektoratet har ikke foreslått innholdsmessige endringer i forskriften om vern av friluftslivsområdet, men har justert oppsett i tråd med forskriften for nasjonalparken. Videre har vi tatt inn oversikt over berørte eiendommer etter justert avgrensning av området, og har gjort mindre språklige rettinger slik at formuleringene blir mest mulig lik mellom de to forskriftene.

8 Samfunnsøkonomiske vurderinger av foreslått vern

Vern av områder etter naturmangfoldloven er å anse som varige tiltak som på ulike måter vil påvirke flere samfunnsområder. Dette delkapitlet inneholder samfunnsøkonomiske vurderinger knyttet til Miljødirektoratets tilråding. Vurderingene følger hovedspørsmålene i Utredningsinstruksen (DFØ, 2018)¹. Konsekvensene av vern er synliggjort hovedsakelig ved kvalitative beskrivelser og enkelte kvantitative anslag. Vurderingene baseres på Statsforvalterens vurderinger, høringsuttalelser og andre innspill som er kommet under verneplanprosessen.

8.1 Problemformulering

Naturen er selve livsgrunnlaget vårt. Mangfoldet av arter og naturtyper gir oss tilgang på alt fra mat og medisiner til byggematerialer og gode opplevelser. Naturen er dessuten opphavet til norske friluftslivstradisjoner og ulike aktiviteter basert på friluftsliv (Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet*)². Samtidig er naturen under press. Arealbruk og omdisponering av areal til for eksempel vei- og boligbygging, industri og næringsformål er viktig for samfunnet, men er samtidig den faktoren som har størst innvirkning på naturmangfoldet på land.² Østmarka har områder med store naturkvaliteter, og byr på gode naturopplevelser for svært mange mennesker. Viktige verneverdier og bruksinteresser er beskrevet i henholdsvis kapittel 4 og 5.

8.2 Dagens situasjon – Nullalternativet

Nullalternativet innebærer at dagens regelverk og vedtatt politikk videreføres, medregnet gitte tillatelser og fattede vedtak. I denne saken innebærer det at forvaltning av området skjer etter

¹ DFØ (2018) *Veileder til utredningsinstruksen*, [Veileder til utredningsinstruksen | DFØ \(dfo.no\)](https://dfod.no)

² Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet* — Norsk handlingsplan for naturmangfold, [Meld. St. 14 \(2015–2016\) - regjeringen.no](https://regjeringen.no)

plan- og bygningsloven, markaloven med forskrifter, forskrift om Østmarka naturreservat, motorferdselsloven, friluftsloven og annet sektorregelverk.

Nullalternativet innebærer at eksisterende vern etter naturmangfoldloven og markaloven videreføres. Innenfor det foreslåtte verneområdet ligger det i dag tre eksisterende verneområder. Østmarka naturreservat³ på 17,8 km² ligger nordøst i utredningsområdet for nasjonalparken. Hauktjern friluftslivsområde på 3,7 km² ligger i nordvest og litt sør for dette ligger Spinneren friluftslivsområde på 3,5 km². Naturreservatet ble utvidet i 2002, mens friluftslivsområdene er fra 2013.

Østmarka naturreservat har i dag et strengt restriksjonsnivå, med formål om å blant annet bevare et større, uberørt og variert barskogområde med tilhørende plante- og dyreliv. Friluftslivsområdene er vernet gjennom markalovens § 11. Dette er områder der naturopplevelsverdier har særskilte kvaliteter for friluftslivet, hvor det kan settes nærmere bestemmelser om skjøtsel og bruk av områdene.

Hele det foreslåtte verneområdet ligger innenfor markalovens virkeområde. Markaloven har et generelt forbud mot bygg- og anleggstiltak. Det er ikke tillatt å anlegge veier eller oppføre nye bygninger, anlegg, innretninger og lignende. Vedlikehold av eksisterende bygninger, anlegg og innretninger, utplassering av tur- og orienteringsposter og mindre inngrep som merking og rydding av stier og løyper, kan utføres uten tillatelse fra kommunen. Det generelle forbudet omfatter ikke landbrukstiltak, etablering av stier og løyper, idrettsanlegg og offentlige infrastrukturanlegg som er i tråd med kommunalt planverk. Kommunen kan gi tillatelse til slike tiltak, så lenge det er i tråd med markalovens formål. Markaloven har også egne bestemmelser om motorferdsel.

Skogdrift innenfor det foreslåtte verneområdet reguleres i dag av en egen forskrift ("*Forskrift om skogbehandling og skogsdrift i Oslo og nærliggjande kommunar*")⁴. Denne regulerer blant annet hogst og størrelsen på hogstflater mm. Planlagte hogster må godkjennes av kommunen. Skogdriften er på kommunal grunn i Oslo og Nordre Follo kommune.

Eksisterende vern, planstatus og andre offentlige reguleringer er nærmere beskrevet i kapittel 6.4.

8.3 Målsetninger

Det er et nasjonalt mål at et representativt utvalg av norsk natur skal tas vare på for kommende generasjoner. Det er også et nasjonalt mål å stimulere til økt friluftslivsaktivitet for alle. Se kapittel 2.2 for nærmere omtale av nasjonale miljømål og internasjonale forpliktelser.

8.4 Relevante innretninger av verneområdet

Vi vurderer to alternative innretninger av verneområdet:

³ Ligger innenfor Enebakk, Lørenskog og Rælingen kommuner

⁴ Forskrift om skogbehandling og skogsdrift i Oslo og nærliggjande kommunar, FOR-2021-09-10-2698, <https://lovdata.no/dokument/LF/forskrift/2021-09-10-2698>.

Alternativ 1: Miljødirektoratets tilrødte alternativ:

- opprettelse av Østmarka nasjonalpark på ca. 39,7 km², med hjemmel i naturmangfoldloven § 35
- opprettelse av Østmarka friluftslivsområde på ca. 31,1 km², med hjemmel i markaloven § 11

Alternativ 1 innebærer at dagens Østmarka naturreservat på ca. 17,8 km², omgjøres og inkluderes i nasjonalparken. Dagens Østmarka naturreservat er avsatt som en egen sone i nasjonalparken (sone A). Innenfor denne sonen foreslår vi å videreføre dagens restriksjonsnivå, med strengere bestemmelser enn for øvrige deler av foreslått nasjonalpark.

Forslaget utgjør et nytt vernet areal på totalt ca. 70,837 km².

Alternativ 2: Statsforvalterens tilrødte alternativ:

- opprettelse av Østmarka nasjonalpark på ca. 53,9 km², med hjemmel i naturmangfoldloven § 35
- opprettelse av Østmarka friluftslivsområde på ca. 19,3 km², med hjemmel i markaloven § 11

Alternativ 2 innebærer, på lik linje med alternativ 1, at dagens Østmarka naturreservat omgjøres og inkluderes i nasjonalparken, hvor dagens restriksjonsnivå videreføres. Også alternativ 2 innebærer et nytt vernet areal på totalt ca. 70,837 km².

I tillegg til disse alternativene, sendte Statsforvalteren på høring også to andre alternativer, med varianter hvor deler av arealet ble vernet som naturreservat istedenfor nasjonalpark, se kapittel 6.3. Vi vurderer at de samfunnsøkonomiske konsekvensene ved vern, som nasjonalpark eller naturreservat, vil være relativt like, og har derfor ikke spesifikt omtalt disse alternativene i gjennomgangen av positive og negative virkninger.

Vi kan ikke se at noen av alternativene reiser noen særskilte prinsipielle spørsmål, jf. Utredningsinstruksens kapittel 2.1.⁵ Området har ikke samiske interesser tilknyttet seg.

8.5 Positive og negative virkninger av vern

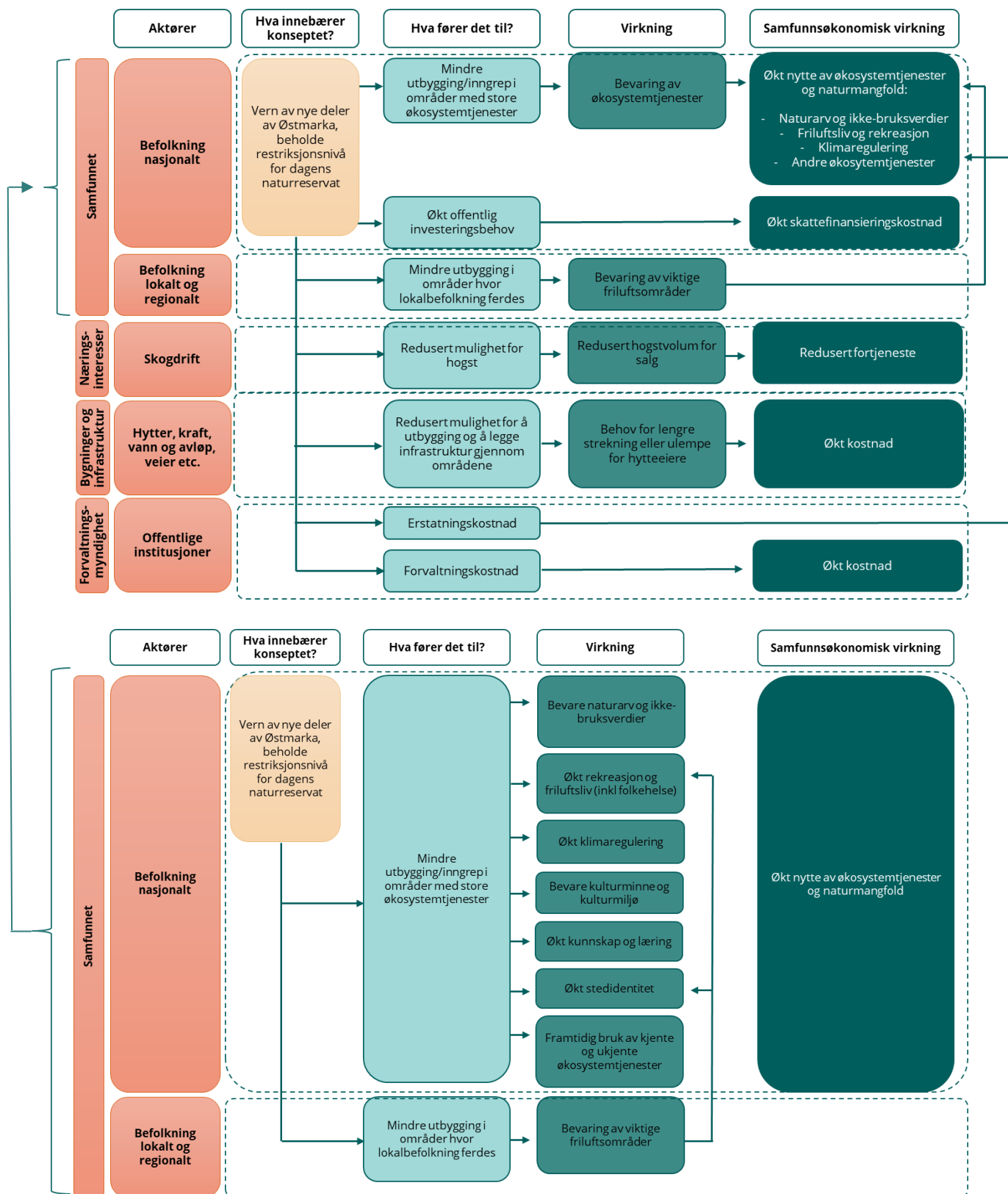
Viktige verneverdier i de foreslåtte verneområdene og hvordan de kan bli påvirket i nullalternativet er omtalt i kapittel 4 og 4.6. Aktuelle brukerinteresser som kan eller vil bli berørt er omtalt i kapittel 5. Vern etter naturmangfoldloven har et varig perspektiv. Miljødirektoratet har nedenfor gjort kvalitative vurderinger av de positive og negative konsekvenser av vern av Østmarka, supplert med enkelte kvantitative anslag der det har vært mulig og hensiktsmessig.

⁵ Se DFØ (2018) Veileder til utredningsinstruksen, avsnitt 2.1.2: [Veileder til utredningsinstruksen | DFØ \(dfo.no\)](#)

Figur 2 gir en oversikt over berørte aktører og identifiserte virkninger av å verne de foreslåtte områdene i Østmarka. Diagrammet består av bokser som først betegner hvem som berøres. Se kapittel 5 **Feil! Fant ikke referansekilden.** for nærmere omtale av brukerinteresser og berørte grupper. Diagrammet skisserer deretter hva et vern innebærer, og så hva vern fører til for de ulike aktørene. Ved å skissere årsakssammenhengene, kan en til slutt komme fram til virkningene for samfunnet av å verne områder. Årsakssammenhengene fra tiltak til samfunnsøkonomisk virkning skisseres med piler. Hensiktene med å bruke et slikt diagram er å få oversikt over årsakssammenhengene, å sikre at alle de viktigste virkningene er identifisert og å unngå at virkninger dobbelttelles. Diagrammet følger et oppsett som anbefalt av Menon (2020)⁶.

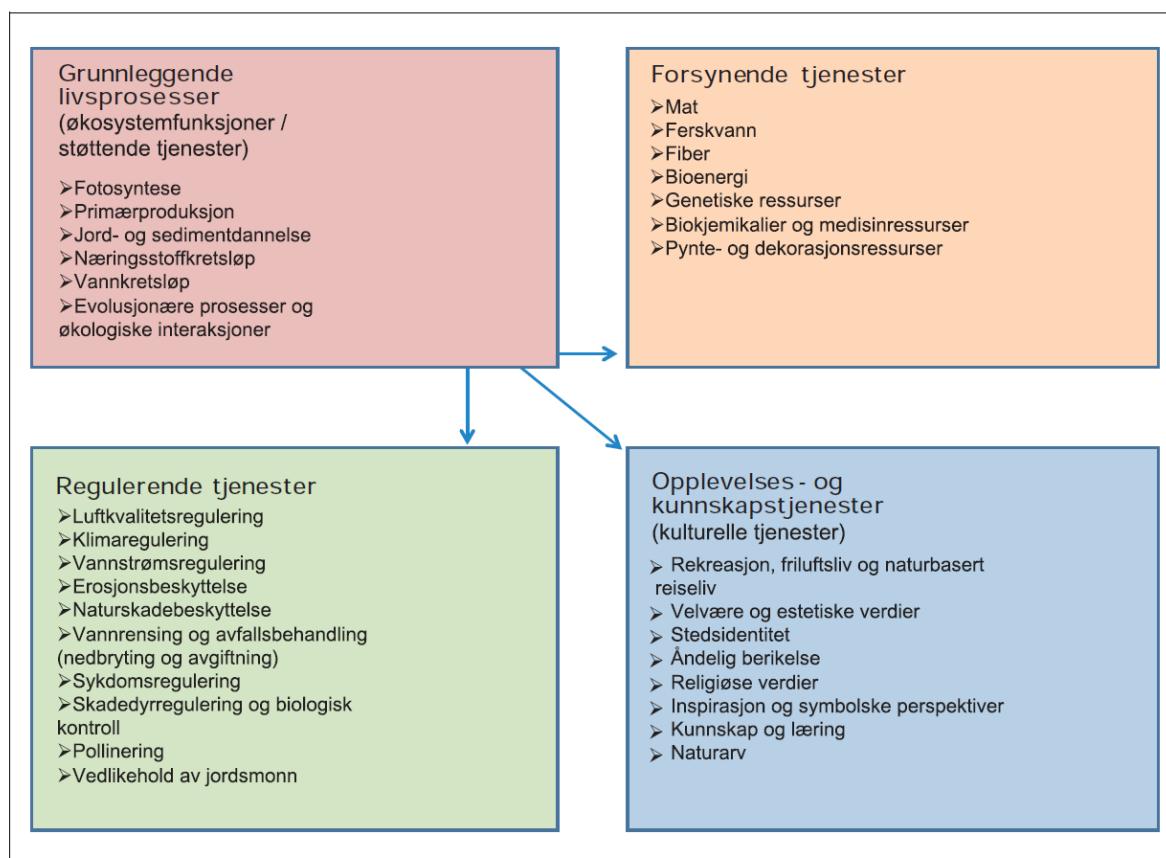
⁶ Menon Economics "Forbedring av metode for vurdering av ikke-prissatte virkninger i samfunnsøkonomiske analyser" (Ulstein et al. 2020). Menon-publikasjon nr 62/2020

Figur 2 : Oversikt over positive og negative virkninger ved vern av Østmarka:

Den øverste delen av figuren gir en samlet oversikt over identifiserte virkninger av å verne Østmarka. Den nederste delen av figuren spesifiserer hvilke økosystemtjenester som forventes å bli påvirket positivt av vern. Inndelingen her tar utgangspunkt i NOU 2013:10 "Naturens goder – om verdier av økosystemtjenester"⁷, hvor Figur 3 viser hovedkategorier av norske økosystemtjenester fra norsk natur.

Figur 3: Hovedkategorier av norske økosystemtjenester. (Kilde: fig 5.2 i NOU 2013:10 "Naturens goder – om verdier av økosystemtjenester").

De to alternative avgrensningene til verneområdene antas å ha hovedsakelig de samme konsekvensene for samfunnet, men med noe ulikt omfang og størrelse. Forskjellen mellom alternativene diskuteres i de påfølgende delkapitlene. For noen virkninger kan konsekvensene av et vern være blandet, og gå i både positiv og negativ retning. Dette gjelder f.eks. for friluftsliv, hvor ivaretagelse av naturmangfoldet vil være positivt for friluftslivsopplevelsen, men hvor vern kan legge enkelte begrensninger på hvordan friluftslivet kan utøves. Vi har her samlet omtalen på ett sted (kapittel 8.5.2) og gjort en vurdering av nettoeffekten av virkningen.

⁷ NOU 2013: 10 Naturens goder – om verdier av økosystemtjenester. [NOU 2013: 10 - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no/no/NOU/2013/10/naturens-goder-om-verdier-av-okosystemtjenester)

De enkelte virkningene er overordnet vurdert etter hvor mange som berøres (antall berørte), hvor stor endring det er fra nullalternativet (påvirkning per berørt) og hvor viktig endringen vurderes å være for de som berøres (enhetsverdi).⁸ Samlet konsekvens for virkningene er vurdert langs en ni-delt skala, som går fra meget negativ konsekvens til meget stor positiv konsekvens.⁹

8.5.1 Naturarv og ikke-bruksverdier

Nullalternativ: Naturverdiene innenfor det foreslåtte verneområdet er nærmere beskrevet i kapittel 4. Her vises det til variert landskap som karakteriseres av skarpe gradienter fra tørkeutsatte koller, bratte lisider med mulighet for mer næringsrike vannsig, til fuktige og våte søkk. Det er kartlagt viktige naturverdier i områdene (Figur 1), som gammelskog (delområde 1), upåvirket barskog med relativt mye død ved og arter knyttet til død ved (delområde 3), samt rødlistede myrtyper. Dagens naturverdier er klart størst i dagens Østmarka naturreservat (delområde 3). Delområde 1 er vurdert å ha regional verneverdi (***) basert på Miljødirektoratets tidligere metodikk for skogvernregistreringer, mens delområde 2 er vurdert å ha lokal verdi (*). Både delområde 1 og 2 er vurdert å være godt egnet for skjøtsel og naturrestaurering.

Dagens markalov gir begrensninger for mulig utbygging av bygninger, veier og infrastruktur mm, så naturmangfoldet har en viss ivaretagelse også i dag.

Oslo kommune driver i dag skogbruk gjennom i all hovedsak lukkede hogster. Dette innebærer at man hugger på mindre flater, og en god del av trærne settes igjen for friluftslivet og opplevelse. Dette er en bedre hogstform for naturmiljø og friluftsliv enn tradisjonelle flatehogster.

Konsekvenser av vern: Ivaretagelse av skogmiljøet gjennom vern er svært viktig for økosystemene, for samspillet mellom ulike arter i næringskjeden og de artene som er tilpasset ulike alder og ulike nedbrytningsstadier av vegetasjon.

Et vern av skogen, hvor skogbruk blir forbudt, vil på sikt medføre en vesentlig annerledes skog med mer biomasse, død ved og naturskogspreg. En skog med variert alder, struktur, dimensjoner, samt stående og liggende død ved, skaper flere livsmiljø for ulike artsgrupper. Vi forventer at variasjonsbredden i skogen med tanke på antall arter, alderssammensetning og variasjon i nedbryting, vil øke med alder siden siste gjennomhogst.

Naturmangfold er en ikke-bruksverdi som påvirker svært mange mennesker. Potensielt kan hele Norges befolkning være opptatt av å ivareta naturmangfoldet, enten for egen del eller for kommende generasjoner. Mange kan også ha stor betalingsvillighet for å ivareta

⁸ Denne tilnærmingen for å vurdere ikke-prissatte virkninger følger anbefalinger fra Menon (2020), se fotnote 6. Se også Oslo Economics (2022) "Teste metode for verdsetting av virkninger i naturmangfoldsaker: case verneområder" for bruk av denne metoden i vernesaker: M-2411, [Teste metode for verdsetting av virkninger i naturmangfoldsaker: case verneområder - Miljødirektoratet \(miljodirektoratet.no\)](#)

⁹ Den ni-delte skalaen gir følgende kategorier av konsekvensgrad: Meget stor negativ, stor negativ, middels negativ, liten negativ, neglisjerbar, liten positiv, middels positiv, stor positiv, meget stor positiv konsekvens. Se blant annet Oslo Economics (2022) for bruk av tilsvarende kategorisering.

naturmangfoldet i et område for framtiden. Se f.eks. Menon (2021a)¹⁰ som viser til betydelige samfunnsøkonomiske gevinster ved å ivareta naturmangfoldet i Østmarka.

Området som ligger innenfor dagens naturreservat (delområde 3) beholder sine restriksjoner på inngrep og påvirkning, og det blir da ingen ytterligere konsekvenser av det foreslåtte vernet. Delområde 1 og 2 vil få strengere restriksjonsnivå på skogdrift, utbygging og motorferdsel, som vil bidra til å ivareta naturverdiene for framtiden. Sammenlignet med dagens situasjon, vil både alternativ 1 og alternativ 2 innebære at 47,8 km² mer av Østmarkas areal vil vernes som nasjonalpark eller friluftslivsområde.

Det er usikkerhet knyttet til i hvor stor grad det foreslåtte verneområdet vil bli utsatt for press i nullalternativet. Området har allerede i dag strenge begrensninger på utbygging og infrastruktur. Det er likevel vanskelig å forutse om området i framtiden vil bli mer attraktivt til skogdrift, utbygging eller andre formål. Vernet vil gjelde for all framtid, og områder med viktige naturtyper vil med sikkerhet bli ivaretatt for framtiden og framtidige generasjoner. Vi vurderer at et vern (både alternativ 1 og alternativ 2) vil gi middels til stor positiv konsekvens for naturmangfoldet, siden svært mange personer berøres. Vi antar at det er små forskjeller mellom alternativene her.

Verneverdiene er nærmere omtalt i kapittel 4.

8.5.2 Friluftsliv og rekreasjon

Østmarka brukes i dag veldig variert innen friluftsliv og rekreasjon. Den besøkes både av beboere i randsonen, men også hyppig av folk som bor andre steder i Oslo og Viken. Det er familier på søndagstur, skiløpere, turgåere, joggere, småbarnsforeldre med barnevogn, syklistene på veier og stier, bærplukkere, og Østmarka brukes til telting, bading, klatring, jakt og fiske mm.

Størst bruk er det i de nordvestlige bolignære delene av Østmarka, og rundt innfallsportene ved Ulsrud, Skullerud og Grønmo. Mellom disse tre er det mer enn 50 mindre innfallsporter. Fra disse starter et stort nett av veier, turstier og når forholdene ligger til rette for det, preparerte skiløyper. Bruken avtar generelt sørover og østover, men bruksintensiteten ved innfallsportene vedvarer noen kilometer innover. Dette betyr at folk går forholdsvis lang tur og at innfallsportene har ganske stor betydning for bruken langt inn i Marka. Hovedferdselen er knyttet til infrastruktur som veier og merka stier. Det har vært en vekst i nye aktiviteter som kan ha ført til at stadig flere beveger seg også utenfor tilrettelagte ferdselsårer. Krange m.fl. (2021)¹¹ fant at trenden går mot en «tøffere» bruk av Østmarka, og at ny teknologi, som GPS, bruk av hodelykt m.m. gjør at flere får tilgang til marka og til større deler av den.

Krange m.fl. (2021)¹¹ fant at Østmarka har ca. 1,15 millioner besøk årlig, der hovedbruken er intensiv "hverdagsbruk". Menon (2021a)¹⁰ tok utgangspunkt i dette besøkstallet og befolkningsutviklingen i Oslo og kommunene rundt, og estimerte på bakgrunn av dette at årlig besøk i 2050 ville være i størrelsesorden av 1,4 millioner.

¹⁰ Menon (2021a): *Overordnet samfunnsøkonomisk vurdering av å etablere nasjonalpark i deler av Østmarka*. Menon-publikasjon 80/2021. <https://www.statsforvalteren.no/contentassets/9f2174f5061140839e8e0051aac482a0/overordnet-samfunnsokonomisk-vurdering-av-a-etablere-nasjonalpark-i-deler-av-ostmarka.pdf>

¹¹ Krange, O., Figari, H., Gundersen, V., Bendiksen, E. & Venter, Z. (2021); *Bruk og vern i Østmarka*. NINA-rapport 2016. Norsk institutt for naturforskning. [NINA Rapport \(statsforvalteren.no\)](https://www.nina.no/rapporter/bruk-og-vern-i-ostmarka)

Dagens regulering av aktivitet:

Ferdsel og friluftslivsaktiviteter innenfor området er i dag regulert av friluftslovens bestemmelser. I tillegg gjelder det egne bestemmelser om ferdsel og aktivitet i gjeldende forskrifter til Hauktjern og Spinneren friluftslivsområde.

Hovedregelen i friluftsloven er at ferdsel til fots i utmark er tillatt, så lenge det foregår hensynsfullt, med tilbørlig varsomhet og ikke skader miljøet, jf. friluftsloven §§ 2 og 11. Mens sykling, ridning og annen bruk av hest er begrenset til veier og stier, jf. friluftsloven § 2 annet ledd.

Innenfor Østmarka naturreservat er riding og sykling forbudt.

Østmarka brukes til ulike typer organisert ferdsel (for eksempel planlagte fellesturer, fellestreninger o.l.), og av idrettsbevegelsen både til trening og et mangfold av ulike arrangementer/konkurranser. For eksempel maraton, terrengløp, orienteringsløp, buldremaraton mm. Det er et utstrakt skiløypenett som kjøres opp til vintrene. Dette brukes blant annet til skirenn.

Friluftslovens bestemmelser om ferdsel til fots (§§ 2 og 11) gjelder også i forbindelse med organisert virksomhet eller arrangementer, både i regi av frivillige og andre aktører. Innenfor friluftslovens bestemmelser, med visse begrensninger for større arrangementer, står idrettsklubber, foreninger og andre aktører fritt til å organisere fellesturer, treninger, terrengløp og andre konkurranser eller arrangementer.

Endret regulering som følge av vern:

I all hovedsak kan friluftslivsaktiviteter foregå som i dag dersom området vernes. Det som er dagens Østmarka naturreservat vil ha samme restriksjonsnivå som i dag, og dermed vil ikke dette gi noen endringer fra dagens situasjon for bruken til friluftsliv og rekreasjon. Deler av Østmarka får endret vern, og en større del blir inkludert i vernet. For de fleste aktivitetene innen friluftsliv og rekreasjon vil ikke de nye verneforskriftene foreslått for nasjonalparken gi noen endring i hvordan de kan utføre aktiviteten i forhold til i dag. Dette gjelder bruk av sykkel og el-sykkel, hest, bruk av bål plass, telting, plukking av matsopp, jakt og fiske mm.

Den største endringen vil være for organisert ferdsel og større arrangementer. I nasjonalparken vil det bli et generelt forbud mot organisert ferdsel som utgjør en mulig fare for skade på verneverdiene. Dette for å sikre en uforstyrret naturopplevelse for friluftslivet. Det legger også opp til at forvaltningsmyndigheten får en viss kontroll på organisert ferdsel gjennom dialog med ansvarlig aktører. Akkurat hvordan og hvilke aktiviteter som blir søknadspliktig vil avklares nærmere i forvaltningsplanen. I det nye friluftslivsområdet vil det ikke være noen endring fra dagens situasjon.

Statsforvalteren presiserer etter høringsinnspillene at fellesturer, organisert trening og ordinær turvirksomhet normalt ikke vil være av et slikt omfang at det vil utløse søknadsplikt under forbudet mot organisert ferdsel, og forskriften presiserer nå at organisert trening er tillatt uten søknad.

Både i friluftslivsområdet og i nasjonalparken blir det et forbud mot større arrangementer. Det er ikke til hinder for turorientering og orienteringsløp dersom det er en årlig kontakt med

forvaltningsmyndighetene (utenfor sone A). Dette gjøres i dag for det eksisterende friluftslivsområdet, så her blir området de må ha dialog om noe større. Forbudet er heller ikke til hinder for terrengløp på sti og skirenn i eksisterende løyper. For friluftslivsområdet er Terrengsykkelrettet eksplisitt nevnt inn under mulighet for dispensasjon. Dette må derfor omsøkes, hovedsakelig for å legge til rette for en god dialog med forvaltningsmyndighetene. Statsforvalteren presiserer til høringsuttalelsene at speidernes aktivitet ikke vil havne under denne definisjonen.

Fellesturer, aktiviteter med familie og venner og organisert trening regnes *ikke* som et arrangement. Det betyr at den daglige eller ukentlige bruken av nasjonalparken til organiserte og uorganiserte idretts- og friluftslivsaktiviteter ikke er søknadspliktig som et større arrangement.

Hytteiere

Det er flere hytter innenfor det aktuelle området. Det ligger rundt 40 hytteeiendommer i nasjonalparkforslaget, der noen er speiderhytter. Ved nasjonalparkstatus forventer man en økt mengde brukere/turister i nasjonalparken. Dette kan gi økt trengsel og gi en negativ effekt for hytteeierne. Samtidig vil en få en ny forvaltning av området, med mer vedlikehold av stier, restaurering og skjøtsel av området. Dette vil kunne gi en positiv effekt for hytteeierne. Nettovirkningen på friluftsliv for hytteiere er usikker, men trolig lav.

Det er også noen DNT-hytter i området, der én har servering. Økt mengde folk i området vil trolig gi økt besøk på DNT-hyttene, noe som antas vil være positivt for DNT.

Folkehelse

Det er krevende å vurdere folkehelseperspektivet av å øke arealet av vern i Østmarka til mer friluftslivsområde og nasjonalpark. Menon (2021)¹⁰ gjorde en overordnet vurdering av folkehelseperspektivet i rapporten «*Overordnet samfunnsøkonomisk vurdering av å etablere nasjonalpark i Østmarka*». De skiller her mellom mental og fysisk helse. De viser til en undersøkelse fra NINA som kartla innbyggere i Oslo sin bruk av Oslomarka. Resultatet indikerer hva folk setter pris på ved å besøke en nasjonalpark med urørt karakter, slik som stimulere sansene, komme vekk fra stress på jobb, oppleve fred og ro etc. Dette er alle størrelser som kan ha en positiv helseeffekt for restituering etter et stresset liv i byen, og som de urørte skogene gir godt grunnlag for. Når det gjelder fysisk helse så ser man overordnet at den fysiske aktiviteten er knyttet til arealer der folk oppholder seg mest, som i de bostednære miljøene. F.eks. er det vist at over halvparten av alle skogsbesøk i Norge foregår i urbane skoger (nær byer og tettsteder). (Menon (2021a)¹⁰, Gundersen m.fl. (2006)¹²).

Markaundersøkelsen utført av Bymiljøetaten i Oslo i 2021 (Kantar 2021)¹³, fant at 5 prosent av Oslos befolkning bruker marka daglig, og 85 prosent bruker den minst en gang i året. Også de som sjelden eller aldri bruker marka nå, svarer at de ønsker å bruke den mer (henholdsvis 65 og

¹² Gundersen, V., Frivold, L.H., Myking, T. & Øyen, B-H. (2006). Management of urban recreational woodlands: The case of Norway. Urban Forestry & Urban Greening 5: 73-82. Gjengitt i Menon (2021), se fotnote 10.

¹³ Kantar (2021). Osloborgernes bruk av Marka i 2021. Kartlegging av bruk av Marka, barrierer og muligheter for bruk, spørreundersøkelse gjennomført i 2021. Rapport 15.04.2021. Gjengitt i Menon (2021), se fotnote 10.

38 prosent blant de som oppgir sjelden eller ingen bruk). Her ligger det altså potensial til å tiltrekke seg helt nye besøkende til Østmarka nasjonalpark/friluftslivsområde. Flere vil kunne bruke marka med mer informasjon og tilrettelegging, som igjen vil kreve en kostnad i form av markedsføring o.l. (Menon 2021a, s. 35).

En SSB-artikkel fra 2021¹⁴ finner at Oslobarns fysiske aktivitetsnivå varierer etter byområde. Forskjellene i fysisk aktivitet er størst mellom Ytre by vest og Ytre by øst. Mens kun 1 prosent er fysisk inaktiv i Ytre by vest, er andelen fysisk inaktive 7 prosent i Ytre by øst. Andelen som er i daglig fysisk aktivitet, er størst i Ytre by vest med 26 prosent og minst i Ytre by øst med 16 prosent. Det vil derfor være et potensial for at mer oppmerksomhet rundt et større bynært friluftslivs- og verneområde øst i Oslo kan få flere barn i fysisk aktivitet. Fysisk aktivitet har store helsegevinster, og vi vet at jo tidligere barn og unge kommer ut i aktivitet, jo enklere er det å opprettholde aktivitetsnivået resten av livet.¹⁵

Flere har forsøkt å prissette verdien av friluftsliv, og funnet til dels store verdier av at folk driver friluftsliv.¹⁶ Menon (2021a)¹⁰ estimerte en positiv gevinst på 0,28-1,4 mrd. kroner i netto nåverdi i det minst ambisiøse scenarioet for økt bruk av Østmarka (se fotnote 16 for informasjon om de to scenarioene som Menon estimerte).

Samlet vurdering av konsekvens

Innføringen av nasjonalpark og friluftslivsområder vil ha liten innvirkning på den daglige eller ukentlige bruken av friluftslivsområdet og nasjonalparken, hverken for organisert eller uorganisert aktivitet.

Vernet vil ha en positiv effekt for friluftsliv og rekreasjon på sikt. Mindre inngrep og forstyrrelser vil gi området et mer urørt preg som gir økt naturopplevelse og styrker det enkle lavterskel friluftslivstilbudet. Tilrettelegging av områdene som blir friluftslivsområde etter markaloven vil gjøre det mer tilgjengelig for flere.

¹⁴ SSB artikkel "Barn fra vestkanten mest aktive i Oslo", publisert 16. februar 2021. <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/barn-fra-vestkanten-mest-aktive-i-oslo>

¹⁵ Se blant annet Helsedirektoratet (2014): *Kunnskapsgrunnlag fysisk aktivitet*. [Kunnskapsgrunnlag for fysisk aktivitet innspill til departementet.pdf \(helsedirektoratet.no\)](#) og Helsedirektoratet (2021): *Vurdering av virkninger på folkehelsen og helseeffekter i samfunnsøkonomiske analyser - Sektorveileder til Instruks om utredning av statlige tiltak (utredningsinstruksen) (Utkast, 16.06.21)*. [Vurdering av virkninger på folkehelsen og helseeffekter i samfunnsøkonomiske analyser - Helsedirektoratet](#)

¹⁶ Barton m. fl. (2015a) fant basert på en spørreundersøkelse om fritidsvaner at Oslos befolkning over 15 år bruker om lag 73 millioner timer per år i den bynære skogen. Verdien av denne tiden kan anslås 2,3-13,3 milliarder kroner per år, avhengig av ulike metoder for å verdsette fritid og reisetid. Det er stort spenn i anslaget, men Barton m.fl. sier de likevel med ganske stor sikkerhet kan si at rekreasjonsverdien av Marka er på flere milliarder kroner per år. Menon (2021a) viser til at Barton m.fl. (2015a, b) har beregnet at verdien av en tur (et besøk) i Østmarka estimeres til i størrelsesorden 70-560 kroner. Det store spennet avhenger av ulike metoder for beregning av alternativer for trening, reisekostnader og tidsverdi. Menon (2021a) estimerte to scenarioer for økt bruk av Østmarka og beregnet, basert på Bartons anslag på verdien av turer i Østmarka, mulige samfunnsøkonomiske gevinster ved økt friluftsliv og rekreasjon. Barton m. fl. (2015a): "Economic valuation of ecosystem services for policy. A pilot study on green infrastructure in Oslo", NINA Report 1114; Barton m.fl. (2015b): "Materials and methods appendix for valuation of ecosystem services of green infrastructure in Oslo", NINA Rapport 1115.

Hvorvidt etablering av nasjonalpark vil medføre en sterk økning i antall besøkende lar seg ikke enkelt fastslå, men erfaring fra andre bynære nasjonalparker peker i den retning (Krange m.fl., 2021¹¹). Menon (2021a)¹⁰ har samme konklusjon, men samtidig har erfaringene fra andre bynære nasjonalparker tatt utgangspunkt i områder som tidligere ikke hadde vern. Det er derfor grunn til å tro at for Østmarka, som i dag allerede er delvis vernet, vil statusen som nasjonalpark kunne øke antall besøk, men i mindre grad enn det som er sett i f.eks. Sverige og Finland.

Vi ser derfor for oss en økning i antall besøkende, men i usikkert omfang. Gitt at området ligger i nærheten av Norges største by, vil potensialet for flere brukere være til stede. Kombinert med at flere rapporter har anslått betydelige gevinster ved friluftsliv, kan vi anta at et vern har middels til stor positiv konsekvens for friluftsliv.

Enkelte aktiviteter kan tillates etter søknad, som kan innebære noe mer tidsbruk til søknadsbehandling. Gjennomføring av større arrangementer og organisert ferdsel som kan skade naturverdiene vil være søknadspliktig, men kostnaden ved økt tidsbruk vil antagelig være liten.

Opprettelse av et større friluftslivsområde etter markalovens § 11, vil sannsynligvis øke behovet for tilretteleggingstiltak. Dette kan være særlig aktuelt hvis det blir mange nye besøkende, for eksempel hvis det blir stort press på enkelte inngangsporter til områdene. Tiltak for tilrettelegging vil også ha noen kostnader knyttet til seg, men vi har ikke forutsetninger for å anslå størrelsen på disse kostnadene på nåværende tidspunkt.

Se også kapittel 5 om brukerinteresser, kapittel 11.7.3 om universell utforming og andre former for tilrettelegging, kapittel 11.9 om ferdsel og aktivitet og kapittel 11.13 om jakt og fiske for nærmere omtale av interesser knyttet til friluftsliv og rekreasjon.

8.5.3 Andre økosystemtjenester

8.5.3.1 Klimaregulering

Skog og skogsjord utgjør viktige karbonlagre i Norge. Områdene særlig sørøst i Østmarka omfatter også flere myrområder, jf. kapittel 4.2. Myr er et svært viktig karbonlager. Vern vil være positivt for ivaretagelse av karbonlagrene, både på myrområdene og i skog. Siden området allerede har store begrensninger på inngrep og skogbruk, kan effekten av vern være noe begrenset. Vi antar at virkningen av vern på klimaregulering er positiv, men liten. Ifølge Statsforvalteren er det potensial for restaurering av flere av myrene i området. Dette er tiltak som også vil ha noen kostnader knyttet til seg.

8.5.3.2 Kulturminner og kulturmiljø

Det ligger flere kulturminner innenfor det foreslåtte verneområdet. Både verneformene friluftslivsområde og nasjonalpark kan gi kulturminner og kulturlandskap en økt oppmerksomhet og beskyttelse. Kulturminnene har i dag allerede beskyttelse gjennom at det foreslåtte verneområdet ligger under virkeområdet for markaloven, og at det dermed er begrensninger på mulig utbygging. Effekten av ytterligere vern på kulturminner og kulturmiljø antas å være positiv, men liten.

Se også kapittel 11.14 om nærmere omtale av interesser knyttet til kulturminner og kulturmiljø.

8.5.3.3 Kunnskap og læring

Vern av Østmarka kan også øke muligheten for kunnskap og læring, ved f.eks. at områdene tas mer i bruk i undervisningssammenheng for å øke bevisstheten rundt vern og bevaring av naturverdier. Dette kan være aktuelt for skoler og barnehager lokalt og regionalt.

Statsforvalteren påpeker i sitt utkast til forvaltningsplan at *"Med tanke på områdets beskaffenhet som et større, lavereliggende og offentlig eid skogsområde, med relativt intakt flora og fauna på ulike nivåer i næringskjeden, kan området være godt egnet både for forskning og undervisning innen fag som biologi og økologi"*. Siden området er relativt sterkt regulert fra før, antar vi at effekten av vern på kunnskap og læring vil være positiv, men liten.

8.5.3.4 Stedsidentitet

Natur og landskap kan være viktig for folks identitet. Stedsidentitet viser til hvordan mange setter pris på bestemte sider ved ulike steder, og hvor deler av dette er forbundet med bestemte sider ved miljøet generelt og økosystemene spesielt (NOU 2013:10)⁷. Egenskaper ved steder kan påvirke folks oppfatning av stedets verdi og egen tilknytning til dette stedet. Det kan også påvirke hvor folk velger å bo og hvor folk velger å bruke ferie og fritid, herunder plassering av bolig og fritidsbolig. Menon (2021a)¹⁰ skriver at *"... velferdseffekten knyttet til stedsidentitet gjelder både de som bruker Marka og de som ikke bruker den, men som opplever at stedsidentiteten styrkes ved opprettelse av nasjonalpark, ved at det «løfter» byen/kommunen, gir den et grønnere tilsnitt, økt internasjonalt renommé, gjør dem stolte av hjembyen/hjemområdet sitt, osv."*

En annen Menon-rapport om autoriserte besøkssentre i Norge (Menon 2021b)¹⁷, med henvisning til Rickard & Stedman (2015)¹⁸, viser til at *"formidling spiller en viktig rolle i å skape stedsidentitet, særlig ved å knytte naturen til betydningen for mennesker og menneskelig aktivitet lokalt. De finner at besøkende opplever tilknytning til stedet ved å få informasjon om det, og de viser til at det er viktig at formidlingen oppleves «offisiell»"*. I den grad opprettelse av en nasjonalpark bidrar til mer at folk får mer informasjon fra "offisielt hold" om området, kan det bidra til økt stedsidentitet.

Effekten på stedsidentitet av å opprette en nasjonalpark er usikker, men siden området har et relativt sterkt vern fra før, antar vi at den vil være positiv, men liten.

8.5.3.5 Framtidig bruk av kjente og ukjente økosystemtjenester

Vern betyr at en unngår forringelse av et område, og på den måten tar vare på verdier, også de vi i dag ikke har kunnskap om at finnes i områdene eller som i dag ikke brukes. Ny informasjon vil kunne bli tilgjengelig gjennom teknologisk utvikling eller forskning, slik at økosystemene kan brukes på måter vi ikke kjenner til i dag, eller nye økosystemtjenester kan bli oppdaget innenfor et område. Slike verdier kalles opsjonsverdier eller kvasiopsjonsverdier. Et typisk eksempel på slike verdier er soppen som i 1969 ble funnet på Hardangervidda, og som i dag er avgjørende til bruk i organtransplantasjoner for å redusere risikoen for organavstøtning (Svarstad et. al. 2020,

¹⁷ Menon (2021b): "Autoriserte besøkssentre i Norge – Fyrtårn for norsk natur". Menon-publikasjon nr. 65/2021. [2021-65-Autoriserte-besokssentre-i-Norge-Fyrtarn-for-norsk-natur.pdf \(menon.no\)](https://menon.no/Autoriserte-besokssentre-i-Norge-Fyrtarn-for-norsk-natur.pdf)

¹⁸ Rickard, Laura N. & Richard C. Stedman (2015): «From ranger talks to radio stations: The role of communication in sense of place». Journal of Leisure Research 47 (1): 15–33.

gjengitt i Oslo Economics 2022¹⁹). Vern vil fungere som et føre-var prinsipp, eller som en forsikring mot ødeleggelser av viktige økosystemtjenester, både kjente og ukjente. Siden området har et relativt sterkt vern fra før antar vi at effekten av vern vil være positiv, men liten.

8.5.4 Skogdrift

Nullalternativet: I dagens Østmarka naturreservat (17,8 km²) er det forbud mot hogst. Skogbruket ellers i området reguleres av forskrift i henhold til skogbruksloven om «*Forskrift om skogbehandling og skogsdrift i Oslo og nærliggjande kommunar*». ⁴ Forskriften gir begrensninger på flatestørrelse ved bruk av åpne hogster. Forskriften gir også føringer for hvilke metoder for foryngelse og etablering av ny skog som skal benyttes ut fra en samlet vurdering av økologiske, miljømessige og driftsøkonomiske forhold. Videre skal all planlagt hogst godkjennes av kommunen.

Skogene i det foreslåtte verneområdet eies av Oslo kommune og Nordre Follo kommune. Begge kommunene har vedtatt planer og målsetninger om natur- og friluftslivsvennlig skogbruk. Nordre Follo har f.eks. i sin landskapsøkologiske plan for kommuneskogene²⁰ tatt ca. 7 prosent av arealet ut av produksjon av hensyn til naturtyper/nøkkelbiotoper i området, og ytterligere ca. 30 prosent av skogarealet er avsatt til hensynssoner der produksjonen er redusert med ca. 20 prosent av hensyn til friluftsliv og miljø. Oslo kommune har vedtatt et flerbruksprinsipp som skal være førende ved forvaltning og drift av kommuneskogene.²¹ Dette innebærer at skogen skal utnyttes til flere formål – naturopplevelse, friluftsliv, dyreliv, vannforsyning, fiske og virkeproduksjon. Ved konflikt mellom de forskjellige interessene, skal hensynet til naturvern, friluftsliv, vannforsyning, dyreliv og fiske gå foran kravet om størst mulig økonomisk avkastning av skogsdriften.

Oslo kommune opplyser om at i de siste fem årene etter at verneprosessen for Østmarka ble satt i gang, er det ikke utført noe skogsdrift i området på areal eid av Oslo kommune. Den siste hogstkvantumsberegningen de gjorde ut fra gjeldende retningslinjer, ble det lagt opp til uttak av ca. 10 000 m³ skogsvirke årlig fra Østmarka. Dette inkluderer også arealene som ikke blir berørt av verneforslaget. Oslo kommune har grovt anslått at man kan anta at de med nåværende retningslinjer og praksis ville tatt ut ca. 7-8000 m³ skogsvirke årlig fra området som er i verneprosessen.

Konsekvenser ved vern: Vernet vil begrense de framtidige mulighetene for å drive skogbruk i de aktuelle områdene. Kostnaden for skogeiere ved å verne, vil hovedsakelig være knyttet til begrensninger i framtidig produksjon på arealene som er foreslått for vern. For skogeierne vil vern føre til at hogst ikke lenger er tillatt, og virkningen vil være redusert hogstvolum, og redusert

¹⁹ Oslo Economics (2022) "Teste metode for verdsetting av virkninger i naturmangfoldsaker: case verneområder", M-2411, [Teste metode for verdsetting av virkninger i naturmangfoldsaker: case verneområder - Miljødirektoratet \(miljodirektoratet.no\)](https://miljodirektoratet.no)

²⁰ Landskapsøkologisk plan for Ski kommuneskoger, *[Microsoft Word - Kopi av landskapsplan1.doc \(biofokus.no\)](#)

²¹ Mål og retningslinjer for forvaltning og drift av Oslo kommunes skoger 2018-2027. <https://tjenester.oslo.kommune.no/ekstern/einnsyn-fyllager/filtjeneste/fil?virksomhet=976819837&filnavn=byr%2F2018%2Fbr1%2F2017023387-1960790.pdf>

inntekt, samtidig som skogeierne også vil få reduserte kostnader knyttet til skogdrift og hogst. Den samfunnsøkonomiske virkningen vil være redusert fortjeneste (inntekter minus kostnader), se også Oslo Economics (2022)¹⁹.

Oslo kommune anslår at de med nåværende retningslinjer og praksis ville tatt ut ca. 7-8000 m³ skogsvirke årlig fra området som er i verneprosessen. Legger vi til grunn en salgspris lik den gjennomsnittlige tømmerprisen i 2022 (gjennomsnittlig pris på tømmer i 2022 lik 502 kr/m³, som oppgitt av Landbruksdirektoratet²²), vil den gjennomsnittlige årlige salgsverdien av dette volumet kunne beregnes til om lag 3,5-4 mill. kroner, avhengig av om en legger 7000 eller 8000 m³ til grunn. NIBIO har i forbindelse med et annet oppdrag for Miljødirektoratet anslått at i gjennomsnitt ligger driftskostnaden ved å avvirke områder med granskog for landet som helhet på om lag 160 kr/m³ (se høringsnotat om endringer i forskrift om utsetting av utenlandske treslag til skogbruksformål (Miljødirektoratet 2021)²³). Legger vi denne driftskostnaden til grunn, vil årlig gjennomsnittlig profitt (inntekt minus driftskostnad) kunne beregnes til om lag 2,4-2,7 mill. kr. Antar vi 100 års tidsperspektiv, får vi en beregnet netto nåverdi på ca. 64-73 mill. kr.²⁴ Dette er profitt som potensielt går tapt når et vern innføres, gitt anslaget fra Oslo kommune på årlig uttak. Eventuell hogst på skog eid av Nordre Follo kommune vil komme i tillegg. Hogst på Nordre Follo eiendom vil være av betraktelig lavere omfang. Innenfor tidsrammen av oppdraget, har vi ikke hatt forutsetninger for å gjøre et samlet anslag av potensiell tap av virkning.

Det er stor usikkerhet rundt slike beregninger. Salgsprisen for virket og driftskostnader kan bli vesentlig annerledes enn de enhetsverdiene som er lagt til grunn her. Dersom kommunene har anledning til å hogge andre arealer enn de områdene som foreslås for vern her, vil kvantumet med tapt avvirkning kunne være lavere enn det som legges til grunn denne beregningen. Vi har ikke forutsetninger for å anta noe om hvilket treslag eller kategori av tømmer som vil kunne avvirket, og da heller ikke mulighet for å gjøre en mer detaljert beregning av potensielt tap. Beregningen må derfor sees på som en grov forenkling av virkeligheten, og mest som et regneeksempel for å illustrere størrelsen på et mulig tap. Samtidig må det legges til grunn at berørte grunneiere har rett til å kreve erstatning for økonomisk tap for igangværende bruk. Det er få antall berørte og et begrenset volum som berøres. Samtidig kan verdien av tapt avvirkning være av noe betydning. Samlet sett vurderer vi konsekvensen for skogdrift til å være liten til middels negativ konsekvens.

²² [Tømmeravvirkning og priser - Landbruksdirektoratet](#)

²³ Miljødirektoratet (2021) *Forslag til endringer i forskrift om utsetting av utenlandske treslag til skogbruksformål*. Høringsnummer 2021/2806. Høringsnotat s. 52, [Forslag til endringer i forskrift om utsetting av utenlandske treslag til skogbruksformål - Miljødirektoratet \(miljodirektoratet.no\)](#). Med henvisning til Granhus (2021) "Fremmede treslag – vurdering av forutsetningen i M1378. NIBIO notat til Miljødirektoratet og Landbruksdirektoratet. 20.05.2021.

²⁴ Legger vi til grunn kalkulasjonsrente på 4% for de 40 første årene, 3% fra år 41 til og med år 75 og 2% fra år 76 og utover, ihht til føringer fra rundskriv R-109-2021 (rundskriv om prinsipper og krav ved utarbeidelse av samfunnsøkonomiske analyser fra Finansdepartementet). Menon (2021) la i sin rapport "Overordnet samfunnsøkonomisk vurdering av å etablere nasjonalpark i deler av Østmarka" (Menon-publikasjon 80/2021) til grunn en 40 års analyseperiode. De la samtidig til grunn andre tall for årlig avvirkning, salgspris på tømmer og driftskostnad. Legger vi til grunn 40 års analyseperiode med våre forutsetninger, får vi en beregnet netto nåverdi på ca. 50-57 mill. kr.

Jf. rapporten fra Oslo Economics (2022)¹⁹, skal virkninger for sekundærnæring som hovedregel ikke regnes med i en samfunnsøkonomisk analyse. Dette omfatter for eksempel virkninger for næringer som bruker trevirke som innsatsfaktor i sin produksjon, og derfor kan bli påvirket ved bortfall av denne aktiviteten. Avvirkning av industrivirke for salg for Oslo og Akershus samlet, var i perioden 2017-2019 i gjennomsnitt på 871 000 m³ per år.²⁵

Se også kapittel 11.15 om nærmere omtale av skogbruksinteresser.

8.5.5 Bygninger og infrastruktur

Nullalternativet: Området omfatter flere tekniske inngrep, i form av veier, kraftledninger, hytter og noen eldre demninger. Det er allerede strenge begrensninger på hva som kan bygges nytt, da markaloven har et generelt forbud mot bygg- og anleggstiltak. Det er i dag ikke tillatt å anlegge veier eller oppføre nye bygninger, anlegg, innretninger og lignende. Markalovens generelle forbud omfatter ikke landbrukstiltak, etablering av stier og løyper samt andre bygg- og anleggstiltak som er i tråd med stadfestet reguleringsplan. I dag kan kommunen gi tillatelse til slike tiltak, så lenge det er i tråd med markalovens formål. Markaloven har også et generelt forbud mot motorferdsel, men med spesifikke unntaksbestemmelser for ulike nytteformål. Veiene er i dag stengt med bom og dermed ikke åpne for allmenn ferdsel.

Konsekvenser ved vern: Siden det allerede i dag er restriksjoner på hva som kan tillates å bygges nytt i området, vil de samlede konsekvensene for framtidig utbygging ved foreslått vern være begrenset. Vern vil likevel innebære et strengere regime for godkjenning av utbygging. Nye tiltak som markaloven åpner for, som landbrukstiltak, idrettsanlegg og infrastrukturplanlegg, vil i utgangspunktet ikke kunne bygges ut i en nasjonalpark, men også her vil det kunne gis dispensasjoner i særlige tilfeller.

Vedlikehold av eksisterende bygninger, veier og andre anlegg og innretninger vil fremdeles være tillatt ved vern. Oppkjøring av løyper mv. kan også fortsette. Oppgradering eller fornyelse av kraftledninger for heving av spenningsnivå og økning av linetverrsnittet er også tillatt, når tiltaket ikke skader verneverdiene angitt i verneformålet nevneverdig.

For hytteeiere, vil det etter verneforskriften være tillatt med vedlikehold av hytter eller andre anlegg. Alminnelig vedlikehold og hogst av ved rundt hyttene er fortsatt mulig. Med "vedlikehold" menes nødvendige tiltak for å opprettholde tilstanden til bygningen, anlegget eller innretningen, som for eksempel utskifting av materialer og andre tiltak for å hindre forfall som følge av slitasje eller rette opp skader. Utvidelser av bygg blir søknadspliktig, og forvaltningsplanen skal angi retningslinjer om maksimalt areal for utvidelser, og for oppføring av nye bygg, i henhold til gjeldende praksis for nasjonalparker. Det kan imidlertid ikke forventes tillatelse til å fremføre strøm til flere hytter, å legge inn vann, utslipp av avløpsvann mv. Slike tiltak må vurderes konkret ut ifra terrenginngrep og virkningene på verneverdiene. Vi viser til at slike tiltak omfattes av

²⁵ SSB-tall, hentet fra statistikkbanken kildetabell 11712: *Avvirkning av industrivirke for salg (1 000 m³), etter region, treslag, statistikkvariabel og år*. [Skogavvirkning for salg \(ssb.no\)](https://ssb.no/statistikkvariabel-for-salg)

dagens forbud mot bygg og anleggstiltak i marka, og krever derfor dispensasjon fra markaloven § 15. Forskjellen fra dagens restriksjonsnivå vil derfor være begrenset.

Vern både som friluftslivsområde og som nasjonalpark innebærer et generelt forbud mot motorferdsel. Også her er det gjort mange unntak i forslagene til forskrift, blant annet for nødvendig motorferdsel på veier. Det er åpnet for nyttekjøring til drift og vedlikehold av dammer, kraftledninger, uttransport av jaktutbytte. Vi har foreslått å legge inn en generell åpning for motorisert ferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold på kraftledninger etter traséer på vernekartet. I tillegg er det åpnet for el-sykkel på veier og stier. Avgrensningen i Miljødirektoratets tilrådning vil også innebære at de fleste av veiene blir liggende i friluftslivsområdet (og ikke nasjonalparken), hvor det er foreslått flere dispensasjonshjemler for motorferdsel og generelle unntak fra vernebestemmelsene enn i forskriften for nasjonalpark. Det blir derfor ikke noen store virkninger av vern sammenlignet med dagens situasjon for motorferdsel.

Samlet sett anser vi det som at det er få aktører innenfor utbygging, hytter og infrastruktur som påvirkes nevneverdig av et vern, og at endringene fra dagens situasjon vil være begrenset. Samlet sett anser vi derfor virkningene av vern på bygninger og infrastruktur til å være liten negativ konsekvens. Dette gjelder for både Miljødirektoratets og Statsforvalterens tilrådte avgrensning. I Miljødirektoratets tilrådning er mye av dagens infrastruktur (veier, kraftledninger, de fleste hyttene i området) foreslått inn i et friluftslivsområde framfor som en del av nasjonalparken, og Miljødirektoratets tilrådte avgrensning ansees derfor for å ha noe mindre negative konsekvenser for bygging og infrastruktur enn Statsforvalterens tilrådte avgrensning.

Se også kapittel 5 om brukerinteresser, kapittel 11.7 om virksomhet og tiltak og kapittel 11.10 for nærmere omtale av motorferdsel.

8.5.6 Administrative og forvaltningsmessige kostnader

Det vil være behov for noe økt administrasjon, oppsyn og skjøtsel ved et vern. Det er behov for en ny stilling som nasjonalparkforvalter. Samtidig vil noe av tiden Statsforvalteren bruker i dag på forvaltning av Østmarka naturreservat (et av mange naturreservat som Statsforvalteren i Oslo og Viken forvalter), gå inn i tidsbruken til en nasjonalparkforvalter. Samlet sett anslår vi at de nye verneområdene vil gi behov for ca. 0,5-1 ekstra årsverk.

Legger vi til grunn en gjennomsnittlig arbeidstakerkostnad på 854 616 kroner pr/årsverk²⁶ (2021-tall, tilsvarer kr 903 935 når inflasjonsjustert til 2022-tall), kan vi estimere at de årlige forvaltningskostnadene vil øke med om lag 0,4-0,9 mill. kroner. Legger vi en 100 års tidsperiode til grunn, får vi en netto nåverdi på om lag 12-24 mill. kroner, avhengig om en legger et halvt eller ett årsverk til grunn.²⁷ Estimaten er beheftet med usikkerhet, og andre antakelser om ressursbruk

²⁶ Kilde: SSB, statistikk for gjennomsnittlige arbeidskraftkostnader per årsverk, <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/arbkost>. Uttrekk juni 2022

²⁷ En 40 års analyseperiode ville gitt en netto nåverdi på om lag 9-19 mill kroner.

og årslønn vil gi andre anslag på administrative kostnader. Anslaget antas å være likt for de to alternativene.

I tillegg kommer skattefinansieringskostnaden. Skattefinansiering av offentlige tiltak innebærer en kostnad for samfunnet som må inkluderes i den samfunnsøkonomiske analysen. I henhold til Rundskriv R-109/2021 fra Finansdepartementet²⁸ skal det derfor for alle tiltak som finansieres over offentlige budsjetter, inngå en skattefinansieringskostnad i analysen fastsatt til 20 øre per krone. Gitt antakelsene vi har gjort over om ressursbruk og årslønn for de administrative kostnadene, vil 20% av den økte årlige forvaltningskostnaden tilsvare ca. 0,1-0,2 mill. kr, og vil komme i tillegg til de 0,4-0,9 mill. kr som er estimert over. Samlet netto nåverdi inkludert skattefinansieringskostnad vil, hvis vi legger en 100 års tidsperiode til grunn, vil da komme på om lag 15-29 mill. kroner. Anslaget antas å være likt for de to alternativene.²⁹ Sammenligner vi med den anslåtte effekten på skogdrift, vurderer vi at vi får en liten, negativ konsekvens for administrative og forvaltningsmessige kostnader.

Som omtalt i kapittel 8.5.2, vil opprettelse av en nasjonalpark og et større friluftslivsområde etter markalovens § 11 sannsynligvis øke behovet for tilretteleggingstiltak. Vi har ikke forutsetninger for å anslå størrelsen på kostnadene knyttet til slike tilretteleggingstiltak på nåværende tidspunkt.

Se også kapittel 8.7 for nærmere omtale av forvaltning og administrative kostnader.

8.6 Samlet vurdering av ulike virkninger

Oppsummeringstabell:

De positive og negative virkningene kan oppsummeres som i Tabell 1 under. Konsekvens måles på en skala fra meget stor negativ til meget stor positiv. Det antas at alternativene har omtrent de samme virkningene, og vi viser derfor ikke forskjellene mellom alternativene i tabellen. Forskjeller mellom alternativene diskuteres under tabellen.

²⁸ [Prinsipper og krav ved utarbeidelse av samfunnsøkonomiske analyser \(regjeringen.no\)](https://www.regjeringen.no)

²⁹ I tillegg kan det påløpe skattefinansieringskostnad på erstatningsbeløpet til Oslo Kommune og Nordre Follo Kommune. Erstatningsbeløpene vil forhandles i etterkant av at eventuelt vern er vedtatt, og vi har ikke forutsetning for å si noe om størrelsen på denne.

Tabell 1: Oppsummering av positive og negative virkninger

	Nullalternativ	Vern (både alternativ 1 og alternativ 2)
Positive virkninger:		
Naturmangfold og ikke-bruksverdi	-	Middels til stor positiv konsekvens. Hovedsakelig ikke-bruksverdier med svært mange berørte. Høy betalingsvillighet for å verne. Stor usikkerhet rundt hvor stor påvirkning et vern vil innebære, som følge av at området er strengt regulert allerede i dag.
Rekreasjon og friluftsliv	-	Middels til stor positiv konsekvens. Mange brukere, potensial for nye brukere. Et større område vil bli ivarettatt som natur- og friluftslivsområde (47,8 km ² mer av Østmarkas areal vernes). Usikkerhet som følge av at området er strengt regulert allerede i dag.
Andre økosystemtjenester (stedidentitet, klimaregulering, kulturminner/kulturmiljø, kunnskap og læring)	-	Små positiv konsekvenser. Antatt begrenset påvirkning av å verne, gitt at området har er strengt regulert allerede i dag. Usikkerhet i positiv retning pga. usikkerhet i nullalternativet.
Bruk av framtidige økosystemtjenester	-	Liten positiv konsekvens. Føre-var-prinsipp ved vern, ny informasjon kan øke verdien på ikke-prissatte virkninger. Antatt begrenset påvirkning, men usikkerhet i positiv retning.
Negative virkninger:		
Skogdrift	-	Liten til middels negativ konsekvens. Potensielt tap fra redusert hogst. Grovt anslag på tap av årlig profitt for Oslo Kommune på 2,4-2,7 mill. kr (= NNV 64-73 mill. kr over 100 årsperiode). Stor usikkerhet i salgspris og driftskostnad, samt hvorvidt det finnes alternative områder for avvirkning som tilsier at kostnaden blir vesentlig lavere.
Bygninger og infrastruktur	-	Liten negativ konsekvens. Få aktører, strenge begrensninger på utbygging allerede i dag. Noe strengere restriksjoner på utbygging og motorferdsel ved vern, mens vedlikehold, løypekjøring og det meste av dagens aktivitet i stor grad foregå som i dag.
Administrative og forvaltningsmessige kostnader	-	Liten negativ konsekvens. Anslått behov for 0,5-1 økte årsverk. Tilsvarer økning i årlige kostnader på 0,5-1,1 mill. kr (inkludert skattefinansieringskostnad = NNV på 15-29 mill. kr over en 100-årsperiode)
Samlet rangering	2	1
Antas å være bedre enn nullalternativet, da det er flere positive virkninger ved vern. Innebærer også noen kostnader. Samlet sett kan det se ut som nytteeffektene er større en kostnadene, men stor usikkerhet i både nytte og kostnader.		

Gitt begrenset tid til rådighet til å gjøre vurderinger av konsekvenser, vil vi understreke at det er usikkerhet knyttet til vurderingene av alle vesentlige virkninger omtalt over. Samlet sett antar vi at alternativ 1 og 2 gir flere positive virkninger, spesielt for naturmangfold/ikke-bruksverdier og friluftsliv/rekreasjon. Vern innebærer noen kostnader for skogdrift og bygninger/infrastruktur, men det antas at disse kostnadene vil være relativt begrenset. Samlet sett kan det se ut som at nytteeffektene ved å verne er større enn kostnadene.

Det er vanskelig å skille alternativ 1 og 2 fra hverandre, da de gir ganske like virkninger. Begge alternativene innebærer å etablere en nasjonalpark, slik at virkningen for friluftsliv er relativt like. Alternativ 2 innebærer en større nasjonalpark, og kan kanskje komme noe bedre ut for f.eks. friluftsliv, men forskjellene er antagelig små. Jf. kapittel 2 mener Miljødirektoratet at grensen for nasjonalparken må trekkes slik at eksisterende veier i all hovedsak blir liggende utenfor området, som er bakgrunnen for Miljødirektoratets tilrådte alternativ.

I tillegg til disse to alternativene, sendte Statsforvalteren på høring også to andre alternativer, med varianter hvor deler av arealet ble vernet som naturreservat istedenfor nasjonalpark, se kapittel 6.3. Vi vurderer at de samfunnsøkonomiske konsekvensene ved vern, som nasjonalpark eller naturreservat, vil være relativt like.

8.7 Forvaltning og administrative konsekvenser

Forvaltning

I dag forvaltes området av skogforvaltningen i henholdsvis Oslo og Nordre Follo kommuner. Oslo kommune forvalter også kommuneeiendommen som ligger i Enebakk kommune, med unntak av søknadspliktige tiltak som behandles av Enebakk kommune.

Oslo kommune har delegert myndighet fra Klima- og miljødepartementet til å forvalte de to eksisterende friluftslivsområdene Hauktjern og Spinneren. Statsforvalteren i Oslo og Viken er forvaltningsmyndighet for eksisterende Østmarka naturreservat.

Statsforvalteren kjenner ikke til at det er utført regulær hogst i utredningsområdet siden 2012, men viser til at kulturlandskap skjøttes både av Oslo kommune og frivillige organisasjoner, og Oslo kommune har gjennomført flere myrrestaureringsprosjekter. Vedlikehold av stier og løyper gjennomføres i stor grad av frivillige, men også organisasjoner som Skiforeningen samt kommunene utfører dette.

Oslo kommune bruker også betydelig med ressurser til tilrettelegging for friluftsmål, til oppsyn og informasjonsoppgaver, vedlikehold av installasjoner som veier, lysløyper med videre. Oslo kommune har både egen maskinpark og mannskap og de disponerer et område ved Rustadsaga like vest for utredningsområdet.

Vern innebærer en rådighetsinnskrenkning for grunneier ved at verneforskriftene setter begrensinger på fremtidig utnyttelse av den del av eiendommene som blir omfattet av vernet. Kommunenes ansvar som grunneier, eier av tekniske installasjoner og oppgavene innenfor friluftsliv, besøkshåndtering og folkehelse med videre endres ikke som et følge av et vern. Praksis ved opprettelse av nasjonalparker og større verneområder er at det opprettes et nasjonalparkstyre som får forvaltningsmyndighet for nasjonalparken. Nasjonalparkstyret oppnevnes av Miljødirektoratet etter innstilling fra de berørte kommunene og fylkestinget i Viken.

Kommunene og Fylkeskommunen skal være representert i styret med ett medlem hver. Verneområdestyret består normalt av representanter fra kommunene som har areal i verneområdene.

Forvaltningsmyndigheten for friluftslivsområder vernet etter markaloven § 11 fastsettes av Klima- og miljødepartementet. Med unntak av ett område, forvaltes de eksisterende

friluftslivsområdene i dag av Oslo kommune. Statsforvalteren anbefaler at forvaltningen av Østmarka friluftslivsområde også legges til nasjonalparkstyret.

Miljødirektoratet er enig i at det vil være hensiktsmessig med en samlet forvaltning av Østmarka nasjonalpark og det tilliggende friluftslivsområdet. Per i dag åpner imidlertid ikke markaloven for at myndighet etter loven kan legges til et særskilt oppnevnt organ slik som bestemmelsen i naturmangfoldloven § 62 andre ledd åpner for. Miljødirektoratet mener det bør vurderes om markaloven § 4 bør endres for å legge til rette for en felles forvaltning av nasjonalparken og områder vernet etter markaloven § 11.

Ved opprettelse av et nasjonalparkstyre vil styret ha det overordnede ansvaret for forvaltningen, herunder utarbeiding av forvaltningsplan, med en besøksstrategi og en skjøtelses- og restaureringsstrategi, og for gjennomføring av tiltak i tråd med planen. Forvaltningsmyndigheten behandler også søknader om dispensasjon etter verneforskriften og har ansvar for å informere om vernet.

Forvaltningsplan

Det følger av naturmangfoldloven § 35 tredje ledd at utkast til forvaltningsplan for nasjonalparken skal legges frem samtidig med vernevedtaket. Forvaltningsplanen skal beskrive verneområdet og forvaltningen av dette, og gi retningslinjer for praktisering av verneforskriftene. Forvaltningsplanen skal også inneholde en besøksstrategi, en skjøtelsesplan og beskrive andre mulige verktøy som bidrar til å ivareta verneformålet.

Det er forvaltningsmyndigheten som utarbeider endelig forvaltningsplan i etterkant av vernevedtak. Forvaltningsplanen skal godkjennes av Miljødirektoratet. Utarbeidelse av endelig utkast til forvaltningsplan skal gjøres i nær dialog med de ulike interessene i området. Forvaltningsplanen skal sendes på bred høring, der alle interesserte gis anledning til å komme med sine synspunkter før planen vedtas.

I Statsforvalterens forslag til forskrift for friluftslivsområdet er det i § 10 vist til at forvaltningsplanen kan være fells for tilgrensende områder. Videre er det forutsatt at forvaltningsplanen skal godkjennes av verneområdestyret. Dette må vurderes ut fra hvem som blir forvaltningsmyndighet for friluftslivsområdet. Miljødirektoratet har ikke tilrådt hvem som skal være godkjenningmyndighet.

Tiltak i statlig sikra områder

Tiltak i områder sikret med markalovens § 11, finansieres over post 1420.78 *Tiltak i statlig sikrede friluftslivsområder*. Østmarka friluftslivsområde blir et stort areal i denne sammenheng, og med sin betydning som utfartsområde for store befolkningsgrupper vil det kvalifisere godt til kriteriene for tildeling av midler for denne posten. Opprettingen forventes å øke presset på posten.

9 Forutsetninger for vellykket gjennomføring

En forutsetning for vellykket gjennomføring er at det etableres et velfungerende system for forvaltning av områdene, inkludert tilstrekkelig med ressurser til saksbehandling, skjøtsel og oppsyn av nasjonalparken.

Det blir en viktig oppgave for fremtidige forvaltningsmyndigheter å opprettholde en tett dialog med brukere av området for å oppnå en forvaltningspraksis som ivaretar naturmiljøet, i balanse med hensynet til ønsker bruk fra interessegruppene.

10 Høring av verneforslaget

Høringsforslagene ble 15. oktober 2022 sendt ut og med frist for innspill den 15. januar 2023. Høringen ble også kunngjort på Statsforvalterens hjemmeside og i flere aviser, herunder Aftenposten.

11 Merknader til verneforslaget

Statsforvalteren mottok 110 skriftlige uttalelser, se vedlegg 9. Det har i tillegg blitt avholdt møter med kommuner og fylkeskommune i tillegg til med ulike lag og foreninger med interesser i utredningsområdet der det har kommet innspill.

11.1 Generelle merknader

Høringsuttalelser

Oslo kommune ønsker nasjonalpark i Østmarka for å ivareta store, sammenhengende, eldre skogsområder og et rikt mangfold av arter og naturtyper. Østmarka er også et svært viktig friluftslivsområde for innbyggere i Oslo, og forskrifter og forvaltning kan ikke sidestilles med de fleste andre nasjonalparker i Norge. For Oslo kommune er det viktig at oppgaver knyttet til driften av Oslo kommunes skoger kan opprettholdes, og at friluftslivstilbudet til byens befolkning ikke reduseres.

Nordre Follo kommune støtter fortsatt opprettelse av et større verneområde i Østmarka.

Lørenskog kommune støtter opprettelse av en nasjonalpark i Østmarka, som de mener vil gi økt verdi knyttet til naturvern, friluftsliv, helse og kulturminnevern. Selv om kun små arealer av Lørenskog kommune inngår i forslagene til verneområder vil en nasjonalpark ha betydning for kommunen.

Rælingen kommune støtter opprettelse av en nasjonalpark i Østmarka. Rælingen kommune registrerer at Østmarka naturreservat, som delvis ligger innenfor kommunegrensen til Rælingen kommune, ikke vil bli nevneverdig påvirket av en etablering av nasjonalpark

Enebakk kommune skriver at forslaget som foreligger om nasjonalpark ikke lenger vil likestille kommunens ansvarsområder naturmangfold, idrett, friluftsliv og helse, slik markaloven gjør. De ønsker derfor at forvaltning og vern av Østmarka videreføres i tråd med markaloven og tilhørende forskrift for skogsdrift og vedtatte bestemmelser for naturreservater og friluftsområder. De ønsker at eksisterende reservat opprettholdes som nå, uavhengig av framtidig forvaltningsregime for resten av Østmarka.

Viken fylkeskommune foretrekker en nasjonalpark etter alternativ 1, dersom det skal etableres en nasjonalpark. Fylkeskommunen ønsker at naturmangfold, idrett, friluftsliv og folkehelse likestilles som hensyn også i framtidig forvaltning og vern av Østmarka.

Miljøorganisasjoner (Sabima, WWF, Naturvernforbundet, Naturvernforbundet i Oslo og Akershus, Naturvernforbundet i Nordre Follo m.fl.) støtter opprettelse av en nasjonalpark i Østmarka da vernet vil bevare viktige naturverdier og bidra til å fylle mangler i eksisterende vern. Markaloven gir ikke tilstrekkelig beskyttelse for naturverdiene. Dette er trolig siste gjenværende mulighet til å verne et så stort og sammenhengende areal av lavereliggende skog på Sør-Østlandet. Sabima, WWF, Naturvernforbundet og Østmarkas Venner fremhever også at vernet vil bidra til å nå målene om 30 % vern innen 2030.

Østmarkas venner støtter opprettelse av en nasjonalpark i Østmarka og mener at markaloven ikke gir Østmarkas natur- og kulturverdier godt nok vern. Nasjonalparken vil sikre mulighetene for å oppleve naturen uforstyrret gjennom naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging. De er enige med Klima- og miljødepartementet i at «en nasjonalpark kan for Osloregionens befolkning ha stor betydning for både identitet og friluftsliv og for formidling av natur- og kulturmiljøverdier».

Den Norske Turistforening (DNT) og DNT Oslo og Omegn støtter opprettelse av en nasjonalpark i Østmarka mener at store, sammenhengende natur- og friluftsområder blir enda mer verdifulle i fremtiden, både med hensyn til bevaring av naturmangfold, som buffer mot klimaendringer og for gode naturopplevelser. De er imidlertid opptatt av at vernet tar hensyn til den særegne rollen Østmarka har som en av Oslo-området mest brukte friluftslivsområder, og ikke vesentlig vanskeliggjør fortsatt tilrettelegging for friluftslivet.

IF Frøy og en rekke andre lokale idrettsorganisasjoner er negative til verneforslaget, da de oppfatter at et vern vil gjøre de vanskeligere å drive med ulike aktiviteter der. IF Frøy mener dagens regulering med markaloven er tilstrekkelig.

Friluftslivorganisasjonene Norsk Friluftsliv og Oslo og Omland Friluftsråd (OOF) støtter forslaget om nasjonalpark under forutsetning av at det ikke legges unødvendige restriksjoner på friluftslivet.

Sentralt ungdomsråd i Oslo skriver at for dem som vokser opp i storbyen Oslo er det spesielt viktig med naturvern. Marka kan brukes til å komme seg bort fra hverdagen eller lek og andre aktiviteter. Dette gjelder særlig for deres befolkningsgruppe, som opplever at fritidsaktiviteter og -arenaer kan være dyre og utilgjengelige, og i noen tilfeller blir tatt fra dem.

Idrettens samarbeidsutvalg i Østensjø bydel (ISUØ) støtter ideen om et verneområde, men er bekymret for den praktiske betydningen for dere aktivitet. Dersom det legges sterkt begrensende restriksjoner på bruken, vil derfor skadeeffektene for både trivsel og helse bli betydelige. Norges Orienteringsforbund, Akershus og Oslo orienteringskrets, Oppsal IF orientering, Bækkelagets Sportsklubb avd. Orientering og Orienteringsgruppa i Driv IL støtter oppretting av nasjonalpark og andre verneområder i Østmarka, under forutsetning om at folkehelse kommer bedre fram i verneformålet og at det ikke legges restriksjoner på markaidrett og friluftsliv. Norges Orienteringsforbunds mener at disse forutsetningene ikke er oppfylt i de fremlagte verneforslagene. Uansett verneformer og grenser, mener de det ikke er faglig grunnlag for å innføre begrensinger på orienteringsaktivitet i Østmarka for å ivareta naturmangfold og andre verneinteresser.

Skiforeningen støtter ikke etablering av Østmarka nasjonalpark og mener at kun vern etter markaloven § 11 burde vært utredet.

Sykkelorganisasjonene Norsk Organisasjon for Terrengsykling (NOTS) avdeling Follo og Norges Cycleforbund støtter ikke etablering av Østmarka nasjonalpark og er sterkt kritisk til de foreslåtte begrensningene for utøvelse av friluftsliv, som allerede er solid forvaltet og forankret gjennom markaloven.

45 privatpersoner har levert høringsinnspill til verneforslaget. En stor del av de private ønsker ikke vern. Noen peker på at markaloven fungerer fint i dag. De frykter at ytterligere vern vil svekke Østmarka som friluftsområde. Andre privatpersoner støtter opprettelse av nasjonalparken og et styrket vern, og mener markaloven ikke er tilrettelagt slik at den sikrer verneverdiene, slik at det er nødvendig å etablere sterkere vernebestemmelser.

Losby Bruk er i liten grad berørt av forslaget til nasjonalpark, men det er viktig at dagens bruk og rettigheter (jakt, fiske, uttransport av felt vilt, vedlikehold og bruk av Tappenberghytta) i eksisterende Østmarka naturreservat ikke svekkes.

Akershus Bondelag er tilfreds med at alt areal som legges inn i de tre forslagene til verneområde er offentlig eid. De er også tilfreds med at Klima- og miljødepartementet er tydelige på at en ev. fremtidig utvidelse av verneområdet, gjennom vern av skog på privat grunn, skal skje gjennom frivillig vern, også ved eventuelt vern etter markaloven.

Skogeierorganisasjonene NORSKOG, Indre Østfold og omegn skogeierlag og Det norske Skogselskap (Skogselskapet) støtter ikke etablering av Østmarka nasjonalpark. De mener at området og friluftinteressene er godt nok beskyttet av markaloven og skogbrukets lover og forskrifter. De er bekymret for at vernet vil begrense tilrettelegging for idrett og friluftsliv, og at incentiv for vedlikehold av veier og annen infrastruktur forsvinner. Skogselskapet skriver at det i en nasjonalpark kan bli vanskelig å drive et helt nødvendig stedstilpasset skogbruk og skjøtsel slik at skogen blir i stand til å takle et endret klima og samtidig være attraktiv for utøvelse av friluftsliv, idrett og rekreasjon for fremtidige generasjoner.

NORSKOG mener at et vern ikke vil tilføre annet enn et større sammenhengende skogområde, som allerede fra før er regulert gjennom markaloven med tilhørende forskrifter. Trolig er det største og mest verdifulle sammenhengende området for naturmangfoldet allerede vernet. De er bekymret for at verneverdiene gjenbrukes som argument for utvidelse med lave verneverdier og mener heller ikke at området vil bidra vesentlig til representativt vern. Et vilkår for å opprette nasjonalpark er at det skal være «uten tyngre naturinngrep».

Interessegruppe for hytteeiere i marka støtter ikke etablering av Østmarka nasjonalpark. Verneformene som allerede eksisterer; markaloven, naturreservat og friluftslivsområde, gir tilstrekkelig vern av Østmarka. De mener det er illustrerende, for hvilke kompromisser som må inngås for å skape en nasjonalpark, at hovedforslaget som foreligger deler nasjonalparken i fire separate deler delt av en vei og to kraftledninger. I tillegg ligger Vangen skistue som en øy i parken. I høringsnotatet slår Statsforvalteren fast at hytter ikke regnes som et «vesentlig inngrep». Det virker uforståelig at et mer eller mindre sammenhengende hyttefelt med opp mot 90 hytter ikke skal være et vesentlig naturinngrep.

Statsforvalterens vurdering

Statsforvalteren konstaterer at verneforslaget har både tilhengere og motstandere, og tar de generelle merknadene til orientering.

Miljødirektoratets tilråkning

En stor andel av innspillene uttrykker bekymring for konsekvensene av forskriften for nasjonalparken på eksisterende aktivitet i området. Forskriften for Østmarka nasjonalpark må ha et restriksjonsnivå som ivaretar og beskytter naturverdiene som er formålet med vernet. Samtidig er utøvelsen av et enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging en del av verneformålet. Vi støtter Statsforvalterens vurdering i at eksisterende aktivitet skal videreføres så langt det er mulig innenfor rammene av verneforskriften for nasjonalparken.

Norskog mener at området ikke vil bidra vesentlig til representativt vern. Miljødirektoratet viser til at vern av Østmarka vil gi et betydelig bidrag til skogvernets dekning av skog i lavlandet i Sørøst-Norge, og av skog på middels og høy bonitet. I nasjonalparksammenheng ikke finnes områder med større sammenhengene barskog i lavlandet, som også ligger i sørboreal og boreonemoral sone. Heller ikke i skogvernsammenheng finnes det mange så store verneområder i Sørøst-Norge, og ingen grandominert i nevnte bioklimatiske soner. Arealet som foreslås som nasjonalpark har en blandet kvalitet på verneverdier. Enkelte steder er skogen relativt ung, uten kvalitetene som en gammel skog gir for arts mangfoldet. Men store deler av arealet har naturkvaliteter som er godt egnet for områdevern etter § 35, og vi ser det ikke som hensiktsmessig å grense ut mindre områder med lavere kvalitet. Vi legger også vekt på at skogkvalitetene vil øke dersom området vernes, slik at man på lang sikt vil få en gammel skog over hele nasjonalparken.

For øvrig beskrivelse av verneverdier se kapittel 4 Verneverdier.

Skogeierorganisasjonene NORSKOG, Indre Østfold og omegn skogeierlag og Det norske Skogselskap (Skogselskapet) mener at området og friluftinteressene er godt nok beskyttet av

markaloven og skogbrukets lover og forskrifter. IF Frøy mener tilsvarende at dagens regulering med markaloven er tilstrekkelig.

Miljødirektoratet viser til at verneprosessen er igangsatt på grunn av at dagens forskrifter vurderes til å ikke gi god nok beskyttelse av naturverdiene ettersom dagens restriksjonsnivå ikke forhindrer etablering av nye inngrep slik som skogsbilveier og kommersiell hogst.

Skogselskapet skriver at det i en nasjonalpark kan bli vanskelig å drive et helt nødvendig stedstilpasset skogbruk og skjøtsel slik at skogen blir i stand til å takle et endret klima og samtidig være attraktiv for utøvelse av friluftsliv, idrett og rekreasjon for fremtidige generasjoner. Miljødirektoratet viser til at både vern som nasjonalpark og vern etter markaloven § 11 vil legge begrensninger på skogbruksdrift i området. Friluftsliv er en viktig del av formålet for dette vernet, og det er gitt åpninger i verneforskriften for å ivareta dagens bruk av området, enten det er vedlikehold av traséer eller fjerning av trær som faller over ski- og turløyper. Slik Miljødirektoratet vurderer det, vil ikke et vern i området føre til at området blir mindre attraktivt for friluftslivsutøvelse. Klimaendringer kan føre til endrete behov i framtiden, men også til endret bruk av området.

11.2 Saksbehandling og prosess

NORSKOG mener at rapporten fra MENON ikke kan tillegges særlig vekt som beslutningsgrunnlag alene. I rapporten vises det til et tap for skogbruket og skognæringen, som innebærer tapte inntekter for grunneier, og ikke øvrige effekter for verdikjeden i skog. NORSKOG poengterer usikkerhetene i MENON sine beregninger. Norges skogeierforbund peker også på at det ikke er kommentert bortfall av tømmer fra dette området for skogbasert industri og grønn verdiskaping. Østmarka ligger sentralt på Østlandet, har god infrastruktur for å drive skogbruk og ligger midt i logistikkstrømmene til norsk skogbasert industri. I skogvernarbeidet skal det gjøres avveininger mellom verneverdi og verdi for skogbruk/skognæring. De stiller spørsmålsteget ved hvorfor vurderingen av næringsmessig verdi ikke gjøres på samme måte i Østmarka. Både NORSKOG og Skogeierforbundet peker også på at det i rapporten kommenteres at vern av skog vil gi positiv effekt på økt karbonbinding. De vil minne om en rapport fra 2016, utarbeidet av Miljødirektoratet, Landbruksdirektoratet og Norsk institutt for bioøkonomi konkluderer med at «Vern av skog gir på kort sikt mindre CO₂ i atmosfæren enn bruk. Bruk av skog gir mindre CO₂ på lengre sikt fordi biomassen kan bidra til å unngå fossile utslipp».

Oslo og Omland Friluftsråd mener at det er viktige mangler i beslutningsgrunnlaget, bl.a. når det gjelder hvilke konsekvenser klimaendringer, befolkningsvekst og økt bruk får for framtidig tilretteleggingsbehov, med de foreslåtte restriksjoner i verneforskriftene. Statsforvalterens kartlegging av bruken av Østmarka har store mangler. Ski- og vinteraktiviteter er for eksempel helt utelatt. Kommunenes «Kartlegging og verdsetting av friluftsområder» burde ha inngått som en viktig del av kunnskapsgrunnlaget om friluftslivet. Det aller meste av det foreslåtte verneområdet inngår i Oslo kommunes skoger. Dagens forvaltningsregime inklusive mål og retningslinjer burde vært beskrevet og vurdert opp mot den foreslåtte verneplanen, som et dokument å se til i utformingen av ny forvaltningspraksis.

Norges Orienteringsforbund, Orienteringsgruppa i Driv IL, Oppsal IF orientering, Bækkelagets Sportsklub avd. Orientering og IF Frøy mener verneforslaget ikke tilstrekkelig har utredet hvilke konsekvenser det foreslåtte vernet vil ha for befolkningens behov for fysisk aktivitet, friluftsliv, idrett og folkehelse.

Skiforeningen mener det bør gjennomføres en konsekvensutredning av hvordan verneforslaget vil påvirke friluftslivet. De etterlyser en vurdering av konsekvenser for gjennomføring av ønskede framtidige turveitraseer og andre tilretteleggingstiltak for friluftslivet. Vinteraktiviteter har ikke fått tilstrekkelig fokus i utredningsfasen.

Norges Cycleforbund region øst mener de negative konsekvensene av begrensningene for organisert sykling må utredes grundigere, og reduseres. Verneforslaget er mangelfullt utredet og til dels basert på synsing slik at grunnlaget er for dårlig til å fatte en beslutning om en nasjonalpark.

Enebakk kommune etterlyser utredninger om vern etter markaloven, med henvisning til oppdragsbrevet fra KLD hvor det står at «Det skal utredes flere alternativer med ulik størrelse på områder som kan vernes, og med ulik kombinasjon av vernekategorier i naturmangfoldloven og § 11 i markaloven». Kommunen savner en helhetlig vurdering av hvorvidt dagens lovverk med naturreservater og markaloven forringer naturkvalitetene i Østmarka.

De kan ikke se om det er gjort vurderinger av eventuelt krav om erstatning ved frivillig vern fra Oslo og/eller Nordre Follo kommune ved etablering av nasjonalpark. De stiller videre spørsmål ved om det er gjort noen beregninger på kostnader som må til for å restaurere tilbake til naturtilstand, etablering av publikumsfasiliteter, parkering, kunnskapsformidling m.m. Naturvernforbundet, Naturvernforbundet i Nordre Follo og Naturvernforbundet i Oslo og Akershus mener at saken er grundig utredet. Norsk Friluftsliv oppfatter at natur- og friluftslivsorganisasjonene som har interesser og aktivitet i Østmarka er fornøyd med den dialogen Statsforvalteren har hatt med dem i utformingen av verneplanforslaget.

Bjørndalen boligsammenslutning

Anbefaler at det igangsettes et arbeid med å styrke vernebestemmelsene i markaloven, som de mener gir et for svakt vern.

Statsforvalterens vurdering

Utredningsområdet har ikke en størrelse som utløser krav om konsekvensutredning, men gjennom blant annet eksterne fagrapporter og utredninger er flere tema belyst for å sikre et godt kunnskapsgrunnlag.

Statsforvalteren viser til at kunnskapsgrunnlaget i prosessen består av mer enn fagrapportene. Fagrapportene kommer i tillegg til informasjon og innspill som er hentet inn og mottatt gjennom oppstartsmeldingen, høringen og en rekke dialogmøter.

Momentene som tas opp av en god del høringsinstanser og privatpersoner rundt ulike former for bruk, ferdsel og arrangementer i området, mener Statsforvalteren er tilstrekkelig synliggjort. Verneforskriftens bestemmelser og avgrensingen av verneforslaget er søkt innrettet slik at

Østmarka skal være minst like godt egnet for friluftsliv, idrett og opplevelse etter et vern som i dag.

Statsforvalteren har også hatt mange egne befaringer hvor verneekvaliteter, bruk og inngrep, og mulige grenser etter ulike verneformer er vurdert. Ulike offentlig tilgjengelig informasjonskilder er benyttet i arbeidet.

Som skogeierforeningene peker på, er det ikke gjennomført en vurdering av merverdi gjennom videreføring av tømmer. I skogvernprosesser har det normalt sett ikke vært foretatt slike vurderinger, men Statsforvalteren tar næringsorganisasjonenes syn til orientering. Nye retningslinjer for å avveie skogvernet mot konsekvensene for skog- og trenæringen ble innført fra februar 2022, og gjelder for prosesser som igangsettes etter dette. Oppstart av verneplanprosess for Østmarka ble meldt desember 2020.

Statsforvalteren har ikke gjort noen vurdering av størrelse på erstatning. Dette er det normalt Statens Skogsakskyndig som vurderer. Heller ikke nettoverdi opp mot lagring eller frigjøring av CO₂ er utredet. Statsforvalteren ser at det her foreløpig foreligger ulike syn rundt kunnskapsgrunnlaget, også i ulike forskermiljø.

Miljødirektoratets tilråkning

Flere av idrettsforeningene og enkelte privatpersoner etterlyser en konsekvensutredning av verneforslaget og mener det er store mangler i kunnskapsgrunnlaget.

Miljødirektoratet støtter Statsforvalterens vurdering, og legger til at krav om konsekvensutredning inntreffer for verneplaner for nasjonalparker og andre verneområder større enn 500 km², og andre verneområder større enn 250 km² dersom planene fører til en vesentlig endring i dagens bruk for primærnæringene eller reiseliv i lokalsamfunnet, jf. forskrift 19.12.2014 nr. 1758 om konsekvensutredning for tiltak etter sektorlover. Området som foreslås vernet som Østmarka nasjonalpark er vesentlig mindre enn kravet i konsekvensutredningsforskriften, og bestemmelsene i verneforskriften for nasjonalparken vil i stor grad ivareta dagens bruk.

Angående det innsamlede kunnskapsgrunnlaget, så mener vi Statsforvalteren har gjort en grundig jobb med å involvere de aktuelle interessene gjennom et stort antall møter og muligheter for å levere innspill til oppstartsmeldingen. I tillegg dekker fagrapportene opp et bredt kunnskapsgrunnlag på natur- og kulturverdier, samfunnsøkonomiske vurderinger og brukerinteresser i utredningsområdet. Enkelte fagområder kunne nok ha vært bedre dekket i fagrapportene, slik som skiaktivitet og skogsdrift. Vi mener at kunnskapsgrunnlaget likevel er dekkende for å kunne gjøre gode vurderinger i verneplanarbeidet, og viser for øvrig til høringsinnspill som bidrar til å belyse informasjon som organisasjoner og øvrige interessenter mener blir viktig i den videre prosessen.

Vurdering av konsekvenser for skogbruksnæringen

Norskog mener at MENON rapporten er mangelfull om konsekvenser for skogbruket og etterlyser en vurdering av næringsmessig verdi slik det gjøres i ordning for frivillig vern av skog. Miljødirektoratet og Landbruksdirektoratet fikk den 1. juli 2020 i oppdrag fra Klima- og miljødepartementet og Landbruks- og matdepartementet å utrede forvaltningstiltak knyttet til skogvern og konsekvenser for avvirkningen og skognæringens bidrag til det grønne skiftet. I rapport M-2007-2021 har direktoratene foreslått retningslinjer for avveining. I oppdrag fra

Klima- og miljødepartementet datert 8.11.2021 ba Klima- og miljødepartementet om at forslaget iverksettes, med noen mindre justeringer. For privateid skog skal forslaget iverksettes for områder der det mottas tilbud etter 1. februar 2022, og ved vern av offentlig eid grunn for områder der det meldes oppstart fra og med samme dato. Oppstart for vernet av Østmarka ble kunngjort desember 2020. Det har derfor ikke vært aktuelt for Statsforvalteren å gjennomføre vurderinger basert på dette oppdraget. Statsforvalteren har likevel hatt tett dialog med de to kommunene, og har hatt mulighet til å justere på avgrensingen for å ivareta spesielle hensyn etter ønske fra grunneier på lik linje med prosesser gjennom frivillig vern-ordningen.

Statsforvalteren vil normalt ikke være involvert i forbindelse med erstatningsoppgjør for vern, hverken i frivillig vern-prosesser eller ved vern av nasjonalpark som i dette tilfellet. Erstatningsforhandlingene for vern av Østmarka nasjonalpark vil skje først etter et eventuelt vedtak. Det er ikke gjort noen detaljerte beregninger av kostnadene ved et slikt vern, men regjeringen har satt av en økt fullmakt i statsbudsjettet for å kunne være i stand til å gjennomføre et vern med utbetaling påfølgende år.

Skogen bidrar positivt i klimasammenheng, både som karbonlager og fornybar ressurs som erstatning for mer klimabelastende alternativ. Boreale barskoger har et netto opptak av CO₂. Skogen i Norge har et årlig nettoopptak fordi tilveksten er større enn hogst og naturlig avgang. FNs klimapanel har skissert tre hovedtilnærminger for hvordan skogen kan bidra i klimasammenheng. Det skjer gjennom redusert avskoging, økt opptak av CO₂ gjennom vern, skogskjøtsel, restaurering eller planting der det ikke har vært skog tidligere, og gjennom bruk av produkter fra skogen som erstatning for fossile råvarer. Samtidig pekes det på at det er viktig at alle typer skogtiltak må avveies mot naturmangfold og andre miljøverdier. Vitenskapskomiteen for mat og miljø (VMK) har i VMK Report 2022:15 pekt på at variasjon og mangfold på alle trofiske nivå kan bidra til å gjøre skogen mer robust. En variert sammensatt skog med naturlig aldersfordeling og stort mangfold vil være mindre sårbar for ekstremvær og skadegjørere enn tette, ensartede skoger. Det er ikke gjort egne klimaberegninger for forslaget om vern av Østmarka.

Bjørndalen boligsammenslutning ønsker en styrking av vernebestemmelsene i markaloven, slik at den gir et vern tilsvarende § 11 i markaloven. Miljødirektoratet viser til at en generell styrking av vernebestemmelsene i markaloven ligger utenfor dette oppdraget.

11.3 Verneformer og -alternativer

Oslo, Nordre Follo, Enebakk kommune, Lørenskog kommuner og Viken fylkeskommune foretrekker alternativ 1. Nordre Follo anser likevel både alternativ 1 (nasjonalpark) og 3 (naturreservat) som gode alternativ til vern i Østmarka. Enebakk kommune skriver at det mellom Østmarka naturreservat og Enebakks kommunegrense til Nordre Follo og Oslo, er forholdsvis lave naturverdier og store menneskelige inngrep i form av veier, demninger, kraftledninger, hytter med mer. Her vil det oppstå mange brukerkonflikter ved skjerpet vern. Kommunen ønsker derfor at disse områdene fortsatt skal være vernet etter markaloven.

Riksantikvaren støtter Statsforvalterens hovedforslag (alternativ 1) om å opprette en nasjonalpark etter naturmangfoldloven og et friluftslivsområde etter markaloven.

Naturvernorganisasjonene mener at alternativ 1 i høringsdokumentet er det beste. Dette alternativet vil gi best vern til viktige naturverdier i et relativt stort område, og samtidig gi best beskyttelse mot tyngre naturinngrep. Også Østmarkas Venner (ØV) støtter helhjärtet opp om Statsforvalterens og Klima- og miljøministerens foretrukne alternativ 1.

Også Østmarkas Venner (ØV) støtter helhjärtet opp om Statsforvalterens og Klima- og miljøministerens foretrukne alternativ 1.

NORSKOG er bekymret for at man tilpasser kartet til terrenget, og dermed bryter med de strenge faglige kravene til en vernekategori. Se ellers avsnitt om skogbruksinteresser.

Bjørndal Boligsammenslutning ønsker at vern etter markaloven § 11 som friluftslivsområde må gis en størst mulig utbredelse utenfor nasjonalparken, slik at disse arealene sikres mest mulig.

Friluftslivets samarbeidsutvalg Søndre Nordstrand bydel mener det er uheldig at det blir definert mange ulike verneformer innenfor et relativt begrenset område, og ønsker større områder med samme verneform. Vernet som friluftslivsområde må gis en størst mulig utbredelse utenfor nasjonalparken.

Norsk friluftsliv, NIFF Akershus og Oslo, DNT, DNT Oslo og Omegn støtter Statsforvalterens hoved-alternativ, som de vurderer at i størst grad ivaretar natur- og friluftslivsinteresser i området.

Norges Orienteringsforbund og Oppsal IF fraråder nasjonalpark i områdene vest for kraftledning Skjelbreia-Fjell, men kan støtte vern etter markaloven § 11.

Oslo og Omland Friluftsråd (OOF) støtter opprettelsen av en nasjonalpark sør for Spinneren, som et viktig bidrag til skogvernet i landet.

Skiforeningen mener det er en svakhet ved høringsforslaget at man ikke har utredet et alternativ med vern kun etter markaloven. Markaloven bygger på et prinsipp om flerbruk og avveining av ulike interesser knyttet til friluftsliv, naturopplevelse og idrett. Naturmangfoldlovens overordnede formål er ivaretagelse av natur. Rammene for å ivareta og øke friluftslivsverdiene i et verneområde, vil derfor være videre gjennom et vern etter markaloven.

NOTS avdeling Follo og Follo sykkelklubb ber om at det vurderes å endre verneform til § 11 i markaloven på et større område i den sørlige delen av utredningsområdet, som nå er foreslått som nasjonalpark. Det vil åpne for bruk av el-sykkel, og det vil gjøre det enklere og kunne videreføre bruken av området i sitt treningsopplegg.

Statsforvalterens vurdering

Noen etterspør vurdering og forslag om andre verneformer og alternative kombinasjoner. Statsforvalteren viser til at det går an å tenke seg også andre alternativer enn det som var på høring, herunder kun bruk av vern som friluftslivsområde, men mener at alternativene som var på høring, er best egnet til å oppfylle de rammene og forutsetningene som var satt for

prosessen. Det har også vært en forutgående prosess i Miljødirektoratet og Klima- og miljødepartementet rundt hvilke alternativer som skulle høres.

Statsforvalterens høringsforslag alternativ 1 foretrekkes av de fleste som har uttalt seg, både blant de som støtter et vern og de som i utgangspunktet er mer negative. Alternativ 1 innebærer en tredelt nasjonalpark i sydøst/øst og et friluftslivsområde i vest/nordvest. Dette var også Statsforvalterens anbefalte alternativ i høringen. Statsforvalteren tilrår derfor et vern med utgangspunkt i alternativ 1.

Statsforvalterne viser til at noe mener at nasjonalparken av hensyn til brukerinteressene bør begrenses i areal. Av enkelte nevnes konkret at nasjonalparken bør begrenses til området øst for kraftledningen L0451 Røykås-Tegneby (også omtalt som Skjelbreia-Fjell). NOTS nevner arealer betydelig lenger øst enn dette, som de mener i stedet bør vurderes som friluftslivsområde. Statsforvalteren mener samlet sett at de delene av nasjonalparkforslaget som ligger mot vest, har verne kvaliteter og bruk som tilsier at nasjonalpark er riktig verneform. Med nærhet til hovedstaden og større utfartssteder som Skullerud, vil også en slik avgrensing gjøre det enklere å besøke nasjonalparken. De besøkende vil med dette kunne gå lengre turer gjennom nasjonalparken. Statsforvalteren mener at opplevelsene totalt sett vil øke med den forvaltningen og skjøtselen som bør forventes i en nasjonalpark.

Statsforvalteren har gjort ytterligere presiseringer og justeringer i verneforskriften som skal ivareta idretts- og friluftslivsinteressene i nasjonalparkområdet, og da særlig sykling. Som nevnt tidligere skal dagens aktivitet ikke begrenses. Det fremstår for Statsforvalteren som at fryktede begrensinger på bruk, er hovedårsaken til ønsket om at nasjonalparken skal begrenses til området øst for kraftledningen. Statsforvalteren mener dermed å i stor grad ha imøtekommet innspillene gjennom justering av forskriften, fremfor å avgrense nasjonalparken til kun de østligste delene av verneforslaget. Noen grensejusteringer er imidlertid foretatt nærmere randsonen i vest, der bruksintensiteten og tilretteleggingen er størst, se under.

Miljødirektoratets tilråding

Enkelte høringsparter, blant annet Norskog, påpeker at nasjonalpark ikke passer som verneform for det foreslåtte arealet. Miljødirektoratet bekrefter at alternative verneformer også kunne vært aktuelle for arealet som nå foreslås til nasjonalpark. Høringsalternativ 3 foreslår en utvidelse av Østmarka naturreservat istedenfor vern som nasjonalpark, som ville gitt en tilnærmet lik beskyttelse av naturverdiene, sammenlignet med nasjonalpark. Etter høring fremgår det at dette er et lite foretrukket alternativ, da de fleste ønsker en nasjonalpark etter alternativ 1, blant annet fordi friluftsliv ikke er en del av verneformålet til naturreservater.

Statsforvalteren tilrår en nasjonalpark etter høringsalternativ 1. Miljødirektoratet tilrår en justert versjon av høringsalternativet, slik at større tekniske inngrep legges utenfor nasjonalparken, se kapittel 7.1 Avgrensing.

Skiforeningen mener at kun vern etter markalovens § 11 burde ha vært utredet for hele arealet. Miljødirektoratet påpeker at prosessen ble initiert av et ønske om etablering av nasjonalpark i Østmarka, og det har ikke vært et uttrykt lokalt eller politisk ønske om vern kun etter

markalovens § 11. Selv om andre verneformer er teknisk mulig for utredningsområdet, var et forslag til nasjonalpark en forutsetning for oppdraget.

11.4 Vernegrenser

Høringsuttalelser

Oslo kommune

Oslo kommune har ansvar for forvaltning og drift av ni vassdragsanlegg som vil påvirkes av verneforslagene. Disse anleggene er Mosjødammen, Rausjødammen, Svartordammen, Tonevann-dammen, Langvann, Igletjern, Kroktjern, Lutvann og Nøklevann. Oslo kommune mener at vassdrags-anleggene bør avgrenses fra nasjonalparken. Oslo kommune mener også at vannspeilene til vannene som reguleres, Mosjøen, Rausjøen og Svartoren, må tas ut av nasjonalparkavgrensningen, både på grunn av praksis fra andre nasjonalparker, men også for at fremtidig vassdragsregulering ikke skal komme i konflikt med forskriftsforslagenes formuleringer om at vegetasjon og dyreliv er vernet mot forstyrrelser. Se også kapittel 11.7.5 om vassdragsanlegg.

Oslo kommune vil hjemle hensynssoner til drikkevannskilder i ny arealdel i kommuneplanen. Dette vil medføre noen restriksjoner på friluftslivsutøvelsen i nærheten av disse. Kommunen ber derfor Statsforvalteren vurdere de geografiske avgrensningene i verneforslagene opp mot dette. Oslo kommune merker seg blant annet at de meget populære turmålene Langvann, Gullsmeden og Slettfjell vil bli betydelig berørt av dette.

Oslo og Omland Friluftsråd (OOF) foreslår en mindre reduksjon av nasjonalparken nord for Spinneren, fordi dette området har høy bruk og viktige ferdselsårer for friluftslivet. De foreslår at grensens trekkes langs linja Pettersbråtan – Smørhullet – Sandbakken. OOF støtter at Vangen og areal i tilknytning til Bysetermåsan er tatt ut av verneområdet. De mener at også veien mellom Vangen og Bysetermåsan bør tas ut av verneområdet.

NOTS, NOTS Follo, IF Frøy, Follo sykkelklubb og Norges Orienteringsforbund mener at nasjonalparkforslaget må reduseres betydelig i syd, se kapittel 11.3 Verneformer og -alternativer. NOTS peker på at grensa for nasjonalparkområdet i sør er trukket helt ut til yttergrensa for utredningsområdet.

Enebakk kommune ønsker at området mellom Østmarka naturreservat og Enebakks kommunegrense til Nordre Follo og Oslo, fortsatt skal være vernet etter markaloven pga. brukerkonflikter ved skjerpet vern, se kapittel 11.3 Verneformer og -alternativer.

Skiforeningen mener at et større areal rundt parkeringen på Bysetermåsan burde vært tatt ut av nasjonalparken, slik at det blir mulig å utvide parkeringsplassen for å håndtere forventet besøksvekst.

Østmarkas Venner og Naturvernforbundet påpeker at store verneområder er særlig verdifulle fordi de har flere arter og større og mer levedyktige bestander enn små verneområder. Det er derfor svært viktig at nasjonalparken også inkluderer de foreslåtte områdene på vestsiden av kraftledningen, hvor det blant annet er større naturverdier enn i den østre delen. De mener at Dølerud og Dølerudåsen burde vært inkludert i nasjonalparken på grunn av store natur-, kulturminne- og kulturlandskapsverdiene.

Østensjø historielag mener at området Bremsrud fortjener en ekstra vurdering med tanke på vern. Området har kulturelle verdier som er særegne for vurderingsområdet til ny Østmarka nasjonalpark, og bør inkluderes.

Rausjømarkas Vel og Interessegruppe for hytteeiere i marka mener at det vil være i strid med naturmangfoldloven § 35 å innlemme hyttene i Rausjømarka i en nasjonalpark. Det er ikke nødvendig å inkludere hyttene for at nasjonalparken skal bli stor nok, og det er ikke påvist naturverdier av særlig stor verdi som tilsier at hytter må inkluderes.

Statsforvalteren har tidligere uttalt at man relativt enkelt vil kunne legge grensene for en nasjonalpark rundt Rausjø og mesteparten av Mosjøen, og at den enkleste løsningen, forvaltningsmessig, vil være å holde disse områdene utenom et vern. Med hytter både i og utenfor en nasjonalpark vil det gjelde ulike lover og forskrifter og søknader fra hytteeiere må behandles av ulike offentlige myndigheter. Det kan bidra til usikkerhet og ulikheter. Den beste måten å unngå dette på er at hyttene ikke legges inn i en nasjonalpark, men fortsatt blir forvaltet etter markaloven.

Statsforvalterens vurdering

Når det gjelder valg av verneform for ulike områder, så er dette kommentert i kapittel 11.3. Statsforvalteren viser også til vedlagt forslag til nytt vernekart, samt vedlagt grensejusteringskart hvor alle grenseendringene sammenlignet med høringen synliggjøres.

Hensynssoner til drikkevannskildene

Et vern vil sikre området på en måte som trolig også vil være positivt og i tråd med hensynet til drikkevannskildene. Statsforvalteren oppfatter at det fortsatt vil være tillatt å ferdes fritt i hensynssonen, men at det kan bli restriksjoner på telting og leirslagning, i henhold til eventuelle nye føringer fra kommunen. Statsforvalteren mener at det ikke er grunnlag for at arealene i hensynssonen grenses ut av verneforslaget, og forutsetter at kommunen vil informere godt om eventuelle begrensinger i sonen.

Vassdragsanlegg

Statsforvalteren har i møte med Oslo kommune hatt en gjennomgang av vassdragsanleggene. Demningen ved Svartoren ligger nær Rausjøveien, og var allerede grenset ut i høringsforslaget. Det samme gjelder demningen i Rausjøen. Med tanke på tilkomst og eventuelle arbeider på demningen, ser Statsforvalteren at grensen rund Rausjødammen kan justeres noe.

Statsforvalteren ønsker ikke å grense ut øvrige damanlegg som ikke ligger like i utkanten av verneforslaget. Det er i forskriftene tatt inn bestemmelser som skal ivareta drift og vedlikehold av disse dammene. Se egen kommentar om dette under kapittel 11.7 om virksomhet og tiltak. I møte med Oslo kommune oppfattet Statsforvalteren at dette er tilstrekkelig.

Mosjøen og Rausjøen reguleres manuelt ved behov av hensyn til blant annet friluftsliv og biologisk mangfold, herunder elvemusling. Dette innebærer en forholdsvis beskjeden regulering, og kan ikke sammenlignes med vannstandendringene ved kraftproduksjon. Statsforvalteren ser derfor ikke grunn til å grense vannene ut. Bestemmelsen om drift og vedlikehold åpner for fortsatt vannstandsjustering.

Hytter og avgrensning ved Mosjøen og Rausjøen

I henhold til oppdraget har det vært et mål for Statsforvalteren at bruk samt behov for vedlikehold og transport til hyttene ikke skal hindres eller vanskeliggjøres sammenlignet med dagens regelverk etter markaloven.

En løsning som ble foreslått i oversendelse til Miljødirektoratet høsten 2021, var å legge vernegrensene rundt Rausjøen og mesteparten av Mosjøen, samt tilkomstveien til Mosjøen fra sør. I så fall ville et 60-talls hytteeiendommer, inkludert tilkomstveien, ikke omfattes av vernet. De 15-20 resterende hyttene, som i hovedsak ligger rundt Tonevann og Studttjernet, ville fortsatt bli liggende innenfor verneområdet. Man kan hevde at det totale inngrepsnivået som hyttene representerer innenfor verneflaten da vil reduseres. Påvirkningen på verneområdet, er imidlertid like høy selv om grensene trekkes rundt vannkanten og hyttene.

Tilbakemeldingen fra Miljødirektoratet om oppdraget med høring var at Mosjøen, Rausjøen og omkringliggende hytter skulle innlemmes i verneområdet i høringsforslaget.

Rausjømarka Vel peker på at en del nye tiltak kan være ønskelig fra hytteeiernes side i fremtiden. Som eksempel nevnes innlegging av vann, fiber/internett og fremføring av strøm. Slike tiltak krever allerede dispensasjon fra forbudet mot bygge- og anleggstiltak i markaloven § 5. Vern vil medføre at slike tiltak også må vurderes av forvaltningsmyndigheten. Verneforskriften åpner for at det kan gis tillatelse til "mindre utvidelser" av eksisterende bygninger. Det vil være opp til forvaltningsmyndigheten å vurdere hvorvidt et konkret tiltak for å oppgradere eller modernisere hyttene er å anse som en "mindre" utvidelse. Terskelen for å tillate nye terrenginngrep i verneområdet skal være høy. Det er derfor tvilsomt om eksempelvis innlegging av strøm med ny linje eller forlenging av eksisterende linje mv. er et inngrep som det vil gis tillatelse til innenfor nasjonalparken.

For forvaltningsmyndigheten og flesteparten av hytteeierne vil nok den enkleste løsningen være å holde Rausjøen og mesteparten av Mosjøen utenom et vern. Dette sett opp mot at regimet i marka allerede er strengt, og for enklest mulig forhold for hytteeierne. Med en slik avgrensning vil antall hytteeiendommer som omfattes av et vern være lavt sammenlignet med flere andre nasjonalparker.

Arronderingsmessige hensyn, herunder enkle og oversiktlige grenser taler for å inkludere Mosjøen og Rausjøen i verneområdet. Det vil også være hensiktsmessig at Rausjøen og Mosjøen omfattes av vernet, hvis man ønsker at hyttene i området ikke bør utvikles videre i forhold til den relativt enkle standarden som de fleste hyttene har i dag. I tillegg vil anleggelse av nye brygger eller utvidelse av brygger da også måtte omsøkes etter verneforskriften.

Hvis både hyttene, bruken, vedlikehold og transport til hyttene bør være som i dag, mener Statsforvalteren at våre forslag til verneforskrifter ivaretar de hensyn og tilpassinger som trengs. Dersom man ønsker å imøtekomme hytteeierne ønsker om mulig fremtidig videreutvikling som nevnt, kan den beste løsningen være å legge de fleste hyttene utenfor vernet ved å ta ut Rausjøen og mesteparten av Mosjøen.

Statsforvalteren mener at begge de alternative avgrensningene som er skissert er akseptable; å legge vernegrensen utenfor Rausjøen med hytter og mesteparten av Mosjøen med hytter (jf. forslag fra 2021) – eller å inkludere begge vannene med hytter i nasjonalparkområdet.

Statsforvalteren anbefaler at Rausjøen og Mosjøen inngår i vernet tilsvarende forslaget i høringsforslaget. Det begrunnes med oversiktlige grenseforhold, at dagens behov er ivare tatt i forskriftene og at det ansees som positivt for opplevelsesverdiene at dagens relativt enkle standard videreføres.

Siden avgrensningen av verneområdet reiser noen overordnede spørsmål rundt arrondering og det totale antallet hytter, peker Statsforvalteren på viktigheten av at også Miljødirektoratet vurderer dette.

Vurdering av andre grenseinnspill fra Oslo kommune med flere

Statsforvalteren vektlegger Oslo kommune som grunneier sine ønsker om grenser for friluftslivsområdet og nasjonalparken. Kommunen vurderer at enkelte deler av foreslått friluftslivsområde i vest ikke bør underlegges vern grunnet generelt svært høy bruksintensitet og dagens områdebruk av skoler og barnehager i nærheten til marka. Oslo kommune har også foreslått at mer av kommunens eiendom i nordøst bør inngå i vernet.

Under er ønskede endringer fra Oslo kommune og andre mottatte konkrete innspill til grensejusteringer vurdert og kommentert.

Nordvest i friluftslivsområdet

I høringen foreslo Statsforvalteren at vernegrensen skulle ligge noe vest for eksisterende grense for Haukjern friluftslivsområde. Oslo kommune mener at den eksisterende vestgrensen til Hauktjern friluftslivsområde bør følges, slik at ikke arealet uten vern mot bebyggelsen reduseres. Dette på grunn av bruksintensiteten, forekomst av utebaser mv. Det gir også en enklere forvaltning hvis de mest brukte områdene unntas vern.

Statsforvalteren viser til at de var noe i tvil om hvor langt vest friluftslivsområdet burde gå, og at kommunen i møte har uttalt at eksisterende vestgrense til Hauktjern er en god og inngått grense. Statsforvalteren er enig med Oslo kommune, og foreslår derfor å ikke utvide friluftslivsområdet lengre vest. Grensen som Statsforvalteren anbefaler, vil da følge de eksisterende vestgrensene til Hauktjern friluftslivsområde.

Nordøst i friluftslivsområdet

I høringsforslaget var grensen i lagt vest for radarstasjonen på Haukåsen slik at området Haukåsen med radarstasjonen og bakenforliggende areal i øst, ikke ble omfattet av vern. Oslo kommune foreslår å flytte grensen østover, slik at området mellom Haukåsen og veien inn til Mariholdet inkluderes. De foreslår at det i stedet settes av en større åpning i vernekartet rundt

selve radarstasjonen på Haukåsen, slik at vegetasjonen her kan holdes nede. Da inkluderes naturtypene Ellingsrudlia, Grønvollen og Langmyrene, samt flyttblokka Nuggerudsteinen og utsiktspunkter mot øst der Puttebekken stuper ned. I praksis området fra Mariholtveien og til og med skrenten vest for Langmyrene. Også Østmarkas Venner ønsker å inkludere dette området i friluftslivsområdet.

Statsforvalteren vurderer at forslaget fra Oslo kommune er godt. I høringsforslaget ble hele dette området foreslått grenset ut fordi det var noen yngre hogster øst for radarstasjonen og for å redusere antall «hull» i vernekartet. Statsforvalteren er imidlertid enig i at dette området kan være egnet for vern. Det har gode nok biologiske kvaliteter, bruken er vesentlig lavere enn i områdene mot byen i vest, og det blir en bedre og mer helhetlig arrondering av friluftslivsområdet, selv om det blir et større hull i verneflaten rundt radarstasjonen. Det er vektlagt å avsette tilstrekkelig rom rundt radarstasjonen for å kunne holde vegetasjonen nede, slik at driften av stasjonen ikke hindres. Statsforvalteren anbefaler derfor å justere vernegrensen i nordøst, øst for Radarstasjonen, i tråd med forslaget fra Oslo kommune.

Videre foreslår Oslo kommune å legge til et område helt i nordøst. Dette har noe dårligere skog- og naturkvaliteter pga. nyere hogster, men de nordlige lavereliggende delene har noe bedre bonitet. Man kommer også nærmere bebyggelsen i nord, selv om dette delområdet ikke er blant de mest brukte og med færre stier og løyper. Det mest positive med å legge dette området til friluftslivsområdet er at arronderingen blir bedre, særlig sett i sammenheng med at det har kommet inn tilbud om frivillig vern fra de private eiendommene på Puttåsen. Statsforvalteren har i sin anbefaling vektlagt hensyn til god arrondering, størrelse og å imøtekomme ønske fra grunneier Oslo kommune. Statsforvalteren anbefaler derfor å justere vernegrensen helt i nordøst på gnr./bnr. 109/1 og 109/9, i tråd med forslaget fra Oslo kommune.

Nord og øst for Øgården i friluftslivsområdet

Oslo kommune foreslår at vernegrensen følger høydekvoten i en mer rett linje fra Øgården og nord mot veien øst for Nøklevann, samt å ta ut et lite område like øst for Øgården, da det er et gammelt grustak der. Østensjø historielag mener at området Bremsrud fortjener en ekstra vurdering med tanke på vern. I hele området ligger tufter, gårdsveier, åkerreiner, steinfrie beiteområder (havnehager) og rydningrøyser slik de ble forlatt ved 1900-tallets begynnelse.

Statsforvalteren foreslår ikke noe nytt vern rundt Nøklevann. Østensjøvannet historielag har lagt frem et svært godt kunnskapsgrunnlag om historien til plassene rundt Nøklevann. Med god informasjon om plassenes bruk og historie, er det mulig å tilrettelegge for gode opplevelseskvaliteter selv om to av disse plassene blir liggende utenfor vernet område. Det vil være naturlig at Oslo kommune som grunneier og kulturminnemyndighet vurderer og prioriterer mulige tiltak som kan innarbeides i en samordnet besøksstrategi for området.

Statsforvalteren er enig i innspillet fra Oslo kommune om en mer rett grense i nord, i stedet for å følge bestands-grenser. Med forslaget fra kommunen unngår man også et tunellinnslag og et eldre grustak. Statsforvalteren anbefaler derfor å justere vernegrensen rundt Øgården i tråd med forslaget fra Oslo kommune.

Område ved Skullerudåsen og sør mot Olavsmyr i friluftslivsområdet

Oslo kommune har forslått å ta ut et relativt stort område i den vestlige, mest brukte delen av friluftslivs-området. Oslo har lagt grensen inntil blåmerket sti som går fra øst for Fjelstad og ned mot Rundvannet. Blåstien danner en tydelig grense for svært høy bruksintensitet og slitasje. I tillegg har Oslo kommune foreslått å inkludere Rundvannsåsen sørvest for Østmarkskapellet. Rundvannsåsen har gammel furuskog på begge sider av stien og naturtype rik sump- og kildeskog ved veien opp til Østmarkkapellet.

Reduksjonen i vest skyldes mye og variert bruk av området, bl.a. i forbindelse med utebaser o.l. Selv om ikke andre konkret har foreslått dette området tatt ut, er det en rekke høringsuttalelser knyttet opp til omfanget av bruken og et ønske om at mye brukte områder ikke bør vernes. Statsforvalteren er enig i at det for videre bruk og utvikling av områdene, særlig for barn og unge, kan være hensiktsmessig å grense ut mer areal fra verneforslaget i den bynære sonen i vest. Statsforvalteren viser til at de har vært usikre på hvor nært bebyggelsen grensen burde gå, og la i høringen mest vekt på vernekvalitetene og skogalderen i dette delområdet. Statsforvalteren ser også at det er fornuftig å grense ut området, slik at bl.a. hele sykkeløypa "pioneren" legges utenfor da denne er et viktig for sykkelinteressene. Oslo kommune foreslår at eiendommen til Østmarkskapellet blir et "hull" i vernekartet for å også kunne inkludere Rundvannsåsen. Deler av Rundvannsåsen har gode vernekvaliteter og Statsforvalteren er enig i dette, men anbefaler at det avsettes noe større rom rundt Østmarkskapellet enn skissert fra Oslo kommune.

Nordvest for Setertjern i friluftslivsområdet

Oslo kommune foreslår å la grensen gå fra brua over Setertjern og nordvest, slik at det vestre hjørnet av høringsforslaget, vest for Setertjern utgår. Statsforvalteren mener at denne justeringen er kurant, men at grensen bør trekkes slik at skogbeltet på vestsiden av nordre Setertjern inngår i vernet.

Inkludering av området fra Langvannsdrağa via Pettersbråtan til Skyttenbrua ved Elvåga i friluftslivsområdet

Oslo kommune foreslår at dette området tas inn i friluftslivsområdet. Området sør for Pettersbråtan var ikke foreslått vernet i høringen på grunn av ung, plantet skog og siden dette kunne grenses ut i øst. Samtidig er dette et relativt lite område, som man også i et langsiktig arrangeringsmessig hensyn kan argumentere for å ta med. På lengre sikt vil også dette området utvikle seg og få bedre kvaliteter, men det er bestander der hvor man med fordel burde gjennomføre aktiv restaurering. Samtidig er området lett tilgjengelig, og ikke større enn at slike tiltak bør være gjennomførbare.

Etter en helhetsvurdering anbefaler Statsforvalteren at dette området tas inn i friluftslivsområdet. Det er her vektlagt at det er et lite, lett tilgjengelig område som egner seg for restaurering både for friluftslivsformål og naturformål, at arrangeringen bedres og at kommunen som grunneier selv ønsker at det skal vernes.

Endring av nasjonalparkgrensen ved Dølerud

Østmarkas venner foreslår å legge vestgrensen til nasjonalparken ved husmannsplassen, og nå DNT-hytta Dølerud, noe lengre vest slik at både husmannsplassen og Dølerudåsen blir liggende innenfor nasjonalparken.

Statsforvalteren ser at naturfaglige kriterier kan tale for å flytte nasjonalparkgrensen lenger vest i dette området. Samtidig har Statsforvalteren i sin anbefaling lagt til grunn en sonering hvor de mest brukte områdene mot byen og de store utfartsstedene i vest ikke vernes som nasjonalpark, men som et større friluftslivsområde hvor naturopplevelsverdiene og opplevelse av kulturmiljø og kulturhistorie står sentralt. Flytter man vestgrensen til nasjonalparken lengre vest, vil bredden på friluftslivsområdet bli tilsvarende redusert, og soneringen mindre tydelig. Etter en helhetlig vurdering anbefales de grensene som var på høring i dette området, selv om Statsforvalteren forstår Østmarkas Venner ønske om at plassen Dølerud burde inngå i nasjonalparken.

Justering av de nordlige vernegrensene for nasjonalparkområdet

OOF mener at nasjonalparken ikke bør gå lenger nordvest enn langs linja Pettersbråtan – Smørhullet – Sandbakken. Statsforvalteren vil anbefale å opprettholde grensene i dette området slik de var i høringsforslaget. Statsforvalteren har lagt vekt på at verne kvaliteten er gode, og at nasjonalparkområdet, slik det er foreslått, vil ligge nærmere utfartsstedene i vest. Statsforvalteren mener at forslaget til vernegrenser vil gjøre nasjonalparkområdet lettere tilgjengelig for besøkende fra vest og at denne nærheten til nasjonalparken vil oppleves som positiv for de fleste.

Statsforvalteren har i dialog med skogforvaltningen i Oslo kommune foreslått noen endringer i grensene for nasjonalparken, der disse grenser mot friluftslivsområdet i nordvest og i vest. Disse avviker ikke spesielt mye fra høringsforslaget, men de har et bedre presisjonsnivå med tanke på å innlemme viktige områder.

Parkeringsbehov ved Bysetermåsan og veien til Vangen i nasjonalparkområdet

Statsforvalteren ser at det kan bli aktuelt i framtiden både å utvide parkeringskapasiteten ved Bysetermåsan og evt. å etablere servicebygg/toalett. Av denne grunn vurderes det som hensiktsmessig at noe mer areal i dette området holdes utenfor nasjonalparken, og det anbefales derfor å justere grensen rundt Bysetermåsan, nordøst for den nordlige parkeringsplassen, siden det var her kommunens skogforvaltning mente forholdene var mest egnet.

Veien mellom Vangen og Bysetermåsan er foreslått innlemmet i verneområde med tilpassinger i forskriften som skal ivareta bruk og vedlikehold. Statsforvalteren kan ikke se at det er vesentlige forhold som tilsier at denne veien skal holdes utenfor verneområdet. Andre innspill til veier er omtalt i kapittel 11.7.1.

Vangen i nasjonalparkområdet

I høringsforslaget var området rundt Vangen og Nedre Vangen ikke innlemmet i verneområdet. Skiforeningen ønsker at arealet som unntas vern utvides noe. De peker på at husdyrene på Vangen også går på innmarksbeite utenfor eiendomsgrensen til Skiforeningen.

Statsforvalteren viser til at verneforskriften åpner for fortsatt beite, men ser imidlertid at grensene i høringsforslaget var lagt svært tett opp til mye brukt uteareal nær bebyggelsen. Statsforvalteren anbefaler at det legges inn noe mer rom rundt Vangen, og justerer derfor grensene noe.

Overordnet vurdering av utvidelser etter høringen

De områdene som Oslo kommune foreslår, har alle inngått i utredningsområdet som det ble meldt oppstart for høsten 2020. Oslo kommune er grunneier for samtlige områder, og områdene har vesentlig mindre bruk og belastning enn områdene i vest som Oslo kommune anbefaler at ikke vernes. De aktuelle områdene har ikke vært på høring, men det er ikke mottatt noen opplysninger under verneprosessen som tilsier at kunnskapsgrunnlaget mht. vern er for dårlig for disse områdene.

Statsforvalteren viser til at man normalt etter høring kun vil ta områder ut av verneforslaget. Statsforvalteren legger avgjørende vekt på at grunneier Oslo kommune ønsker disse utvidelsene i kombinasjon med at mer bruksintensive områder i vest tas ut, og legger også vekt på at det er lite som skulle tilsi at denne endringen er spesielt problematisk. Områdene har en mindre bruksbelastning enn områdene lengre vest og det skal ikke være hytter eller andre inngrep her. Statsforvalteren mener at det vil være forsvarlig at denne endringen gjennomføres uten en ny høring, men ber Miljødirektoratet vurdere dette nærmere.

Ønsker Miljødirektoratet at det gjennomføres en ny høring på de foreslåtte utvidelsene, anbefales det at dette gjøres samtidig med høringen av de tre private eiendommene som er tilbudt for frivillig vern ved Puttåsen, nord for eksisterende Hauktjern friluftslivsområde.

Miljødirektoratets tilrådning

Flere høringsparter har merknader til ønskede grensejusteringer. Større endringer forslås i sørlige områder øst for kraftledningen på 300kV, og i de vestre områdene av nasjonalparken, vest for denne kraftledningen. Norges Orienteringsforbund og Oppsal IF ønsker at områdene vest for kraftledningen på 300 kV vernes etter markalovens § 11 istedenfor vern etter naturmangfoldloven.

Miljødirektoratet støtter Statsforvalterens tilrådning om at disse områdene skal inkluderes i nasjonalparken, da naturverdiene her er av god kvalitet.

Enebakk kommune mener at området sør for Østmarka naturreservat burde gjøres om til friluftvern fremfor nasjonalpark pga. brukerkonflikter. Oslo og Omland Friluftsråd mener at veien mellom Vangen og Bysetermåsan bør tas ut av nasjonalparken.

I sør tilrår Statsforvalter at grensene beholdes, men med mindre justeringer rundt Vangen og Bysetermåsan. Miljødirektoratet tilrår en større grensejustering i dette området av hensyn til inngrepssituasjonen. Det innebærer at området sør og vest for veien til Vangen/Skjelbreia blir tatt ut av nasjonalparken og inngår i Østmarka friluftslivsområde, se nærmere omtale i kapittel 7.1 Avgrensning.

Grenseendringen medfører at Vangen, Bysetermåsan og Rausjøveien fremdeles grenses ut av et vern, men nå fra Østmarka friluftslivsområde. Veien mellom Bysetermåsan og Vangen/Skjelbreia blir liggende inne i Østmarka friluftslivsområde.

Rausjømarka vel og Interessegruppe for hytteeiere i marka mener det ikke er forenelig med naturmangfoldloven § 35 å inkludere hytteområdene i nasjonalparken, og at det vil være enkelt å grense dem ut.

Statsforvalterens tilrår at hyttene blir innlemmet i nasjonalparken. Miljødirektoratet støtter Statsforvalterens tilråding. Slik hyttene er plassert i arealet som er aktuelt for nasjonalpark, er det vanskelig å grense dem ut uten at det får store uheldige konsekvenser for arronderingen av nasjonalparken. Vi mener at hyttens størrelse og enkle standard tilsier at de kan ligge inne i verneområdet uten å utgjøre en stor belastning for naturverdiene nasjonalparken skal beskytte.

11.5 Generelle merknader til forskriftene

Høringsuttalelser

Oslo kommune mener at det er viktig at brukerne av områdene ikke opplever en stor variasjon i regler for bruk, herunder rettigheter og plikter. Kommunen vurderer at det er potensiale for å forenkle de foreslåtte verneforskriftene ytterligere. Alternativt må Statsforvalteren legge ressurser inn i hvordan dette skal kommuniseres på en mest mulig forståelig måte slik at den enkelte bruker blir i stand til å opptre i tråd med forskriftene.

Nordre Follo kommune har gjennom hele verneprosessen i sine vedtak, innspill og uttalelser gitt tydelig uttrykk for at man forutsetter økonomisk erstatning som skogeier. Denne forutsetningen opprettholdes.

Oslo kommune forutsetter at kommunen vil få tilstrekkelig økonomisk kompensasjon for eventuelle fremtidige merkostnader vernet av Østmarka medfører.

Enebakk kommune mener kombinasjonen av flere verneformer i et så begrenset område vil skape forvirring blant brukere og gi et betydelig økt byråkrati.

Viken fylkeskommune mener det kan bli utfordrende å håndheve ulike bestemmelser eksempelvis for sykling og el-sykling i nasjonalparken og friluftslivsområdet. Med tanke på at man ikke kan forvente at befolkningen har fullstendig oversikt over hvor grensene går og hva som gjelder av regler for området, blir det særlig viktig med god informasjon både ved innfallsporter og på stedet om slike restriksjoner.

DNT Oslo og Omegn viser til at forskriftene er bortimot like, men at det kan være vanskelig å forstå forskjellen på dem. Det er derfor viktig at beskrivelsen av hva som kan tillates innenfor de enkelte områdene, hvordan dette er tenkt, kommer godt frem både i forarbeidene og i forvaltningsplanen.

Norges Orienteringsforbund mener forskjellige forvaltningsbestemmelser vanskeliggjør arrangementer basert på frivillig innsats.

Skiforeningen viser til at det er ulike maler med avvikende ordbruk, og tilsvarende bestemmelser er sortert forskjellig i de ulike forskriftene. Dette gjør det vanskelig å orientere seg i forskriftene, både for organisasjoner og brukere som ønsker å få oversikt over hva som er tillatt og forbudt innenfor verne-områdene. Hensynet til at det skal være forståelig og enkelt for brukerne, må veie tyngre enn forvaltningens ønske om å bruke eksisterende maler.

Østmarkas Venner mener at Statsforvalteren i all hovedsak har utarbeidet meget gode forslag til forskrifter for nasjonalparken. De liker måten forskriften er strukturert etter tema, hvor all omtale av for eksempel vegetasjon er samlet i én paragraf. Det gjør at forskriftene framstår som pedagogiske og enkle å sette seg inn i. De ber Statsforvalteren om å vurdere om verneforskriftene for friluftslivsområdet kunne vært organisert på samme måte.

NORSKOG mener at inndeling av ulike soner, vil medføre forvirring for brukere av området. Området er et mye brukt friluftsområde. Resultatet av at brukerne må forholde seg til ulike regelsett er lite forutberegnelighet og brukervennlighet for brukerne av marka.

IF Frøy peker på at flere verneformer med respektive forskrifter vil være umulig å forholde seg til for små, frivillige organisasjoner, og vil i seg selv være til hinder for aktivitet. For vanlige brukere av marka blir det umulig å vite i hvilket område man er i, og hvilket regelverk de må følge.

Friluftslivets samarbeidsutvalg Søndre Nordstrand bydel mener det er uheldig at det blir definert mange ulike verneformer innenfor et relativt begrenset område. Dette skaper utfordringer for praktisering av en god samlet forvaltning av området, og gjør det vanskelig å forholde seg til for brukerne. De ønsker større områder med samme verneform.

Markarådet, OOF og Friluftsrådenes Landsforbund (FL) mener at friluftsliv og folkehelse må ivaretas i større grad i formålsparagrafene. De er urolige for mulighetene for å ivareta friluftsliv og andre bruksmuligheter både nå og særlig i framtida. FL sitt utgangspunkt er at det er et stort behov for å legge til rette for økt bruk av Østmarka til friluftslivsaktivitet for å ivareta befolkningens trivsel og helse.

Sabima mener det er riktig at vernebestemmelsene er tilpasset til at det er en "bynær nasjonalpark".

Naturvernforbundet ønsker strenge og ambisiøse forskrifter både for nasjonalparken og friluftslivsområdet. Disse skal bidra til å sikre og forbedre naturverdiene. Det er viktig med god tilrettelegging for friluftsliv og andre brukerinteresser, slik at disse ikke påvirker negativt og skader naturverdiene.

Statsforvalterens vurdering

Statsforvalteren viser til at det er forskriftsmaler og standarder for ulike verneformer, som må legges til grunn ved utforming av verneforskrifter. Statsforvalteren har innenfor rammene av disse, så langt som mulig utformet verneforslaget slik at forskriftene har likebetydende bestemmelser når det gjelder tiltak og aktivitet. Dette i stor grad av hensyn til brukerinteressene

og aktører i området. Samtidig er det viktig å understreke at forskriftene er utformet slik at dagens bruk i all hovedsak skal fortsette innenfor begge verneområdene. På enkelte punkter var det gjort forskjell mellom forskriftene i høringen, blant annet for bruk av el-sykkel. Etter en nærmere vurdering, se kapittel 11.9.2, anbefaler Statsforvalteren at bruk av el-sykkel likestilles med vanlig sykkel i begge verneområdene. Det er også gjort andre klargjørende justeringer av forskriftene, blant annet for større arrangementer, orienteringsaktivitet og organisert ferdsel. Se respektive kapitler.

Med dette er det i hovedsak verneformålene og forskriftsoppsettet som skiller de to forskriftene. De aller fleste som bruker marka gjennom ulike aktiviteter, kan derfor krysse grensene uten hensyn til restriksjonsnivå.

Oslo og Nordre Follo kommuner ønsker erstatning for tap av inntekter fra skogsdrift. Statsforvalteren presiserer at Naturmangfoldloven § 50 første ledd fastslår at grunneiere og rettighetshavere har rett til erstatning når et vernevedtak medfører økonomisk tap som følge av at igangværende bruk blir vanskeliggjort. Det følger av naturmangfoldloven § 51 at grunneiere og rettighetshavere må fremme krav om erstatning innen fire måneder fra vernevedtaket. Fristen gjelder fra datoen for vernevedtak. Krav om erstatning skal fremmes for Statsforvalteren. Etter at fristen for å fremme erstatning er gått ut videresender Statsforvalteren kravene til Miljødirektoratet. Etter naturmangfoldloven § 51 skal staten fremsette tilbud til de som har fremmet krav om erstatning senest ett år etter at vernevedtaket ble truffet.

Miljødirektoratet kommenterer erstatning under kapittel 11.17.

Miljødirektoratets tilråding

Oslo kommune, IF Frøy, Skiforeningen med flere mener at ulike forskrifter ikke må oppleves som vanskelig for brukerne. Oslo kommune vurderer at det er potensiale for å forenkle de foreslåtte verneforskriftene ytterligere. IF Frøy og Friluftslivets samarbeidsutvalg Søndre Nordstrand bydel mener det er uheldig med ulike verneformer.

Statsforvalteren viser til at forskriftene for nasjonalpark og for vern etter markalovens § 11 har bestemte maler slik at verneformen skal gi tilsvarende restriksjonsnivå på tvers av områder som vernes som nasjonalpark eller friluftsområde. Miljødirektoratet bekrefter at malene må følges, men påpeker at det alltid gjøres justeringer tilpasset lokale forhold innenfor rammene til forskriften.

Angående formidling av forskriftene, så skal den praktiske betydningen av dem klargjøres gjennom forvaltningsplanen for området. I denne skal det blant annet gis konkrete retningslinjer som angir handlingsrommet for søknadspliktig aktivitet. Dersom man søker til feil myndighet, har forvaltningsmyndigheten veiledningsplikt (forvaltningslovens § 11) og skal videresende søknaden til riktig mottaker. Forvaltningsmyndighet for verneområdene skal også informere publikum om restriksjonsnivået gjennom tilgjengelig informasjonsmaterieell – skilting, nettsider, sosiale medier m.m. For nasjonalparken vil det være tilgjengelige informasjonsverktøy via merkevaren Norges Nasjonalparker.

Miljødirektoratet viser til at det er vanlig med ulike verneformer på tilgrensende areal. På grunn av de ulike verneformenes formål grenser ofte nasjonalparker til andre verneformer slik som landskapsvernområder og til naturreservater.

NORSKOG mener at inndeling av ulike soner, vil medføre forvirring for brukere av området. For å markere ulikt restriksjonsnivå innenfor ett verneområde er det også vanlig praksis å dele inn i soner. Det gjøres gjerne i tilfeller ved omgjøring av verneform. Ved omgjøring av verneform, slik som her - fra naturreservat til nasjonalpark, er det et sentralt prinsipp at omgjøringen ikke skal svekke dagens vern. For å beholde tidligere restriksjonsnivå legges gjerne disse i egen sone med strengere bestemmelser enn det øvrige verneområdet. Miljødirektoratet tilrår at tidligere Østmarka naturreservat beholdes som egen sone (sone A) i nasjonalparken.

Friluftslivets samarbeidsutvalg Søndre Nordstrand bydel ønsker større områder med samme verneform. Miljødirektoratet viser til oppdraget om å etablere en nasjonalpark i området i kombinasjon med annen verneform. Nasjonalparken er avgrenset slik at den skal bli så stor som mulig innenfor handlingsrommet til nasjonalparkhjemmelen.

11.6 Verneformål

Høringsuttalelser

Oslo kommune mener verneformålet må formidle både mangfoldet og tidsspennet kulturminnene representerer. I tillegg har Østmarka en særlig plass i historien om fremveksten av friluftsliv som idé og folkerekreasjon i Norge, og dermed nasjonalparken som virkemiddel og vernekategori. Dette bør være spesielt viktig å løfte fram i verneformålet. Kommunen viser videre til at Statsforvalterens forslag til forskrift for vern av naturreservat i Østmarka har inkludert følgende setning: «Det skal samtidig tas hensyn til bruk av naturreservat til idretts- og friluftsmål som ikke forringer verneverdiene nevnt i første ledd». Tilsvarende hensyn bør også kunne innlemmes i formålet til nasjonalparken, på bakgrunn av verneområdetets nåværende betydning for folkehelse og friluftsliv.

Viken fylkeskommune mener det er mest hensiktsmessig å benytte verneformer som legger til rette for at naturopplevelse, friluftsliv og kulturminner innlemmes som en direkte del av verneformålet, slik det er utformet i det utsendte forslaget til forskrift for nasjonalpark i Østmarka.

Friluftsrådenes Landsforbund (FL) og Oslo og Omland Friluftsråd (OOF), Norsk friluftsliv, Skiforeningen mener at friluftsliv og folkehelse i større grad må komme inn som en del av formålet for nasjonalparken. Norges Orienteringsforbund og Oppsal IF orientering mener at formålsparagrafene må inkludere markaidrett, friluftsliv og folkehelse.

Bækkelagets sportsklubb avd. Orientering påpeker at Østmarkas umiddelbare nærhet til Oslo gjør at befolkningens behov for å bruke Østmarka til fysisk aktivitet og markabasert idrett må anerkjennes i vernets formål på lik linje med naturverdiene. Å sikre befolkningens mulighet til å

drive naturskånsom markaidrett må inn i verneforskriftens formålsparagraf. Om dette lovmessig ikke er mulig å få til for en nasjonalpark, mener de at nasjonalpark er feil verneform for dette området. Det må for et slikt befolkningsnært område være mulig å oppnå et balansert vern som ivaretar både natur og folkehelse.

Øvrige bestemmelser må også endres i tråd med formålet. Markaloven har som formål «å fremme og tilrettelegge for friluftsliv, naturopplevelse og idrett. Den skal sikre Markas grenser og bevare et rikt og variert landskap og natur- og kulturmiljø med kulturminner.» Det er viktig å opprettholde lovens formål.

Naturmangfoldloven har ikke friluftsliv i sitt formål. Formålsparagrafen vil ha betydning for framtidige fortolkninger av forskriften til verneområder. Ut fra de vidt forskjellige formålsparagrafene i markaloven og naturmangfoldloven, er de urolige for mulighetene for å ivareta friluftsliv og andre bruksmuligheter både nå og særlig i framtida for områder som vernes etter naturmangfoldloven. De oppfordrer Statsforvalteren til å avklare hvor langt en kan gå i å ivareta og fremme friluftsliv i nasjonalparker oppretta med hjemmel i naturmangfoldloven.

NJFF Akershus og Oslo ønsker at høstningsbasert friluftsliv tas med i verneforskriftene.

Naturvernforbundet Lørenskog mener at det med fordel kan inkluderes en setning som sier klart at hensynet til naturverdiene skal prioriteres framfor hensynet til friluftslivet og andre interesser der det måtte oppstå interessenmotsetninger. Hvordan formålsparagrafen utformes vil derfor kunne ha stor betydning for hvordan forvaltningspraksisen for verneområdene utvikler seg.

Sarabråtens venner mener at det er i tråd med både naturmangfoldloven, markaloven og gjeldende praksis i miljøforvaltningen, at de eksisterende kulturminnene ved Sarabråten ikke står i noe som helst motsetningsforhold til verneformålet for nasjonalparken eller friluftslivsområdet.

Østmarkas venner (ØV) mener at formålet med nasjonalparken er formulert på en god måte. De støtter sterkt formuleringen «å oppleve naturen uforstyrret gjennom naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging». Videre mener de at formålet for forskning er bedre formulert i forskriften for reservatet enn i forskriften for nasjonalparken. De foreslår derfor en justering, der også naturformidling er inkludert.

Nå det gjelder friluftslivsområdet viser ØV til markalovens formål og forarbeider, og ber om at verneformålet suppleres med opplevelser knyttet til *kulturmiljø*.

NORSKOG mener at «landskap som er uten tyngre naturinngrep» bør fjernes fra formålsparagrafen. Selv om selve vernegrensen ikke innlemmer de tyngste inngrepene vil det ut ifra allmennforståelse være en del av nasjonalparken.

Oppsummering av konkrete kommentarer til forskriften:

Endringer og tillegg i kursiv.

- Oslo kommune foreslår at «Området *er også egnet* til forskning og undervisning» erstattes med «Området *kan også brukes* til forskning og undervisning» i verneformålet for nasjonalparken. Videre bør kulturmiljøverdiene inngå i verneformålet.

- QOF foreslår følgende som siste setning i formålsparagrafen for nasjonalparken: «Verneområdet skal styrke folkehelse og trivsel gjennom naturopplevelse og friluftsliv. Det skal være mulighet for skånsom tilrettelegging, så lenge det ikke forringer verneverdiene».
- ØV foreslår følgende formulering i formålsparagrafen for nasjonalparken: Området har også særskilt naturvitenskapelig verdi og er meget godt egnet for forskning, undervisning og naturformidling.
- ØV foreslår følgende tillegg (kursiv) i formålet for friluftslivsområdet: Formålet med vernet er å bevare de natur- og kulturopplevelsesserverdiene som gjør at området har særskilte kvaliteter for friluftslivet og å bevare et mye brukt friluftslivsområde uten større inngrep og tilrettelegging.
- Sarabråtens Venner foreslår et tillegg (kursiv) i verneformålet for friluftslivsområdet: Formålet med vernet er å bevare de naturopplevelsesserverdiene som gjør at området har særskilte kvaliteter for friluftslivet, *bevare et rikt og variert landskap og natur- og kulturmiljø med kulturminner* og å bevare et mye brukt friluftslivsområde uten større inngrep og tilrettelegging.

Statsforvalterens vurdering

Riksantikvaren med flere har innspill om at det bør gå klart frem at kulturmiljøhensyn er en del av formålet med vern også i friluftslivsområdet. Statsforvalteren er enig i at områdets kulturmiljø inngår som en del av de naturopplevelsesserverdiene som er formålet med vernet, og at dette bør fremheves. Statsforvalteren ser at dette kan gjøres enda tydeligere i formålsparagrafen, og foreslår derfor å endre deler av verneformålet fra «[...] Området har store natur- og kulturhistoriske verdier som er med på å gi landskapet dets særpreg [...]» til «[...] Området har store natur-, *kulturmiljø*- og kulturhistoriske verdier som er med på å gi landskapet dets særpreg [...]» Statsforvalteren mener at dette vil signalisere for forvaltningen at kulturhistorien og en god forvaltning av det kulturhistoriske miljøet, er viktig for opplevelsene.

Flere har innspill om at friluftsliv og folkehelse i større grad bør tas inn i verneformålene. I forskriften for nasjonalparken er friluftsliv tatt inn som en direkte del av formålet med vernet; «[...] Allmennheten skal gis anledning til uforstyrret opplevelse av naturen gjennom utøvelse av naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging». En eventuell justering av denne standard ordlyden for nasjonalparker må avgjøres av departementet, men Statsforvalteren mener at forslag til verneformål for begge verneformene i stor grad løfter frem friluftsliv. Folkehelse kan man nok si er en effekt av blant annet friluftsliv, og dette bruker ikke å være et selvstendig formål i de gjeldende malene for verneforskrifter. Statsforvalteren vil også peke på at resten av forskriftene er innrettet mot å ivareta en variert bruk av områdene nettopp for å tilgodese friluftsliv og folkehelse.

Idrett er ikke en direkte del av formålet med vernet, men i friluftslivsområdet er dette trukket frem som et hensyn som skal vektlegges. Forskriftene er tilpasset slik at vernet skal ikke begrense idrettsaktiviteter som ikke skader verneverdiene. I begge forskriftene er det tatt inn en rekke bestemmelser og unntak for idrettsaktiviteter som skirenn, o-løp, terrengløp mv. Det er flere som har foreslått bruk av benevnelsen «markaidrett». Dette er en uklar benevnelse som det kan ligge ulikt innhold i, og som dermed ikke bør benyttes i verneformålet.

Når det gjelder forskning og undervisning, mener Statsforvalteren at foreslått verneformål løfter frem at dette en aktivitet som området også bør brukes til, og at det i grunn tilsvare forslaget fra Oslo kommune: «Området kan også brukes til forskning og undervisning». Å inkludere naturformidling, slik Østmarkas Venner foreslår er overflødig. Det er etter Statsforvalterens vurdering tilstrekkelig å fremheve at området er egnet for undervisning, som også vil omfatte naturformidling.

Statsforvalteren er enig med NJFF i at høstingsbasert friluftsliv er en god beskrivelse av aktiviteter som er positivt for opplevelse. Slik aktivitet er ivaretatt i forskriftsbestemmelsene.

NORSKOG mener at «landskap som er uten tyngre naturinngrep» bør fjernes fra formålsparagrafen. Inngrep som normalt ikke er akseptert i nasjonalparker, som større kraftledninger, er foreslått grenset ut av verneflaten. Statsforvalteren er enig i at dette utfordrer kravet om fravær av tyngre inngrep, selv om tilsvarende delinger eller «hull» også er gjort i andre, nyere nasjonalparker.

Miljødirektoratets tilråding

Vi registrerer at mange høringsparter ønsker at friluftsliv og folkehelse omtales spesifikt i formålsparagrafen. Statsforvalter tilrår at formålsbestemmelsen ikke endres da friluftsliv allerede er ivaretatt i standardbestemmelsen. Miljødirektoratet støtter Statsforvalterens vurdering.

Naturmangfoldlovens mål for områdevern i lovens § 33 er i hovedsak knyttet til naturfaglige kriterier, og det er ikke et selvstendig mål for områdevern å prioritere visse former for bruk. Hensynet til positive ringvirkninger for næringer og lokalsamfunn (her: friluftsliv og markaidrett) kan imidlertid være en medvirkende begrunnelse for vern, og kan få betydning for utformingen av vernebestemmelsene innenfor rammen av de mål som gjelder for områdevernet. I forskriften for Østmarka nasjonalpark er det gjort tilpasninger for å minimere de negative konsekvensene for friluftsliv og markaidretten, se tilsvar til merknader under den enkelte aktivitet i kapittel 11.9 Ferdsel og aktivitet.

NORSKOG mener at «landskap som er uten tyngre naturinngrep» bør fjernes fra formålsparagrafen. Miljødirektoratet er enige i at høringsforslaget utfordrer kravet om fravær av tyngre inngrep, men mener at løsninger ligger i å justere avgrensningen til nasjonalparken, se kapittel 7.1 Avgrensning.

11.7 Virksomhet og tiltak

11.7.1 Veier

Høringsuttalelser

Oslo kommune mener forskriften må ta høyde for fortsatt mulighet for vedlikehold av veier. Veivedlikeholdet kan innebære arbeid på selve veien, og utenfor i form av grøftearbeid og vedlikehold/nye stikkrenner. Kommune tolker at nødvendig veivedlikehold dekkes godt av forskriftsforslagene, men mener at man bør presisere noen tillatelser. Dette gjelder eksempelvis vegetasjonsrydding. Forskriftene bør gi føringer for at vegetasjonsrydding er tillat inntil 10 meter ut fra eksisterende veier.

Kommunen har følgende konkrete forslag til endring av forskriften:

- § 4, første ledd, ny bokstav; «vegetasjonsrydding i forbindelse med veiarbeid inntil 10 meter fra veiskulder».
- Til bokstav a i § 3, andre ledd, «vedlikehold av eksisterende veier, bygninger, anlegg og innretninger», foreslås følgende tillegg eller bisetning; «herunder grøfting og nødvendig, midlertidig oppbevaring av masse».
- § 3, andre ledd, ny bokstav; «Grunneier har anledning til å sette opp skilt ved veier og parkeringsplasser for å informere publikum om kjøre- og parkeringsregler».

Skiforeningen mener det ikke vil være noe økonomisk motiv for å vedlikeholde de eksisterende veiene, når det ikke lenger skal drives skogbruk. Over tid vil dette redusere standarden, og dermed gjøre de dårligere som blant annet skiløypetraséer. De kan ikke se at det er avklart hvordan drift og vedlikehold av veier skal løses i ny nasjonalpark. Det er viktig at dette er en utgift og et ansvar som fortsatt må ligge hos det offentlige. Frivillige organisasjoner har ikke ressurser til dette.

NORSKOG, Indre Østfold og omegn skogeierlag og Det norske Skogselskap uttaler noe av det samme. De er bekymret for at vernet vil begrense tilrettelegging for idrett og friluftsliv, og at incentiv for vedlikehold av veier og annen infrastruktur forsvinner.

Statsforvalterens vurdering

Statsforvalteren mener at det ikke er nødvendig at forskriften konkretiserer hva som ligger i vedlikeholdsbegrepet, slik Oslo kommune ber om. Med vedlikehold menes tiltak eller arbeid for å opprettholde tilstanden på vernetidspunktet. Vedlikeholdet skal ikke føre til at veien endrer karakter eller standard. Vedlikehold av eksisterende grøfter, stikkrenner og toppdekket, som skraping og tilføring av ny grus, er tillatt. Vedlikeholdsbegrepet omfatter også nødvendig rydding av vegetasjon i veiskulder. Enkelttrær med svekket stabilitet som står i fare for å falle over veien, kan også fjernes uten søknad.

Etablering av nye grøfter, utvidelse av veibredde, eller skifte av dekke for eksempel fra grus til asfalt er tiltak som går ut over vedlikehold. Statsforvalteren mener at eventuell lagring av masser

må gjøres utenfor verneområdene. Endelig forvaltningsplan vil gi nærmere retningslinjer for dette.

Veistrekningen som Nordre Follo kommune viser til, er avmerket på vernekartet til Statsforvalterens tilråding.

Miljødirektoratets tilråding

Miljødirektoratet mener det er en fordel at hva som ligger i vedlikehold klargjøres i forskriften. Dette er også i tråd med nyeste forskriftsmal for nasjonalparker.

Oslo kommune ønsker at forskriften skal presisere en adgang til å rydde vegetasjon ved veien inntil 10 meter ut fra eksisterende veier. Dersom Miljødirektoratets forslag til grenseendring vedtas, blir dette spørsmålet mindre aktuelt, da det kun er 2 mindre veistrekninger i verneområder. Disse er private veier som ikke vedlikeholdes av Oslo kommune.

Enkelte høringsparter, deriblant Skiforeningen, etterlyser en avklaring på drift og vedlikehold av veier i nasjonalparken og viser til betydningen veiene har for løypekjøring ved dårlige snøforhold. Vernet er ikke til hinder for vedlikehold av de veiene som blir liggende inne i nasjonalparken, men vernemyndighetene har ikke ansvar for drift og vedlikehold av veiene, selv om de ligger i nasjonalparken. Vedlikeholdet må dekkes av veieier eller andre finansieringskilder, som tidligere.

Når det gjelder vedlikehold av vei, innebærer unntaket for vedlikehold at tiltak eller arbeid for å holde veien ved like eller opprettholde samme standard som på vernetidspunktet er tillatt, og ikke krever dispensasjon. Også eksisterende grøfter og stikkrenner kan vedlikeholdes. Unntaket innebærer også at det vil være tillatt med rydding av kantvegetasjon der dette er nødvendig for å opprettholde veiens standard. Forskriftsmalen eller bestemmelser i verneforskriftene angir ingen standard bredde på kantsonen som kan ryddes. Veier i verneområdene er av svært ulik standard og tilstand, og bruk av veiene vil også kunne ha betydning for hva som er nødvendig av rydding. Der det er nødvendig for å opprettholde standarden på vernetidspunktet, vil også rydding av vegetasjon som fantes på vernetidspunktet være tillatt. Fjerning av vegetasjon ut over ryddebeltet i den bredden veien var på vernetidspunktet anses ikke som vedlikehold, og krever dispensasjon.

11.7.2 Tilrettelegging

Høringsuttalelser

Enebakk kommune påpeker at de fleste vintre er det kun godt opparbeidede traseer og skogsbilveier som gjør det mulig å gå på ski i Østmarka. Det bør utarbeides en plan for oppgradering/utbedring av viktige traséer som kan knytte løypenettet bedre sammen i snøfattige vintre. Enebakk kommune henviser videre til ordlyden «standard på vernetidspunktet». Dette begrenser i unødig grad ønsket tilrettelegging for enkelt friluftsliv.

Lørenskog kommune skriver at det må forventes økt turisme og slitasje. Tiltak for å redusere bruken i de mest sårbare naturområdene er derfor viktig.

Viken fylkeskommune mener det er positivt at verneforslaget ivaretar mulighetene for å vedlikeholde eksisterende stier og løyper og turorientering i nasjonalparken, og etter søknad i sone A. Samtidig må det forventes økt interesse og besøk i området, og behov for økt tilrettelegging og bevisst kanalisering av ferdsel som følge av det. Mulighetene for økt tilrettelegging, særlig ved hovedinnfallsportene til nasjonalparken bør derfor ivaretas.

DNT er opptatt av at vernet ikke vesentlig vanskeliggjør fortsatt tilrettelegging for friluftslivet. Som DNT Oslo og Omegn mener de at det bør tas høyde for at behovet for tilrettelegging kan endre seg fra dagens situasjon. Dette kan for eksempel være på grunn av klimaendringer, økte besøkstall, eller på grunn av andre samfunnsendringer og nye måter å drive friluftsliv på. De mener derfor at det er viktig at verneforskriften og forvaltningsplanen gir rom for noe ny tilrettelegging og nye måter å tilrettelegge på.

DNT Oslo og Omegn mener videre at det er en fornuftig regulering knyttet til at vedlikehold og opprettholdelse vil være mulig som i dag, mens omlegging og fornying kan skje etter søknad. De mener at det likevel er rom for en utdyping rundt vedlikehold og bruk av stedlig virke til gangbaner/ kloppe. De mener at lokalt trevirke bør kunne benyttes, slik som i dag, fremfor å frakte inn materialer langveisfra.

Skiforeningen ønsker at opprydding må tillates uten søknad, også i sone A. De ber videre om at restriksjonsnivået på dagens friluftslivsområder videreføres i nytt og større friluftslivsområde. I Østmarka er det ofte lite snø. Ved lite snø, krever preparering særlig godt underlag. For å sikre best mulig skitilbud i framtiden, er det en rekke ulike utbedringstiltak (kavling, kloppe, nedgraving av drenerør etc.) som kan være aktuelle. Skiforeningen ønsker både å kunne felle nærstående tre og å frakte inn materialer for kloppelegging. De mener at det også bør åpnes for nye stier og løyper, etter søknad.

NOTS mener nasjonalparken må forvaltes med den samme fleksibiliteten som markaloven gir i dag når det gjelder gjennomføring av arrangementer og enkle tilretteleggings- og utbedringstiltak som ikke går på bekostning av viktige vernehensyn. Legging av en enkel kloppe eller bro, eller omlegging av et kort stiparti rundt et evig gjørmehull, kan gjerne bidra til å bevare terrenget. Dersom slike nødvendige tiltak undergis en rigid og tidkrevende søknadsprosess, vil det virke mot sin hensikt.

Østmarkas Venner (ØV) mener at et tradisjonelt friluftsliv som bare krever forsiktig tilrettelegging, ikke er til hinder for ivaretagelse av opplevelsesverdiene eller det mest sårbare biologiske mangfoldet. ØV er opptatt av at en ev. økt interesse fra turister ikke skal fortrenge dagens enkle friluftsliv. Flere har uttrykt bekymring for slitasje som følge av økt turisme. ØV mener at gode forskrifter, informasjon og en god besøksstrategi vil skjerme nasjonalparken for slik slitasje.

Norsk friluftsliv, Friluftsrådene, landsforbund, Siggerud speidergruppe og Skiforeningen, er opptatt av at eksisterende stier og løyper kan opprettholdes og vedlikeholdes, samt at skiløypene kan prepareres som i dag og uten krav om søknad.

Skiforeningen og Norsk Friluftsliv peker på at klimaendringer kan gjøre behovet for omlegging av stier og løyper større i framtida. Våtere klima gjør også at behovet for å drenere vekk vann fra løypene vil øke. Forvaltningsmyndigheten må ha en praktisk og fleksibel holdning til denne problemstillingen når dette blir aktuelt. Skiforeningen ber om at det presiseres at nødvendig omlegging av eksisterende skiløyper normalt skal tillates, dersom det ikke fører til vesentlig forringelse av verneverdiene.

Friluftsrådene Landsforbund (FL) sitt utgangspunkt er at det er et stort behov for å legge til rette for økt bruk av Østmarka til friluftslivsaktivitet for å ivareta befolkningens trivsel og helse. Det bør åpnes for nye stier, turveger, skiløyper og andre tilretteleggingstiltak for å fremme friluftsliv, ivareta nye behov og for å ivareta verneinteresser, så sant de ikke har vesentlig negativ innvirkning på verneformål. Endringer i bosettingsmønster, brukergrupper, bruksmønstre og aktivitetsformer, samt klimaendringer og behov for kanalisering av ferdsel og aktivitet utenom sårbare områder, tilsier at en har en klar hjemmel til å tillate nye tiltak som det ikke er mulig å forutse på vernetidspunktet. Både tilretteleggings- og aktivitetstiltak gjennomføres i stor grad av frivillige. Krav om søknader vil lett føre til redusert aktivitet, og bør derfor begrenses.

Oslo og Omland Friluftsråd (OOF): Østmarka nasjonalpark vil være hverdagsområde for mange flere mennesker enn andre nasjonalparker. Dette krever større grad av tilrettelegging. Skånsom tilrettelegging skal være tillatt, men med den klare forutsetningen at verneverdiene, dvs. naturmangfoldet og naturopplevelseskvaliteter, ikke forringes. Skånsom tilrettelegging og kanalisering vil være nødvendig for å kunne møte økt bruk, økt slitasje og klimautfordringer med mindre snø og mer regn. Oppkjøring av løyper, vedlikehold og nødvendige utbedring av eksisterende infrastruktur og andre tilrettelegginger for friluftslivet må kunne utføres som i dag, uten søknadskrav og lignende.

Oslomarka Trekkhundklubb har løype for sledehundkjøring i området. Løypa kjøres opp/brøytes med snøscooter om vinteren på frost og snø. Løypebredden er 1,2 meter. Det er kloppet noe (med stokker fra terrenget). Vedlikehold av løypa involverer rydding av nedfallstrær samt fjerning av kvist.

Oppsal Vel er mest opptatt av å verne naturen og opprettholde de aktivitetene de har mulighet til i dag. Følgelig er de mest opptatt av at skog ikke ødelegges ved hogst, at friluftsopplevelsene og dyrelivet ikke forringes av unødvendig støy, og at fremkommeligheten både sommer og vinter tilrettelegges som i dag. Det er viktig for dem at Østmarka tilrettelegges for gode naturopplevelser, bl.a. gjennom pedagogisk og gjenkjennelig skilting.

Naturvernforbundet mener det vil være av stor nødvendighet for alle parter at det gjøres en grundig jobb med god kanalisering av aktiviteter som kan gi belastningsskader på sårbar natur. For eksempel kan enkelte stier/områder prioriteres for brukergrupper som påfører naturen mer slitasje enn sporløs bruk. Kanalisering, klopping og andre former for tilrettelegging kan med fordel gjøres i en særlig tidlig fase, gjerne gjennom brede medbestemmelsesprosesser, for å sikre alle brukergrupper. Naturen skal prioriteres.

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus mener at en god besøksstrategi for nasjonalparken bør kunne skjerme for slitasje fra turisme. Erfaringer fra andre bynære nasjonalparker viser at et

nasjonalpark-senter med en kort rundløype ofte dekker behovet hos besøkende.
Naturvernforbundet i Nordre Follo skriver det samme.

Naturvernforbundet i Lørenskog ser det som uheldig hvis vernestatusen medfører en sterk økning av aktivitet i områder som til nå har vært forholdsvis uberørte. For stor trafikk vil kunne forringe verneverdiene. De vil derfor advare mot for stor grad av tilrettelegging for økt ferdsel, f.eks. gjennom parkeringsplasser i utkanten av marka og opparbeiding av nye stier og skiløyper som vil lette adkomsten inn mot kjerneområdene. Lokalisering av et eventuelt nasjonalparksenter vil også kunne ha betydning i denne sammenhengen. Et slikt senter vil kunne tiltrekke seg et stort antall besøkende.

NORSKOG lurer på hvor fordelaktig det er å legge en nasjonalpark så tett på hovedstaden i en tid hvor skog og utmark stadig brukes mer, og man ser fra andre populære turområder at slitasjen på utmarka er betydelig. Dette spesielt hvis det er verneverdiene som skal være formålet ved vernet.

Oppsummering av konkrete kommentarer til forskriften:

Endringer og tillegg i kursiv.

- DNT foreslår følgende: «*Bruk av stedlig virke til gangbaner/klopper kan tillates etter avtale med nasjonalparkforvalter.*»
- ØV foreslår ny bokstav i nasjonalparkforskriften § 3: «*felling av enkelttrær for å lage klopper.*» ØV foreslår også at § 3 av pedagogiske hensyn deles i to, med en § 3 som omhandler typiske fysiske tiltak og en ny § 4 som omhandler tiltak knyttet til friluftsliv.
- Skiforeningen ber om at vedlikehold av eksisterende stier og løyper tillates innenfor hele nasjonalparken uten søknad, også i sone A
- Skiforeningen: Kavling, grøfting og nedlegging av drenerør er eksempler som bør tas med i opplistingen av tiltak det åpnes for i nasjonalparkforskriften § 3 tredje ledd bokstav b.
- Skiforeningen ber om at det i nasjonalparkforskriften § 3 tredje ledd tas med at det kan gis tillatelse til anleggelse av nye stier og løyper, samt andre typer tilretteleggingstiltak
- Skiforeningen ber om at restriksjonsnivået i dagens friluftslivsområde videreføres. De peker på at «begrenset utvidelse av eksisterende stier og skiløyper som ikke forringer verneverdiene angitt i verneformålet» er tillatt uten søknad i eksisterende forskrifter. De ber også om at det i § 7 åpnes for at det kan søkes om anleggelse av nye stier og løyper, slik som i eksisterende forskrifter.

Statsforvalterens vurdering

Vedlikehold

Opprettholdelse av stier og løyper, merking og skilting er viktig for bruken av området. Dagens stier og løyper, med tilhørende merking, skilt, klopper, kavler, bruer og lignende, kan vedlikeholdes og opprettholdes uten søknad. Inkludert i løyper er både skiløyper og hundesledeløypen.

Med vedlikehold menes nødvendige tiltak eller arbeid for å opprettholde tilstanden. Skilt, bruer, klopper og andre innretninger i forbindelse med eksisterende stier og løyper kan byttes ut med nye. Vedlikeholdet skal ikke medføre at stien, løypen eller innretningen endrer størrelse, omfang eller plassering nevneverdig.

Stier og løyper kan ryddes for vegetasjon i eksisterende trasébredde. Vindfall over sti eller løype kan kappes og fjernes, men skal som hovedregel legges til siden. Mindre steiner, røtter etc. som hindrer drift eller framkommelighet kan fjernes innenfor dagens trasé. Statsforvalteren mener forvaltningsplanen må definere om ny klopplugging og kavling over kortere strekninger også kan anses som vedlikehold. Slike tiltak er viktige for å forhindre slitasje og utvidelse av stier.

Langs skiløyper kan det fjernes greiner eller enkeltrær som henger over løypen, på annen måte vanskeliggjør driften eller er nødvendig trevirke i vedlikeholdsarbeidet. Statsforvalteren vurderer at det også for stier kan være hensiktsmessig å åpne for at det kan felles enkeltrær for bruk til gangbaner/ kloppe. Dette vil begrense den motoriserte ferdselen i området. Det må imidlertid gjøres en avveining i forhold til nærhet til for eksempel vei.

Det vil i tillegg være tillatt å rense grøfter, skifte stikkrenner og lignende i/langs skiløyper. Dette gjelder ikke i sone A.

Utvidelser, nye terrenginngrep, ny drenering eller endring av toppdekket med mer er ikke å anse som vedlikehold. Statsforvalteren mener at denne type tiltak er av slikt omfang at det må søkes.

Forvaltningsplan må gi nærmere retningslinjer om grensegangen mellom vedlikehold og søknadspliktig utbedring.

Omlegging eller utbedring av eksisterende stier og løyper

Flere peker på at omlegging og utbedring av skiløyper kan være nødvendig bl.a. som følge av våtere klima, mindre snø og slitasje. Statsforvalteren ser at dette er reelle og viktige behov som trolig vil gjøre seg mer gjeldene i fremtiden, og mener at dette er hensyn som skal kunne vektlegges. Omlegginger og utbedringer kan være positivt både for brukerinteressene og naturverdiene. Utbedring av eksisterende trasé kan eksempelvis bedre framkommeligheten, og samtidig forebygge terrengslitasje og utvidelse av stier. Omlegginger kan være effektive tiltak for å kanalisere ferdselen, løse brukerkonflikter og være ønskelig for å unngå eksempelvis spesielt viktige områder for sårbare arter eller våte partier. Statsforvalteren mener at det for slike tiltak må gjøres en vurdering av behovet opp mot tiltakets omfang, virkninger på verneverdier og andre interesser. Av denne grunn var det i høringsforslaget tatt inn en forskriftsbestemmelse som åpner for at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til både omlegging og utbedring av stier og løyper. Dette er videreført i tilrådingen.

Når det gjelder friluftslivsområdet peker Skiforeningen på at eksisterende forskrift for Hauktjern åpner for «begrenset utvidelse av eksisterende stier og skiløyper som ikke forringer verneverdiene angitt i verneformålet». Statsforvalteren mener at terskelen for tilretteleggingstiltak skal være lavere i friluftslivsområdet, og anbefaler derfor å videreføre denne bestemmelsen. Dette er derfor tatt inn som et nytt punkt i forskriftens § 4. Statsforvalteren vil presisere at hogst av større trær, terrengmessig bearbeiding og andre større inngrep ikke kan tolkes inn under denne bestemmelsen. Slike tiltak vil dermed være søknadspliktig. Forvaltningsplan må gi nærmere retningslinjer for dette.

Skiforeningen ønsker at gitte tiltak, som eksempelvis grøfting og legging av drenerør, skal listes opp i dispensasjonsbestemmelsen. Statsforvalteren mener at dette ikke er nødvendig.

Enebakk kommune mener det bør utarbeides en plan for oppgradering/utbedring av viktige traséer som kan knytte løypenettet bedre sammen i snøfattige vintre. Statsforvalteren er enig i at eventuell oppgradering av viktige traséer må inngå og vurderes i en helhetlig plan. Dette hører naturlig hjemme i besøksstrategien. Det er viktig at aktuelle aktører involveres i arbeidet med denne.

Økt bruk, ny tilrettelegging og besøksforvaltning

Som flere peker på må det forventes at bruken og antallet nye brukergrupper vil øke i årene som kommer. En del av økningen vil komme som følge av befolkningsøkning og forventet økt oppslutning om et mer variert friluftsliv. Basert på erfaringer fra andre bynære nasjonalparker, må det også forventes at Østmarka får økt besøk av tilreisende. Det kan også oppstå nye behov som følge av klimaendringer. Forvaltningen må kunne håndtere effekter av klimaendringer, økt besøk og bruk på en hensiktsmessig måte, og samarbeid med aktørene i området vil være viktig. Ulike tilretteleggingstiltak kan i denne sammenheng være nødvendig for å ta vare på både naturverdiene og de ulike brukerinteressene. Forvaltningens primære oppgave er å ivareta natur- og opplevelsesverdiene på lang sikt.

Som vist til i avsnittene over er det tatt inn en rekke bestemmelser som åpner for ulike tilretteleggingstiltak. Forskriftene åpner imidlertid ikke for større og mer varige inngrep, som eksempelvis etablering av nye turveier. I nasjonalparken skal det være høy terskel for nye inngrep.

Terskelen vil være lavere i friluftslivsområdet, der det i større grad kan åpnes for enkel tilrettelegging og skjøtsel for å øke friluftsliv- og naturopplevelsene. I tråd med dagens verneforskrifter for Hauktjern og Spinneren, anbefaler Statsforvalteren at det i forskriften for friluftslivsområdet åpnes for at forvaltningsmyndigheten etter søknad kan gi tillatelse til nye stier og løyper, jf. også innspillet fra bl.a. Skiforeningen.

For å håndtere fremtidig økt besøk og bruk av nasjonalparken, kan det oppstå behov for tilrettelegging av nye stier og løyper også i nasjonalparken. Statsforvalteren anbefaler derfor at det tas inn en bestemmelse som åpner for at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til dette. Denne bestemmelsen er ment for helt spesielle tilfeller, der slik anleggelse er i tråd med formålet med vernet og en helhetlig besøksstrategi.

Fysisk tilrettelegging kan være et viktig verktøy for å kanalisere ferdsel og styre besøksmønstret. Målet vil være å ivareta verneverdiene og samtidig gi de besøkende en god opplevelse. En naturlig tilnærming vil være å ha god informasjons- og tilretteleggingsgrad i randsonerområder som er robuste og egnet for høy besøks- og bruksintensitet, mens mer sårbare og urørte områder får mindre tilrettelegging.

Det kan ut fra dette være ønskelig med noen utvalgte, godt tilrettelagte, innfallsporter med større informasjonstiltak i randsonen. Fra disse kan det legges til rette for rundturer/turer med attraksjons- og formidlingsverdi, og ulik tilretteleggingsgrad. Som flere av uttalelsene peker på,

har dette vist seg å være effektive kanaliseringstiltak i andre bynære nasjonalparker. Det kan også forebygge brukerkonflikter med «hverdagsbrukere» av området. Informasjons- og tilretteleggingstiltak i regi av forvaltningsmyndigheten bør i all hovedsak baseres på eksisterende tilrettelegging og infrastruktur.

Flere av innspillene peker på utfordrende parkeringsforhold med flere besøkende. For å kunne møte fremtidige behov foreslås et større areal rundt Bysetermåsan tatt ut fra verneforslaget. Det er også andre tiltak som er gjennomført ved andre bynære nasjonalparker for å fordele besøkende til ulike innfallsporter. Dette er noe verneområdeforvaltningen bør vurdere sammen med respektive kommuner.

Kanalisering av ferdsel handler ikke kun om fysisk tilrettelegging. Informasjon i forkant av turen er også viktige grep. Fremtidig forvaltningsmyndighet må utarbeide en besøksstrategi, der det gjøres en grundig og helhetlig vurdering av behov for tilrettelegging, egnede innfallsporter, og hvilke attraksjoner og områder som kan fremheves og tilrettelegges, både av hensyn på natur- og opplevelsesverdier. Besøksstrategien må utarbeides i dialog med brukerinteressene. Utvelgelse, informasjon og tilrettelegging ved kulturmiljøer må gjøres i nært samarbeid med kulturminnemyndighetene.

For nærmere informasjon om innhold og utarbeidelse av besøksstrategi, se utkast til forvaltningsplan.

Miljødirektoratets tilråding

Miljødirektoratet støtter Statsforvalterens avgrensing av vedlikehold, der tiltak som medfører inngrep i terrenget ikke kan regnes som tillatt vedlikehold. Fjerning av trær, terrenginngrep som grøfting eller drenering, oppbygging av sti utover klopp eller lignende reversible tiltak, bruk av motorferdsel til vedlikehold vil være søknadspliktig i nasjonalparken.

Statsforvalteren forslår at det kan fjernes greiner eller enkelttrær som henger over løypene i vedlikeholdssammenheng. Vi er enig i Statsforvalterens vurdering av at fjerning av greiner som henger over løypene omfattes av unntaket for vedlikehold, men mener fjerning av trær som står langs løyper ikke kan anses å omfattes av unntaket for vedlikehold av løypene. Vi mener fjerning av trær bør være søknadspliktig, slik at vurderingen av om tiltaket er skadelig for verneverdiene gjøres av forvaltningsmyndigheten, og ikke blir opp til tiltakshaver.

Statsforvalteren presiserer at blant annet nye terrenginngrep og ny drenering ikke er å anse som vedlikehold, og at slike tiltak må omsøkes. Miljødirektoratet mener at hensynet til verneverdiene som skal ivaretas i nasjonalparken, tilsier at slike tiltak ikke bør gjennomføres i nasjonalparken. Vi tilrår at forskriften ikke åpner for dispensasjon for slike tiltak.

Når det gjelder grensegangen mellom vedlikehold og søknadspliktig utbedring henviser Statsforvalter til at det må klargjøres gjennom retningslinjene i forvaltningsplanen.

Miljødirektoratet mener at hva som ligger i vedlikehold bør presiseres i forskriften. I Østmarka foregår det per i dag mye tilrettelegging, noe som kommer klart frem av høringsuttalelsene. Deler av tilretteleggingen som gjøres faller utenfor det som regnes som tillatt vedlikehold av stier

og løyper i en nasjonalpark. Vi mener derfor at en klargjøring er nødvendig, og viser til at det også i nyeste forskriftsmal for nasjonalparker følger direkte av bestemmelsen hva som anses som vedlikehold. Nærmere retningslinjer kan gis i forvaltningsplanen.

Flere høringsparter spiller inn at det kan oppstå behov for nye stier og løyper i nasjonalparken for å håndtere fremtidig økt besøk og bruk av nasjonalparken. Skiforeningen ber om at det i nasjonalparkforskriften § 3 tredje ledd tas med at det kan gis tillatelse til anleggelse av nye stier og løyper, samt andre typer tilretteleggingstiltak. Statsforvalteren anbefaler at det tas inn en bestemmelse som åpner for at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til dette.

Miljødirektoratet viser til at forvaltningsmyndigheten i visse tilfeller kan anlegge nye stier eller løyper som et skjøtselstiltak med hjemmel i naturmangfoldloven § 47, og mener at etablering av nye stier i nasjonalparken bør begrenses til de tilfellene dette skjer av hensyn til verneverdiene som et skjøtselstiltak. Vi mener det ikke bør åpnes for anleggelse av nye løyper og stier i nasjonalparken utover dette. Nye løyper på bakgrunn av brukerinteresser bør legges utenfor verneområdet.

Statsforvalteren tilrår at omlegging av sti skal være søknadspliktig. Miljødirektoratet støtter Statsforvalters tilrådning. Med omlegging av sti menes mindre omlegginger av eksisterende trasé, ikke anleggelse av helt nye stistrekninger. Verneforskriften for nasjonalparken har en åpning for at det kan gis tillatelse til omlegging eller utbedring av eksisterende stier og løyper.

Enebakk kommune mener det bør utarbeides en plan for oppgradering/utbedring av viktige traséer som kan knytte løypenettet for ski bedre sammen i snøfattige vintre. Miljødirektoratet henviser til at det skal utarbeides en besøksstrategi for området, og at slike innspill håndteres av forvaltningsmyndighet i utarbeidelsen av denne.

Enebakk kommune synes at ordlyden "standard på vernetidspunktet" i unødig grad begrenser ønsket tilrettelegging for enkelt friluftsliv. Miljødirektoratet mener at ordlyden er en viktig presisering av hvilke tilretteleggingstiltak man kan forvente å få tillatelse til. Hovedformålet med vern som nasjonalpark er å beskytte naturverdiene mot inngrep slik at området bevares for fremtiden. Ordlyden "standard på vernetidspunktet" legger ikke nødvendigvis begrensning for en endring av tilretteleggingen, men henviser til at nye tiltak skal ha tilsvarende, og ikke høyere, miljøbelastning enn de eksisterende.

11.7.3 Universell utforming og andre former for tilrettelegging

Høringsuttalelser

Oslo kommune mener at mulighetene for å kunne utføre tilretteleggingstiltak med tanke på universell utforming må ivaretas. Dette for å sikre at personer med nedsatt bevegelighet kan oppleve miljø-kvalitetene i eventuelle nye verneområder, blant annet fiskeplasser, bålplasser, kulturlandskap og kulturminner.

DNT Oslo og Omegn mener at forvaltningsplan og besøksstrategier må omtale forhold knyttet til tilrettelegging for mennesker med funksjonsnedsettelse nærmere. Verneforskriftene må også være innrettet slik at fremtidige behov kan møtes.

Enebakk kommune henviser til forvaltningsplan og mener det bør legges forpliktende planer for tilrettelegging for alle brukergrupper der forholdene ligger til rette for universell utforming.

Oslo kommune mener at dagens utebaser med lavvoer, bålplasser, benker og lignende for skoler og barnehager bør videreføres, og at det også må være rom for å kunne gi tillatelse til å opprette nye utebaser i fremtiden, spesielt grunnet forventet befolkningsvekst.

Naturvernforbundet i Nordre Follo mener toaletter kan settes ut langs veier og stier der det blir mye ferdsel. De foreslår at det etableres miljøstasjon i forbindelse med nasjonalparksenteret. Publikum skal selv ta hånd om sitt søppel.

Nordre Follo kommune foreslår utplassering av noen få, enkle utedoer ved mye brukte turdestinasjoner og større stikryss inne i verneområdet, eksempelvis ved Tømmeråsen, for å hindre tilgrising på særlig trafikkerte og populære steder.

Skiforeningen mener det bør framgå av forskriften at forvaltningsmyndigheten etter søknad kan gi tillatelse til tilretteleggingstiltak for friluftslivet. Dette kan for eksempel være utplassering av benker, etablering av bålplasser, gapahuker og lignende.

Statsforvalterens vurdering

Universell utforming

Statsforvalteren er enig i at prinsippet om universell utforming må tas med inn i arbeidet med besøksstrategi og informasjons- og tilretteleggingstiltak i regi av forvaltningsmyndigheten. Større innfallsporter, informasjonspunkter og andre tilretteleggingstiltak, bør så langt som mulig være universelt utformet. Det er naturlig at dette ligger i randsonen og ev. i forbindelse med allerede eksisterende tilrettelegging og infrastruktur i området, mens graden av tilrettelegging er lavere ute i terrenget. Hensynet til verneverdier og verneformål skal ivaretas. Se nærmere omtale av besøksforvaltning i utkast til forvaltningsplan. Se også kapittel Motorferdsel i Statsforvalterens tilråding.

Statsforvalteren viser ellers til retningslinjer for universell utforming i Miljødirektoratets veileder for innfallsporter (M-417).

Annen tilrettelegging

Når det gjelder Oslo kommune sin kommentar om utebaser, viser Statsforvalteren til at de mest brukte og egnede områdene er grenset ut av verneforslaget. Dette er gjort i dialog med kommunen som grunneier.

Utplassering av toaletter på nødvendige og egnede steder kan gjøres av eller i samarbeid med forvaltningsmyndigheten. Eventuell større tilrettelegging av utvalgte lokaliteter må gjøres ut fra egnethet, bruksintensitet og en helhetlig vurdering i besøksstrategien.

Miljødirektoratets tilråding

Statsforvalter tilrår at prinsippet om universell utforming må tas med inn i arbeidet med besøksstrategi. Miljødirektoratet mener at slike tiltak gjerne kan omtales og håndteres av en besøksstrategi, men at de må legges utenfor nasjonalparken, dersom de medfører skade på naturverdiene. Tiltak med universell utforming kommer fort i konflikt med verneforskriften og gjøres generelt ikke i forbindelse med tilrettelegging i nasjonalpark. Universell utforming av stier innebærer krav til dekke, terrengutforming og bredde som vanskeliggjør denne typen tiltak i verneområder. I verneforskriftene er det et generelt forbud mot tyngre tekniske inngrep, og de har som den klare hovedregel ikke dispensasjonsbestemmelser som hjemler universell tilrettelegging i verneområdet. Den generelle dispensasjonsbestemmelsen i nml. § 48 første ledd, første alternativ, vil sjelden kunne anvendes da universell utforming medfører terrenginngrep som strider mot verneformålet og påvirker verneverdiene. Hvorvidt et omsøkt tiltak er i konflikt med forskriften må vurderes i det enkelte tilfellet.

For annen tilrettelegging tilrår Statsforvalteren at større tilrettelegging av utvalgte lokaliteter må gjøres ut fra egnethet, bruksintensitet og en helhetlig vurdering i besøksstrategien. Miljødirektoratet støtter Statsforvalters tilråkning. I prosessen med besøksstrategi skal relevante aktører; kommuner, idrettsforeninger, friluftslivsorganisasjoner etc. involveres for mulighet til medvirkning i den helhetlige planen for besøksforvaltning som strategien skal være.

Det er i utgangspunktet bare krav til besøksstrategi for nasjonalparken. Hvorvidt den også skal gjelde for friluftslivsområdet, vil blant annet avhenge av om det blir en felles forvaltningsmyndighet for friluftslivsområdet og nasjonalparken, se kapittel 11.16 Fremtidig forvaltning.

11.7.4 Kraftledninger

Høringsuttalelser

Norgesnett: Det strekker seg en 22 kV kraftledning i nordøstlig retning fra Bindingsvannet over Rausjøen og Børtervanna til Gjeddevann, sør for Østmarka naturreservat. Vest for Rausjøen går en avstikker fra den samme ledningen nordover mot Vangen og ender opp ved Skjelbreia.

Norgesnett og Statnett ser seg fornøyde med verneforslaget, med unntak av et punkt. De ber om at det gis et generelt unntak fra vernebestemmelsene til bruk av motorisert ferdsel etter konkrete traséer i forbindelse med drift og vedlikehold, samt oppgradering og fornyelse av eksisterende kraftledning. Som nødvendig motorferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold regnes også overflyging med drone og helikopter. Norgesnett ønsker å opprettholde klausulert trasébredde på 20 meter tilsvarende bredden som er nødvendig for drift og vedlikehold av krafttraseene. Norgesnett er helt avhengig av å ha tilgang til linja i en beredskapssituasjon.

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE): Det ligger nett i og inntil verneområdet. Ved Ellingsrud nær vernegrensen ligger transmisjonslinjen S 300 Røykås-Ulven. Tilsvarende ligger transmisjonslinjen L0735 Frogner-Follo nær vernegrensen, og krysser området øst for Klemetsrud. Nord for Fjell har Statnett SF transmisjonslinjen L0451 Røykås-Tegneby. Statsforvalteren informerer om at det ligger noen kraftledninger med lavere spenning (22 kV) innenfor området som foreslås som nasjonalpark. Elvia AS og Norgesnett AS har

områdekonsesjon i det foreslåtte verneområdet. De oppfordrer nettselskapene til å uttale seg dersom verneforslaget kommer i konflikt med eksisterende eller fremtidige prosjekter. NVE har ikke detaljert kjennskap til planer knyttet til distribusjonsnett. NVE ber om at standardbestemmelsene for nett blir inkludert i verneforskriften i tilfeller der nettanlegg ligger i eller nært verneområdet. NVE ber videre om at Statnett sin uttalelse blir tatt til følge. Se ellers NVE sin uttalelse for detaljert informasjon om energiinteresser i området.

Statsforvalterens vurdering

Standardbestemmelser som gjelder for drift, vedlikehold og oppgradering av kraftledninger som ligger i eller inntil verneområder er lagt til grunn for forskriften. Standardbestemmelsene er tidligere avklart på departementsnivå med Olje- og energidepartementet.

Når det gjelder nødvendig ryddesone under linjene, settes det ikke en konkret bredde.

Nødvendig skogrydding i kraftledningstraseer ansees som en del av ordinært vedlikehold, som uansett kan skje uten søknad. Dette omfatter også nødvendig sikringshogst av enkelttrær og mindre flater langs kraftledningstraseen. Generelt for vernede områder henstilles det til omtanke under arbeidet. Dette betyr å ikke rydde mer enn nødvendig, og at det søkes å spare spesielle/gamle trær.

Norgesnett og Statnett ber om at nødvendig motorferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold, samt oppgradering og fornyelse av eksisterende kraftledning gis et generelt unntak etter konkrete traséer. Statsforvalteren viser i den forbindelse til kongelig resolusjon av 16.12.2022 hvor departementet skriver: *"I mange tilfeller benytter netteier etablerte traseer, for eksempel traktorveier eller andre kjørespor, til motorferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold av kraftledninger. Departementet mener at man bør vurdere generelle unntak i verneforskrifter for kjøring der det finnes slike traseer, og der kjøringen ikke vurderes å ville medføre nevneverdig skade på verneverdiene."* Statnett har i forbindelse med oppstartsmeldingen oversendt kart over kjøretraséer som de benytter. Kartet fra Statnett viser et forholdsvis stort antall traséer. En del av traséene følger vei som allerede er åpnet for motorisert ferdsel, jf. verneforskriften og kartet. Det antas at dette vil dekke mye av behovet, men Statnett sitt kart viser også en rekke andre traséer. Utover de nevnte veiene, mener Statsforvalteren at det er riktig å opprettholde forslaget om søknad for å oppnå en dialog om mest mulig hensiktsmessig trasévalg. Deretter bør det gis flerårige tillatelser. Kjøretraséer i oversendt oversikt fra Norgesnett ser for Statsforvalteren ut til å følge veinettet.

Ved akutt utfall, samt ved umiddelbar fare for akutt utfall, på eksisterende energi- og kraftanlegg er det behov for rask istandsetting. Istandsetting, og motorferdsel i den forbindelse, kan derfor gjennomføres uten søknad. I stedet er det tatt inn at det i ettertid skal gis melding til forvaltningsmyndigheten om motorferdselen.

Statsforvalteren viser til nyeste kongelig resolusjon av 16.12.2022 for ytterligere detaljer om praktiseringen av bestemmelsene knyttet til kraftledninger.

Norgesnett skriver at som nødvendig motorferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold regnes også overflyging med drone og helikopter. Statsforvalteren ser fordelen med at bruk av drone kan erstatte motorferdsel på bakken. Statsforvalteren anbefaler derfor et nytt unntak i begge

forskriftene som lyder «Nødvendig bruk av drone er tillatt i forbindelse med drift og oppsyn med eksisterende energi- og kraftanlegg.»

Miljødirektoratets tilråding

For kraftledninger som grenser til verneforslaget så forutsetter vi at grensen er trukket langs ryddebelte i samsvar med gjeldende konsesjon. Miljødirektoratet foreslår å grense ut alle kraftledninger fra nasjonalparkforslaget. Det vil ligge kraftledninger inne i det arealet som foreslås vernet etter markaloven § 11.

Ved de senere skogvernvedtakene er det i noen konkrete tilfeller gitt generelt unntak for at det i forbindelse med drift og vedlikehold på kraftledninger kan kjøres på etablerte traséer. En forutsetning for dette er at det finnes oversikt over slike traséer, og at kjøringen er vurdert å ikke føre til nevneverdig skade på verneverdiene. I dette tilfellet oppfatter Miljødirektoratet at de innmeldte traséene fra Statnett omfatter både veier hvor det er åpnet for motorisert ferdsel, men også en rekke andre traséer. De eksisterende traséene er godt dokumentert og Miljødirektoratet mener det er en overveiende sannsynlighet for at det vil bli gitt dispensasjon for kjøring i forbindelse med drift og vedlikehold etter disse traséene. Miljødirektoratet mener at Østmarka kan sammenliknes med andre større verneområder i skog, og at det derfor også kan være hensiktsmessig å ta inn unntak som åpner opp for nødvendig motorferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold etter bestemte traséer i vernekartet for Statnett. Miljødirektoratet tilrår å legge inn en generell åpning for motorisert ferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold på kraftledninger etter traséer vist på eget trasékart for kraftledninger som vedlegg til verneforskriften. Flere av disse traséene fortsetter gjennom området forslått vernet etter markaloven § 11. Miljødirektoratet foreslår derfor at tilsvarende bestemmelse også legges inn i forskriften for friluftslivsområdet.

Miljødirektoratet støtter Statsforvalterens vurdering av at det kan benyttes drone i forbindelse med drift og oppsyn med eksisterende kraftanlegg.

11.7.5 Vassdragsanlegg, andre anlegg og innretninger

Høringsuttalelser

Vassdragsanlegg

Enkelte av høringsinstansene påpeker at vern ikke må være til hinder for opprettholdelse av dammene av hensyn til friluftslivet, blant annet som bade- og skøytedammer.

NVE påpeker at verneforslaget ikke må være til hinder for vedlikehold, tilsyn og eventuell oppgradering av dammene i området. Det må legges til rette for tilkomstmuligheter og rehabilitering i verneforskriften. Oslo kommune v/Bymiljøetaten er ansvarlig for dammene Svartoren, Mosjøen og Rausjø. NVE ber om at Oslo kommune uttaler seg om nødvendige betingelser i verneforskriften.

Oslo kommune har ansvar for forvaltning og drift av ni vassdragsanlegg som vil påvirkes av verneforslagene; Mosjødammen, Rausjødammen, Svartordammen, Tonevanddammen, Langvann, Igletjern, Kroktjern, Lutvann og Nøklevann. Dammene ble etablert for fløtningsvirksomhet, men flere av de er modernisert. Mosjødammen ble totalrehabilitert i 2004, Rausjødammen i 2007 og Svartordammen i 1998. Mosjødammen og Rausjødammen ble rehabilitert med sikte på å bevare et «gammeldags» visuelt uttrykk. De tre dammene er dermed ganske nye anlegg, som tilfredsstiller dagens krav til sikkerhet i vassdragsanlegg. De gjør oppmerksom på at Nøklevann reguleres, både på grunn av vannstanden og vannføringen videre i Ljanselva. Selv om historikken de senere årene tilsier at behovet ikke er veldig stort, gjennomføres reguleringer for eksempel av hensyn til biologisk mangfold eller at hytteeiendommene ikke skal bli skadelidende. Kommunen er pålagt av NVE å ha en viss minstevannføring i utløpsbekkene, hovedsakelig for å sikre forekomster av elvemusling.

Oslo kommune mener det må gjøres en del endringer i forskriftene for at de skal kunne gjennomføre lovpålagt arbeid etter vassdragsloven, og at vassdragsanleggene Mosjødammen, Rausjødammen og Nøklevann fortsatt har en viss bruksfunksjon. De mener at forskriftene må ivareta behov for regulering, vedlikeholds- og reparasjonsarbeider, totalrehabilitering, vegetasjonsrydding, sikringstiltak og motorisert ferdsel i forbindelse med arbeidene og tilsynsoppgaver.

Kommunen har følgende konkrete forslag til endring av verneforskriften:

- Forbudet mot vassdragsregulering utgår fra bestemmelsen.
- § 3, 3. ledd, ny bokstav: «Nødvendige oppgaver knyttet til tilsyn, vedlikehold og rehabilitering av vassdragsanlegg».
- § 4, 2. ledd, ny bokstav: «vegetasjonsrydding i forbindelse med vassdragsanlegg».
- § 8, 2. ledd, ny bokstav: «nødvendig motorferdsel i forbindelse med arbeidsoppgaver knyttet til vassdragsanlegg».

Bane NOR sine målestasjoner

Bane NOR har målestasjoner for overvåking av grunnvannet over Romeriksporten. Ved Lutvann er det plassert en poretryksmåler og vanninfiltrasjonsbrønner. De ber om at behovene for tilgjengelighet, drift og vedlikehold av anleggene ivaretas i forskriften, herunder tillatelse til motorisert ferdsel.

Oppsetting av viltkamera

Oslo kommune ønsker at det i nasjonalparkforskriften skal være generelt tillatt med oppsetting av viltkamera til forsknings- og oppsynsformål.

Naturvernforbundet i Nordre Follo mener at det ikke skal være tillatt å sette opp viltkameraer i nasjonalparken.

Statsforvalterens vurdering

Vassdragsanlegg

Statsforvalteren ser nødvendigheten av at verneforslaget ivaretar Oslo kommune sitt lovpålagte ansvar knyttet til damforvaltningen, og at dammene kan opprettholdes. Det er derfor gjort justeringer i forskriften som åpner direkte for drift og vedlikehold, herunder regulering av vannstand, nødvendig rydding av vegetasjon, sikringstiltak mv. Motorisert ferdsel knyttet til dette er også tatt inn i forskriften. Statsforvalteren mener imidlertid at oppgradering og rehabilitering må behandles av forvaltningsmyndigheten, da dette kan innebære mer omfattende arbeider med betydelig motorisert ferdsel, inngrep og innretninger.

Statsforvalteren anbefaler følgende endringer i forskriften for nasjonalparken:

- § 3, andre ledd, ny bokstav d: drift og vedlikehold av eksisterende dammer.
- § 8, andre ledd, ny bokstav f: nødvendig motorferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold av dammen ved Mosjøen

Statsforvalteren anbefaler følgende endringer i forskriften for friluftslivsområdet:

- § 4, andre ledd, ny bokstav l: drift og vedlikehold av eksisterende dammer.
- § 6 andre ledd, ny bokstav m: nødvendig motorferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold av eksisterende dammer ved Langvann, Lutvann, Igletjern og Kroktjern.

Vannuttak til Grønmo Golfbane

Statsforvalteren mener dette er ivaretatt i unntaksbestemmelsen i § 4 i forskriften for friluftslivsområdet, som lyder: "vedlikehold av eksisterende veier, bygninger, anlegg og innretninger i henhold til standard på vernetidspunktet".

Bane NOR sine målestasjoner

Statsforvalteren mener vedlikeholdsarbeider allerede er tillatt i forslag til forskrift for friluftslivsområde, jf. unntaksbestemmelsen i § 4 om "vedlikehold av eksisterende veier, bygninger, anlegg og innretninger i henhold til standard på vernetidspunktet".

Statsforvalteren vurderer at forskriften ikke regulerer eller begrenser driften. Statsforvalteren anbefaler å ta inn bestemmelse som åpner for nødvendig motorferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold av målestasjonene.

Oppsetting av viltkamera

Det brukes i dag viltkamera i Østmarka i forbindelse med viltforskning og -overvåkning. Dette bør kunne fortsette, og Statsforvalteren anbefaler derfor å ta inn en bestemmelse som åpner for at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til "oppsetting av viltkamera", sånn at forvaltningsmyndigheten har kontroll med bruken slike kamera.

Miljødirektoratets tilråding

Statsforvalteren tilrår at vedlikehold av dammer og motorferdsel i forbindelse med vedlikeholdet blir tillatt uten søknad, men at oppgradering av dammer blir søknadspliktig. Miljødirektoratet støtter Statsforvalters tilråding, men foreslår en justering i bestemmelsen om vedlikehold for å tydeliggjøre at det også er tillatt med nødvendig vegetasjonsrydding, sikringstiltak og regulering av vannstand. Statsforvalteren viser til at oppgradering og fornyelse er søknadspliktig og må vurderes av forvaltningsmyndigheten. Miljødirektoratet foreslår at det tas inn en ny bestemmelse i verneforskriften § 3 for å ivareta eventuelle rehabiliteringsbehov.

BaneNOR sin målestasjon blir liggende utenfor nasjonalparkforslaget.

11.7.6 Hytter og andre bygninger

Høringsuttalelser

Private hytter

Rausjømarka Vel skriver at det er vel 90 hytter i Rausjømarka. Noen av dem er speiderhytter. De fleste hyttene ligger rundt vannene Rausjø, Mosjøen og Tonevann, og noen ligger rundt Stuttjern (5 hytter), Ålmarktjern (2) og Svartoren (1). Det ligger noen hytter/hus langs veiene. Ferdselen til og fra hyttene skjer i hovedsak på veiene, samt på og langs vannene. Rausjømarkas Vel mener det er i strid med naturmangfoldloven § 35 å inkludere hyttene i nasjonalparken, se kapittel med merknader til vernegrenser. En beslutning om nasjonalpark må fastslå at hytteeierne rettigheter skal videreføres. Hytteeierne rettigheter og interesser i Rausjømarka er knyttet til følgende forhold:

- Hytteeierne har **selveiertomter**.
- **Vedlikehold og eventuelt endringer av hytte/bygg**. Markaloven har bestemmelser som regulerer dette.
- **Vanntilførsel**. Noen hytteeiere har enkle vannpumpeløsninger. De som ønsker å legge inn vann, må søke, ref. forurensningsforskriften kapittel 12 (Krav til utslipp av sanitært avløpsvann fra bolighus, hytter og lignende).
- Hytteeierne kan **fritt hogge på og pleie egen tomt**.
- **Muligheten for å få hogge trær på nabotomt** (som for eksempel skygger for sol eller representere en fare for bygg). Dette krever dialog med eier av nabotomt (i de fleste tilfeller Oslo kommune), og reglene er ikke spesielle for Marka. Oslo kommune v/Bymiljøetaten har gitt slike tillatelser.
- **Muligheten for å felle trær for å skaffe seg ved**. Man kan søke om å få ta ned trær på rot til ved på kommunens tomt via hjemmesiden til Oslo kommune.
- **Det å ta seg frem til egen hytte og frakte med utstyr, varer, materialer og andre ting**. Det er ikke ønskelig at det innføres nye begrensninger på hvordan det kan gjøres, eller som vanskeliggjør tilgangen til egen hytte.
- **Kjørerettigheter**. Det er offentlig vei frem til Bysetermåsan (parkering) og privateid vei (nå eid av Oslo kommune) videre til henholdsvis Skjelbreia, Vangen, Mosjøveien (Hella ved Rausjø – Mosjøen) og Rausjøgrenda/Børtervann. Teksten på side 22 i høringsforslaget er unøyaktig, og den bør endres slik: «På veien inn til Rausjøgrenda er det 59 eiendommer med kjøretillatelser som etter avtale med Rausjømarka Vel utstedes av Oslo kommune. Alle disse har rett til egen kjøring og ubegrenset besøkskjøring.» Kjøreadgang på disse veistrekningene, samt parkeringsadgang er svært viktige for hytteeierne, både for person-, vare-, materiale- og syketransport.
- **Bruk og oppbevaring av båt**. Mange av hyttene ligger slik til at tilkomst med robåt er nødvendig. Hytteeierne har rett til å ha båt på vannene, ha den fortøyd og ha den oppbevart (uten tidsbegrensning). Vellet har en ordning hvor båtene merkes med hyttenummer. Det er ingen begrensninger på bruk av kano, kajakk, seilbrett etc.
- **Jakt og fiske**. Hytteeierne har rett til å fiske og krepse fra egen tomt.
- **Enkle og gratis søkeprosesser**. Ved eventuelt søknad om felling av trær, kjøring og

annet som er tillatt i dag, er det viktig at søkeprosessen er enkel og fortrinnsvis gratis.

Verneforskriften bør fastslå at hytteeierens rettigheter etter markaloven skal videreføres, i og med at dette er en helt sentral politisk føring. Forslaget til § 8 om motorferdsel vil innebære en innstramming, og må endres. Forskriften må utformes slik at den ikke innfører nye restriksjoner. Bestemmelsene må heller ikke hindre naturlig og ønsket utvikling, for eksempel mobilnett, internett og fiber, strøm, og bedre vann- og sanitærløsninger.

Vellet har følgende konkrete forslag til endringer i forskriften (tillegg i kursiv):

- §3 (Virksomhet og tiltak) under «Det er likevel tillatt med», punkt 8: opplag av båter *på selveiertomt eller markert på vernekart.*
- §4 (Vegetasjon) under «Det er likevel tillatt med», punkt 3: fjerning av vegetasjon *inntil 10 meter rundt hytter på private hytteeiendommer*
- §4 (Vegetasjon) under «Det er likevel tillatt med», punkt 4: felling av ~~enkeltrær som kan medføre skade på bygninger~~ *på private hytteeiendommer*
- §4 (Vegetasjon) under «Det er likevel tillatt med», punkt 5: ~~hogst av ved på private hytteeiendommer til eget bruk på hytter i nasjonalparken~~
- §4 (Vegetasjon) under «kan etter søknad gi tillatelse til», tilføye: *felling av enkeltrær utenfor private hytteeiendommer som kan medføre skade på bygninger*
- §8 (Motorferdsel), første setning: Motorferdsel til lands, til vanns og i lufta under 300 meter fra bakken er forbudt, *men det er knyttet kjørerettigheter til boliger, fritidsboliger (hytter), skistue og DNT-hytter.*
- Følgende formuleringer i §10 (Forurensning og støy, bruk av droner og lignende) kan virke for streng:
 - o «lagring av materialer»
 - o «All bruk av kjemiske midler som kan påvirke naturmiljøet er forbudt.»

Hytteeierne kan ha behov for å lagre hyttematerialer, og det må være tillatt å bruke rengjøringsmidler, maling og beis.

Interessegruppe for hytteeiere i marka slutter seg til høringsvaret fra Rausjømarka vel.

Dersom hyttene blir innlemmet i parken vil de bli underlagt naturmangfoldloven, et lovverk hvor formålet er vern av naturen. Det vil kunne medføre avslag på søknader om bruk og vedlikehold som sannsynligvis ville blitt innvilget etter markaloven. Rausjømarka Vel har i sitt høringsvar detaljert gått gjennom problemene og kommet med konkrete endringsforslag.

Interessegruppen for hytteeiere i marka vil likevel peke på følgende der det er viktig at hyttebrukerne får beholde sine rettigheter:

- **Motorferdsel:** Hytteeierne har i dag kjørerett på veier til hyttene. Dette er en rettighet som er viktig for å kunne opprettholde dagens bruk av hyttene og vedlikehold.
- **Vedlikehold av veiene:** Hvilke muligheter vil det bli for vedlikehold av veiene i nasjonalparken?
- **Strøm:** En del av hyttene har innlagt strøm. Det er viktig at det blir mulig å vedlikeholde strømmettet, og at hytter uten strøm får tillatelse til å koble seg til nettet.
- **Vannforsyning:** For å opprettholde en stabil vannforsyning til hyttene kan det være aktuelt å bore etter vann uten å legge det inn i hytta. Det er viktig for hyttebruken at denne muligheten opprettholdes. Det må også tillates vedstabler på egen tomt.

- **Lagring av materialer:** For veiløse hytter er det avgjørende at det ikke legges begrensninger på å lagre materialer til eget bruk på egen tomt. Å begrense denne muligheten vil gjøre det vanskeligere å vedlikeholde hytta.
- **Felling av trær:** Oppvarming av hytte skjer som regel ved vedfyring. Muligheten for å skaffe nok ved i nærheten av hytta er viktig for bruken. Hogst av trær på egen tomt, og i noen tilfeller naboens tomt, vil være nødvendig. Å frakte inn ved til en hytte i skogen er ikke bærekraftig, og det er heller ikke mulig for hytter som ikke ligger ved vei eller i vannkanten uten motorisert ferdsel.

En privat hytteeier mener at verneforslagene gjør det vanskelig for dem som hytteeiere å bruke, forvalte og vedlikeholde egen hytte og tomt. En annen tomtteeier mener markaloven er streng nok. En beslutning om utvidet vern av Østmarka, må fastslå at deres rettigheter som hytteeiere videreføres. De trekker opp mange av de samme momentene som Rausjømarka vel, i tillegg til følgende:

- Det er avgjørende å fortsatt kunne bruke og oppbevare robåt, brygger og flytebrygger for transport av varer og personer.
- De har i dag installert solenergianlegg, som må kunne videreføres.
- De ønsker fortsatt å kunne kjøre inn Mosjøveien uten søknad, og understreker viktigheten av at denne veien både opprettholdes og vedlikeholdes.
- De ønsker fortsatt mulighet for å søke om helikoptertransport dersom det i fremtiden vil bli behov for frakt av utstyr/materialer med omfattende vekt eller omfang.
- Det må være enkle og gratis søkeprosesser dersom vern mot formodning skulle sette begrensninger på deres rettigheter.

Andre bygninger

Oslo kommune uttaler at deres hus- og hytteeiendommer bør sidestilles med de private hytteeiendommene hva gjelder vegetasjonsrydding. Dette gjelder Gamle-Vangen, Skjelbreia, Donsmåsan, Deliseter, Bøvelstad, Smørhullet og Kjerringhøgda, inkludert eiendommenes eventuelle tilleggsbygninger som låver, uthus og liknende. Videre er det viktig for Oslo kommune å kunne sette opp hvilebrakker i forbindelse med ulike tilretteleggings- og skjøtselsoppgaver. Slike brakker brukes normalt bare i et par uker sammenhengende.

Siggerud speidergruppe er eier av speiderhytta Trejernskoia, veiadresse Høykrokholveien 1, 1404 Siggerud. De ber om at det kan felles trær minimum 4 meter fra hyttevegg, eller trær som er til fare for å volde stor skade på hytta, uten å måtte søke tillatelse. Det er ønske om at de kan fortsette å forsyne hytta med ved fra umiddelbar nærhet. Speidergruppa har i dag kjøretillatelse til speiderhytta.

Bryn KFUK-KFUM speidere har sin speiderhytte, Spiderbo, på adressen Rausjøveien 683.

Oslomarka Trekkhundklubb (OMTK) eier hovedbygningen på Skjelbreia.

Losby Bruk AS har en hytte som ligger i naturreservatet (Tappenberghytta, også kalt Bok-hytta). Det er viktig at mulighetene for å bruke og vedlikeholde hytta, samt å rydde omkringliggende areal for hyttebruken, ikke svekkes. De ser at det foreslås at fjerning av vegetasjon skal være tillatt innenfor en avstand på 10 meter fra hytter, at det er tillatt å hogge trær som kan være til

skade for hytta og hogge ved til hytta. Dette er akseptabelt, men det er viktig at disse regler ikke svekkes.

DNT har de to hyttene Bøvelstad og Dølerud innenfor friluftslivsområdet. Dersom det kommer lovpålagte krav som gjør at de må foreta bygningstekniske endringer av hyttene, må dette kunne utføres. Det er mulig at det vil falle under § 3, men bør om mulig omtales i forvaltningsplanen. DNT overtar av og til private og kommunale eiendommer. Dette er lokale og miljøvennlige tilbud som er viktige for samfunnet. De mener at forvaltningsplanen må kunne omtale slik praksis, og at en etter søknad bør kunne ha anledning til slik etablering, så lenge det ikke strider mot vernebestemmelsene eller andre hensyn.

I dag benytter de trevirke fra eiendommene til brensel, i tillegg til at de frakter inn noe ved. Dersom uttak av ved blir vanskelig, må de gå over til å frakte mer ved inn til hyttene. Dette vil i så fall bli en ekstra transportbelastning for området, og et fordyrende ledd for dem. De håper å kunne finne gode løsninger med forvaltningen for å ta ut ved på eiendommene.

Skiforeningen presiserer at Vangen skistue må kunne fortsette sin aktivitet uten nye restriksjoner. Mye av aktiviteten på Vangen skjer på tunet rundt skistua, som i Statsforvalterens forslag ikke blir en del av nasjonalparken. I tillegg til aktivitetene på tunet, driver også Vangen opplæring i sporløs ferdsel og enkelt friluftsliv. Her tar de med grupper av barn ut på tur. Daglig kan det være inntil 70 deltakere med ut, da gjerne delt opp i to eller flere grupper. Det bør komme klart fram av forvaltningsplanen eller noen av de øvrige dokumentene, at dagens aktivitet ikke anses å være til skade på naturverdiene. Det bør også være åpning for en naturlig videreutvikling av tilbudet på Vangen.

Statsforvalterens vurdering

Private hytter

I tråd med oppdraget er forskriftene innrettet slik at reglene for transport til/fra, bruk og vedlikehold av hyttene ikke skal være strengere regulert enn i dag. Etter verneforskriften er det dermed tillatt med vedlikehold av hytter eller andre anlegg. Med "vedlikehold" menes nødvendige tiltak for å opprettholde tilstanden til bygningen, anlegget eller innretningen, som for eksempel utskifting av materialer og andre tiltak for å hindre forfall som følge av slitasje eller rette opp skader. Se eget kapittel om motorferdsel.

Bruk av rengjøringsmidler, maling, beis og lignende regnes som normal bruk av hytter, og faller utenfor de tiltak som reguleres av verneforskriften. Når det gjelder lagring av materialer og utstyr som er eller skal tas i bruk, vil dette være tillatt på egen hyttetomt. Tilsvarende gjelder for oppbevaring av ved. Forbudet mot midlertidige innretninger vil derimot gjelde for innretninger som lagres i et slikt omfang eller på en slik måte at det er skjemmende for omgivelsene eller på annen måte påvirker verneverdiene negativt. Oppbevaring eller deponering av materialer, utstyr o.l. som ikke lenger er i bruk eller fører til avrenning er ulovlig etter forurensningsloven, og vil også være forbudt i henhold til verneforskriften.

Verneforskriften åpner for at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til mindre utvidelser av bygninger, anlegg og innretninger. Det er opp til forvaltningsmyndigheten å vurdere om det er tale om en "mindre" utvidelse, og hvorvidt det kan gis tillatelse til en slik endring. Verneforskriften åpner også for at det kan gis tillatelse til ombygging av bygninger. Med "ombygging" menes bygningsmessige endringer innenfor eksisterende grunnflate, men innvendig ombygging er ikke regulert av forskriften. Forvaltningsmyndigheten må vurdere hvorvidt slike ytre bygningsmessige tiltak vil påvirke den samlede belastningen på verneverdiene, herunder risikoen for presedensvirkninger, hvorvidt bygningen har spesielle behov for ombygging eller mindre utvidelser og sannsynligheten for liknende søknader i fremtiden.

Solenergianlegg som er installert på vernetidspunktet kan videreføres. Nye solenergianlegg på tak eller vegg til eksisterende bygning kan installeres uten søknad. Det kan ikke forventes tillatelse til å fremføre strøm til flere hytter, å legge inn vann, utslipp av avløpsvann mv. Slike tiltak må vurderes konkret ut ifra terrenginngrep og virkningene på verneverdiene. Statsforvalteren viser til at slike tiltak omfattes av dagens forbud mot bygg og anleggstiltak i marka, og krever derfor dispensasjon fra markaloven § 15.

I høringsforslaget var det foreslått at fjerning av vegetasjon inntil 10 meter rundt hytter skulle være tillatt. Statsforvalteren ser at det kan være ønskelig å fjerne vegetasjon også utover 10 meter fra hyttevegg, og anbefaler derfor å endre bestemmelsen i § 4 bokstav c til: Fjerning av vegetasjon rundt bygninger på private hytteeiendommer [..].

Hogst av ved til eget bruk på hytteeiendommer er også tillatt. Da dette avgrenses til de private hytteeiendommene, vurderes ikke omfanget å medføre fare for forringelse av verneverdiene. Statsforvalteren opprettholder også bestemmelsen i § 4 andre ledd, om at det kan felles enkelttrær som kan medføre skade på bygninger. Dette vil total sett utgjøre få trær.

Det tas videre opp av Rausjømarka Vel med flere at det også kan være ønskelig å felle trær på nabotomt for bedre solforhold mv. eller uttak av ved. Statsforvalteren anser at det vil være vanskelig å regulere i forskriften uttak på andre eiendommer, både opp mot privatrettslige forhold og av vernehensyn.

Hytteiere kan opprettholde og vedlikeholde brygger og flytebrygger som i dag er lovlig etablert. Etablering av nye brygger er forbudt. Forholdene knyttet til båtbruk og motorferdsel er kommentert under de respektive kapitlene.

Andre bygninger

Som for private hytter, skal heller ikke verneforskriften vanskeliggjøre bruk eller vedlikehold av andre eksisterende bygninger i området. Vedlikehold er derfor tillatt uten søknad. Dette gjelder DNT sine hytter, speiderhyttene og kommunens øvrige bygninger.

Rydding av vegetasjon rundt private hytter skal begrenses til eiendommen. For andre bygninger i området opprettholdes bestemmelsen om at fjerning av vegetasjon kan gjøres inntil 10 meter fra bygningen. Bestemmelsen vil ikke være til hinder for eksempelvis skjøtsel av kulturlandskapet på Bøvelstad. Slik skjøtsel kan gjennomføres etter avtale med forvaltningsmyndigheten, og rammes ikke av bestemmelsen i § 4 om vegetasjon rundt bygninger.

DNT håper å finne gode løsninger med forvaltningen for å ta ut ved på eiendommene. Siggerud Speidergruppe ønsker også å kunne fortsette å forsyne hytta med ved fra umiddelbar nærhet. Statsforvalteren har foreslått en egen bestemmelse som åpner for at forvaltningsmyndigheten etter søknad kan gi tillatelse til uttak av ved til hytter som ikke er private. Begrunnelsen for dette er at hyttene som ikke er private, vil ha et større behov for ved. Uttaket kan derfor bli mer omfattende og dekker gjerne et større areal. Statsforvalteren ser at verneforskriften for friluftslivsområdet manglet en slik bestemmelse i høringen, og anbefaler derfor ny bokstav l, under § 7 i forskriften for friluftslivsområdet: «hogst av ved til andre hytter i friluftslivsområdet enn de som er nevnt i § 4 bokstav e.»

Når det gjelder overtakelse av private og kommunale eiendommer/hytter til DNT, bemerker Statsforvalteren at hverken bruksendring eller eierforhold reguleres av verneforskriften. Bruksendring krever derfor ikke tillatelse fra forvaltningsmyndigheten, med mindre denne krever utvendig ombygging eller andre tiltak. Omgjøring av en privat hytte til DNT-hytte kan imidlertid ha stor betydning for bruk av omkringliggende arealer, andre ønskede tiltak og utvikling. Derfor bør det i slike tilfeller uansett være en dialog mellom forvaltningsmyndigheten og DNT i forkant. Det er kun to DNT-hytter i området, og det bør være en dialog mellom forvaltningsmyndigheten og DNT om eventuelle fremtidige behov. Statsforvalteren viser for øvrig til brev av 30.09.2021 fra Miljødirektoratet til DNT om vurdering av tiltak på eksisterende turistforeningshytter i verneområder.

Statsforvalteren mener at hvilebrakker som nevnes av Oslo kommune som hovedregel skal plasseres utenfor verneområdet.

Miljødirektoratets tilrådning

Statsforvalteren tilrår at dagens bruk av hyttene kan videreføres i nasjonalparken. Miljødirektoratet støtter Statsforvalterens tilrådning. Det vil si at alminnelig vedlikehold fortsatt er mulig. Utvidelser av bygg er søknadspliktig, og forvaltningsplanen skal gi retningslinjer om hva som anses som "mindre utvidelser", og retningslinjer om oppføring av nye bygg, i henhold til gjeldende praksis for nasjonalparker.

Statsforvalteren tilrår å fjerne kravet om en bestemt sone der det er tillatt å fjerne vegetasjon rundt hyttene. I høringen var det foreslått generelt unntak for fjerning av vegetasjon i en sone på 10 meter fra hyttevegg. Miljødirektoratet ser at det kan være hensiktsmessig å endre bestemmelsen slik at vegetasjon kan fjernes på private hytteeiendommer i nasjonalparken. Dette er små eiendommer, og plassering av hyttene kan variere slik at en fast grense på 10 meter ikke vil være hensiktsmessig.

For andre bygninger enn private hytter tilrår Statsforvalteren at det kan åpnes for fjerning av vegetasjon i en sone inntil 10 meter fra bygningen. Miljødirektoratet støtter Statsforvalterens tilrådning.

Bestemmelsene presiserer at det gjelder vegetasjon rundt bygningen, og skal forstås slik at det gjelder et begrenset uttak, og ikke en generell åpning for en omfattende fjerning av vegetasjon på eiendommen.

Statsforvalteren tilrår at det skal være tillatt med hogst av ved på private hytteeiendommer til eget bruk på hytter i nasjonalparken. Miljødirektoratet støtter Statsforvalterens tilrådning.

Solenergianlegg som er installert på vernetidspunktet er eksisterende anlegg som ikke rammes av vernebestemmelsene. Miljødirektoratet viser til at nye solenergianlegg vil rammes av forbudet mot oppføring av varige eller midlertidige anlegg og innretninger i verneforskriften § 3, og derfor er søknadspliktig i nasjonalparken. Forvaltningsmyndigheten må vurdere søknader om nye solcelleanlegg. Miljødirektoratet tilrår at det tas inn en særskilt bestemmelse som åpner for installasjon av solenergianlegg, i ny bestemmelse i verneforskriften for nasjonalparken § 8 punkt h.

Rausjømarka Vel med flere nevner at det kan være ønskelig å felle trær på nabotomt for bedre solforhold mv. eller uttak av ved. Statsforvalter tilrår at dette ikke reguleres i forskriften. Miljødirektoratet støtter Statsforvalter tilrådning.

Statsforvalter tilrår at hytteeiere kan opprettholde og vedlikeholde brygger og flytebrygger som i dag er lovlig etablert, men at etablering av nye brygger er forbudt. Miljødirektoratet støtter Statsforvalterens tilrådning, og presiserer at det heller ikke gis anledning til å søke om dispensasjon for nye brygger for å skjerme verneområdet for nye inngrep jamfør formålet med vernet.

Statsforvalteren tilrår at hvilebrakker som nevnes av Oslo kommune som hovedregel skal plasseres utenfor verneområdet. Miljødirektoratet støtter Statsforvalter tilrådning.

Skiforeningen presiserer at Vangen skistue må kunne fortsette sin aktivitet uten nye restriksjoner. Statsforvalter har tatt ut Vangen fra nasjonalparken i høringsutkastet, slik at bruken av stedet ikke begrenses av forskriften. Miljødirektoratet foreslår en ny avgrensning der Vangen fremdeles grenses ut fra vernet areal, men nå fra Østmarka friluftslivsområde.

11.7.7 Båter

Høringsuttalelser

Oslo kommune påpeker at det er to ulike bestemmelser knyttet til robåter og båter, men at kanoer ikke er nevnt. Det er ifølge bokstav g tillatt med oppbevaring av robåt, men ifølge bokstav h bare lov med opplag av båter på steder markert på vernekart. Oslo kommune mener bokstav g er noe upresis. Det går ikke tydelig fram om det her er tenkt på land eller i vann. Det går heller ikke fram om det skal være noen tidsavgrensning. De erfarer at en del personer legger igjen kanoer/kajaker for å spare tid og energi på å transportere dem tilbake til utgangspunktet, og stiller spørsmål ved om denne type farkoster også bør inkluderes i forskriften.

Ytre Rælingen jaktlag har en robåt lagret litt sør for Grinihytta og en lagret litt sør for der skiløypa kommer ut på Søndre Krok vann. Dette er båter de bruker til å frakte ut felt elg i forbindelse med jakt og til/fra jakt. Jaktlaget viser også til uttalelsen fra Rausjømarka Vel om hytteeierens behov for båt.

Statsforvalterens vurdering

Som det kommer frem av uttalelsen fra Rausjømarka Vel ligger det i dag flere hytter lokalisert slik at tilkomst med båt er nødvendig. Vern skal ikke begrense nødvendig tilkomst med ikke-motorisert båt til eksisterende hytter. For hytteeiere betyr dette at fortøyning på vann eller oppbevaring på land er tillatt. Videre kan besøkende fortøye eller oppbevare båt midlertidig i forbindelse med sitt opphold i nasjonalparken. Statsforvalteren vurderer at båtene som Ytre Rælingen Jaktlag har i bruk, også er tillatt etter forskriften. Statsforvalteren er enig med Oslo kommune i at det er behov for å presisere at unntaket også gjelder for kano og kajakk, og anbefaler derfor å endre den generelle tillatelsen i § 3, andre ledd, bokstav h i nasjonalparkforskriften til: oppbevaring av robåt, *kajakk og kano*. Samme justering gjøres i forskriften for friluftslivsområde § 4, bokstav p.

Statsforvalteren finner ikke grunn til å angi en tidsavgrensning i verneforskriften for oppbevaring av båt, da det i praksis kan vanskeliggjøre bruken av hyttene som krever tilkomst med båt. Statsforvalteren presiserer at det kun er tillatt å oppbevare båter som er i bruk. Oppbevaring av båter tatt ut av bruk er å anse som forsøpling, som er forbudt etter både verneforskriften og forurensningsloven. Det samme gjelder langvarig henleggelse av båt slik Oslo kommune nevner. Velforeningen for hytteeierne har i dag en ordning hvor båtene merkes med hyttenummer. Denne ordningen bør videreføres for å unngå at eierløse båtvrak blir liggende innenfor verneområdet.

Vernet skal ikke være til hinder for at hytteeiere kan disponere eksisterende opplag for båter ved Vangen og sør i Mosjøen. Verneforskriften inneholder derfor et unntak for disse opplagene markert på vernekart. Det er forbudt å etablere nye opplag for båter. Statsforvalteren har ikke fått innspill på at det finnes flere eksisterende båtopplag. Rausjømarka Vel ønsker imidlertid at opplag av båter på selveiertomt også skal spesifiseres i forskriften. Statsforvalteren mener hytteeierne behov på egen tomt dekkes av unntaket for "oppbevaring av båt". Unntaksbestemmelsen gir rett til å oppbevare flere robåter, så lenge antall båter er innenfor det som er nødvendig og rimelig ut ifra transportbehovet og/eller hyttenes kapasitet. Eksisterende lovlig etablerte brygger og flytebrygger er tillatt, men etablering av nye brygger vil være forbudt.

Miljødirektoratets tilråding

I Miljødirektoratets forslag grenses båtopplag ved Vangen ut av nasjonalparkforslaget. Dette blir da liggende inne i område foreslått vernet etter markaloven § 11. Båtopplag sør i Mosjøen blir fortsatt liggende innenfor verneforslaget for nasjonalparken. Miljødirektoratet støtter ellers Statsforvalterens tilråding.

11.8 Vegetasjon

Rydding av vegetasjon, samt uttak av ved på hyttetomter og rundt andre bygninger er omtalt under kapittel 8.7.6.

11.8.1 Bålbrenning, plukking av bær, matsopp og vanlige planter

Høringsuttalelser

Bålbrenning og etablering av bålplasser

Oslo kommune informerer om at to godkjente bålplasser berøres av verneforslaget. Dette gjelder bålplassene ved Rundvann og Setertjern i foreslått friluftslivsområde. Kommunen mener at disse bør videreføres. Oslo kommune mener verneforskriftene også bør åpne for å opprette nye eller reetablere godkjente bålplasser. Bålfyring er en meget populær aktivitet for brukerne av Østmarka.

Kommunen påpeker også at i en stor omkrets rundt de populære leirplassene er det i dag ikke mulig å oppdrive tørr ved eller pinner. Ifølge foreslåtte verneforskrifter vil det være forbudt å felle eller ta ved av døde trær innenfor verneområdene. Dette er et eksempel på en ny begrensning som det vil være krevende å håndheve og kommunisere.

Østmarkas Venner (ØV): Når det gjelder formuleringen om bålbrenning med tørrkvist, viser erfaring fra praktisering av forskriften i dagens naturreservat at ikke alle forstår hva det er tillatt å brenne. De bemerker derfor at det er viktig at det gis god veiledning om hvordan reglene er å forstå.

Plukking av bær, matsopp og vanlige planter

Oslo kommune viser til foreslåtte verneforskrifter som sier at høsting av spiselige vekster fortsatt være tillatt til eget bruk. Kommunen erfarer at det er flere næringsvirksomheter som høster spiselige vekster i Østmarka. Et forbud mot høsting i kommersielt øyemed kan medføre et større kommunikasjonsbehov. Oslo kommune mener at friluftslovens bestemmelser bør gjelde for disse aktivitetene.

Oslo kommune foreslår en ny bokstav i nasjonalparkforskriften § 4: «Oslo kommune kan hogge et begrenset antall store juletrær i forbindelse med sin ordinære drift og gjennomføre nødvendig tilrettelegging for dette».

Statsforvalterens vurdering

Bålbrenning og etablering av bålplasser

De eksisterende bålplassene kan opprettholdes som i dag. Etablering av tilrettelagte bålplasser, på egnede og mye besøkte plasser, kan være hensiktsmessig både for besøkende og av hensyn til verneverdiene. Statsforvalteren mener ut fra dette at forvaltningsmyndigheten, etter en nærmere og helhetlig vurdering, kan etablere bålplasser i henhold til forskriftens skjøtselsbestemmelse. Det vurderes ikke behov for å nevne dette noe nærmere i forskriften. Slike tilretteleggingstiltak bør inngå i en helhetlig besøksstrategi. Forvaltningsmyndigheten må gjøre en løpende vurdering av om utkjøring av ved er aktuelt der det eventuelt blir et problem med skade på vegetasjon i nærheten av populære bål-/leirplasser.

Plukking av bær, matsopp og vanlige planter

Plukking av bær, matsopp og vanlige planter er tillatt til eget bruk, og verneforskriften vil ikke begrense dette utover dagens regelverk etter friluftsloven. Statsforvalteren mener derimot at

høsting i forbindelse med kommersiell næringsvirksomhet må gjøres utenfor verneområdene, og at dette må kommuniseres godt.

Statsforvalteren anser at de få enkelttrærne som er skjøttet med tanke på å kunne sendes som juletre til London, bør kunne felles etter dialog og tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Dette vil utgjøre kun et fåtall lett tilgjengelige enkelttrær.

Miljødirektoratets tilråding:

Miljødirektoratet er enig i Statsforvalterens vurdering av at egnede bålplasser kan være hensiktsmessig av hensyn til ivaretagelse av verneverdiene. Det vil bidra til å samle belastning og kanalisere aktivitet bort fra mer sårbare områder. Vi er også enig i at vurdering av tilretteleggingstiltak kan vurderes gjennom utarbeidelse av forvaltningsplan og besøksstrategi for området. Det vil likevel være behov for en hjemmel i verneforskriften hvis man skal åpne opp for etablering av nye bålplasser. Vi anbefaler derfor at det tas inn en åpning for å gi tillatelse til dette i verneforskriften § 4, andre ledd, som lyder som følgende: *"etablering av nye bålplasser"*.

Plukking av bær og matsopp vil være tillatt innenfor verneforslaget. Forskriften skiller ikke på hvem som plukker, og om dette er til privat eller kommersiell næringsvirksomhet. I verneområder i skog er vegetasjonsfredning et viktig prinsipp. Det finnes eksempler på at det er gitt unntak for plukking av karplanter innenfor nasjonalpark tidligere, men ikke i områder hvor verneformålet er å ta vare på økosystemer i skog. Med det besøkspotensialet som Østmarka nasjonalpark vil ha, så ligger det en fare for at enkelte høstbare karplanter samt andre vanlige planter med lokalt begrenset utbredelse kan oppleve en overbeskatning. Det er også en utfordring knyttet til tolkningen og formidlingen av begrepet "vanlige planter". Miljødirektoratet anbefaler derfor å ta ut formuleringen "... og vanlige planter til eget bruk" fra forskriften § 4, første ledd, bokstav a.

Nasjonalparkforskriften gir ikke noen generell åpning for å ta ut enkelttrær for bruk som juletre. Hvis dette ikke skjer gjennom planlagt skjøtsel av området, må dette skje på utsiden av nasjonalparken.

11.8.2 Rydding av utsiktspunkt

Høringsuttalelser

Oslo kommune har kartlagt nærmere hundre utsiktspunkter på Oslo kommunes eiendom i Østmarka. Det er utført utsiktshogst med påfølgende vegetasjonsrydding ved flere av disse. Det er positivt at det gis adgang til å vedlikeholde disse.

Oppsal Vel skriver at utsikt og utsiktsmål styrker naturopplevelsene og er gode turmål. Oppsal Vel ser derfor positivt på at dispensasjonsbestemmelsene forslår «rydding av utsiktspunkter».

Statsforvalterens vurdering

Rydding av utsiktspunkter kan være aktuelt i egnede områder, der dette kan bidra til god opplevelse og ikke går på bekostning av verneverdiene. Det bør defineres nærmere hvilke

utsiktspunkt som bør/kan ryddes. Statsforvalteren tar ellers uttalelsene til orientering.

Miljødirektoratets tilråding

Miljødirektoratet støtter Statsforvalterens tilråding.

11.8.3 Beiting

Høringsuttalelser

Naturvernforbundet i Nordre Follo er enig i at det åpnes for å skjøtte inngjerdet kulturmark i nasjonalparken. En generell åpning for beitedyr vil imidlertid ikke være i tråd med verneformålet, og må forbys. Utsetting av saltstein, også på inngjerdet kulturmark, tillates ikke, da slike er smittespredere.

Nordre Follo kommune støtter at det åpnes for å skjøtte kulturmark med fortsatt beiting, men anser at en generell åpning for beitedyr ellers vil være i strid med verneformålet. Kommunen mener derfor at det i forskriften bør angis hvilke områder det åpnes for beitedyr eller settes noen form for romlige begrensninger.

Enebakk kommune påpeker at en balansert beitebruk med storfe, sau og geit har vist seg svært effektiv i forvaltning av kulturlandskap og skog mange steder i landet. Prosjektet med sau i Bøvelstad har vært svært vellykket og bør utvides til nye områder.

Skiforeningen skriver at dagens beitearealer rundt Vangen delvis strekker seg inn i den foreslåtte nasjonalparken, og de er glade for at dette kan fortsette i ny nasjonalpark.

Statsforvalterens vurdering

Som hovedregel er beiting tillatt i verneområder i skog. Beiting begrenses kun i særskilte tilfeller der det er naturverdier som kan ta skade av beiting. Statsforvalteren ser ikke slik grunn til å begrense beiting i Østmarka, men på grunn av tilstedeværelse av store rovdyr, er det per i dag lite aktuelt med fritt utmarksbeite. Det er ønskelig å opprettholde eller reetablere beite i de gamle og skjøtselsavhengige kulturlandskapene. Når det gjelder utsetting av saltstein, reguleres dette til enhver tid av gjeldende lovverk og retningslinjer.

Miljødirektoratets tilråding

Miljødirektoratet ser ikke at det er faglige grunner for å forby beiting innenfor verneforslaget, og støtter derfor Statsforvalterens tilråding.

11.8.4 Skjøtsel og restaurering

Høringsuttalelser

Oslo kommune mener en forskrift bør åpne for at forvaltningsmyndigheten i særskilte tilfeller kan godkjenne bruk av plantevernmidler der dette anses som eneste hensiktsmessige metode for effektiv bekjempelse av uønskede, introduserte arter.

I hele området er det en stor rekke grøftede myrer. På flesteparten av myrene har formålet med grøftingen vært oppnådd; dreneringen har vært god og tilplanting av énsjiktet granskog har lyktes. Oslo kommune har på eget initiativ brukt betydelige ressurser på å restaurere grøftede myrer i Østmarka, og mener det er nødvendig å videreføre dette arbeidet. Dette er et ressurskrevende arbeid, og prosjektene som er utført i Oslo de siste årene, representerer myrer som utfra driftstekniske hensyn er relativt enkle å restaurere. Terrenget i Østmarka gjør en del av de tidligere grøftede myrene driftsteknisk vanskelig tilgjengelige, og ettersom skogplantingen har vært såpass vellykket i mange tilfeller, innebærer fremtidig restaurering mye hogst og uttransportering av tømmer og hogstavfall. Oslo kommune har utarbeidet en oversikt over alle myrene på kommunens eiendom i Oslo kommune, og for en håndfull av myrene foreligger det planer for restaurering.

I de deler av Oslo kommunes eiendom med énsjiktet granskog, er det biologiske mangfoldet lavt. Oslo kommune mener det er nødvendig å gjennomføre restaurering av slike skogsarealer for å kunne bidra til et naturmangfold som er passende for en nasjonalpark. Som for myr, er også restaurering av skog ressurskrevende, og kan innebære bruk av nødvendige driftsmetoder med tilhørende utstyr som kan medføre nokså store endringer i landskapsbildet. Oslo kommune mener derfor at formidlingen av skogrestaureringsarbeidet er viktig, særlig det langsiktige perspektivet i slikt arbeid.

Naturvernforbundet i Lørenskog ser positivt på at det åpnes for enkle restaureringstiltak som tynningshogst i tette bestander av homogen granskog og heving av vannspeil i tidligere drenerte i myrer. Aktiv skjøtsel etter at vernet har tredd i kraft bør begrenses til et minimum, men det bør tillates skjøtselstiltak for bevaring av kulturminner, fjerne fremmede arter med stort skadepotensial, hindre gjengroing av gammel innmark og opprettholde et særegent biologisk mangfold knyttet til slike lokaliteter. Brenning av skog bør ikke tillates i et område som Østmarka.

Østmarkas Venner (ØV) påpeker at vi er i FN's tiår for restaurering av natur. Det er ikke lenger nok å bevare natur, vi må i tillegg restaurere natur. I Østmarka er det mulig å følge opp tanken ved å skjøtte de spredte innslagene av kulturskog i retning mot en mer opplevelsesrik og biomangfoldvennlig naturskog. Andre steder kan naturen overta styringen. I deler av Rausjømarka er det partier med yngre, ensaldret granskog som er resultat av flatehogst og planting. Her kan det være behov for skjøtsel. Skjøtselen bør gjøres manuelt og trevirke kjøres ut med lette kjøretøy eller aller helst med hest. Her er det en mulighet for å gjenskape eldre tiders skogsdrift med hest. Bymiljøetaten bruker allerede mye ressurser på skjøtsel av vegetasjon og landskap ved blant annet Sarabråten og Dølerud, og ØV arrangerer hvert år dugnader for å ta vare på kulturlandskapet på Bøvelstad. Det er behov for skjøtsel i Kulturlandskapene ved Dølerud, Sarabråten, Guldsmeden, Bøvelstad og i Rausjømarka.

Sarabråtens venner mener det er viktig at skjøtselen av slåttemarkene ved Sarabråten fortsetter slik at denne naturtypen blir bevart.

Oppsummering av konkrete kommentarer til forskriften:

Endringer og tillegg i kursiv.

- Oslo kommune foreslår at følgende legges til i § 13 i nasjonalparkforskriften:
«Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, *kan iverksette*

tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstand som er formålet med vernet, jf. Naturmangfoldloven § 47. Kulturminnemyndigheten kan iverksette tiltak for å skjøtte og istandsette automatisk fredete kulturminner, jf. kulturminneloven § 11a».

- Oslo kommune foreslår at følgende legges til i § 9 i forskriften for friluftslivsområdet: «Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan iverksette tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstand som er formålet med vernet. Kulturminnemyndigheten kan iverksette tiltak for å skjøtte og istandsette automatisk fredete kulturminner, jf. kulturminneloven § 11a».

Statsforvalterens vurdering

Utgangspunktet er at naturen i verneområdene i hovedsak skal ha fri utvikling. Restaurering og skjøtsel vil gjennomføres for å øke/opprettholde naturverdier, men det kan også være aktuelt for å øke opplevelsesverdier. Restaurering- og skjøtselstiltakene skal være i tråd med og bidra til å fremme formålet med vernet.

En skjøtelsesplan må utarbeides av forvaltningsmyndigheten. Kommunene bør involveres tidlig i fasen med utarbeidelse av planen og løpende prioritering av tiltak. Kulturminnemyndighetene må også involveres. Skjøtelsesplanen skal definere avgrensede områder/ forekomster/bestander som bør prioriteres for restaurerings- og skjøtselstiltak. I første omgang bør denne begrenses til noen få utvalgte områder. Det er et mål om effektiv/riktig ressursbruk i forhold til oppnådd effekt for naturkvaliteter og verneverdier. Skjøtselen vil måtte tilpasses og justeres i tråd med at man høster erfaringer, og ut fra tilgjengelige ressurser.

Den praktiske gjennomføringen bør i mange tilfeller også søkes gjort i samarbeid med eksempelvis kommunens skogforvaltning, ev. gjennom tjenestekjøp. Forvaltningsmyndigheten kan også inngå avtale med interesserte organisasjoner eller andre om at disse utfører slike skjøtselstiltak. Skjøtsel av kulturlandskapene gjøres, som det nevnes i flere av uttalelsene, i regi av kommunen og ulike organisasjoner. Det er ønskelig at dette opprettholdes og videreføres etter avtale med forvaltningsmyndigheten.

De senere årene har et betydelig antall myrer blitt restaurert i Norge, både som klimatiltak og for å bedre forholdene for biologisk mangfold. Oslo kommune har vellykket restaurert flere grøftede myrer i Østmarka, og kommunen har opparbeidet seg viktig erfaring og kompetanse. Statsforvalteren er enig med kommune i at dette arbeidet bør videreføres. Samarbeid med kommunen bør søkes både for utarbeidelse av nærmere plan og prioriteringsliste for myrrestaureringen, så vel som i den praktiske gjennomføringen.

Myr og sumpskog i forringet tilstand krever ofte aktiv restaurering for å gjenopprette en god økologisk tilstand. Skog som er preget av skogbruk trenger ikke nødvendigvis aktive restaureringstiltak for å oppnå bedre økologisk tilstand over tid, men utvikling av variasjon i trærnes alder og størrelse, mengde og diversitet av død ved, vil ta svært lang tid. Aktive restaureringstiltak kan fremskynde prosessen, og danne grunnlag for et større artsmangfold knyttet til skogen. Ved å gjøre kulturskog mer variert, vil også opplevelsesverdien kunne øke.

Når det gjelder naturvernbranding presiserer Statsforvalteren at det ikke er konkrete planer om slik skjøtsel i dag. Dette er kun aktuelt hvis slik branding kan gjennomføres på en sikker og

kontrollert måte i små delområder. Det er behov for mer erfaring, kompetanse og en overordnet strategi på dette feltet i Norge.

Som flere peker på, bør det også gjennomføres skjøtsel i kulturlandskapet for å hindre gjengroing, opprettholde eller reetablere åpne og artsrike arealer som har hatt langvarig hevd i form av slått og beite (slåttemark, naturbeitemark og hagemark). Slike skjøtselsavhengige naturtyper er blant våre mest artsrike, og representerer samtidig viktig kulturhistorie. Dagens skjøtsel på utvalgte plasser som Sarabråten og Bøvelstad, med bl.a. slått, ev. beite og rydding av vegetasjon bør videreføres. Det er også flere andre rester av kulturlandskap, som i dag er under gjengroing og ikke skjøttes aktivt. Restaurering av enkelte av disse vil kunne bevare gjenværende elementer og gi økte naturverdier.

Skjøtsel er også aktuelt for å opprettholde andre kulturmiljøer og -minner. Se ellers eget kapittel om kulturminner og -miljøer.

Forskriftsbestemmelse om skjøtsel

Forvaltningsmyndigheten kan gjennomføre bekjempelse med bruk av plantevernmidler der dette er nødvendig, jf. forskriftenes § 13 (nasjonalpark) og § 9 (friluftslivsområde). Dette er ikke nødvendig å nevne spesifikt i forskriften.

Oslo kommune foreslår at § 13 i nasjonalparkforskriften endres fra «Forvaltningsmyndigheten kan iverksette skjøtsel etter naturmangfoldloven § 47» til «Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan iverksette tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstand som er formålet med vernet, jf. Naturmangfoldloven § 47.

Kulturminnemyndigheten kan iverksette tiltak for å skjøtte og istandsette automatisk fredete kulturminner, jf. kulturminneloven § 11a».

Formuleringen kommunen foreslår samsvarer med bestemmelsen om skjøtsel i naturmangfoldloven § 47. Bestemmelsen i § 13 i Statsforvalterens høringsforslag, henviser til naturmangfoldloven § 47, og dette innebærer følgelig at hele § 47 gjelder for forvaltningsmyndighetens skjøtsel i verneområdet. Den utvida ordlyden som Oslo kommune foreslår følger direkte av § 47, og det ikke er nødvendig å ta dette inn i verneforskriften.

Statsforvalteren vektlegger at den foreslåtte formuleringen følger av nyeste mal for nasjonalpark-forskrift. Siste setning i kommunens forslag om kulturminnemyndigheten er omtalt under kapittel om kulturminner.

Oslo kommune foreslår videre at § 9 i forskriften for friluftslivsområdet endres fra «Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan iverksette tiltak for å opprettholde eller øke den verdien for naturopplevelse, friluftsliv og naturkvaliteter som er formålet med vernet. Slik skjøtsel skal foregå i henhold til forvaltningsplan godkjent etter § 10.» til «Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan iverksette tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstand som er formålet med vernet. [...]»

Det er verneformålet som skal sette rammene for hvilke skjøtselstiltak forvaltningsmyndigheten kan iverksette med hjemmel i § 9. Statsforvalteren mener derfor at det er tilstrekkelig å henvise til formålet med vernet, slik det er beskrevet i forskriftens formålsbestemmelse, og anbefaler derfor å endre ordlyden i § 9 til: «Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten

bestemmer, kan iverksette tiltak for å opprettholde eller fremme formålet med vernet. Slik skjøtsel skal foregå i henhold til forvaltningsplan godkjent etter § 10.»

Etter Statsforvalterens vurdering kan skjøtsel som fremmer kulturopplevelsen i området også styrke områdets verdi for friluftslivet, og dermed være i tråd med formålet med friluftlivsvern.

Miljødirektoratets tilråding

Det er per i dag mange aktører som er involvert i skjøtsel i Østmarka, og det er kommet ulike forslag til endringer i forskrift for nasjonalparken, blant annet ønsker om spesifisering av hvilke skjøtselstiltak som er tillatt. Statsforvalter henviser til at forvaltningsmyndigheten for Østmarka nasjonalpark kan utføre alle nødvendige skjøtselstiltak med hjemmel i NML § 47, slik at det er ikke behov for å nevne disse i forskriften. Miljødirektoratet støtter Statsforvalters tilråding.

Oslo kommune ønsker at skjøtselsbestemmelsen (§ 13 i høringsforslaget, § 14 i vår tilråding) nevner spesifikt at skjøtsel kan delegeres av forvaltningsmyndighet. Statsforvalter henviser til at dette omfattes av NML § 47, og tilrår ingen endring i bestemmelsen. Miljødirektoratet støtter Statsforvalters tilråding.

Det er pågår per i dag en god del skjøtsel i arealet foreslått som nasjonalpark i kommunal regi. Det blir en sentral oppgave for forvaltningsmyndigheten for området å gå i dialog med dagens aktører, for å bli enige om hvordan skjøtselen skal videreføres under nytt forvaltningsregime. NML § 47 presiserer at forvaltningsmyndigheten skal, hvis mulig, inngå avtale med grunneieren om at denne utfører nærmere bestemte skjøtselstiltak. Forvaltningsmyndigheten kan også inngå avtale med interesserte organisasjoner eller andre om at disse utfører slike skjøtselstiltak.

Oslo kommune mener det er viktig at fremtidig vern ikke hindrer videreføring av myrrestaureringsprosjektet. Statsforvalteren er enig med kommune i at dette arbeidet bør videreføres. Miljødirektoratet støtter Statsforvalters tilråding om videreføring, og legger til at myrrestaureringen følger en nasjonal plan for restaurering av våtmark i Norge, og vil ikke forhindres av verneforskriften.

Statsforvalteren påpeker at det skal utarbeides en skjøtselsplan for nasjonalparken. Miljødirektoratet er enige i at det kan bli nødvendig, men bemerker at en skjøtselsplan for verneområdet ikke er lovfestet slik som kravet om forvaltningsplan jf. NML § 35. Det blir dermed opp til forvaltningsmyndigheten å avgjøre om det skal utarbeides en skjøtselsplan for Østmarka nasjonalpark.

11.9 Ferdsl og aktivitet

Høringsuttalelser

Østmarkas Venner (ØV) mener at SF i for stor grad har kopiert verneforskriftene for § 11-områdene og nye reservater i Osloområdet uten å ta hensyn til hvordan nasjonalparken best kan bevares mot unødvendig slitasje og skade på verneverdiene. ØVs utgangspunkt for forskriftene er reglene i naturmangfoldloven: "*Ferdsl til fots i samsvar med friluftslovens regler er tillatt. Slik*

ferdsel kan bare begrenses eller forbys i avgrensede områder i en nasjonalpark, og bare dersom det er nødvendig for å bevare planter eller dyr, kulturminner eller geologiske forekomster". Med ferdsl på fots mener ØV turer, det være seg på beina, på ski og på skøyter. Ferdsl på sykkel og med hest på stier mener de skal reguleres. ØV vil også understreke at besøksstrategiene for nasjonalparker bygger på følgende prinsipp: «Dersom det er motstridende målsettinger mellom ivaretagelse av verneverdiene, tilrettelegging for de besøkende og lokal verdiskaping, skal ivaretagelse av verneverdiene tillegges størst vekt».

Viken fylkeskommune: Det er positivt at mulighetene for ferdsl i tråd med friluftsløven i stor grad er ivarettatt. Innskrenking i allemannsretten bør som hovedregel unngås dersom det ikke er en tydelig vurdering av at det kan være til skade for verneverdiene. Fylkeskommunen skriver at de finner innskrenking i allemannsretten kun med tanke på uorganisert ferdsl i sone A, knyttet til forbud sykling og ridning, teltleirer og større arrangementer.

Oslo kommune mener det er vesentlig at et eventuelt forvaltningsregime tar høyde for at verneområdene ligger tett på områder med store befolkningskonsentrasjoner, hvor mange hyppig benytter seg av områdene til et stort mangfold av aktiviteter. Oslo kommune vurderer at høringsdokumentet med tilhørende forslag til verneforskrifter beskriver en forvaltning som i stor grad ivaretar dagens friluftslivsaktiviteter i Østmarka og samtidig legger opp til en viss fleksibilitet når det gjelder nye aktivitetsformer. Oslo kommune mener det er viktig at man legger til grunn at en eventuell nasjonalpark i Østmarka i hovedsak trolig vil bli brukt til nokså kortvarige hverdagsaktiviteter.

Enebakk kommune: Speiderturer, turorientering, treninger og fotturer er aktiviteter som beskrives på følgende måte: «Det er i utgangspunktet ønskelig å opprettholde slike aktivitetstilbud». En bedre formulering ville være; «Å stimulere til enda mer aktivitet forbundet med enkelt friluftsliv for alle brukergrupper.».

En svært stor andel av de private innspillene omhandler at verneforslaget vil innebære begrensning på bruk, aktivitet og idrett, og dermed være negativt for barn og unge, og folkehelse. Samtidig peker noen, særlig hytteeiere, på at de frykter større trafikk og slitasje i området, og at og at det må være en aktiv besøksforvaltning og tilrettelegging i randsonen. Noen mener de allerede har opplevd en økt aktivitet i Østmarka siste 5-10 årene, med tilhørende slitasje.

Statsforvalterens vurdering

Statsforvalteren viser til de justeringene og presiseringene som er gjort i forhold til større arrangementer, organisert ferdsl og sykling i verneforslaget. De viser videre til grensejusteringene som er gjort etter høringen ved at et større areal i den bynære sonen i nordvest, med høyest bruksintensitet, er lagt utenfor vernet. Blant annet innebærer dette at hele løype "pioneren", som er viktig for sykkelinteressene, legges utenfor.

Statsforvalteren mener at verneforslaget vil ha liten innvirkning på den daglige eller ukentlige bruken av nasjonalparken til organiserte og uorganiserte idretts- og friluftslivsaktiviteter. De kan heller ikke se at forslaget skal medføre at frivillige må bruke mye ressurser på søknader.

Miljødirektoratets tilrådning

Miljødirektoratet er enig i Statsforvalterens vurdering av at et vern i Østmarka, med de restriksjoner som er foreslått, vil ha liten innvirkning på dagens bruk av området til idretts- og friluftslivsaktiviteter. Det er gjort en rekke tilpasninger i forslaget til verneforskrift for å ivareta dagens bruk av området innenfor rammene for et vern.

11.9.1 Større arrangementer og organisert ferdsel

Høringsuttalelser

Norsk Friluftsliv viser til at det ikke er definert i forskriftene hva som menes med større arrangementer. De har forståelse for at forvaltningsmyndigheten ønsker å ha en viss kontroll med aktivitetene i området, men en grense på 50 personer er altfor lavt. I samråd med flere medlemsorganisasjoner mener Norsk friluftsliv at større arrangementer normalt bør være med over 200 deltakere. Det samme nevner Siggerud speidergruppe, men de peker også på at grensen ikke må settes under 100 personer. I tillegg mener Norsk Friluftsliv at de årlige arrangementer med over 200 deltakere bør være generelt tillatt, forutsatt at det er inngått en avtale mellom forvaltningsmyndigheten og arrangør. Dette mener de bør tas inn i forskriftene, særlig i forskriften for friluftslivsområdet, som er ment å ta vare på området for friluftslivet nær der folk bor.

Det er uklart for Oslo krets av Norges KFUK-KFUM om noen av deres aktiviteter, for eksempel dugnader og overnattinger med flere enn 50 deltakere på speiderhytta Speiderbo havner under definisjonen «større arrangement». Det er viktig for dem og Siggerud Speidergruppe at de kan fortsette sin aktivitet med bl.a. turer, kurs, konkurranser og speiderturer, uten byråkratiske hindre og søknad.

Oslo og Omland Friluftsråd (OOF) mener også at friluftsliv og idrett, som naturlig kan innpasses i Marka, og skånsom tilrettelegging, skal være tillatt så lenge verneverdiene ikke forringes. For større tiltak og arrangement må det søkes om tillatelse og/eller det kan lages avtaler jf. dagens praksis innen orienterings-sporten. Eventuelle søknadsprosesser for aktivitet, arrangement og mindre tilretteleggingstiltak må være ubyråkratiske og ha kort behandlingstid.

Friluftsrådene landsforbund tenker spesielt på at det signaliseres at all organisert aktivitet med mer enn 50 deltakere skal være søknadspliktige. Dette vil virke svært begrensende på frivillige organisasjoners vilje og evne til å arrangere. De kan ikke se at det fins faglig dokumentasjon for at organisert aktivitet med langt større grupper har negativ effekt på verneinteressene i et område som Østmarka.

Oslomarka Trekkhundklubb viser til at løypa brukes av 20-30 hundeevipasjer av ulik størrelse ilt av en ok sesong. Det arrangeres sporadisk fellestrening for sledehundkjørere, og når føret tillater det brukes sledeløypene.

Norges Orienteringsforbund mener at større arrangement og tilretteleggingstiltak for friluftsliv og markaidrett må være tillatt. Det bør være krav til søknad for tiltak der det er reell fare for at verneverdiene forringes, men ikke krav til søknad der det eksisterer andre reguleringer som

ivaretar verneverdiene. De mener det blir vanskelig å håndheve et forbud mot trening med 50 deltakere, og etterlyser en klarere presisering av hva et større arrangement er.

Bækkelaget Sportsklubb avd. Orientering viser til et norgesmesterskap fra Bysetermåsan med 1000 deltakere, der det tre måneder etter løpet knapt var mulig å se spor etter arrangementer. Det fremstår som direkte uforsvarlig i et folkehelseperspektiv om denne type aktivitet i framtiden ikke skal være mulig å gjennomføre uten tunge søknadsprosesser, byråkrati og potensielt prinsipielle avslag basert på føre-var prinsipp.

ISUØ (Idrettens samarbeidsutvalg) i Østensjø bydel er bekymret for muligheten for at en nasjonalpark vil vanskeliggjør idrettslige aktiviteter i det vernede området.

Østmarkas Venner (ØV) er tilhenger av at forvaltningsmyndigheten skal ha oversikt over alle større aktiviteter, det være seg idrettsaktiviteter, større turer, eller kulturelle arrangementer. De mener at det i forslag til forskrifter er en påfallende forskjellsbehandling mellom ulike arrangementstyper. For noen aktiviteter kreves det tillatelse, for andre er aktiviteten tillatt så fremt den ikke skader verneverdiene (det overlates til arrangøren selv å vurdere dette), mens atter andre kan nøye seg med et møte med forvaltnings-myndigheten hvor de legger fram sine planer. Det bør ikke overlates til arrangørens subjektive vurdering om arrangementet kan være til skade eller ulempe. Det er viktig at forvaltningsmyndigheten har oversikt over alle større aktiviteter som kan tenkes å påvirke verneverdiene og naturopplevelseskvalitetene. Det er summen av aktivitetene og hvordan disse fordeles i verneområdet som er viktig når påvirkning på verneverdiene skal vurderes. Ved å overlate disse vurderingene til ulike arrangører, vil ingen vurdere den samlede belastningen som området blir utsatt for i løpet av en periode og over tid. Derfor er det viktig at alle større arrangementer, det være seg orienteringsløp, terrengløp, større turer etc. er søknadspliktige. Hensikten er å legge til rette for en helhetlig og smidig søknadsprosess som sikrer likebehandling av søkere. De er ikke enige i at større terrengløp på sti normalt ikke vil føre til risiko for stor slitasje. ØV foreslår følgende formulering i forskriften:

«I sone A er bruk av området til teltleire, idrettsarrangement eller andre større arrangementer forbudt (samme formulering som i dagens forskrift for reservatet). Skirenn i eksisterende løyper avmerket på temakart for skiløyper er tillatt utenfor sone A. Alle andre større arrangementer krever skriftlig tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Det samme gjelder organisert ferdsel som utgjør en mulig fare for skade på verneverdiene. Turorientering og orienteringsløp utenfor sone A kan tillates etter skriftlig søknad forutsatt at det også er gjennomført årlig kontakt med forvaltningsmyndigheten hvor omfang, område og tidspunkt for aktivitetene drøftes.»

ØV og Sarabråtens venner påpeker det de antar må være en feil i forskriften for friluftslivsområdet, hvor det ikke er åpnet for at større arrangementer kan gjennomføres etter tillatelse fra forvaltnings-myndigheten, slik som for nasjonalparken. Sarabråtens venner skriver at de har gjennomført større arrangementer ved Sarabråten som støtter opp under verneformålet for Hauktjern friluftslivsområde:

- Årlige minnemarkeringer 7. juni, ved minnestøtten for falne under 2. verdenskrig
- Vinterarrangement ved markeringen av Den Norske Turistforening 150 år
- «Bursdagsfest» i anledning Thomas Heftye 200 år
- Årlige kulturarrangementer, omvisninger og guida turer

De største av disse arrangementene har hatt flere hundre deltakere.

Oppsal Vel er også involvert i Spillet om Sarabråten, både som utøvere og publikum. Spillet foregår på ruinene av Sarabråten ved Nøkle vann som er et sterkt besøkt rasteoråde. De forutsetter at dette kan fortsette ufortrødent.

Viken fylkeskommune mener det er positivt at det er ønskelig å opprettholde muligheten for idrettsarrangementer i form av terrengløp, skirenn og orientering, og organiserte ferdsel som fellesturer, speiderturer, turorientering, fellestreninger og lignende i nasjonalparken. Det kan imidlertid bli en utfordring at en stor del av slik organisert aktivitet i dette området har et potensiale for å få deltagerantall godt over 50 personer. I tilfelle vil det ifølge høringsforslaget betegnes som større arrangement og være søknadspliktig. Fylkeskommunen anbefaler at Statsforvalteren øker grensen for hva som regnes for større arrangement, for eksempel opp til 100 deltagere. Eventuelt bør listen over større arrangementer som er tillatt utenfor område A utvides til å inkludere blant annet fellesturer, fellestrening og ordinær turvirksomhet. Det må gjøres en konkret vurdering av hva som vil være et håndterbart antall deltagere i de vanligste formene for organisert ferdsel med tanke på om aktiviteten vil utgjøre mulig skade på verneverdiene. Det bør spesifiseres ytterligere hva slags organisert ferdsel som vil være søknadspliktig i nasjonalparken på grunnlag av at det kan skade verneverdiene.

Naturvernforbundet i Lørenskog advare mot å ikke inkludere bestemmelser for å begrense kommersiell virksomhet i verneforskriften. Kommersielle aktører vil, i motsetning til ikke-kommersielle aktører, ha en betydelig egeninteresse av hyppige arrangementer med størst mulig deltakelse, med det potensialet for økt skade på naturverdiene som dette vil kunne medføre.

Statsforvalterens vurdering

I høringsforslaget lyder § 7 i nasjonalparkforskriften følgende:

«§ 7. Ferdsel og aktiviteter

I nasjonalparken må alle ferdes varsomt og på en måte som tar hensyn til vegetasjonen, dyrelivet og kulturminnene.

Sykling og bruk av hest er forbudt i sone A. Sykling og bruk av hest er kun tillatt på veier og stier utenfor sone A. Organisert bruk av hest er kun tillatt på veier utenfor sone A.

Større arrangementer krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Det samme gjelder organisert ferdsel som utgjør en mulig fare for skade på verneverdiene. Terrengløp på sti utenfor sone A er tillatt, dersom det ikke forringer verneverdiene angitt i verneformålet. Skirenn i eksisterende løyper avmerket på temakart for skiløyper er tillatt.

Turorientering og orienteringsløp utenfor sone A er tillatt forutsatt at det er gjennomført årlig kontakt med forvaltningsmyndigheten hvor omfang, område og tidspunkt for aktivitetene drøftes.»

Større arrangementer

Med "arrangementer" siktes det til gruppeaktiviteter som foregår i et avgrenset tidsrom med annonsert oppmøtested og tidspunkt. Det kan være tale om arrangementer med ulike formål, både idretts-, friluftsliv- og kulturarrangementer. Det er ikke av betydning om arrangementet krever påmelding eller betaling.

Fellesturer, aktiviteter med familie og venner og organisert trening regnes *ikke* som et arrangement. Det betyr at den daglige eller ukentlige bruken av nasjonalparken til organiserte og uorganiserte idretts- og friluftslivsaktiviteter ikke er søknadspliktig som et større arrangement. Dette gjelder bl.a. også sykling. Se under for nærmere omtale av organisert ferdsel. Enkelte typer arrangement vil ikke ha nevneverdig virkninger for verneverdiene, og er vurdert å kunne tillates uten hensyn til arrangementets størrelse. I forskriften er det spesifikt nevnt at følgende arrangementer er direkte tillatt uten søknad:

- Terrensløp på sti utenfor sone A
- Skirenn i eksisterende løyper
- Turorientering og orienteringsløp utenfor sone A er tillatt forutsatt at det er gjennomført årlig kontakt med forvaltningsmyndigheten hvor omfang, område og tidspunkt for aktivitetene drøftes.

Enkelte har forstått forslaget slik at orienteringsløp vil være et søknadspliktig arrangement. Statsforvalteren presiserer at overnevnte bestemmelse innebærer at orienteringsløp kan gjennomføres *uten* søknad, forutsatt at kravet den årlige kontakten med forvaltningsmyndigheten er oppfylt.

Statsforvalteren mener med dette at hovedvekten av de idretts- og friluftslivsaktivitetene som området i dag brukes til, ikke vil kreve søknad, vanskeliggjøres eller begrenses av verneforslaget.

Arrangementer som ikke er listet opp i forskriften må vurderes konkret ut ifra aktivitetens påvirkning på verneverdiene. Større arrangementer *kan* ha negative virkninger for verneverdiene. Statsforvalteren mener at det ikke er hensiktsmessig å fastsette en klar/fast antallsgrense på hva som regnes som et «større arrangement» som er søknadspliktig. Dette kan slå feil ut, bl.a. i form av et unødvendig søknadskrav. Det avgjørende er ikke antallet i seg selv, men om aktiviteten kan utgjøre en fare for skade på verneverdiene. Virkningene av et arrangement kan henge sammen med;

- arrangementets art og omfang, herunder antall deltakere og behov for tilhørende tilrettelegging av publikumsområder, sanitærforhold, avsperring, oppsetting av midlertidige innretninger som scene o.l.,
- tidspunkt i forhold til dyrelivets sårbare yngle- og hekkeperiode, slitasjeeffekt på vegetasjon mv.
- plassering i forhold til sårbare naturverdier, andre interesser og om det er i et område som allerede er mye berørt av aktivitet og tilrettelegging
- hensynet til flerbruk og virkninger for andre brukerinteresser

Hvis man planlegger en type arrangement som ikke er unntatt i forskriften, vil ha svært mange deltakere, innebære etablering av anlegg og/eller kan fortrenge andre brukere gjennom aktiviteten i seg selv eller tilhørende tilrettelegging, bør man ta kontakt med forvaltningsmyndigheten. Dette kan gjøres per telefon eller e-post for tilbakemelding på hvorvidt det bør omsøkes. Forvaltningsmyndigheten kan da vurdere behovet for søknad ut ifra

virkningene det konkrete arrangementet antas å kunne gi. Søknadsbehandling skal sikre at arrangementet gjennomføres i et område og på et tidspunkt som tåler slik bruk, gjennom dialog med arrangør og fastsetting av vilkår.

For større turgrupper med marginal belastning eller fortrenging av andre brukere, vurderer Statsforvalteren at det kan være opp mot 100-200 deltagere, før aktiviteten krever søknad. Med utgangspunkt i dette mener Statsforvalteren at blant annet aktivitetene speiderne nevner, ikke vil havne under definisjonen større arrangement. Hvis et arrangement ikke vil medføre noen risiko for verken verneverdier eller andres opplevelser, bør det mye til før noe regnes som et større arrangement i Østmarka.

Hvis arrangementet i større grad legger beslag på et område i en viss tid, krever spesiell tilrettelegging, transport eller tiltak, er det mer naturlig å sette en veiledende grense til 50 deltagere. Også for slike arrangement anbefales arrangøren å ta kontakt med forvaltningsmyndigheten på forhånd, og at man eventuelt får en skriftlig tillatelse med vilkår som skal ivareta både naturen og opplevelsene for andre besøkende. Arrangementene som Sarabråtens Venner sikter til, med flere hundre deltagere, vil nok uansett kreve søknad.

Østmarkas Venner mener at forvaltningsmyndigheten må ha oversikt over den samlede belastningen, og at vurderingene ikke skal ligge hos arrangør. Hvis man over tid erfarer at den samlede belastningen i et område blir for stor, vil forvaltningsmyndigheten ta kontakt med organisasjonene for å i fellesskap finne egnet alternativt område.

Sarabråtens venner peker på at det i friluftslivsområdet ikke er tatt med egen bestemmelse om at det kan gis tillatelse til større arrangement. Forskriftens § 7, bokstav m, i høringsforslaget åpner for dette, og lyder: «avgrenset bruk av friluftslivsområdet for aktiviteter nevnt i § 3 andre ledd bokstav e, herunder gjennomføring av Terrenghjelpen i trasé avmerket på temakart for Terrenghjelpen». Statsforvalteren ser at ordlyden kan gjøres tydeligere, og anbefaler derfor at bestemmelsen endres til: «avgrenset bruk av friluftslivsområdet til større arrangementer, herunder gjennomføring av Terrenghjelpen i trasé markert på temakart for Terrenghjelpen».

Som det fremgår av bestemmelsen, er gjennomføring av Terrenghjelpen i dagens trasé konkret nevnt i forskriften. Dette er et årlig terrenghjelpen arrangert av IF Frøy, der antall deltakere har ligget på 700-800 personer. Det legges til grunn at tillatelse vil bli gitt. Gjennom søknadsbehandlingen legges det til rette for dialog mellom forvaltningsmyndigheten og ansvarlig arrangør om gjennomføringen.

Også for sykkelritt i andre deler av verneområdene, anser Statsforvalteren at en vurdering etter verneforskriften vil være viktig både for arrangøren, forvaltningsmyndigheten og andre brukerinteresser. Sykkelritt for barn er gjerne av mindre omfang, og vil derfor som oftest ikke være omfattet av søknadsplikten for større arrangementer.

Forvaltningsplan må gi nærmere retningslinjer.

Sone A

Det har vært et vilkår for prosessen at dagens restriksjonsnivå for Østmarka naturreservat (sone A) skal videreføres. Her er det i dag mindre bruk, tilrettelegging og store naturverdier. Utover vanlig ferdsel, skal derfor aktivitet og samlet belastning begrenses i denne sonen. Større arrangementer skal som hovedregel legges utenfor denne sonen, og terskelen for søknadsplikt skal være lav. Sykling og bruk av hest er forbudt i sone A, og de nevnte unntakene for terrengløp og orienteringsaktivitet gjelder ikke her.

Organisert ferdsel

Verneforskriften for nasjonalparken § 7 lyder "Større arrangementer krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Det samme gjelder organisert ferdsel som utgjør en mulig fare for skade på verneverdiene". Dette følger av forskriftsmalen for nasjonalparker. Forskriften for friluftslivsområdet har ikke en tilsvarende ordlyd om organisert ferdsel. I friluftslivsområdet gjelder dermed ingen begrensning på organisert ferdsel.

Fylkeskommunen ber om at det spesifiseres ytterligere hva slags organisert ferdsel som vil være søknadspliktig i nasjonalparken på grunnlag av at det kan skade verneverdiene. Det kommer også frem av hovedvekten av høringsuttalelsene at det er behov for en nærmere avklaring og presisering av dette. Mange av uttalelsene tyder på en oppfatning av at forskriftens bestemmelse om organisert ferdsel vil medføre en vesentlig begrensning på dagens organiserte idretts- og friluftaktiviteter. Dette har ikke vært intensjonen, og Statsforvalteren ser betydningen av at aktivitetene skal kunne fortsette av hensyn til befolkningens folkehelse og trivsel. Statsforvalteren vil derfor her presisere at organisert ferdsel som fellesturer, organisert trening og ordinær turvirksomhet normalt ikke vil være av et slikt omfang at det vil utløse en søknadsplikt som følge av risiko for skade på verneverdiene. Ut fra mottatte uttalelser, ser Statsforvalteren at dette bør presiseres og stadfestes direkte i forskriften. Statsforvalteren anbefaler derfor at det i nasjonalparkforskriften § 7 om ferdsel og aktivitet tas inn et tillegg om at «*Organisert trening er tillatt uten søknad*». Verneforslaget vil ha liten innvirkning på den dagligdagse bruken av området, herunder organiserte sykkeltreninger, noe som med denne spesifiseringen i forskriften er tydeliggjort.

Ved behov bør negative effekter for naturverdier, opplevelse og interessekonflikter forebygges eller søkes løst gjennom veiledning og dialog med ansvarlige aktører.

Organiserer man stadig turer til de samme områdene, som eksempelvis guidete turer, bør man ta kontakt med forvaltningsmyndigheten tilsvarende som for "større arrangement". Statsforvalteren bemerker at det i fremtiden kan komme nye bruksområder og/eller oppstå et marked for aktiviteter som, hvis omfanget blir stort, kan tenkes å utgjøre en mulig fare for skade på verneverdiene.

Miljødirektoratets tilråding

Det følger av naturmangfoldloven § 35 at forskriften for en nasjonalpark skal verne landskapet med planter, dyr, geologiske forekomster og kulturminner mot utbygging, anlegg, forurensning og annen aktivitet som kan skade formålet med vernet, og sikre en uforstyrret opplevelse av naturen. Ferdsel til fots i samsvar med friluftslovens regler er tillatt.

Verneforskriften skal tilpasses det enkelte verneområde, etter en vurdering av verneverdier og brukerinteresser i det enkelte området. Forskriftsmaler for verneområder har likevel standardbestemmelser for visse aktiviteter i verneområdene, som en ser det ut fra hensynet til verneverdiene er behov for å regulere.

Selv om ferdsel til fots er generelt tillatt, kan arrangementer og organisert ferdsel i visse tilfeller ha negativ påvirkning på verneverdiene. Verneforskriften stiller derfor krav om at større arrangementer, og organisert ferdsel som utgjør en mulig fare for skade på verneverdiene, må ha tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Forvaltningsplanen kan gi nærmere retningslinjer om hva som faller inn under søknadsplikten.

Større arrangementer

Miljødirektoratet er enig i Statsforvalterens vurdering av at det med "arrangementer" siktes til gruppeaktiviteter som foregår i et avgrenset tidsrom med annonsert oppmøtested og tidspunkt. Bestemmelsen omfatter alle typer av arrangementer, både idretts-, friluft- og kulturarrangementer. Det er ikke av betydning om arrangementet krever påmelding eller betaling.

I noen områder, eller i deler av områder, kan det være behov for strengere praksis mht gjennomføring av større arrangementer av hensyn til verneverdiene, mens i andre områder kan det være greit. Det er forvaltningsmyndigheten som må gjøre disse vurderingene, og som må ha mulighet til å stille vilkår for gjennomføringen. Ved gjennomføring av større arrangementer kan det være behov for tilrettelegging for eksempel for publikumsområder, sanitærforhold, og behov for oppsetting av midlertidige innretninger. Dette er ting forvaltningsmyndigheten må kunne vurdere, og eventuelt stille vilkår om.

Det er gjort direkte unntak for bestemte typer arrangementer utenfor sone A, som o-løp og terrengløp på sti. Miljødirektoratet støtter Statsforvalterens tilråding om dette. Dette er arrangementer som er vurdert å kunne gjennomføres uten nevneverdig virkning for verneverdiene. Statsforvalteren har tilrådd å gjøre unntak for terrengløp på sti "*dersom det ikke forringer verneverdiene angitt i verneformålet*". Miljødirektoratet tilrår å stryke henvisningen til verneformålet i bestemmelsen. Vurderingen av om en aktivitet forringer verneverdiene er det forvaltningsmyndigheten som må gjøre, og det må forutsettes at aktiviteter det åpnes for som direkte unntak ikke har en negativ påvirkning på verneformålet. Miljødirektoratet viser til Statsforvalterens vurdering av dette er en type arrangement som ikke vil ha nevneverdig virkning for verneverdiene.

Verneforskriften gir ingen definisjon av hva som anses som et "større" arrangement. Miljødirektoratet mener dette heller ikke er hensiktsmessig, og det gir også rom for at forvaltningsmyndigheten kan foreta en konkret vurdering av om et arrangement faller inn under forbudet og dermed krever tillatelse.

Statsforvalteren viser til at det for større turgrupper med marginal belastning eller fortrenging av andre brukere, kan være opp mot 100-200 deltakere, før aktiviteten krever søknad, mens dersom arrangementet i større grad legger beslag på et område i en viss tid, krever spesiell

tilrettelegging, transport eller tiltak, er det mer naturlig å sette en veiledende grense til 50 deltakere.

Miljødirektoratet viser til at det tidligere er gjort en vurdering av at arrangementer med over 50 personer vil måtte regnes som søknadspliktig. Vi ser at det ikke vil være mulig å sette en absolutt grense for hva som er et større arrangement, men mener samtidig det er vanskelig å operere med ulike størrelser som utgangspunkt for søknadsplikt. Forvaltningsplanen kan gi nærmere retningslinjer for hva som anses som større arrangement, men vurderingen av om et planlagt arrangement omfattes av forbudet må etter Miljødirektoratets vurdering ligge hos forvaltningsmyndigheten, og det vil i mange tilfeller måtte være en konkret vurdering. De som planlegger arrangementer med ut over 50 deltakere bør derfor uansett ta kontakt med forvaltningsmyndigheten for å avklare om søknad kreves.

Statsforvalteren viser til at fellesturer, aktiviteter med familie og venner og organisert trening ikke regnes som et arrangement, og at den daglige eller ukentlige bruken av nasjonalparken til organiserte og uorganiserte idretts- og friluftslivsaktiviteter ikke er søknadspliktig *som et større arrangement*. Miljødirektoratet er enig i at disse aktivitetene ikke anses som arrangement. Forbudet mot større arrangementer er ikke ment å regulere ordinær turvirksomhet i grupper, fellesturer eller fellestreninger.

I den grad det drives organisert virksomhet i nasjonalparken, må det likevel vurderes om aktiviteten krever tillatelse etter reglene om organisert ferdsel.

Organisert ferdsel

Hva som anses som organisert ferdsel er heller ikke definert i forskriften eller forskriftsmalen. Det er lagt til grunn at med organisert ferdsel menes ferdsel som har et visst omfang, er kunngjort på forhånd eller har en form for gjentakelse, og hvor det står en arrangør bak.

Ikke all organisert ferdsel er regulert i verneforskriften. Det kreves tillatelse for organisert ferdsel som utgjør en mulig fare for skade på verneverdiene. Som ved arrangementer er det viktig at forvaltningsmyndigheten har kunnskap om, og kan gjøre en vurdering av om organiserte aktiviteter i området kan utgjøre en fare for skade på verneverdiene. Det kan gis retningslinjer i forvaltningsplanen om aktiviteter som potensielt kan gi negative virkninger for verneverdiene. I tillegg vil omfanget av aktiviteten kunne ha betydning for vurderingen.

Statsforvalteren har gjort en konkret vurdering av organisert ferdsel som fellesturer, organisert trening og organisert turvirksomhet, og vist til at dette normalt ikke vil være av et slikt omfang at det vil utløse en søknadsplikt. Det er foreslått tatt inn et unntak i verneforskriften for organisert trening for å tydeliggjøre dette.

Miljødirektoratet viser til at hva som kan omfattes av søknadsplikten for organisert ferdsel kan variere med verneformål og verneverdier, og omfanget av den organiserte ferdselen. Organisert ferdsel til fots med mindre grupper medfører vanligvis ikke skade på naturmiljøet og er derfor som hovedregel ikke søknadspliktig i nasjonalparker. Ut fra kunnskapen om verneverdiene i området, omfanget av friluftslivsaktivitet og bruk av området, støtter Miljødirektoratet Statsforvalterens vurdering av de aktivitetene Statsforvalteren trekker frem normalt ikke vil være

søknadspliktige. Miljødirektoratet er også enig i at det da kan tas inn en presisering i verneforskriften om at organisert trening kan skje uten søknad.

11.9.2 Sykling og el-sykling

Høringsuttalelser

Oslo kommune mener at forslaget om el-sykling i høringen er godt.

Lørenskog kommune er enig med statsforvalteren i at bruk av elektriske sykler i nasjonalpark og naturreservat må begrenses til veier og avsatt trasé, for å hindre økt sykling i mer urørte områder og av hensyn til enkelt friluftsliv og anledningen til å oppleve naturen uforstyrret. Skilting langs veien ved grensene til verneområdene må være tydelige.

Nordre Follo kommune ber Statsforvalteren vurdere om sykling og ridning på sti innenfor nasjonalpark-/naturreservatområdet bør kanaliseres til kun utvalgte stier. Det understrekes at innspillet gjelder området som foreslås som nasjonalpark, ikke innenfor friluftslivsområdet.

Viken fylkeskommune mener det fremstår naturlig med strengere restriksjoner i sone A (ikke tillatt med sykling). I tillegg gjøres et skille mellom sykler og elsykler i nasjonalparken, mens de er likestilt i friluftslivsområdene. Dette kan bli utfordrende å håndheve. Det blir særlig viktig med god informasjon både ved innfallsporter og på stedet om slike restriksjoner, med tanke på at man ikke kan forvente at befolkningen generelt har fullstendig oversikt over hvor grensene går og hva som gjelder av regler for området.

Norsk Organisasjon for Terrengsykling (NOTS) avdeling Follo er sterkt kritisk til de foreslåtte begrensningene for sykling og utøvelse av friluftsliv. De anser det som fullstendig hensiktsløst å innføre irrasjonelle vern og ferdselsbegrensninger for sykling som allerede er solid forvaltet og forankret gjennom Markaloven. Tusenvis av sykklister i Nordre Follo vil bli berørt av et eventuelt vern og ferdselsbegrensninger. Mange hundre barn og unge er organisert under klubber som Kolbotn Sykkelklubb, Follo Sykkelklubb og Sørmarka Stisykkelklubb. I tillegg er det drøyt 200 medlemmer i NOTS Follo. Dersom forslaget til nasjonalpark og ferdselsbegrensningene på sykling blir vedtatt, vil det ha en enorm negativ konsekvens for folkehelse og livskvalitet i regionen. De kan på ingen måte se at verneforslaget har tatt innover seg konsekvensene av dette.

El-sykler er blitt viktig for å få flere ut på sykkel, og bidrar til økt livskvalitet og folkehelse. De er derfor svært negative til forslaget om at det i nasjonalparken bare skal være tillatt med elsykler på veier og en forbindelsestrase vest for Skjelbreia. Dette er direkte i konflikt med hvordan ferdsel med el-sykkel er regulert i markaloven og motorferdselloven, og må forkastes. I henhold til lovgivningen skal el-sykler og tradisjonelle sykler likebehandles.

Forslaget legger også begrensinger på organiserte turer, og man kan bli søknadspliktig dersom man ønsker å dra på langtur med klubben. Fellesturene med barnegruppene til Sandbakken eller Vangen vil for eksempel være søknadspliktig for arrangørene dersom det blir nasjonalpark.

Forslaget innebærer også at sykling utenfor sti på vinteren med snø blir forbudt. Forslaget innebærer også at el-sykkel på vinterstier eller isete veier blir forbudt. Dette henger ikke på greip, og vil være umulig å håndheve.

Norsk Institutt for Naturforskning (NINA) har gjennomført flere vitenskapelige undersøkelser om terrengsykling uten å kunne påvise at terrengsykling eller el-sykling påfører mer slitasje enn andre ferdselsformer. Det er ikke kommet frem at Østmarka må beskyttes bedre mot ferdsel enn det vernet som markaloven allerede gir. Videre har det ikke vært utredet noen analyse av de negative konsekvensene ved å innføre rigide bruks- og ferdselsrestriksjoner.

Forslaget til begrensning i ferdsel for syklist vil utelukkende virke mot sin hensikt, kan ikke håndheves i praksis og vil medføre utbredte brudd på forskriftene. Det vil innføre mer byråkrati for frivillige idrettsklubber, legge begrensninger på organisert aktivitet for beboerne langs Øst- og Sørmarka, og høyst sannsynlig medføre økt konfliktnivå i marka. Vedtak om begrensninger i bruk og ferdsel i marka vil være irreversible og dermed ødeleggende for alle kommende generasjoner og potensielt nye friluftslivs- og idrettsformer.

Norges Cycleforbund region øst er bekymret for barn, unge, voksne, og personer med funksjonsnedsettelse sine muligheter til å fortsette med sykkelbaserte aktiviteter. Både med tanke på folkehelse, organisert sykling og arrangementer.

Sykling fremstilles som en «intensiv» ferdselsform som forvaltningsmyndigheten må være spesielt oppmerksom på. Imidlertid vises det ikke til forskning, studier, eller data som bekrefter at sykling sliter vesentlig mer på underlaget enn annen ferdsel. De tar avstand fra slik forskjellsbehandling av brukergrupper/ferdselsformer på et uklart og svakt fundert grunnlag. Vurderingen av slitasje fra sykling må oppdateres slik at den er basert på faktisk kunnskap.

Det er uklart hvor mange deltakere som utløser søknad om organisert trening, samt hvor effektiv en slik søknadsprosess vil være. Det kan ha stor påvirkning på ildsjelene. De frykter at organiserte aktiviteter på sykkel vil bli skadelidende. Dette vil være et tap for barn og unge, og etter hvert for folkehelsen. De negative konsekvensene av begrensningene for organisert sykling må utredes grundigere og reduseres.

Det å forby elsykling i nasjonalparken for å begrense ferdselstrykket i de mer urørte områdene med tanke på fred og ro, gir ikke mening gitt at flere av de som sykler uten el allikevel vil trekke innover i disse områdene når antall brukere øker. Elsykkel er en løsning for enkelte med funksjonsnedsettelse, og begrensning av deres muligheter til å oppleve den samme naturen er ikke inkluderende.

IF Frøy er Norges største sykkelklubb med 800 medlemmer og de er sterkt bekymret for planene om nasjonalpark. De er opptatt av oppvekstvilkårene til ungene på Oslo Øst i mange generasjoner framover. Østmarka vil bli stadig viktigere for lavterskel idretts- og fritidsaktivitet, som sykling. Det er det motsatte av det en nasjonalpark vil bidra til. IF Frøy har ca. 300 barn og ungdommer på trening i Østmarka flere ganger i uka sommerstid. De arrangerer også flere ritt og fellesturer. De har stor grad av organisert aktivitet, noe som i praksis bli nesten umulig i en nasjonalpark. Ikke minst er det betenkelig at de ikke kan samle barn og ungdom i grupper som

kan sykle sammen uten etter søknad til forvaltningsmyndigheten. I praksis vil det bety at aktiviteten etter hvert vil forsvinne. Det samme vil gjelde for andre idretter. Det dreier seg om folkehelsen, oppvekstvilkår og livskvalitet for ungene på Oslo Øst. Folkehelseperspektivet, og idrettens plass i dette, er fraværende i utredningene.

IF Frøy er bekymret for byråkratiet rundt nasjonalparken, noe skal bestemmes av forvaltningsmyndigheten, noe av Bymiljøetaten eller tilsvarende i andre kommuner. Dette vil det være umulig å forholde seg for små, frivillige organisasjoner, og vil i seg selv være til hinder for aktivitet. Kaoset kan eksemplifiseres av hvordan en enkel sykkelstur på et par kilometer kommer innom tre forskjellige forvaltningsområder. For vanlige brukere av marka blir det umulig å vite i hvilket område man er i, og hvilket regelverk de må følge.

Bruk av elsykler må tillates på linje med andre sykler. Det må gjennomføres uavhengige og faglige vurderinger som viser at aktiviteten forringer naturvernet for at man skal komme med restriksjoner på el-sykling på sti. Vintersykling i traseer med skiløyper i dag og på islagte vann må tillates. Tilsvarende må det åpnes for arrangement på vinteren, som foregår i preparerte løyper, samt på snø og islagte stier, uten søknad, slik det er lagt opp til for i langrenn. De mener formuleringene om terrengsykkelrittet er uforpliktende. Det må være tillatt å avholde ritt og arrangementer i forbindelse med Pioneren og Fjellstadbakken. Det må inn i forvaltningsplanen for friluftslivsområdet at sykkelritt og arrangementer på sti er tillatt. Det må åpnes for at nye aktiviteter innen friluftsliv og idrett får innpass. Barn og unge får redusert sin tilgang til å drive idrett i marka på bekostning av tilreisende turister med høyere betalingsvillighet. Grensejustering vil være positivt for sykkelinteressene, se kommentar under kapittel om vernegrenser.

Follo sykkelklubb oppfatter at eksempelvis treningsgrupper må søke om tillatelse til å trene i nasjonalparken. Dette oppleves som noe byråkratisk og tungvint, og de anbefaler at det gis et unntak for organisert trening, slik at det ikke er behov for å søke om tillatelse for å kunne benytte stiene som ev. inngår i nasjonalparken. Stiene må kunne benyttes av både vanlig sykkel og elsykkel. Skillet er noe kunstig. De er opptatt av bevaring av naturverdier og at det legges til rette for bruk av Østmarka på en skånsom måte. Det kan oppnås selv om det åpnes for el-sykkel og treningsturer. Grensejustering vil være positivt for sykkelinteressene, se kommentar under kapittel om vernegrenser.

NOTS skriver at terrengsykling, som det framgår av høringen, er en av de største aktivitetene i Østmarka. NOTS er derfor negativ til de begrensningene som er foreslått for bruk av elektriske sykler, og kan ikke se at det er grunnlag for å innføre slike begrensninger.

NOTS mener følgende:

- At terrengsykling skal kunne fortsette som i dag, er helt i samsvar med hvordan de politiske signalene fra blant annet Friluftsmeldinga er fulgt opp.
- Et forbud mot el-sykling i marka er i strid med den alminnelige rettsoppfatning.
- En rekke forskrifter har allerede fastslått at el-sykler ikke kan reguleres som et motorkjøretøy, noe som også å gjelde for en eventuell nasjonalpark i Østmarka.
- Det finnes ikke forskning eller faglig dokumentasjon som tilsier at bruk av el-sykler skal behandles annerledes enn manuelle sykler. Norsk Institutt for Naturforskning (NINA) har gjennomført flere vitenskapelige undersøkelser om terrengsykling uten å kunne påvise at terrengsykling eller el-sykling påfører mer slitasje enn andre ferdselsformer.

- Et forbud vil være negativt i et folkehelseperspektiv, siden el-sykel for mange er den eneste måten å komme seg ut i marka på.
- Det er både nytteløst og formålsløst å innføre et forbud som i praksis ikke kan håndheves
- Dersom nasjonalparken skal være en park «for framtida», vil det være et feilgrep å innføre et forbud mot el-sykling på sti.
- Vern av Østmarka har et fundamentalt annet utgangspunkt enn andre nasjonalparker og dette må også komme til uttrykk ved valg av forvaltningsregime.
- Avgrensning av nasjonalparkområdet i sør må justeres slik at et større område gjøres til friluftslivsområde.

Dersom den foreslåtte avgrensningen i sør blir stående, og forbudet mot el-sykling på sti blir vedtatt i tråd med forslaget, vil alle som har el-sykling på sti som sin form for friluftsliv, og som har tilhold i dette området (Nordre Follo, Enebakk etc.), være forhindret fra å utøve sin form for friluftsliv i de delene av marka som de sogner til.

Flere av sykkelorganisasjonene peker på grensejusteringer, se eget kapittel for dette.

Svært mange av privatpersonene som har gitt uttalelse er opptatt av at en nasjonalpark ikke må begrense organiserte sykkeltreninger og bruk av el-sykel på sti. El-sykel har blitt en svært viktig aktivitet for mange. Mange er også opptatt av at den totale aktiviteten i marka gjennom friluftsliv, idrett, trening osv. ikke må hindres, og de er spesielt opptatt av tilbudet for barn og unge. Dette er svært viktig for trivsel og folkehelse. Flere gir også sin tilslutning til høringsuttalelsen fra sykkelklubben IF Frøy. Noen peker også på sykling på snødekt mark/på islagte vann. Noen peker på at markaloven fungerer fint i dag. Det settes også spørsmålstegn ved hvordan det kan tillates brede traseer for ski samtidig med at el-sykel er begrenset på sti. Flere føler også at fagrapporten om bruk ikke dekker opp og beskriver bruken på en god nok måte. Mange gjentar at det ikke må legges begrensninger på den bruken og det aktivitetsmønsteret som er i dag, og noen frykter mer byråkrati. Det er få privatpersoner som er urolig for terrengslitasje av sykkel, men det er tatt opp av noen at en nasjonalpark vil øke bruken som igjen vil føre til mer slitasje.

Skiforeningen mener det er uheldig at man etablerer et skille mellom sykling og el-sykling på sti i nasjonalparken. Forskriften bør endres slik at el-sykling også tillates på sti. Skillet blir vanskelig å praktisere for brukerne, som må holde oversikt over vernegrenser mens de er ute på tur. Det vil også føre til at familier eller andre grupper på tur hvor noen bruker el-sykel, ikke kan sykle på samme steder som den delen av gruppa uten el-sykel. Skiforeningen tror et slikt skille vil oppleves urimelig for mange brukere, og kan bidra til å minske oppslutningen om en nasjonalpark. De kan heller ikke se at begrunnelsen for et slikt skille er særlig grundig.

Naturvernforbundet i Nordre Follo mener at bruk av sykkel i nasjonalparken, herunder elektrisk sykkel og elektrisk rullestol, skal være begrenset til veier og traséer som er avmerket på vernekart. En nasjonalpark vil alltid ha en tiltrekningskraft på publikum. Med nærhet til landets største befolkningskonsentrasjon må det forventes økt bruk av og slitasje på området. Spesielt gjelder dette bruk av sykkel, særlig elektrisk sykkel. De er dermed enig i at bruk av sykkel i nasjonalparken, herunder elektrisk sykkel, skal være begrenset til veier og trasé som er avmerket på vernekart.

Østmarkas Venner (ØV) er for strengere regulering av sykling og ridning enn det SF har foreslått, fordi de ser økende slitasje både på umerkede stier og småtråkk. Hvis hensynet til naturvern og opplevelseskvaliteter skal legges til grunn, ville det beste vært at sykling og ridning i nasjonalparken kun skal foregå på veier. De ser samtidig at det er nødvendig å finne løsninger som oppleves som gode av brede brukergrupper i Marka, og foreslår at sykling og ridning i nasjonalparken kan tillates på utvalgte, fortrinnsvis blåmerkede stier. Det må utarbeides et temakart for sykling og ridning tilsvarende som for rødmerka skiløyper. På denne måten legges det til rette for sykling og ridning, samtidig som forskriften ivaretar behovet for å skåne dyrelivet mot forstyrrelser og naturen mot at stadig nye stier og småtråkk slites ned og utvides ved intensiv bruk av sykkel. Forskriftsforslaget slik det foreligger kan by på tolkningsproblemer, fordi definisjon sti, tråkk og dyretråkk ikke nødvendigvis er enkel å forholde seg til. Ved å henvise sykling til noen gode stier som tåler intensiv bruk, uten samtidig å tillate sykling på stier og småtråkk som ikke er tilrettelagt for denne typen belastning, ivaretas både behovet for å legge til rette for stisykling og viktigheten av å unngå slitasje på natur- og opplevelsesverdiene. Det må tilføyes i paragrafen at sykkelritt er forbudt på alle stier og veier i nasjonalparken. De er enige i at el-sykler kan brukes på veier, men ikke på traséer (stier). ØV foreslår ut fra dette følgende formulering i forskriften:

«Sykling og bruk av hest er forbudt i sone A. Sykling og bruk av hest er kun tillatt på veier og utvalgte blåmerkede stier i henhold til utarbeidet temakart utenfor sone A. Organisert sykling og bruk av hest er kun tillatt på veier utenfor sone A. Sykkelritt er forbudt på alle stier og veier i nasjonalparken.»

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus er imot bruk av elsykkel i nasjonalparken. Disse er tunge og sliter på stiene, de når langt inn i Marka, og de kan oppnå stor fart. For mange vil de oppleves som et uønsket og forstyrrende element. De viser til lovens intensjon om at man i en nasjonalpark skal kunne søke en uforstyrret nærhet til naturen.

Statsforvalterens vurdering

El-sykling

I høringsforslaget ble det ikke foreslått restriksjoner på sykling utover det som følger av friluftsloven og med en videreføring av det restriksjonsnivået som allerede ligger i det eksisterende Østmarka naturreservat hvor sykling i dag er forbudt. For området foreslått som friluftslivsområde, er det foreslått å sidestille vanlig sykling og el-sykling. For nasjonalparken er det foreslått å åpne for el-sykkel på vei og langs en trasé mellom Krokholveien og Skjelbreia. Mange av de som har uttalt seg til høringen er negative til et skille mellom el-sykkel og vanlig sykkel i nasjonalparken. Argumentene for å likestille vanlig sykkel og el-sykkel er som følger: Det er liten forskjell i vekt mellom vanlig sykkel og el-sykkel, noe som tilsier likt marktrykk og slitasje. Friksjonen ved el-sykkel blir mer jevn enn uten hjelpemotor. Det foreligger lite eller ingen dokumentasjon som tilsier økt slitasje av el-sykkel. El-sykkel har blitt svært viktig for de som av ulike grunner har utfordringer med å bruke vanlig sykkel. Det er fartsbegrensning på el-sykkel, og dermed ikke høyere gjennomsnittsfart. Det blir ikke nødvendigvis mer ferdsel lengre inn i Østmarka, men heller mindre bilbruk siden flere sykler hjemmefra. Det er et svakt kunnskapsgrunnlag for å begrense el-sykling. Med ulike regler i ulike områder blir det spesielt vanskelig å kontrollere eller, for besøkende, å overholde reglene.

Bruk av el-sykkel på veier og stier ble tillatt innenfor markagrensa etter en konkret endring av markaforskriften i 2019. Det ble da gjort en vurdering av at det burde gjelde samme regler for bruk av el-sykkel innenfor marka som ellers i landet. Det vises til prop. 11 L (2018-2019), Endringer i markaloven.

Statsforvalteren er enig i at kunnskapsgrunnlaget knyttet til konsekvensene av el-sykling er begrenset, og at det per nå ikke finnes støtte i forskningen for at bruk av el-sykkel medfører mer slitasje på vegetasjonen en vanlig sykkel. Noe av det som gjør temaet el-sykling utfordrende, er at bruken av el-sykkel kan komme til å øke betydelig i fremtiden. Det opplyses om at de aller fleste som nå anskaffer/planlegger å anskaffe terrengsykkel, vil kjøpe el-sykkel. En slik utvikling kan enten møtes med tilpasning, i form av mer liberale forskrifter, eller med en føre-var-tenkning, i form av mer restriktive forskrifter. Østmarka består i stor grad av vegetasjonstyper og åsrygger som er robuste mot slitasje som kan ha negativ påvirkning på naturmangfoldet. Sammenlignet med vanlig sykkel, anser Statsforvalteren at en el-sykkel ikke representerer en merbelastning på viltet i Østmarka. Dette, sett opp mot dagens bruk og de store folkehelsegevinstene av sykling, tilsier at dagens omfang og bruk av el-sykkel er akseptabelt også i nasjonalparken.

Det kan imidlertid være at dette vil endre seg og at omfanget av el-sykkel i fremtiden kan bli så stort at det går utover både stier og opplevelsen til andre besøkende. De utfordringer som eventuelt vil kunne oppstå i fremtiden, både med tanke på slitasje og eventuelle brukerkonflikter, mener Statsforvalteren vil være håndterbare for forvaltningsmyndigheten, også uten et eksplisitt forbud. Det er viktig med et godt samarbeid og dialog med interessegruppene, og gjennom gode tiltak kan man i stor grad dreie bruken bort fra sårbare områder, eller redusere negative effekter av en viss type bruk. Statsforvalteren mener også at det uheldig med bestemmelser som er vanskelig for de besøkende å etterleve. Statsforvalteren foreslår på bakgrunn av vurderingene over å sidestille vanlig sykkel og el-sykkel også i nasjonalparkområdet, med unntak av i sone A hvor sykling fortsatt ikke tillates. «Stier» er dermed lagt til i § 8, andre ledd, bokstav c, som nå lyder: «bruk av elektrisk sykkel på stier og veier utenfor sone A».

Det er ikke avklart på nasjonalt nivå hvordan el-sykling skal praktiseres i nasjonalparker og andre verneområder. Bruk av el-sykkel vil kunne ha negative konsekvenser for verneverdiene i andre nasjonalparker/verneområder som tilsier at det ikke generelt bør åpnes for el-sykling. Bruk av el-sykkel i Østmarka er et viktig spørsmål som direktoratet og departementet må ta endelig stilling til i sin behandling av saken.

Organisert sykling

En stor andel av uttalelsene gjenspeiler en bekymring knyttet til at verneforslaget legge begrensninger på organiserte sykkelturner, herunder for barn og unge, og at det fremstår som uklart hva som utløser en søknadsplikt. Det fryktes store begrensninger på sykkelaktiviteten som følge av dette.

Som det går frem av avsnittet over om organisert ferdsel, presiseres det at ordinære organiserte sykkelturneringer ikke vil være søknadspliktig, og dette er også anbefalt tatt direkte inn i nasjonalparkforskriften § 7 med følgende ordlyd: «*Organisert trening er uansett tillatt uten søknad*».

Det anbefales også grensejustering i vest, slik at hele sykkelløypa Pioneren havner utenfor verneområdet. Fjellstadbakken ligger heller ikke innenfor foreslått verneområde. Disse løypene er viktige for sykkelinteressene, særlig når det gjelder ritt og arrangementer.

Statsforvalteren viser ellers til avsnittet over om søknadsplikt for større arrangementer.

Vintersykling

Mange av uttalelsene omhandler vintersykling, og at dette ikke må begrenses. Verneforskriften medfører ingen begrensninger i retten til å sykle utover det som i dag gjelder etter friluftslovens bestemmelser. Etter friluftsloven § 2 annet ledd skal sykling i utmark begrenses til veier og stier. Det gjelder ingen særskilte bestemmelser om sykling på snødekt mark. Det betyr at forbudet mot sykling utenfor vei og sti også gjelder for vintersykling. Statsforvalteren ser at det kan reises spørsmål om sykling på vinteren blant annet på islagte vann, og ber derfor departementet se særskilt på dette spørsmålet.

Miljødirektoratets tilråding

Statsforvalteren tilrår at el-sykel sidestilles med sykkel i nasjonalparken. Miljødirektoratet støtter statsforvalters tilråding, men presiserer at dette er et unntak, og ikke gjeldende praksis for nasjonalparker. Per i dag er det kun åpnet for el-sykel på veier og i kjørespor i Saltfjellet nasjonalpark, og i Jotunheimen nasjonalpark, på Glitterheimsvegen i tidsrommet 15. juni til og med 15. oktober. Selv om det ikke er dokumentert økt terrengslitasje fra el-sykel kontra umotorisert sykkel, så er rekkevidde en sentral faktor når en skal vurdere tillatelse til bruk av el-sykel. Muligheten for enklere å komme seg lengre inn i sårbare områder kan føre til økt negativ påvirkning på verneverdiene. Dette gjelder særlig i områder med villrein. I Østmarka har vi vurdert at rekkevidde ikke vil føre til noen ytterligere negativ påvirkning sammenlignet med dagens ferdsel, eller bruk av vanlig sykkel. I tillegg vektlegger vi at sykling og bruk av el-sykel foreslås å være forbudt i sone A, slik at man får en sone som er mer skjermet mot forstyrrelse i nasjonalparken.

Bruk av el-sykel i nasjonalparker som sådan er et spørsmål som departementet må ta endelig stilling til.

11.9.3 Orienteringsaktivitet

Høringsuttalelser

Norsk Friluftsliv peker på at turorientering er en viktig aktivitet, som får mange ut på tur, og det er både positivt og viktig at dette er tillatt i området. De mener det i utgangspunktet ikke er nødvendig med årlig drøftingsmøter, særlig ikke i friluftslivsområdet, der hensikten jo nettopp er å ivareta friluftslivets interesser. Møtene må som minimum gjøres på en enkelt, effektiv og ubyråkratisk måte.

Norges Orienteringsforbund er fornøyd med at forslaget til vernebestemmelser tillater turorientering, mindre orienteringsløp og trening. Deres aktivitet skader ikke verneverdiene, men

har i stedet stor positiv effekt for folkehelse og barn og unges oppvekstsvilkår. Aktiviteten er nesten utelukkende bygd på frivillig innsats. Vernebestemmelsene må i enda større grad tillate orientering uten krav til søknad, særlig i de bynære områdene hvor de har stor aktivitet. Norges Orienteringsforbund gjennomfører årlige møter med Statsforvalterne og har inngått «Avtale om orienteringsidrettens forhold til naturmiljø og rettighetshavere» med 7 andre nasjonale organisasjoner. Det gode samarbeidet med forvaltning og andre interesser, samt egne retningslinjer, sikrer at vi ikke skader sårbar natur selv for større arrangementer. Forskning og undersøkelser viser da også at aktiviteten ikke har nevneverdig skade på sårbar natur (se vedlegg til uttalelsen). I noen tilfeller er den offentlige informasjonen om sårbar natur mangelfull, og bør forbedres. All orienteringsaktivitet må kunne foregå uten søknadsplikt, etter de retningslinjer og avtaler som allerede er etablert, og med god kontakt med forvaltningsmyndigheten. I store orienteringsarrangementer, med flere tusen deltakere, erkjennes behovet for en mer omfattende saksbehandling, som kan gjøres ved å utvide det etablerte samarbeidet.

Orienteringsgruppa i Driv IL gir sin tilslutning til Norges orienteringsforbunds uttalelse. Driv IL nytter i stor grad det foreslåtte verneområdet til turorientering. De mener at vern etter markalovens § 11 må utredes nærmere før det trekkes konklusjoner om oppretting av eventuell nasjonalpark.

Oppsal IF orientering støtter uttalelsen fra Norges Orienteringsforbund. De har hoveddelen av sin aktivitet innenfor verneforslaget. Utfallet av prosessen vil ha stor påvirkning for deres aktivitet. Orienteringsaktivitet må kunne foregå uten søknadsplikt, etter de retningslinjer og avtaler som allerede er etablert, og med god kontakt med forvaltningsmyndigheten. De viser videre til en del konkrete arrangement som foregår i området, bl.a. nasjonal orienteringshelg med to løp med 500-1000 deltakere hvert år.

Bækkelagets Sportsklubb avd. Orientering (BSK orientering) blir direkte berørt av den foreslåtte nasjonalparken gjennom at tre av de aller beste idrettsanleggene (orienteringskartene) ligger helt eller delvis innenfor foreslått nasjonalpark. En stor andel av aktiviteten vil derfor bli rammet av de aktivitetsbegrensninger som en nasjonalpark vil legge. BSK Orientering verdsetter at verneforslaget til en viss grad åpner for orienteringsarrangement, samtidig er det ikke entydig hva som menes med store og små arrangementer. Forslag til forvaltningsplan sier kategorisk at større orienteringsløp skal være forbudt i hele vårsesongen (15.mars til 15.juni). Dette er den viktigste perioden av året for o-løp.

Østmarkas Venner (ØV) støtter ikke at det kan gis tillatelse til utplassering av tur- og orienteringsposter i sone A. Dette er en uthuling av dagens verneforskrift i Østmarka naturreservat, og i strid med opprettholdelse av dagens restriksjonsnivå.

Skiforeningen forutsetter at utplassering av kjentmannsposter vil omfattes av samme regulering som turorienteringsposter.

Enebakk kommune viser til utkast til forvaltningsplan hvor det står «Det skal ikke arrangeres større orienteringsløp i nasjonalparken i yngletiden på våren (15. mars-15. juni)». Dette er den beste delen av året for både konkurranser og turorientering. Orienteringsidretten har lang

tradisjon for å hensynta ynglingstiden i samråd med lokale myndigheter. Det er lang og god tradisjon for avklaring av utplassering av poster mellom de enkelte frivillige organisasjoner og kommunale myndigheter. Dette bør videreføres.

Statsforvalterens vurdering

Statsforvalteren ser at høringsforslaget kunne vært tydeligere på at orienteringsløp ikke vil være søknadspiktig uansett antall deltakere. Forskriften legger opp til at det skal gjennomføres et årlig kontaktmøte med forvaltningsmyndigheten hvor omfang, område og tidspunkt for planlagt turorientering og konkurranser/arrangementer går gjennom og drøftes. Statsforvalteren opplever at de årlige drøftingsmøtene gjennomføres på et fornuftig nivå, både for orienteringsmiljøet og forvaltningen. Det vil imidlertid være viktig med en gjensidig og åpen dialog om hvordan dialogmøtene kan gjennomføres på en mest mulig effektiv måte. Statsforvalteren er kjent med at orienteringsmiljøet har gode rutiner for å ta hensyn til naturverdier, noe som følger av «Avtale om orientersidrettens forhold til naturmiljø og rettighetshavere».

Enebakk kommune og BSK Orientering peker på at det i utkast til forvaltningsplan står «Det skal ikke arrangeres større orienteringsløp i nasjonalparken i yngletiden på våren (15. mars-15. juni)». Hensikten med dette var fra Statsforvalterens side å signalisere at en må være mer varsom i yngletiden enn ellers i året, men ser at formuleringen må nyanseres. Utkastet til forvaltningsplan vil bli omarbeidet av fremtidig forvaltningsmyndighet i nær dialog med brukerinteressene.

Statsforvalteren er enig med Østmarkas Venner om at dagens regelverk i Østmarka naturreservat skal videreføres. Dette er også i tråd med de overordnede føringene i oppdraget. Statsforvalteren anser at forslag til bestemmelse i sone A følger opp dagens praksis med at utplassering av poster krever tillatelse.

I henhold til innspillet fra skiforeningen foreslår Statsforvalteren å inkludere kjentmannsposter i bestemmelsene om at utplassering av poster er tillatt. Statsforvalteren anbefaler derfor følgende endring av verneforskriftene (tillegg i kursiv):

«Nasjonalparkforskriften § 3, andre ledd, bokstav c og forskriften for friluftslivsområdet § 4, bokstav o: utplassering av poster for turorientering, orienteringsløp *samt kjentmannsposter*, utenfor sone A, forutsatt at det er gjennomført årlig kontakt med forvaltningsmyndigheten hvor omfang, område og tidspunkt for aktivitetene drøftes.»

Miljødirektoratets tilråding

Verneforskriften for nasjonalparken har direkte unntak for orienteringsaktivitet utenfor sone A, både turorientering og orienteringsløp, under forutsetning av at dette gjennomføres et årlig dialogmøte med forvaltningsmyndigheten. Dette er i tråd med praksis for flere andre eksisterende verneområder innenfor markagrensen. Statsforvalteren har hatt gode erfaringer med denne praksisen, og foreslår derfor tilsvarende også innenfor verneforslaget til nasjonalpark.

Miljødirektoratet mener det i et område med så mye friluftslivsaktivitet som i Østmarka, er viktig med dialog mellom forvaltningsmyndigheten og arrangører av ulike friluftslivsaktiviteter. Ordningen med et årlig dialogmøte med forvaltningsmyndigheten er basert på tidligere inngått

avtale om retningslinjer for o-idrettens forhold til naturmiljø og rettighetshavere. Etter denne avtalen skal alle arrangører av orienteringsaktivitet planlegge og gjennomføre arrangementet med minst mulig skade på naturmiljøet med sitt plante- og dyreliv, og det skal tas særlig hensyn til verneområder. Forvaltningsmyndigheten har kunnskap om verneverdiene og eventuelle sårbare områder som bør unngås, og vil gjennom dialogen med arrangørene også få kunnskap om bruk av områdene som er viktig i forvaltningen og vurderingen av andre aktiviteter. Basert på erfaringer med den eksisterende praksisen støtter Miljødirektoratet Statsforvalterens vurdering av at turorientering og orienteringsløp kan skje uten søknad utenfor sone A, men at det er en forutsetning for dette at det gjennomføres en årlig dialog i tråd med etablert praksis.

11.9.4 Bruk av hest

Høringsuttalelser

Oslo kommune mener det er uklart hva som menes med organisert bruk av hest. Vil for eksempel seks personer som rir fra samme stall regnes som organisert bruk av hest? Eller tenker man på kanefart, en transportform som er regulert etter motorferdselloven. Oslo foreslår at forskriften tydeliggjøres på dette punktet.

Nordre Follo kommune ber Statsforvalteren vurdere om sykling og ridning på sti innenfor nasjonalpark-/naturreservatområdet bør kanaliseres til kun utvalgte stier. De understreker at innspillet gjelder området som foreslås som nasjonalpark, ikke innenfor friluftslivsområdet.

Østmarkas Venner mener at sykling og riding i nasjonalparken kun skal foregå på veier.

Statsforvalterens vurdering

Ridning og annen bruk av hest vil regnes som "organisert" når en person, bedrift eller organisasjon planlegger, koordinerer eller arrangerer aktiviteten for en gruppe deltakere som blir kunngjort/markedsført på forhånd. Eksempelvis vil guidede turer og annen form for "hesteturisme" derfor være forbudt på stiene i verneområdet. Slik aktivitet skal begrenses til veier. Rideturer med familie og venner faller ikke inn under det som omtales her. I sone A er all bruk av hest forbudt. Forvaltningsplanen må gi nærmere retningslinjer.

Miljødirektoratets tilråding

Miljødirektoratet støtter Statsforvalterens tilråding.

11.9.5 Telting

Høringsuttalelser

For å unngå at godt egnede teltplasser ofte vil være opptatt, mener Oslo kommune at man bør inkludere en bestemmelse om tidsavgrensning i overnatting. Det er vanlig å finne slike bestemmelser for andre nasjonalparker, for eksempel at retten til telting avgrenses til maksimalt ti dager. På grunn av nærheten til byen oppstår det jevnlig også tilfeller der noen bosetter seg på mer permanent basis i Østmarka. Dette er uønsket, da slike bosettinger ofte medfører stor slitasje på et lite område.

Statsforvalterens vurdering

Det følger av friluftsloven § 9 at «telting eller annet opphold ikke er tillatt i mer enn 2 døgn om gangen uten eierens eller brukerens samtykke. Samtykke til lengre opphold trengs likevel ikke på høgfjellet eller på område fjernt fra bebyggelse, med mindre det må regnes med at oppholdet kan medføre nevneverdig skade eller ulempe.».

I tillegg sier den alminnelige hensynsregelen i § 11 at enhver skal «opptre hensynsfullt og varsomt» for ikke å volde skade eller ulempe for andre eller påføre miljøet skade. Besøkende forplikter å ikke etterlate stedet i en tilstand som kan virke «skjemmende» eller føre til skade eller skade eller ulempe» for noen. Dette gjelder for blant annet telting, annen rasting og hengekøyer.

Statsforvalteren vurderer at det ikke er hensiktsmessig eller nødvendig å begrense telting i området utover det som ellers følger av friluftslovens bestemmelser. Permanent bosetting eller liknende i utmark kan være i strid med friluftslovens hensynsregel og kan også komme i konflikt med verneforskriftens forbud mot midlertidige eller varige innretninger. Oslo kommune kan også som grunneier og myndighetsutøver begrense lengden på telting eller annet opphold hvis det anses å medføre ulempe, jf. friluftslovens bestemmelser. Dersom det viser seg at langvarig overnatting blir et problem for verneverdiene og andre brukere i deler av området, bør kommunen og forvaltningsmyndigheten ha en dialog om håndteringen av dette.

Miljødirektoratets tilråding

Miljødirektoratet er enig i at det ikke er behov for å regulere telting utover det som følger av friluftsloven, og støtter Statsforvalterens tilråding.

11.9.6 Redningsøvelser

Høringsuttalelser

Norsk friluftsliv forutsetter at vernet ikke legger unødvendige hindringer for nødvendige søk- og redningsøvelser i området. Norsk friluftsliv mener at «søk» må inn i forskriftene, ved at vernebestemmelsene ikke er til hinder for «brannvern-, søk-, rednings- og oppsynsvirksomhet, [...]».

Oslo Røde Kors ved hjelpekorpsset disponerer en hytte kalt Bamsebo. Slik de leser kartene, ligger hytta rett utenfor foreslått vern, men områdene som de bruker i trening og øvelser, vil bli berørt. Deres viktigste innspill i denne prosessen er derfor at de ber Statsforvalteren om å gå for det alternativet som best sikrer deres fortsatte bruk av hytta og områdene rundt som trenings- og øvelsesområder, også når de har bruk for firhjulinger og snøscootere til frakt og trening. Avtalen de har med Oslo kommune i dag fungerer godt etter deres syn, og de håper det blir mulig å opprettholde sammen type bruk i fremtiden.

Statsforvalterens vurdering

Hytta disponert av Oslo Røde Kors ligger like øst for Smalvannet nordøst for Østmarkskapellet innenfor område foreslått som friluftslivsområde. Bruken av hytta vil kunne fortsette som i dag. Verneforskriften begrenser ikke alminnelig ferdsel og opphold som ellers er tillatt etter

friluftslovens bestemmelser. Øvelser av mindre omfang, uten etablering av midlertidige anlegg og innretninger, krever ikke tillatelse etter verneforskriften. Det meste av dagens øvingsvirksomhet forventes derfor å kunne fortsette uten søknad. I forkant av eventuelle større øvelser, kurs eller arrangementer i regi av Røde Kors må forvaltningsmyndigheten kontaktes for å få avklart om aktiviteten er av et slikt omfang at den er søknadspliktig, eventuelt hvilke hensyn som bør tas ved gjennomføring.

Statsforvalteren mener at tillegget som Norsk Friluftsliv foreslår ikke er nødvendig. Det gjelder et generelt unntak fra forbudet mot motorisert ferdsel for all redningsvirksomhet. Søk omfattes av begrepet "redningsvirksomhet". Unntaksbestemmelsen gjelder ikke for øvingsvirksomhet. Motorferdsel i forbindelse med øvingsvirksomhet, herunder treninger, kurs og planlagte oppdrag, krever derfor tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Statsforvalteren viser i den forbindelse til brev fra Klima- og miljødepartementet av 15. mai 2020 med retningslinjer om redningstjenestenes bruk av snøskuter i utmark og verneområder. Ved utarbeiding av eventuell øvelsesplan som omfatter verneområdet, anmodes det om at det tas tidlig kontakt med forvaltningsmyndigheten. Statsforvalteren ser viktigheten av å kunne ha øvingsvirksomhet i et område som Østmarka, med sin størrelse, topografi og bruk. Oslo kommune opplyser at det ikke er behandlet søknad om motorisert ferdsel i forbindelse med Røde Kors sin virksomhet på lang tid. Statsforvalteren forventer derfor at omfanget er svært begrenset.

Miljødirektoratets tilråding

Som Statsforvalteren påpeker omfattes ikke øvingsvirksomhet av den generelle åpningen for motorisert ferdsel. Det er i forslag til verneforskrift gitt mulighet til å søke om dispensasjon til kjøring i forbindelse med øvelser. Miljødirektoratet legger likevel til grunn at man primært forsøker å legge den type aktivitet utenfor området som er foreslått som nasjonalpark.

Miljødirektoratet støtter ellers Statsforvalterens tilråding.

11.10 Motorferdsel

Nødvendig motorferdsel i forbindelse med kraftledninger er omtalt i kapittel 11.7.4.

Høringsuttalelser

Rausjømarka Vel, Interessegruppe for hytteeiere og flere private hytteeiere er opptatt av at kjørerettighetene hytteeierne har på veiene i dag ikke begrenses av vernet. De ber om en endring (tillegg i kursiv) i §8 (Motorferdsel), første setning: Motorferdsel til lands, til vanns og i lufta under 300 meter fra bakken er forbudt, *men det er knyttet kjørerettigheter til boliger, fritidsboliger (hytter), skistue og DNT-hytter.*

En privat hytteeier har kommet med innspill om at det i høringsforslaget er gjort forskjell for hytteeieres mulighet for motorferdsel på Vangenveien og Rausjøveien; Alle har rett til egen kjøring og ubegrenset rett til besøkskjøring. Vangenveien: Kun tillatelse til egen bil. Her er det behov for en avklaring, og de to veiene bør likestilles. Innspillet handler om at ikke

verneforskriften legger begrensninger som forhindrer BYM i å finne en hensiktsmessig løsning for alle parter. En annen tomteeier ønsker fortsatt mulighet for å søke om helikoptertransport dersom det vil bli behov for frakt av utstyr/materialer med omfattende vekt eller omfang.

Styret i Oslomarka Trekkhundklubb har normalt fått innvilget 7 kjøretillatelser for Vangenveien mellom Bysetermåsan og Skjelbreia, av Oslo Kommune. Bilkjøring gjøres av styremedlemmer i forbindelse med vedlikehold av område, bygninger og utstyrspark, og noe ved kurs og organisert trening.

DNT Oslo og Omegn peker på at det er behov for motorferdsel på veiene i forbindelse med drift av stier. Det samme skriver Skiforeningen.

Skiforeningen skriver videre at de i dag kjører noe utenfor eksisterende skiløyper i forbindelse med løypeprepareringen. Det kan dreie seg om å kjøre gjennom en av de upreparerte løypene for å komme til en annen del av løypenettet. Dette reduserer unødvendig transportkjøring og er viktig for å drifte løypenettet på en effektiv måte. Skiforeningen ber om at forskriften åpner opp for kjøring med scooter/løypemaskin som skjer *i forbindelse med* oppkjøring av skiløypene avmerket på vernekartet, og ikke spesifisert til i de løypene som er avmerket på vernekartet. Oslo kommune skriver tilnærmet det samme. Skiforeningen ber videre om at nødvendig motorferdsel skal være tillatt uten søknad i forbindelse med vedlikehold og andre godkjente tiltak på løypene. Dersom det anses nødvendig med søknadskontroll av slik motorferdsel, bes det om at dette tas inn som en egen bestemmelse. Det bør presiseres i forvaltningsplanen at slike tillatelser normalt kan gis som flerårige tillatelser. Skiforeningen har også beskrevet tilretteleggingstiltak hvor gravemaskin er nødvendig. Slik motorferdsel bør tas med i § 8 tredje ledd, alternativt som en presisering i forvaltningsplanen. Oslo kommune har liknende innspill.

Oslo kommune og Skiforeningen mener at vedlagt skiløypekart er mangelfullt, selv om det gir en oversikt over de viktigste skiløypene. Det finnes flere skiløyper som ryddes og vedlikeholdes, men som ikke alltid blir preparert på grunn av for lite snø. Skiforeningen pakker noen ganger disse løypene med skuter, og de ber om at nytt vern ikke stenger for dette.

Oslo kommune har en rekke arbeidsoppgaver knyttet til drift og naturoppsyn av Østmarka, og det er behov for å ivareta disse oppgavene også i fremtiden. Kommunen vil ha hyppig behov for motorisert ferdsel på skogsbilveier knyttet til blant annet veivedlikehold, tilsyn med vassdragsanlegg, naturoppsyn, viltforvaltning, håndtering av avfall, vedlikehold av lysløypenettet og huseiendommer. I tillegg kan det være behov for å utføre en rekke andre driftsoppgaver, eksempelvis en bred portefølje av skjøtsels- og tilretteleggingsoppgaver som vedlikehold av stier og løyper.

Oslo kommune foreslår en ny bokstav g under § 8, 2. ledd; «nødvendig motorferdsel i forbindelse med arbeidsoppgaver knyttet til vassdragsanlegg».

Når det gjelder motorferdsel for vedlikehold og annet nødvendig arbeid i forbindelse med bygninger mener kommunen at de bør ha lik tilgang til motorisert ferdsel (både på vei, innmark og utmark) som private hytteeiere i Rausjømarka.

Dagens tildeling av kjøretillatelse til Skjelbreia og ubegrenset tilgang til motorferdsel på vei for fastboende må videreføres.

Kjøreretten knyttet til beitedyr bør også gjelde bruk av for eksempel ATV på eksisterende beitearealer.

Kommunen mener at de private kjørerettighetene må kartlegges og vurderes nøyer i den videre verneprosessen.

Oslo kommune gir kjøretillatelse til personer som på grunn av nedsatt bevegelighet ikke kan oppleve marka på annen måte enn gjennom motorisert ferdsel. En god del skoleklasser får tildelt kjøretillatelse i forbindelse med skogsturer, slik at også elever som har behov for det kan delta. Kommunen mener dette fortsatt bør være mulig, og viser til andre nasjonalparker der slike tillatelse gis. En forskjell mellom Østmarka og nasjonalparker i rurale områder, kan være at behovet for å tildele tillatelse til motorisert ferdsel vil være større. Både på veier og eventuelt i utmark kan behovet være betydelig større i Østmarka, og dette må forvaltningen forholde seg til.

Viken fylkeskommune er opptatt av at alle skal ha tilgang til å oppleve Østmarka. Elektrisk rullestol bør likestilles med sykkel, slik at personer med nedsatt funksjonsevne, som er avhengig av slike hjelpemidler, kan ferdes i de samme områdene.

Nordre Follo kommune: Det bør presiseres spesifikt i forskriften for friluftslivsområde at transport av bevegelseshemmede via Høykrokholveien til den tilrettelagte fiskeplassen ved Tretjerna er å anse som «nødvendig transport på veier», slik at intensjonen med fortsatt bruk av den tilrettelagte fiskeplassen kommer tydelig frem.

NORSKOG mener at bokstav e) bør endres ved å henvise til motorferdselsforskriften direkte for å gi et smidig regelverk. Det vil være en omfattende jobb å endre alle verneforskrifter i landet ved endring i motorferdselsforskriften. Alternativt bør den minst inkludere villsvin.

I Nordre Follo har Siggerud Speidergruppe kjøretillatelse til Trejerskoia. Den har ingen begrensing utover nødvendig kjøring til hytta innenfor rimelighetens grenser. Veien er regulert med bom ved Krokhol.

Statsforvalterens vurdering

Motorferdselloven og markaloven har som utgangspunkt at motorisert ferdsel i utmark og vassdrag er forbudt, med unntak av noen spesifikke nytteformål som er beskrevet i lovene. Motorferdsel i utmark er dermed strengt regulert. Det samme gjelder som utgangspunkt i verneområdene.

Med «motorferdsel» menes all ferdsel med motordrevet kjøretøy inkludert motorsykkel, snøscooter, motorbåt og luftfartøy. Motordrevne framkomstmidler omfatter ikke bare forbrenningsmotorer, men også maskiner som drives med andre former for energi som er eller kan bli aktuelle. Det vises i denne sammenhengen til for eksempel elektrisk kraft. Det betyr at eksempelvis båt med elektrisk drevet påhengsmotor er å anse som motorisert fartøy.

Motorferdsel på vei

En verneforskrift kan ikke henvise til privatrettslige avtaler om kjørerettigheter, slik Rausjømarka Vel foreslår.

Kjøreveier i området er avmerket på vernekartet. Nødvendig motorferdsel på disse veiene er tillatt uten søknad. I dag reguleres kjøringen på de aktuelle veiene av bommene i området. Dette er kjøreaktivitet som anses som «nødvendig» i forskriftens forstand. Vern vil derfor ikke begrense dagens kjørerettigheter som private hytteeiere, fastboende, Osломarka Trekkhundklubb, Vangen, Siggerud Speidergruppe og andre interesser har knyttet til de markerte veiene. Veiene avmerket for motorferdsel er likestilt i denne forstand. Oslo kommune vil fortsatt som grunneier være veieier, gi kjørerettigheter/-tillatelser og rettsmessig forvalte veien som i dag. Det samme gjelder for Nordre Follo kommune.

I tillegg til kjørerettighetene som hytteeiere har, omfatter *nødvendig* motorferdsel på de markerte veiene all transport i forbindelse med kommunenes eiendomsdrift, oppsyn og vedlikehold, så vel som adkomst og transport av utstyr m.m. til hytter, Vangen og Skjelbreia. I tillegg kan det være transport av vareleveranser, ansatte, busser og biler med gjester osv. til Vangen. Nødvendig motorferdsel på vei omfatter også adkomst til strømmettet, Forsvarets anlegg, uttransport av bufe og felt vilt, samt tiltak knyttet til stier og løyper. Dette er ikke uttømmende.

Nødvendighetsbegrepet i forskriften er kun tatt inn for at forvaltningsmyndigheten kan gjøre en løpende vurdering av eventuell ny bruk.

Transport av materialer og utstyr

Verneforskriften åpner for at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til «nødvendig motorferdsel i forbindelse med transport av materialer og utstyr til vedlikehold og byggearbeid på bygninger, anlegg og innretninger». Dette omfatter blant annet nødvendig bruk av helikopter. Slik transport skal begrenses til det som er nødvendig.

Motorferdsel til oppsyn, tilsyns-, skjøtsels- og forvaltningsoppgaver

Oslo kommune peker på nødvendig motorisert ferdsel i forbindelse med flere av sine oppgaver og virksomheter. Hovedvekten av dette foregår på vei, og vil dermed kunne fortsette som i dag. Ellers gjelder det et generelt unntak fra forbudet mot motorferdsel for oppsynsvirksomhet. Med «oppsynsvirksomhet» menes oppsyns- og tilsynstjeneste etablert med hjemmel i lov, som for eksempel etter viltloven og forurensningsloven. Det er ikke av betydning om oppsynet er tildelt begrenset politimyndighet eller ikke, det som er avgjørende er om formålet med kjøringen er oppsynsvirksomhet med hjemmel i lov. Motorferdsel for gjennomføring av skjøtsels- og forvaltningsoppgaver som er bestemt av forvaltningsmyndigheten er også tillatt. Unntaket for oppsyn gjelder ikke kjøring for andre formål som utleie av hytter eller generelt ettersyn på egen eiendom.

Motorferdsel til damanlegg

Kommunen peker også særlig på behov for motorisert ferdsel knyttet til drift og vedlikehold av damanleggene. Dette omfatter både oppsynsvirksomhet, vedlikeholdsarbeider, eventuelle sikkerhetstiltak og drikkevannshensyn. Demningene ved Nøklevann, Rausjøen og Svartoren er lagt utenfor foreslått vernegrense. Demning ved Tonevann har ikke lenger noen funksjon utover rekreasjon. De fleste dammene innenfor foreslått vern ligger i nærheten av vei, og det forventes

at eventuell motorisert ferdsel til damanleggene vil være relativt avgrenset i terrenget. Omfanget forventes heller ikke å være vesentlig. Av hensyn til Oslo kommune sitt lovpålagte ansvar for dammene, anbefaler Statsforvalteren derfor følgende endring i verneforskriftene:

- Nasjonalpark: Ny bokstav under § 8 andre ledd, bokstav f: *nødvendig motorferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold av dammen ved Mosjøen.*
- Friluftslivsområde: Nytt punkt under § 6, andre ledd, bokstav m: *nødvendig motorferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold av eksisterende dammer ved Langvann, Lutvann, Igletjern og Kroktjern.*

Uttransport av felt vilt

Når det gjelder regler for motorferdsel i forbindelse med forvaltning av vilt og fisk, beitedyr og uttransport av felt vilt, vises det til at standard bestemmelser er benyttet. Som for enkelte andre nyere verneområder, støtter Statsforvalteren at *villsvin* kan tas med i bestemmelsene om uttransport av felt vilt.

NORSKOG mener at bestemmelsen om uttransport av vilt burde vært henvist direkte til motorferdselsforskriften for å gi et smidig regelverk. Dette vil innebære en endring fra forskriftsmalen, og må derfor eventuelt vurderes av Miljødirektoratet.

Temakart for løyper

Oslo kommune og Skiforeningen mener at temakart for løyper er mangelfullt, selv om det gir en oversikt over de viktigste skiløypene. Statsforvalteren vil her presisere at forskriften åpner for at disse viktigste maskin- og skuterpreparerte løypene kan kjøres opp uten søknad. Hundesledeløypen er etter høringen også avmerket på temakartet og inkludert i bestemmelsen om nødvendig motorferdsel for oppkjøring.

Det finnes flere skiløyper som sjeldnere prepareres på grunn av for lite snø. Statsforvalteren har fått oversendt en total løypeoversikt fra Oslo kommune. Denne er omfattende, og forvaltningsmyndigheten bør i samarbeid med Oslo kommune og Skiforeningen ta en helhetlig gjennomgang av disse i arbeidet med forvaltningsplanen. Det vil gi en bedre oversikt over de løypene der det fortsatt kan være aktuelt med oppkjøring. Statsforvalteren mener at disse løypene også bør kunne kjøres opp når det er mulig/hensiktsmessig.

Statsforvalteren anbefaler derfor følgende tillegg i forskriftene som åpner for at det kan gis tillatelse til dette:

- Nasjonalparkforskriften § 8, tredje ledd, ny bokstav d: *nødvendig motorferdsel i forbindelse med oppkjøring av skiløyper som ikke er markert for temakart for løyper.*
- Forskriften for friluftslivsområde § 7, ny bokstav t: *nødvendig motorferdsel i forbindelse med oppkjøring av skiløyper som ikke er markert for temakart for løyper.*

Flerårige tillatelser kan da gis.

Motorferdsel for preparering og vedlikehold av skiløyper

Statsforvalteren ser behovet for og fordelene av at det ved løypepreparering ikke foregår unødvendig transportkjøring og at driften av løypenettet kan gjøres på en effektiv måte, slik Skiforeningen påpeker. Dette gjelder både for prepareringsansvarlige og for å totalt sett

begrense kjøringen i verneområdene. Statsforvalteren anbefaler derfor å justere forskriften, slik at forskriftene åpner for *nødvendig motorferdsel i forbindelse med oppkjøring av skiløyper* avmerket på temakart. Det anbefales dermed følgende forskriftsbestemmelser:

- Nasjonalparkforskriften § 8, andre ledd, bokstav d: *nødvendig motorferdsel i forbindelse med oppkjøring av skiløyper og hundesledeløypen markert på temakart for løyper. Oppkjøring av skiløype i sone A skal begrenses til eksisterende enspors hovedløype.*
- Forskriften for friluftslivsområdet § 6, bokstav h: *nødvendig motorferdsel i forbindelse med oppkjøring av skiløyper markert på temakart for løyper*

Enkelte vedlikeholdsarbeider på særlig skiløyper kan kreve motorisert transport for bl.a. frakt av utstyr og/eller i noen tilfeller bruk av gravemaskin. Statsforvalteren foreslår at verneforskriftene åpner for at det kan gis tillatelse til slik motorferdsel. Det anbefales dermed følgende ny bokstav e i nasjonalparkforskriften § 8, tredje ledd: *nødvendig motorferdsel i forbindelse med vedlikehold av skiløyper.*

I forskriften for friluftslivsområdet legges dette inn i oppstillingen i § 7 bokstav u, av nødvendig motorferdsel som forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til.

Det presiseres at slik motorferdsel skal begrenses til det som er nødvendig. Som hovedregel skal eksisterende traséer følges og kjøretøyet som benyttes skal være skånsomt mot markoverflaten. Arbeidet og kjøringen bør også gjennomføres på tidspunkt som innebærer minst mulig konsekvens for terreng, naturverdier og andre brukerinteresser. Flerårige tillatelser bør kunne gis.

Motorferdsel for bevegelseshemmede

Statsforvalteren er enig med Nordre Follo kommune i at tilkomst for bevegelseshemmede til den tilrettelagte fiskeplassen ved Tretjerna skal ivaretas. Statsforvalteren presiserer at transport av personer inn til startsted for turer og tilrettelagte traseer faller innenfor det som anses som "nødvendig" motorferdsel. Høykrokholveien er markert på vernekartet, slik at motorferdsel frem til den tilrettelagte traséen er tillatt. Statsforvalteren ser ikke grunn til å spesifisere dette i forskriften, men understreker at bruk av motorisert transport i den tilrettelagte traseen fra Høykrokholveien til fiskeplassen er forbudt.

Oslo kommune peker på at det også bør kunne gis tillatelse til motorisert ferdsel for bevegelseshemmede. Statsforvalteren ser at det i særskilte tilfeller er hensyn som tilsier at motorisert ferdsel utenfor veiene bør kunne tillates, under forutsetning av at dette gjøres i område som tåler slik ferdsel og at naturverdier ikke skades. Statsforvalteren anbefaler derfor at det i begge forskriftene tas inn en bestemmelse som åpner for at forvaltningsmyndigheten etter søknad kan gi tillatelse til «nødvendig motorferdsel for varig bevegelseshemmede»;

- Nasjonalparkforskriften § 8, tredje ledd, ny bokstav h: *nødvendig motorferdsel for varig bevegelseshemmede*
- Forskriften for friluftslivsområde § 7, ny bokstav u: *nødvendig motorferdsel for varig bevegelseshemmede*

Det vises ellers til retningslinjer og vilkår som gjelder etter motorferdselloven for innvilgelse av slike tillatelser. Dette vil også gjelde i verneområdene.

Viken fylkeskommune mener elektrisk rullestol bør likestilles med sykkel. Her må motorferdsellovens definisjoner legges til grunn. Det framgår av rundskriv T-1/96 til motorferdselloven at loven ikke tar sikte på å regulere bruken av ordinære, ikke terrenggående, elektrisk drevne rullestoler. Slike elektriske rullestoler kan derfor fritt brukes på stier som er såpass opparbeidet at de kan kjøre på disse. Motorferdselloven gjelder derimot for motordrevne rullestoler hvis de er så robuste at de kan brukes ute i terrenget. Bruk av slike rammes dermed av forbudet mot motorferdsel. Statsforvalteren legger samme tolkning til grunn for forståelsen av verneforskriften.

Statsforvalteren viser ellers til utkast til forvaltningsplan for mer utfyllende informasjon om retningslinjer for motorferdsel.

Miljødirektoratets tilrådning

Som utgangspunkt er motorisert ferdsel i utmark og vassdrag er forbudt, men det kan gjøres unntak for noen spesifikke nytteformål som er beskrevet i motorferdselloven. I en nasjonalpark skal det være en enda høyere terskel for hva som aksepteres av motorferdsel, og den må være forbeholdt behov som er strengt nødvendig.

Det er en rekke brukere som har berettigete interesser og rettigheter knyttet til bruk av vegene i området. Omfanget av dette er relativt stort sett i sammenheng med hva som er normalt i andre nasjonalparker. Miljødirektoratet foreslår derfor å endre avgrensingen av nasjonalparken slik at de aller fleste vegene i området ikke blir omfattet av nasjonalparkforskriften. Dette gjelder for alle veger med et visst bruksomfang.

I verneområder legges samme tolkning av motorferdsel til grunn som i lov om motorferdsel i utmark. Miljødirektoratet støtter derfor Statsforvalterens vurdering av at ordinære, ikke terrenggående elektriske rullestoler ikke rammes av forbudet mot motorferdsel. I Miljødirektoratets forslag til avgrensing blir hele traséen for tilkomst til den tilrettelagte fiskeplassen ved Tretjern liggende utenfor forslaget til nasjonalpark. Den vil da ikke rammes av en ev. regulering i verneforskriften for nasjonalparken.

Statsforvalteren har etter innspill fra Oslo kommune foreslått å ta inn mulighet for å søke om *nødvendig motorferdsel for varig bevegelseshemmede* både i friluftslivsområdet og i nasjonalparkforslaget. Det er ikke praksis for å ta inn denne typen formulering i verneforskrifter for nasjonalpark. Miljødirektoratet foreslår derfor å ta denne formuleringen ut av nasjonalparkforskriften. Statsforvalteren har poengtert at kjøring inn til definerte startsteder for turer og tilrettelagte traséer vil være å anse som nødvendig ferdsel. I tillegg vil det være mulig å søke om nødvendig motorferdsel for varig bevegelseshemmede i friluftslivsområdet.

Det er gitt en generell åpning i forskriften for preparering av skiløyper innenfor verneforslaget i samsvar med eget løypekart vedlagt verneforskriften. I tillegg er det mulig å søke om

dispensasjon for oppkjøring av løyper som ikke er markert på dette kartet. Vedlikehold av skiløyper omfattes av den generelle åpningen i § 3. Vedlikehold omfatter ikke ombygging eller utvidelse. Statsforvalteren skriver at enkelte vedlikeholdsarbeider på særlige skiløyper kan kreve motorisert transport for bl.a. frakt av utstyr og/eller i noen tilfeller bruk av gravemaskin. Statsforvalteren foreslår derfor at verneforskriften åpner for at det kan gis en slik tillatelse. Miljødirektoratet viser til at bestemmelser i verneforskrifter som gjør unntak for vedlikehold av bygninger og andre innretninger, løyper mv. ikke omfatter tillatelse til motorferdsel. Nødvendig motorferdsel i forbindelse med tillatt vedlikehold må om søkes særskilt. Det er en restriktiv praksis når det gjelder åpning for motorferdsel for vedlikehold av stier, Miljødirektoratet ser imidlertid at det kan være nødvendig med tillatelse til motorferdsel for tiltak i skiløyper i området og støtter Statsforvalterens tilråding om å ta inn en bestemmelse som åpner for at det kan gis tillatelse til dette. Forvaltningsplanen kan gi nærmere retningslinjer for bruk av motorisert ferdsl, men Miljødirektoratet forutsetter at det føres en streng praksis for søknader om motorferdsel utenfor vei.

Statsforvalteren har bedt Miljødirektoratet kommentere Norskogs innspill om gjennom verneforskriften å henvise direkte til "forskrift for bruk av motorkjøretøyer i utmark og på islagte vassdrag". Miljødirektoratet viser til at det er fast praksis for at verneforskriftene også har særskilte bestemmelser om motorferdsel. Miljødirektoratet viser til at vernereglene ikke skal være strengere enn nødvendig, men skal regulere alle aktiviteter og tiltak som kan ha påvirkning på natur- og kulturmiljøet. Motorferdsel både på vinterføre og på barmark kan ha negativ påvirkning på verneverdier, og det skal føres en streng praksis for hva som tillates av motorferdsel i verneområder. Det skal også i vurderingen av unntak eller dispensasjoner fra motorferdselsforbudet gjøres en særskilt vurdering av motorferdselens påvirkning på verneverdiene. Miljødirektoratet mener det ikke er grunnlag for å endre på dagens praksis med å ha egne regler om motorferdsel i verneforskriften.

Det bes også om en vurdering mht. å ta inn villsvin i forbindelse med uttransport av felt vilt. Uttransport av elg og hjort er i tråd med motorferdsellovenes bestemmelser. Miljødirektoratet har i noen tilfeller i forbindelse med vern av naturreservat i skog tilrådd at det åpnes for uttransport også av andre arter, eksempelvis bjørn, ulv og villsvin. Miljødirektoratet har pleid å ta inn unntak hvis dette har vært foreslått av statsforvalteren. Miljødirektoratet har i forbindelse med tidligere tilrådinger spilt inn at det kan være hensiktsmessig med en generell gjennomgang av denne unntaksbestemmelsen der også forholdet til motorferdsellovens unntaksbestemmelse må vurderes.

11.11 Lavtflyging

Høringsuttalelser

Forsvarsbygg mener det er u hensiktsmessig med et lavflygingsforbud i forslaget til nasjonalpark. Området ligger midt på den direkte helikopterruten mellom Forsvarets helikopterbase på Rygge og Forsvarets virksomhet og skyte- og øvingsfelt på Rena, som er mye benyttet av Forsvaret. Østmarka ligger også nær landets hovedstad. Forsvaret definerer militær operativ virksomhet

også som den øvingsvirksomhet som er nødvendig for å ivareta en operativ beredskap. Ordinære flyoppdrag som lufttransportoppdrag mellom Rygge og Rena vil også falle inn under begrepet militær operativ virksomhet. Det kan likevel oppstå uklarheter om skille mellom operativ virksomhet, som ikke er søknadsberettiget, og øvingsvirksomhet, som krever søknad. Forsvarsbygg vil foreslå at forslaget til nasjonalpark ikke omfatter et forbud mot lavflyging under 300 meter. Forslaget til nasjonalpark bør, som forslaget til naturreservat, også inneholde en bestemmelse om at landing og start med Forsvarets luftfartøy er tillatt.

Østmarkas Venner (ØV) og Oppsal Vel er fornøyd med at motorferdsel i lufta under 300 meter fra bakken er forbudt. ØV understreker at det er særlig viktig at forbudet også skal gjelde øvingsvirksomhet. Det er til tider støyplager fra Politiets beredskapssenter på Taraldrud som øver med helikopter over Østmarka. Oppsal Vel nevner hobbyflygerne fra Kjeller flyplass. Flyforbudssone er ikke regulert i forskrift til friluftsområde etter markaloven § 11. De finner dette lite logisk da «naturopplevelsverdier» særlig blir forringet av slik støy også i friluftsområder, og foreslår et tilsvarende forbud her.

Statsforvalterens vurdering

I alle verneområder gjelder et generelt unntak fra søknadsplikt for "militær operativ virksomhet". Begrepet "militær operativ virksomhet" skal forstås i tråd med etablert praksis og retningslinjer for verneområder. I St.meld.nr.62 (1991-92) pkt. 5.6 er begrepet definert slik at vanlige øvelser ikke omfattes av unntaksbestemmelsen. I NOU 2001:15 "Forsvarets områder for lavtflyging" er operativ flyging definert som flyging iverksatt som følge av en reell hendelse, i motsetning til trening og øvelser. Brev datert 03.04.2019 fra Klima- og miljødepartementet slår fast at det fortsatt er denne forståelsen som skal legges til grunn, og at dette ikke endres som følge av Forsvarets interne endring av begrepet. Ferdsel og aktiviteter i forbindelse med Forsvarets treninger, vanlige øvelser og ordinære oppdrag omfattes derfor ikke av unntaksbestemmelsen, og må derfor vurderes opp mot verneforskriftens øvrige bestemmelser.

I praksis er det forbudet mot motorferdsel som har praktisk betydning for Forsvarets øvelsesvirksomhet. Motorferdsel på bakken i forbindelse med Forsvarets øvelsesvirksomhet er søknadspliktig. Når det gjelder landing og start med Forsvarets luftfartøy, ser Statsforvalteren at det er lite hensiktsmessig med ulike bestemmelser for nasjonalparken og friluftslivsområdet, og vurderer at luftaktivitet under 300 meter over bakken er av så begrenset omfang at støy fra aktiviteten ikke vil påvirke naturopplevelsen nevneverdig. Av hensyn til aktiviteten knyttet til Rena og lufthelikopterbasen på Rygge, anbefaler de derfor en ny bokstav h i nasjonalparkforskriften § 8, andre ledd: «Forsvarets øvingsvirksomhet med luftfartøy.»

Miljødirektoratets tilråding

I skogvernsaker har det vært praksis å ta inn unntak for Forsvarets øvingsvirksomhet. Dette har ikke vært vanlig i forskrifter for nasjonalparker. Det gis unntak for militær operativ virksomhet, mens det er gjort et skille mot øvingsvirksomhet. Forsvarsbygg skriver at ordinære flyoppdrag som lufttransportoppdrag mellom Rygge og Rena vil falle inn under begrepet militær operativ virksomhet, men de påpeker at det likevel kan oppstå uklarheter om skille mellom operativ virksomhet og øvingsvirksomhet. Miljødirektoratet ser at det kan være behov for å klargjøre hva som er operativ virksomhet og hva som er øvingsvirksomhet, men vi mener det kan klargjøres i forbindelse med forvaltningsplan for området heller enn å gi en åpning ut over det vi normalt gir

i nasjonalparkforskriftene. Det vises videre til brev fra Klima- og miljødepartementet av 3. april 2019, utarbeidet i samarbeid med Forsvarsdepartementet, om definisjon av Forvarets operative virksomhet. Miljødirektoratet foreslår derfor å ta ut formuleringen «Forsvarets øvingsvirksomhet med luftfartøy» i § 8 andre ledd.

11.12 Bruk av drone og andre motoriserte innretninger

Høringsuttalelser

Oslo kommune stiller spørsmål ved hva som menes med lette motordrevne redskaper som kan brukes ved utøvelse av friluftsliv, og om dette inkluderer for eksempel motordrevne isbor som kan brukes til isfiske. Dette bør presiseres med eksempler eller nærmere beskrivelse.

Oslo kommune foreslår at det i forskriftene tas inn bestemmelse om at det er tillatt med «drone i offentlig tjeneste og/eller til skogkartlegging og forskning.»

Østmarkas Venner lurer på definisjonen av motordrevne, lette redskaper.

Naturvernforbunet i Nordre Follo (NINF) mener at bruk av droner ikke har noen naturlig tilknytning til et enkelt friluftsliv og vil virke forstyrrende på fugler og andre dyr. NINF støtter derfor forbudet mot bruk av droner både i nasjonalparken og i friluftsområdene omkring denne.

Statsforvalterens vurdering

Motorsag og ryddesag er eksempler på motordrevne, lette redskaper, som er tillatt å bruke etter bestemmelsen i nasjonalparkforskriften § 9 og § 6 i forskriften for friluftslivsområdet. Elektrisk isbor er også tillatt etter denne bestemmelsen. Forvaltningsplan må gi nærmere retningslinjer for hvilke redskaper som er tillatt etter forskriftene.

Med droner menes fartøyer som er regulert av forskrift om bruk av ubemannede luftfartøy. Det må forventes at det i fremtiden utvikles nye ubemannede motoriserte innretninger. I likhet med droner vil slike innretninger ikke omfattes av det generelle forbudet mot motorisert ferdsel. Statsforvalteren foreslår derfor en egen bestemmelse i § 9 som sier at både droner og andre ubemannede motoriserte innretninger er forbudt i nasjonalparken. Tilsvarende forbud foreslås også i friluftslivsområdet.

Oslo kommune ønsker å åpne for bruk av drone i forbindelse med offentlig tjeneste. Statsforvalteren viser til at dette behovet i stor grad er ivarettatt i verneforslaget. Både nasjonalpark (§ 10) og friluftslivsvern (§ 6 første ledd) har et generelt unntak fra ferdselsbestemmelsene, herunder forbudet mot bruk av drone, som gjelder for bestemte virksomheter blant annet ambulanse-, politi-, brannvern-, rednings- og oppsynsvirksomhet. Med "oppsynsvirksomhet" menes både oppsyn med at verneforskriftene blir overholdt (hjemlet i lov om statens naturoppsyn) og annet oppsyn med hjemmel i lov (for eksempel lakse- og innlandsfiskeoven, forurensningsloven etc.). Oslo kommune kan med andre ord ta i bruk drone i

forbindelse med alt oppsyn hjemlet i regelverket kommunen forvalter. Bruk av drone til andre formål, som for eksempel generelt oppsyn på kommunens egen eiendom, er derimot forbudt.

Oslo kommune peker også på behovet for å bruke drone i forbindelse med kartlegging og forskning. Statsforvalteren er enig i at vern ikke bør være til hinder for økt kunnskap om verneverdiene. Samtidig er det viktig at nytten av forskningsprosjektet vurderes opp mot effektene for verneverdiene. Denne vurderingen bør overlates til forvaltningsmyndigheten. Statsforvalteren foreslår derfor at forvaltningsmyndigheten etter søknad kan gi tillatelse til bruk av drone til forskningsformål.

Når det gjelder bruk av drone til fritidsformål, tilsier hensynet til forstyrrelser på dyreliv og friluftsliv at slik bruk ikke skal være tillatt i verneområdene. Droner og eventuelle andre former for motoriserte innretninger kan imidlertid være nyttig hjelpemiddel for flere andre formål. På denne bakgrunn foreslås en generell bestemmelse om at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til slike innretninger etter søknad til andre formål enn fritidsformål.

Bruk av droner i forbindelse med drift av kraftledninger er omtalt under kapittel 8.7.4.

Miljødirektoratets tilråding

Miljødirektoratet støtter Statsforvalterens tilråding om å ta inn en egen bestemmelse om regulering av droner i nasjonalparken. Formuleringen er forenklet noe fra Statsforvalterens forslag, Miljødirektoratet mener "andre ubemannede motoriserte innretninger" er dekkende også for bakkegående innretninger.

Både Oslo kommune og Østmarkas Venner stiller spørsmål om kva som defineres inn under motordrevne, lette redskaper. Statsforvalteren trekker fram motorsag og ryddesag som eksempel på slike redskaper. Samtidig nevnes det at heller ikke elektrisk isbor er rammet av forbudet.

I Statsforvalterens forslag til verneforskrift er bruk av motordrevne, lette redskaper plassert under § 9 *Bruk av droner og andre ubemannede motoriserte innretninger*. Normal praksis har vært at dette omtales under støykapitelet. Miljødirektoratet tilrår derfor å flytte *Bruk av motordrevne, lette redskaper er tillatt* fra § 9 til § 11.

Basert på en vurdering etter støyparagrafen så støtter vi Statsforvalterens tolkning av at f.eks. elektrisk isbor vil være tillatt, mens isbor med f.eks. mer støyende bensindrevet motor ikke omfattes av unntaket. I tidligere nasjonalparkforskrifter er det blant annet påpekt at forbudet mot unødvendig støy ikke er til hinder for bruk av motordrevne, lette redskaper til rydding rundt fritidsboliger og gårdsanlegg. Det samme vil gjelde for drift og vedlikehold av eksisterende anlegg samt for forvaltningsmyndighetens skjøtsel i området.

Miljødirektoratet støtter ellers Statsforvalterens tilråding.

11.13 Jakt og fiske, samt forvaltning av vilt og fisk

Høringsuttalelser

Oslo kommune skriver at administreringen av jakt og fangst med bistand fra lokale jakt- og fangstorganisasjoner. Oslo kommunes eget naturoppsynspersonell utfører oppsyn og kontroll med dette, det samme gjelder oppsyn og kontroll av fiske og krepsing. Administreringen av Oslo kommunes rettigheter etter lakse- og innlandsfiskeloven utføres av Oslomarka fiskeadministrasjon etter avtale med grunneierne. De utfører også oppgaver knyttet til fiskestell, herunder oppsyn.

NJFF Oslo og Akershus ser at forslaget allerede hensyntar punktene som er viktig for dem.

Rausjømarka JFF leier småviltjakt, rådyrjakt og elgjakt i Enebakk sin del av Oslo Kommune. Leier sammen med Enebakk JFF. Resultatet av arbeidet til OFA gir et godt og populært fiske i Rausjømarka. Det er viktig for friluftslivet at både jaktmulighetene og fiskekultiveringsarbeidet kan fortsette som før.

Oslo kommune opplever at bever kan skape problemer for fremkommeligheten for både friluftslivsutøvere, fastboende og andre som må ha tilgang til veinettet i Østmarka. Dette gjelder særlig Rausjømarka, hvor enkelte veistrekninger tidvis kan være ufremkommelige på grunn av beverens aktiviteter. Oversvømmelser kan oppstå raskt, noen ganger over natta. Oslo kommune har per i dag dispensasjon fra Enebakk kommune til å rive små, nybygde demninger fortløpende. Muligheten for å kunne søke om å gjennomføre slike tiltak må opprettholdes. I tillegg til å forebygge oversvømmelser, bidrar fjerning av beverdemninger til å forhindre sedimentering som kan skade elvemusling.

Naturvernforbundet i Nordre Follo (NiNF) vil ha et generelt jakt- og fangstforbud i nasjonalparken, men er enige i at forvaltningsmyndigheten ved behov kan gi tillatelse til tiltak for å forvalte viltbestanden. Fiske kan tillates i spesielt utvalgte vann i henhold til nasjonale regler. De skriver også at de er enig i at det ikke skal være tillatt å sette opp viltkameraer i nasjonalparken.

Nordre Follo kommune skriver at området er et kupert og krevende terreng for flere arter, og påpeker at det er ulvrevir innenfor verneforslaget. Av den grunn ber kommunen at det vurderes båndtvang hele året innenfor nasjonalparken.

Statsforvalterens vurdering

I verneområdene er dyrelivet, herunder reirplasser og hiområder, vernet mot skade, ødeleggelse og unødig forstyrrelser. I nasjonalparkene på fastlandet er det praksis for at jakt, fiske og fangst skal være tillatt etter gjeldende regler. Jakt, fangst og fiske er dermed fortsatt tillatt i samsvar med gjeldende lovverk og de retningslinjer grunneier selv setter. I Oslo kommune foregår det ikke småviltjakt. Uttak av hjortevilt gjøres av egne ansatte for å regulere bestanden. På Oslo kommune sine eiendommer i Enebakk kommune selges det jaktkort for rådyr- og småviltjakt.

Tiltak i forbindelse med forvaltning av vilt og fiske, herunder kalking av vassdrag, krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Fiskekultiveringsarbeidet i regi av OFA vil kunne videreføres i henhold til annet gjeldende lovverk. Flerårige tillatelser bør kunne gis.

Det følger av naturmangfoldloven § 18 siste ledd at «kommunen kan gi tillatelse til uttak av hjortevilt og bever for å avverge skade etter § 18 første ledd bokstav b, samt til å fjerne beverbolig eller dam for å hindre vesentlig skade ved oversvømmelse.» Dette vil fortsatt gjelde etter et vern, men det kreves i tillegg en tillatelse etter verneforskriftene som tiltak i forbindelse med forvaltning av vilt, jf. § 5 i nasjonalparkforskriften og § 7 i friluftslivsområdet. Foreligger tillatelse fra kommunen etter naturmangfoldloven § 18, må det gås i dialog med forvaltningsmyndigheten. Forvaltningsplan må gi nærmere retningslinjer.

Statsforvalteren mener at det ikke er grunnlag for å innføre båndtvang for hund hele året i et område som Østmarka. Ved behov kan kommunen innføre ekstraordinær båndtvang gjennom kommunale forskrifter etter hundeloven, slik som i dag.

Miljødirektoratets tilråding

Jakt, fangst og fiske er tillatt i samsvar med gjeldende lovverk. Mesteparten av den aktiviteten som er beskrevet foregår per i dag, vil det være mulig å videreføre innenfor rammen av verneforskriften.

Som Statsforvalteren påpeker, vil forvaltning av vilt og fisk kreve tillatelse etter verneforskriften. Uttak av hjortevilt og bever for å avverge skade, jf. § 18 i naturmangfoldloven, omfattes ikke av begrepet forvaltning av vilt. Med forvaltning av vilt så har man etter Miljødirektoratets vurdering ment forvaltning av hensyn til vilt og ikke av hensyn til forhold i naturmangfoldloven § 18. Eksempel på unntak i forbindelse med forvaltning av vilt fra andre nasjonalparker kan være utplassering av tekniske installasjoner for fjellrev og utsetting av jervbåser o.l. Uttak av vilt for å forhindre skade vil likevel kreve tillatelse etter verneforskriften.

Statsforvalteren mener det ikke er grunnlag for å innføre båndtvang for hund hele året i Østmarka. Det er vanlig å innføre helårlig båndtvang i områder med f.eks. sårbart dyreliv, f.eks. der hvor verneformålet er å ta vare på viktige funksjoner for fugl. Miljødirektoratet ser ikke at det er behov for å innføre båndtvang i hele eller deler av nasjonalparkforslaget ut over det som reguleres gjennom Lov om forsvarlig hundehold.

Miljødirektoratet støtter ellers Statsforvalterens tilråding.

11.14 Kulturminner og kulturmiljøer

Høringsuttalelser

Oslo kommune er positiv til at kulturminner tas vare på og tydeliggjøres for publikum gjennom informasjonsarbeid, veiledning og skjøtsel. Det finnes flere kulturminner av betydning enn de som er beskrevet. En del kulturminner som er registrert i Riksantikvarens database Askeladden mangler. Det bes om at kartgrunnlagene fra Askeladden tas aktivt med videre i arbeid med verneforslaget.

Alle kategorier av kulturminner innenfor verneområdet forteller om historisk bruk av marka, dette gjelder ikke bare kulturminnene knyttet til fløtning. Historisk bruk av marka omfatter blant annet jakt og fiske i steinalderen, utnytting av utmarksressurser i middelalder, jernutvinning,

tømmerdrift, setring, husmannsvesenet, gjemmeded for Milorg eller nyere bruk av marka til friluftsliv og rekreasjon. Verneformålet bør derfor først og fremst formidle både mangfoldet og tidsspennet kulturminnene representerer. Store deler av Østmarka er kulturlandskap, noe som er en viktig kvalitet å framheve i verneplanprosessen. Østmarka vil ikke bli en tradisjonell nasjonalpark hvor det først og fremst er urørt natur, men hvor både naturverdier og kulturminner kan fortelle om fortidens drift og bruk av den bynære skogen.

Vassdragsanlegg som forvaltes og driftes av kommunen må ikke inngå i en definisjon av kulturminner som er bredere enn gjeldende rett for kulturminnevern.

Oslo kommune ber Statsforvalteren vurdere om det bør tas inn et forbud mot bruk av privat metallsøker innenfor verneområdene. Bruk av metallsøker, og påfølgende graving etter gjenstander, vil kunne være til skade for uregistrerte kulturminner.

Riksantikvaren: Østmarka har en mangfoldig og rik kulturhistorie, mange kulturminner og kulturmiljøer, og et landskap som i betydelig grad er preget at menneskets bruk gjennom lang tid. Her er blant annet spor etter bosetting, næringsutøvelse og transport og fra fremveksten av moderne friluftsliv. Dette er godt beskrevet i fagrapporten for kulturminner og kulturmiljø. Verneform, forskrifter og forvaltning av Østmarka bør utformes for å ta vare på, skjøtte, vedlikeholde, tilrettelegge og formidle kulturmiljøverdiene – selvsagt med hensyn til de store naturverdiene som også skal ivaretas.

Viken fylkeskommune: De foreslåtte vernebestemmelsene for alle tre alternativene på høring sikrer de kjente arkeologiske kulturminnene innenfor høringsområdet på en god måte. Det er et stort potensial for uregistrerte automatisk fredete kulturminner. Disse har etter kulturminneloven et like sterkt vern som de kjente kulturminnene, men kan ende opp med å få et svakere vern hvis søknader som medfører inngrep i grunnen, ikke forelegges kulturminnevernhetene. Dette bør sikres i bestemmelsene, alternativt at dette får en fremtredende plass i retningslinjene i medfølgende forvaltningsplaner.

Sarabråten Venner: Ved Sarabråten har det vært bosetting og aktivitet siden middelalderen. Dagens synlige ruiner er restene etter Thomas T. Heftyes. Plassen er i tillegg rik på kulturminner fra friluftslivets kulturhistorie. Vil trekke fram følgende kulturminner eller kulturpåvirka landskapselementer som det er viktig å bevare ved Sarabråten: Tidligere slåttemark, kjellermurer, veier og spaserveier, kastanjene langs lysløypa / veien, som Thomas Heftye fikk plantet. Sarabråten Venner mener at verneformålet bør suppleres med opplevelser knyttet til kulturmiljø, se eget kapittel. De mener at verneforskriften § 7 må suppleres slik at også hensynet til *kulturlandskap* kommer tydeligere fram på følgende måte (tillegg i kursiv): «kan gi tillatelse til istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner og *kulturlandskap*. De trekker videre fram skjøtsels- og forvaltningsplanen som Oslo kommune har utarbeidet for Hauktjern friluftslivsområde, og at dette innarbeides i forvaltningsplanen for nasjonalparken.

Østmarkas Venner (ØV) peker på at Østmarka inneholder en rekke spor etter tidligere tiders aktiviteter, slik som setring, bosetting, ferdsel, skogsdrift, fløting og friluftsliv. Vern som nasjonalpark vil bidra til at kulturminner og kulturmiljøer som ikke er vernet i dag kan sikres og holdes i hevd med skjøtsel og vedlikehold. Opprettelsen av en nasjonalpark vil også være en god

anledning til å formidle kulturminneverdiene til et større publikum. ØV har flere suppleringer til listen over kulturminner som er relevant for verneformålet, jf. Statsforvalterens høringsdokument.

Oppsummering av konkrete kommentarer til forskriften:

Endringer og tillegg i kursiv.

- Oslo kommune foreslår følgende tillegg i § 6 i nasjonalparkforskriften og § 3 i forskriften for friluftslivsområde «Det er forbudt å skade og ødelegge kulturminner. Løse kulturminner skal ikke flyttes eller fjernes. Forvaltningsmyndigheten kan, *i samråd med kulturminnemyndigheten*, gi tillatelse til istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner *og nødvendige tiltak for å bevare og styrke biologisk mangfold*».
- Oslo kommune foreslår at følgende legges til i § 13 i nasjonalparkforskriften og § 9 i forskriften for friluftslivsområde «*Forvaltningsmyndigheten, eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer, kan iverksette tiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstand som er formålet med vernet, jf. Naturmangfoldloven § 47. Kulturminnemyndigheten kan iverksette tiltak for å skjøtte og istandsette automatisk fredete kulturminner, jf. kulturminneloven § 11a*».
- Viken fylkeskommune foreslår et tillegg til § 6. Kulturminner i forskrift for nasjonalpark og til § 8. Generelle dispensasjonsbestemmelser i forskrift for friluftslivsområde; «*For tiltak som medfører inngrep i grunnen skal det foreligge uttalelse fra kulturminnemyndighetene, jf. kulturminneloven § 9, før dispensasjon gis*».
- ØV foreslår at slutten av § 6 i nasjonalparkforskriften suppleres med «[...] kan gi tillatelse til istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner *og kulturlandskap*» De foreslår også at tittelen på paragrafen endres til «Kulturminner *og kulturlandskap*»

Statsforvalterens vurdering

Når det gjelder innspill til verneformålene vises det til respektivt kapittel.

Statsforvalteren er enige med Østmarkas Venner og Sarabråtens Venner om at *kulturlandskap* bør legges til i bestemmelsen om at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner. Statsforvalteren anbefaler derfor at bestemmelsen i § 6 endres til (tillegg i kursiv): «Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner *og kulturlandskap*». Dette bidrar til å synliggjøre at det er ønskelig med skjøtsel av kulturlandskapene. Av samme årsak anbefaler Statsforvalteren at kulturlandskap tas inn i tittelen for § 6 i nasjonalparkforskriften: Kulturminner *og kulturmiljø*.

Østmarkas Venner har flere suppleringer til listen over kulturminner som er relevant for verneformålet, jf. Statsforvalterens høringsdokument. Listen er kun trukket frem for eksempler. Gjennom forvaltningsplanarbeidet vil det gjøres en større og grundigere prosess for utpeking av aktuelle kulturminner. Kartet og beskrivelsene vil da også rettes opp.

Statsforvalteren er enige med Sarabråtens Venner om at skjøtels- og forvaltningsplanen som Oslo kommune har utarbeidet for Hauktjern friluftslivsområde, vil være et viktig grunnlag når endelig forvaltningsplan for nytt friluftslivsområde skal utarbeides. De trekker videre fram skjøtels- og forvaltningsplanen som Oslo kommune har utarbeidet for Hauktjern friluftslivsområde, og at dette innarbeides i forvaltningsplanen for nasjonalparken.

Forholdet til kulturminnemyndighetene

Viken fylkeskommune ønsker at § 6. Kulturminner i forskrift for nasjonalpark og § 8. Generelle dispensasjonsbestemmelser i forskrift for friluftslivsområde suppleres med: «For tiltak som medfører inngrep i grunnen skal det foreligge uttalelse fra kulturminnemyndighetene, jf. kulturminneloven § 9, før dispensasjon gis.» Alternativt at dette får en fremtredende plass i retningslinjene i medfølgende forvaltningsplaner.

Statsforvalteren viser til at verneforskriftene ikke erstatter annet regelverk. Både kulturminneloven, markaloven, plan- og bygningsloven og andre relevante lover gjelder derfor i tillegg til forskriften. Det er ikke hensiktsmessig at verneforskriften omhandler eller regulerer innhenting av spesifikke tillatelser eller uttalelse etter annet lovverk. Forholdet til annet lovverk og retningslinjer for saksbehandling, bør i stedet fremkomme tydelig av forvaltningsplanen. Forvaltningsplanens beskrivelse av forholdet til kulturminneloven, kulturminnemyndighetene og saksbehandlingsrutiner, bør utformes i samarbeid med Viken fylkeskommune og Byantikvaren i Oslo kommune. Statsforvalteren viser ellers til veilederen for «Kulturminner i områder vernet etter naturmangfoldloven», utarbeidet av Miljødirektoratet og Riksantikvaren.

Oslo kommunen foreslår at kulturminnemyndigheten, på lik linje med forvaltningsmyndigheten, skal gis rett til «skjøtte og istandsette automatisk fredete kulturminner» uten tillatelse. Statsforvalteren vil presisere at verken kulturminnemyndigheten eller andre myndigheter står fritt til å iverksette skjøtsel i verneområder. Det kan for eksempel være nødvendig å ta spesielle hensyn ved valg av metode og utførelse av arbeidet. Verneforskriftenes skjøtselsbestemmelser og naturmangfoldloven § 47 gir forvaltningsmyndigheten adgang til å foreta skjøtsel for å fremme formålet med vernet, herunder skjøtsel av kulturminner, -miljø og -landskap. Skjøtselen kan gjennomføres av forvaltningsmyndigheten selv, eller av andre etter avtale med forvaltningsmyndigheten. Kulturminnemyndigheten kan derfor inngå avtale med forvaltningsmyndigheten som gir rett til å iverksette skjøtsel. Alternativt kan kulturminnemyndigheten søke om tillatelse etter forskriften § 7.

Verneforskriften endrer uansett ikke kulturminnemyndighetens ansvar for ivaretagelse av kulturminner. Istandsetting og skjøtsel av kulturminner, i regi av forvaltningsmyndigheten eller andre, skal derfor på forhånd være avklart med kulturminnemyndigheten. Det forutsettes derfor et tett samarbeid mellom kulturminnemyndighetene og forvaltningsmyndigheten når det gjelder utarbeidelse av skjøtselsplan.

Bruk av metallsøker

Oslo kommune ber Statsforvalteren vurdere om det bør tas inn et forbud mot bruk av privat metallsøker. Kommunen mener dette, og påfølgende graving etter gjenstander, vil kunne være til skade for uregistrerte kulturminner.

Det følger av forskriften og kulturminneloverket at bruk av metallsøking og annen aktivitet vil være forbudt dersom det kan skade eller ødelegge kulturminner. Forskriftene sier at løse kulturminner ikke skal flyttes eller fjernes, og graving etter gjenstander er heller ikke tillatt. Statsforvalteren ser ikke behov for et særskilt forbud mot bruk av metallsøker i seg selv, men forvaltningsplanen bør inneholde nærmere veiledning for slik aktivitet.

Miljødirektoratets tilråding

Statsforvalteren tilrår at kulturlandskap tas inn i tittelen i nasjonalparkforskriftens § 6 slik at den heter *Kulturminner og kulturlandskap*, med begrunnelse at dette bidrar til å synliggjøre at det er ønskelig med skjøtsel av kulturlandskapene.

Miljødirektoratet tilrår at bestemmelsen begrenses til kun kulturminner. Bakgrunnen er at naturmangfoldlovens § 35 trekker en grense mellom natur uten påvirkning og kulturlandskap, som er en menneskeskapt naturtype. Sistnevnte legges stort sett i landskapsvernområder. I dette tilfellet er arealene med kulturlandskap så små at det ikke er hensiktsmessig å grense dem ut i egen verneform. I nasjonalparken finnes det små lommer av slik natur, som det ikke er noe i veien for å skjøtte, men vi mener at det ikke blir riktig å utvide bestemmelsen til kulturlandskap.

Viken fylkeskommune ønsker at § 6. Kulturminner i forskrift for nasjonalpark suppleres med en henvisning til kulturminneloven § 9 for å forhindre utilsiktet skade på kulturminner. Statsforvalteren tilrår at forholdet til annet lovverk og retningslinjer for saksbehandling, i stedet bør komme frem tydelig av forvaltningsplanen. Miljødirektoratet støtter Statsforvalters tilråding.

Oslo kommune foreslår at kulturminnemyndigheten, på lik linje med forvaltningsmyndigheten, skal gis rett til «skjøtte og istandsette automatisk fredete kulturminner» uten tillatelse. Statsforvalteren vil presisere at verken kulturminnemyndigheten eller andre myndigheter står fritt til å iverksette skjøtsel i verneområder.

Østmarkas Venner (ØV) peker på at Østmarka inneholder en rekke spor etter tidligere tiders aktiviteter, slik som setring, bosetting, ferdsel, skogsdrift, fløting og friluftsliv. Vern som nasjonalpark vil bidra til at kulturminner og kulturmiljøer som ikke er vernet i dag kan sikres og holdes i hevd med skjøtsel og vedlikehold.

Statsforvalteren ser ikke behov for et særskilt forbud mot bruk av metallsøker. Miljødirektoratet støtter Statsforvalters tilråding.

11.15 Skogbruksinteresser

Høringsuttalelser

Losby Bruk vil i stor grad grense til den foreslåtte nasjonalparken. Det er helt sentralt for dem at denne grensen er absolutt, i den forstand at areal utenfor nasjonalparken helt og holdent skal være utenfor, og at skogbruk har skal kunne drives etter de samme prinsipper som i marka ellers. Videre legger de til grunn at det innenfor nasjonalparken skal kunne gjøres tiltak for å stoppe eventuell skogbrann samt bekjempe eventuelle utbrudd med insekter som kan ødelegge skogen på utsiden av nasjonalparken.

Akershus Bondelag er tilfreds med at alt areal som legges inn i de tre forslagene til verneområde er offentlig eid og at ev. vern av skog på privat grunn skal skje gjennom frivillig vern. Indre Østfold og omegn skogeierlag er kritiske til å ta store produktive skogarealer ut av produksjon. Dersom man går videre med vern vil Statsforvalterens anbefaling av alternativ 1 være å foretrekke. Det er positivt at verneområdet er innskrenket til den arrondering som er foreslått og at viktige

friluftsinnteresser forsøkes ivarettatt. Både Indre Østfold og omegn skogeierlag og Kråkstad og Ski Bondelag stiller spørsmålsteqn ved om det er foretatt konsekvensvurderinger av eventuelle hinder/negative konsekvenser vernet kan gi for drift/utnyttelse av tilgrensende eiendommer?

NORSKOG mener det finnes enkelte områder i Østmarka med høye naturverdier, men for hele området sett under ett mener NORSKOG at en nasjonalpark ikke vil bidra vesentlig til et representativt vern, sett bort ifra arealets størrelse. Arealene ligger i hovedsak over marin grense og inneholder de høyereliggende områdene i regionen. Restaurering og aktiv skjøtsel framholdes som viktige momenter for å øke verneverdiene. Dette er også et vurderingskriterium som ikke inkluderes ved ordinære frivillig vern-saker. NORSKOG mener markaloven med tilhørende forskrifter gir god nok beskyttelse for friluftslivet i området. Om området skal vernes, må det gjøres over en egen budsjettpost og ikke tas fra et allerede presset budsjett til frivillig skogvern av privat eid grunn. Ut fra NORSKOG sin vurdering er det her snakk om å frede skog som har stor betydning for råvareforsyningen inn i det grønne skifte. En rekke rapporter, deriblant en rapport fra 2016, «Vern eller bruk av skog som klimatiltak», utarbeidet av Miljødirektoratet, Landbruksdirektoratet og Norsk institutt for bioøkonomi konkluderer med at «Vern av skog gir på kort sikt mindre CO₂ i atmosfæren enn bruk. Bruk av skog gir mindre CO₂ på lengre sikt fordi biomassen kan bidra til å unngå fossile utslipp».

Det norske Skogselskap er en av medlemsorganisasjonene i Norsk Friluftsliv og støtter som sådan Norsk Friluftslivs høringsuttalelse angående forslag om opprettelse av nasjonalpark i Østmarka. I uttalelsen fra Norsk Friluftsliv konkluderes det med at alternativ 1 i Statsforvalterens forslag til vern, er det som best ivarettar friluftslivet, og dette stiller de seg bak. Det som er tankevekkende i forhold til prosessen, er at skogområdene rundt hovedstaden vurderes å trenge et så «tungt» vern som en nasjonalpark innebærer. Etter deres oppfatning er disse arealene tilstrekkelig ivarettatt gjennom eksisterende lover og forskrifter som markaloven, Forskrift om skogbehandling i Marka og Forskrift om bærekraftig skogbruk. Skogselskapet hevder at det aktuelle arealets store betydning og attraksjon for friluftslivet har utviklet seg som et resultat av det skogbruket som har vært drevet i generasjoner. På arealer som ligger nær befolkningskonsentrasjoner og som dermed er mye brukt til friluftsliv, idrett og rekreasjon er det nødvendig med tiltak for å tilrettelegge for aktiv bruk (informasjon, infrastruktur, tilrettelegging for skånsom ferdsel etc.). Oslo kommune forvalter sine skogarealer til beste for byens befolkning og tilrettelegger for et aktivt friluftsliv. Det betyr ikke at man ikke driver et aktivt skogbruk, men at det utøves på en slik måte at det gagnar byens befolkning, samtidig som skogen over tid forynges og tilpasses til et klima i stadig endring. Den skogen vi har i dag er et resultat av generasjoners bevisste satsing på å gjenreise og ivareta skogressursene. Innenfor rammene for en nasjonalpark kan det bli utfordrende å drive et helt nødvendig stedstilpasset skogbruk og skjøtte skogen slik at den blir i stand til å takle et endret klima og samtidig være attraktiv for utøvelse av friluftsliv, idrett og rekreasjon for fremtidige generasjoner. Skogselskapet ber på dette grunnlaget om at det gjøres nærmere vurderinger knyttet til disse forholdene.

Norges Skogeierforbund skriver at det i prosessen rundt vern av Østmarka har vært viktig å avklare at eventuelt vern av privateid skog vil skje gjennom ordningen frivillig vern av skog. I plan- og bygningslovens §11-8, bokstav c åpnes det for at det kan opprettes en hensynssone med særskilte bestemmelser i randsonen rundt en nasjonalpark. Selv om det er tydeliggjort at alt nytt skogvern på privat grunn i Østmarka skal skje gjennom frivillig vern, vil et nasjonalparkvern

gjennom denne lovhjemmelen også kunne påvirke private grunneiere utenfor det aktuelle verneområdet. Dermed mener Skogeierforbundet at nasjonalpark er mindre egnet til vern av skog, og at naturreservat på generelt grunnlag er den best egnede verneformen til dette. I pbl. § 11-8 tydeliggjøres det imidlertid at en eventuell hensynssone skal fastsettes samtidig med fastsetting av verneforskrift eller forvaltningsplan for verneområdet. All den tid opprettelsen av en slik hensynssone ikke er nevnt i høringsdokumentene, forutsettes det at det ikke er planer om å opprette en slik sone. Skogeierforbundet oppfatter at man her legger lista for verneverdi lavere enn ellers i skogvernarbeidet. Skogeierforbundet er positive til at man åpner for å verne områder med restaureringspotensial for å oppnå bedre representativitet i skogvernet, men forutsetter at dette da også gjelder frivillige verneprosesser i privateid skog og ikke bare politisk styrte verneprosesser. Vernet av Østmarka vil binde opp en svært stor andel av den årlige bevilgningen til skogvern. Det vil være svært uheldig om prosessen i Østmarka fører til ytterligere forsinkelser for verneprosessene ellers i landet, da dette vil svekke tilliten til ordningen frivillig vern av privateid skog. Siden prosessen i Østmarka avviker såpass mye fra det øvrige skogvernarbeidet, mener Skogeierforbundet at det bør bevilges ekstra midler for å dekke erstatningsutbetalingene i dette området, slik at dette ikke går på bekostning av de frivillige verneprosessene på privat grunn.

Statsforvalterens vurdering

Ved eventuell skogbrann vil det være brannvesenet og ikke vernestyresmaktene som tar beslutningene ut fra sikkerhet. Tiltak for å begrense eventuelle skadelige barkebillere vil vurderes av forvaltningsmyndigheten.

Når det gjelder dagens drift på Oslos kommunes eiendom, er Statsforvalteren enig i at bruken av lukka hogster på kommunens eiendom, sett opp mot eksempelvis flatehogst, har vært positivt både for opplevelse og naturmangfold. Et vern etter naturmangfoldloven vil medføre et fokus på høy biologisk variasjon (i alder, nedbrytingsnivå og antall arter), og innrettet mot at man ønsker en fremtidsskog som er i en naturlig, variert og god tilstand. Det vil være positivt for vernekvalitetene om man gjennomfører skjøtsels- og restaureringstiltak, for å korte ned på tiden frem mot en naturskogstilstand, spesielt der man har partier med monokulturer (bestander av eksempelvis gran i lik alder). Slike tiltak ansees også for å være positivt for friluftsliv og opplevelse.

Flere har stillet spørsmål rundt området som i NINAs fagrapport over biologisk mangfold og verneverdi har fått en stjerne (område 2 i NINA rapporten). Dette er et stort område mellom eksisterende naturreservat i øst og den vestlige delen av området. I lavlandet på Østlandet er det vanskelig å finne så store skogområder som er lite påvirket av hogst og hvor grunneier har et ønske om vern. Vernekvalitetene vil bedres med alder og, som NINA peker på, er området godt egnet for skjøtsel og naturrestaurering for raskere å øke vernekvalitetene. Statsforvalteren ser også for oss at området kan brukes til å forske på eller undervise i ulike typer skjøtsel og naturrestaurering. Området er rikt på intakte myrer, og Statsforvalteren mener at området er svært viktig for å binde sammen biologisk mer verdifulle delområder.

Det er ikke gjennomført noen vurdering av merverdi gjennom videreføring av tømmer, men Statsforvalteren tar næringsorganisasjonenes syn til orientering.

Det er viktig å vurdere effekt av vern også på tilgrensende eiendommer, slik at man for eksempel unngår en forvansking av drift på naboeiendommer. Skogeiendommene som grenser til dette verneforslaget, er store og de har egne veinett som benyttes for tilkomst. Det er dermed ikke gjennomgående veier, som man kunne ha tenkt seg var viktig for drift av bakenforliggende skog. I vest, rundt forslaget til friluftslivsområdet, vil det i stor grad være Oslo kommune som eier på begge sider av vernegrensen. Nødvendig bruk av veiene til eventuell drift og forvaltning av bakenforliggende skog vil være iht. verneforskriften. Skulle det også oppstå andre behov hos naboeiendommer som ligger inntil verneområdene og hvor det vil være hensiktsmessig med tiltak i verneområdet som i utgangspunktet ikke er tillatt, må det omsøkes. Statsforvalteren kjenner ikke til noen slike behov, men skulle de oppstå, forventes det at disse løses på best mulig måte.

Miljødirektoratets tilråding

Det har vært en forutsetning for arbeidet med vern av Østmarka som nasjonalpark at alt vern på privat grunn skal skje gjennom ordningen med frivillig vern. Det vil ikke være aktuelt å opprette hensynssoner utenom grensene for verneforslaget gjennom forvaltningsplan. Det er gjennom verneprosessen vurdert ulike verneformer for de aktuelle arealene. Dette er diskutert nærmere i kapittel 7.2.

For vurderinger knyttet til hensynet til skogbruket, se kapittel 5.6 og kapittel 8.5.4.

Når det gjelder skogbrann så vil det, som i andre verneområder, være beredskapsmyndighetene som tar beslutningen om hvorvidt en brann skal slukkes eller ikke. Hensynet til sikkerhet, bebyggelse og spredningsfare er faktorer som vurderes i den sammenheng.

11.16 Fremtidig forvaltning

Høringsuttalelser

Viken fylkeskommune er positiv til at det opprettes et felles forvaltningsorgan for de ulike verneområdene i Østmarka. En god og gjennomarbeidet forvaltningsplan vil være viktig for å sikre god tilrettelegging, skjøtsel og bruk av nasjonalparken. De ser frem til at planen utformes i tett samarbeid med fagmiljøene i Viken fylkeskommune.

Riksantikvaren: En felles forvaltningsplan for nasjonalparken og friluftslivsområdet er et godt grep for samordnet forvaltning. Planen skal utarbeides «i nær dialog med de ulike interessene i området». Byantikvaren i Oslo og Viken fylkeskommune vil være viktige aktører i planarbeidet.

Nordre Follo kommune opprettholder sitt tidligere forslag om at området ved Krokhol golfbane, som har umiddelbar adkomst via Enebakkveien, er en godt egnet lokalitet for et eventuelt nasjonalpark-/besøkscenter. Det er behov for en tydelig rolle- og myndighetsdelegering for en helhetlig drift av verneområdet, inkludert en avklaring av hvilke forvaltning- og driftsoppgaver kommunen fremdeles skal ha og hvilke oppgaver som bortfaller. Det skaper unødige uklarheter at det i høringsdokumentet står at «man bør forvente at kommunene i tilsvarende omfang som tidligere fortsetter å ivareta sine oppgaver i kraft av å være eier og samtidig ivareta sitt ansvar innenfor friluftsliv og folkehelse.»

Lørenskog kommune støtter at både friluftslivsområdet og nasjonalparken forvaltes av et nasjonalparkstyre med representanter fra kommunene rundt Østmarka. Statsforvalteren i Oslo og Viken bør fortsetter å forvalte eksisterende Østmarka naturreservat. Det er viktig å få utarbeidet forvaltningsplan med besøksstrategi umiddelbart etter et eventuelt vern. Den må omfatte besøkshåndtering som tar for seg god kollektivtransport til utfartssteder, samt mulighet for parkering. Videre må det sørges for å styre ferdselen gjennom kanalisering og informasjon, til egnede områder og attraksjoner, og vekk fra sårbare og verdifulle områder.

Enebakk kommune har flere kommentarer til innholdet i skisse til forvaltningsplan. I hovedsak er kommentarene tatt inn under de tematiske kapitlene.

Oslo kommune forutsetter derfor at de vil få tilstrekkelig økonomisk kompensasjon for eventuelle fremtidige merkostnader vernet medfører. Oslo kommune legger også til grunn at kommunen, ved berørte etater/virksomheter, vil involveres i videre dialog knyttet til vernet, herunder om forvaltningsplan, forvaltningsmyndighet og lokalisering av eventuelt nasjonalparkcenter.

Oppsal Vel anser det som positivt demokratisk sett at nasjonalparkstyret forslås bestående av representanter fra kommuner og fylkeskommune som området ligger i. I tillegg bør det vurderes representasjon fra friluftslivet og brukerne av områdene, som for eksempel Østmakes Venner, DNT og Skiforeningen. Et besøkscenter bør etableres i et område som kan hankses med besøkende på en fornuftig og bærekraftig måte.

Sarabråtens Venner: mener det er en stor fordel om forvaltningen av både nasjonalparken og friluftslivsområdet kan være felles, og svært gjerne samlokalisert med Bymiljøetatens eksisterende forvaltning ved Rustadsaga i Oslo.

Østmarkas Venner (ØV) er enig med SF i at nasjonalparken og friluftslivsområdet bør forvaltes av ett felles nasjonalparkstyre. Dette er viktig for å ivareta helheten. De er også enige i at forvaltningsplanen bør være felles. Nasjonalparkstyret bør bestå av representanter for alle Østmarka-kommunene, samt fylkeskommunene. Østmarkas Venner er opptatt av at det rådgivende utvalget skal bestå av aktører som har sitt virke i Østmarka. De ser det som en selvfølge å sitte i rådet, sammen med blant annet Naturvernforbundet i Oslo og Akershus, DNT, Speiderne, orienteringsmiljøet, NOTS og Skiforeningen.

Naturvernforbundet i Nordre Follo: En helhetlig drift av nasjonalparken krever en tydelig rolle- og myndighetsavklaring. Det må avklares hvilke forvaltnings- og driftsoppgaver berørte kommuner skal ha og hvilke som bortfaller. Det skaper unødige uklarheter når det i høringsdokumentet står at «man bør forvente at kommunene i tilsvarende omfang som tidligere fortsetter å ivareta sine oppgaver i kraft av å være eier og samtidig ivareta sitt ansvar innenfor friluftsliv og folkehelse». En god besøksstrategi bør kunne skjerme nasjonalparken for turisme-slitasje. Erfaringer fra andre bynære nasjonalparker viser at et nasjonalparksenter med en kort rundløype ofte dekker behovet hos besøkende. Nasjonalparksenteret må ha et bevisst forhold til slitasje på naturen når de organiserer ulike aktiviteter. Friluftsområdene i randsonen mot bebyggelsen i vest og mot nord kan med fordel benyttes til aktiviteter organisert av nasjonalparksenteret, selv om disse områdene ikke blir en del av nasjonalparken. På den måten vil aktiviteter som kan medføre slitasje, planlegges i områder som allerede bærer preg av slitasje.

Norsk friluftsliv: Det er viktig med en helhetlig og brukervennlig forvaltning av hele marka rundt Oslo. Det må derfor kun bli ett forvaltningsorgan å forholde seg til. Forvaltningsorganet må ha kapasitet til å saksbehandle forespørsler og søknader m.m. på, slik at dette ikke blir et hinder for friluftslivsorganisasjonenes ønskede aktiviteter i området. Norsk friluftsliv påpeker at det også må settes av nok ressurser til besøksforvaltning.

DNT fremhever også viktigheten av at det settes av tilstrekkelig midler til besøksforvaltning, som følge av forventet økte besøkstall. For aktører som tilrettelegger for friluftsliv er det også viktig at forvaltningen av området gjøres så enkelt og oversiktlig som mulig. For tiltak som krever særlig tillatelse, bør søknadsprosessene gjøres effektive. Det er vesentlig at hele området får en samlet forvaltning og at aktørene får en felles myndighet å forholde seg til ved søknader om tiltak i området.

DNT Oslo og Omegn: Nasjonalparkforvaltningen må

- Være godt nok dimensjonert til å håndtere det saksomfanget som en forventer skal komme.
- Ha mulighet til å ta beslutninger og utøve skjønn etter veiledning fra forvaltningsplanen.
- Være tilgjengelig og ha gode rutiner for saksbehandling

Forvaltningsplanen og besøksstrategien må prioriteres, slik at dette er på plass så raskt som mulig. De ønsker at DNT og de organisasjonene som har sin tilknytning til Østmarka kan få delta i arbeidet med planene og i rådgivende organ. Det må tilføres tilstrekkelige økonomiske rammer til å ha et fungerende oppsyn.

Oslo og Omland friluftsråd (OOF) peker også på at søknadsprosesser for aktivitet, arrangement og mindre tilretteleggingstiltak må være ubyråkratiske og ha kort behandlingstid. Natur-, friluftslivs- og idrettsorganisasjonene må inkluderes f.eks. i styret eller at det innføres en formalisert kontaktform.

Friluftsrådenes landsforbund mener OOF bør ha en sentral rolle i fremtidig forvaltning og plass i rådgivende utvalg.

Norges Orienteringsforbund mener det er viktig med en helhetlig og brukervennlig forvaltning av hele marka rundt Oslo. Det må derfor kun blir ett forvaltningsorgan å forholde seg til. De ber om at det legges fram en ny forvaltningsplan som ivaretar deres synspunkter for endrede vernebestemmelser. Forvaltningsplanen må inneholde arbeid for å gjøre verneverdiene kjent og forstått, slik at det er lettere å ta de nødvendige hensyn. Organisering av forvaltningen bør drøftes med tanke på kommunenes, skogeierne og brukerorganisasjonenes representasjon og muligheter for medvirkning. Ønsker å være representert i eventuelt nasjonalparkstyre.

IF Frøy er bekymret for det byråkratiet de ser for seg blir bygget opp rundt nasjonalparken. Det skal forvaltes etter forskjellig regelverk, med forskjellig forvaltningsmyndighet. Noe skal bestemmes av forvaltningsmyndigheten for nasjonalpark og noe Bymiljøetaten i Oslo, eller tilsvarende etater i andre kommuner. Dette vil det være umulig å forholde seg for små, frivillige organisasjoner – og vil i seg selv være til hinder for aktivitet. Forvaltningsplan må tydeliggjøres.

Interessegruppe for hytteeiere i Marka vil på det sterkeste advare mot at friluftslivsområdet skal forvaltes av nasjonalparkstyre. En slik ordning vil svekke en helhetlig forvaltning av Oslomarka. Markarådet vil miste sin innflytelse over viktige friluftsområder. I tillegg vil de frivillige organisasjonene miste sin mulighet til å delta i prosessene knyttet til Østmarka. Et alternativ vil være at markarådet også fungerer som nasjonalparkstyre. Uansett bør et nasjonalparkstyre begrense sin innflytelse til kun de områdene som er omfattet av nasjonalparken, ikke de områdene som er regulert av markaloven.

Markarådet forutsetter at de blir involvert i utformingen av besøksstrategien. Videre ber de om at fremtidig forvaltningsmyndighet involverer Markarådet i større saker og prinsipielle utfordringer i forvaltningen av verneområdet.

Statsforvalterens vurdering

Rolle- og myndighetsavklaring mot kommunene

Nordre Follo kommune med flere mener det er behov for en tydelig rolle- og myndighetsdelegering for en helhetlig drift av verneområdet, inkludert en avklaring av hvilke forvaltning- og driftsoppgaver kommunen fremdeles skal ha og hvilke oppgaver som bortfaller.

Som utgangspunkt vil kommunenes vide ansvar både som grunneier, eier av tekniske installasjoner, myndighetsutøver og oppgavene innenfor friluftsliv, besøkshåndtering ved innfartsportene og folkehelse med videre ikke endres som et følge av et vern. Samtidig vil verneområdeforvaltningen også legge premisser for områdene.

Statsforvalteren er enig i at forvaltningsmyndigheten og kommunene tidlig etter et eventuelt vern, bør klargjøre rolle- og myndighetsforholdet tydeligere, og at noe av dette bør nedfelles i forvaltningsplan. I den løpende forvaltningen er det også nødvendig med en tett dialog og samarbeid mellom kommunene og forvaltningsmyndigheten. En tilrettelegging for dette kan bestå av flere praktiske og strukturelle tiltak, herunder geografisk samlokalisering.

Slik rolleavklaring og tett dialog vil være viktig for å oppnå en mest mulig effektiv ressursbruk og god kunnskapsoverføring, og at det er enkle og forutsigbare kontaktpunkter både for forvaltningsmyndigheten, kommunene og aktuelle organisasjoner og aktører.

Forvaltningsmyndighet

Mange av uttalelsene mener at det bør være én felles forvaltningsmyndighet, jf. vår anbefaling i høringsforslaget.

Nasjonalparken skal forvaltes i henhold til gjeldene praksis for nasjonalparker og større verneområder ved at det opprettes et nasjonalparkstyre og ansettes en forvalter for nasjonalparken. Nasjonalparkstyret oppnevnes av Miljødirektoratet etter innstilling fra de berørte kommunene og fylkestinget i Viken. Kommunene og Fylkeskommunens fylkesting/fylkesråd skal være representert i styret med ett medlem hver. Verneområdestyret består normalt av representanter fra kommunene som har areal i verneområdene. Dersom det vedtas en nasjonalpark med tilstøtende verneområde, vil nasjonalparkstyret normalt få tilbud om å forvalte disse i tillegg til nasjonalparken. Forvaltningsmyndigheten for friluftslivsområder vernet etter markaloven § 11 fastsettes av Klima- og miljødepartementet. Med unntak av ett område, forvaltes de eksisterende friluftslivsområdene i dag av Oslo kommune.

Flere av organisasjonene understreker videre viktigheten av at forvaltningsorganet må ha kapasitet til å saksbehandle forespørsler og søknader m.m. på en rask og effektiv måte samt at forvaltningsmyndigheten må ha mulighet til å ta beslutninger og utøve skjønn etter veiledning fra forvaltningsplan. Statsforvalteren forventer at man enkelt og raskt vil få svar på ulike spørsmål eller søknader som rettes til forvaltningsmyndigheten.

Rådgivende utvalg

Det følger av nasjonalparkforskriften § 15 at det kan opprettes et rådgivende utvalg for forvaltningen av nasjonalparken. Statsforvalteren mener at et slikt rådgivende utvalg vil være viktig for en god forvaltning av et område som Østmarka, med såpass mange ulike bruker- og interessegrupper. Statsforvalteren tar innspillene om representanter til et slikt utvalg til orientering, men viser til at slike avklaringer vil komme på et eventuelt senere tidspunkt.

Forvaltningsplan og besøksstrategi

Mange av høringspartene, både kommuner og organisasjoner, skriver at forvaltningsplan og besøksstrategi må raskt på plass og at det må være tilstrekkelig midler til besøksforvaltning. En

felles forvaltningsplan for nasjonalparken og friluftslivsområdet anses som et godt grep for samordnet forvaltning.

Det er det fremtidige verneområdestyret som utarbeider og vedtar endelig forvaltningsplan, med en besøksstrategi og en skjøtsels- og restaureringsstrategi. Et utkast til forvaltningsplan for nasjonalparken skal foreligge ved vernetidspunktet. I etterkant av vernet vil verneområdestyret utarbeide et endelig utkast til forvaltningsplan. Dette skal gjøres i nær dialog med de ulike interessene, kommunene og kulturminnemyndighetene i området. Forvaltningsplanen skal da også sendes på bred høring, der alle interesserte gis anledning til å komme med sine synspunkter. Planen skal godkjennes av Miljødirektoratet.

Besøksstrategien skal være en konkret og målrettet plan for hvordan å gjennomføre besøksforvaltning i nasjonalparken. Besøksforvaltning handler om å finne balansen mellom det å ta vare på naturverdier og bruken av verneområdene. Samarbeid med aktuelle aktører og myndigheter vil være viktig i arbeidet med besøksstrategien. Det vises til utkast til forvaltningsplan for nærmere informasjon.

Se også kapittel om tilrettelegging for mer om besøksforvaltning, innfallsporter, tilrettelegging for økt bruk, kanalisering, m.v.

Nasjonalparksenter

Noen peker på ønsket plassering av eventuelt nasjonalparksenter. Etablering av nasjonalparksenter eller naturinformasjonssenter har ikke vært en del av Statsforvalterens oppdrag om vurdering av vern i Østmarka.

Miljødirektoratets tilråding

Statsforvalteren tilrår en felles forvaltningsmyndighet, i tråd med flere av høringsinnspillene. Og tilrår at denne felles myndigheten er et nasjonalparkstyre bestående av folkevalgte i de berørte kommuner og fylkeskommuner, i samsvar med dagens praksis for forvaltning av større verneområder og nasjonalparker.

Miljødirektoratet mener at de to områdene må sees i sammenheng, spesielt med tanke på besøksforvaltning, da innfallsportene til nasjonalparken i praksis ligger i friluftsområdet. Dersom det skal være en felles forvaltningsmyndighet må det vurderes om dette krever en endring i markaloven, som i dag ikke åpner for delegering av myndighet til et nasjonalparkstyre. Nasjonalparkstyre opprettes med hjemmel i naturmangfoldloven, som har en særskilt bestemmelse om at det kan bestemmes at *"et særskilt oppnevnt organ er forvaltningsmyndighet for et område vernet med hjemmel i kapittel V"*.

Et alternativ kan være å opprette separate forvaltningsmyndigheter for de to verneområdene, men med en forvalterstilling for hvert område, og med et tett samarbeid mellom de to verneområdene. Selv om de ligger i tilknytning til hverandre, og må sees i sammenheng, tilhører de ulike lovverk og har ulike verneformål. Slik sett kan det være ryddig å ha separate myndigheter.

Vi tilrår at det etableres to forvalterstillinger til sammen for de to verneområdene, og at det etableres en ny SNO stilling i forbindelse med nasjonalparken. Det kan forventes et relativt stort omfang av henvendelser som en forvalter må håndtere, og vi mener det blir viktig at forvaltningen er tilgjengelig for brukerne i området. Rask saksbehandling og tilgjengelighet er et viktig tema for mange av høringspartene. Det vil tilsvarende være et stort behov for tilrettelegging og vedlikehold av stier og informasjonsmateriell, samt skjøtselsoppgaver som vil kreve SNO ressurser.

Hvorvidt det skal utarbeides en felles forvaltningsplan og besøksstrategi for området, blir opp til fremtidig forvaltning å avgjøre. Men det kan være hensiktsmessig å opprette separate planer, som ser hen til hverandre, ettersom det vil være behov for ulike retningslinjer og dispensasjonspraksis i nasjonalpark og friluftslivsområde.

Nordre Follo kommune etterlyser en tydelig rolle- og myndighetsdelegering for verneområdet, inkludert en avklaring av hvilke forvaltning- og driftsoppgaver kommunen fremdeles skal ha og hvilke oppgaver som bortfaller. Statsforvalter bemerker at kommunenes ansvar både som grunneier, eier av tekniske installasjoner, myndighetsutøver og oppgavene innenfor friluftsliv, besøkshåndtering ved innfartsportene og folkehelse med videre ikke endres som et følge av et vern. Samtidig vil verneområdeforvaltningen også legge premisser for områdene.

Miljødirektoratet ser behov for en oppklaring av ansvarsfordelingen ved etablering av en nasjonalpark. Ved etablering vil ansvaret for forvaltning av verneområdet overføres til verneområdeforvaltningen:

- Forvaltning av nasjonalparken blir nasjonalparkstyret sitt ansvar, og det skal lages en forvaltningsplan for verneområdet. Det er naturlig at denne sees i sammenheng med forvaltningen av Østmarka friluftslivsområde.
- Skjøtsel i nasjonalparken, inkludert tilrettelegging av stier, blir verneområdeforvaltningen sitt ansvar. Styret kan delegere skjøtselsoppgaver til grunneier, som i dette tilfellet er Oslo og Nordre Follo kommuner eller andre. Dette må skje etter nærmere avtale mellom partene, se også [kapittel 11.8.4](#) om skjøtsel og restaurering.
- Besøksforvaltning i nasjonalparken blir verneområdeforvaltningen sitt ansvar. Det skal lages en besøksstrategi, som er en helhetlig plan for besøksforvaltning i nasjonalparken. Det er naturlig at denne sees i sammenheng med besøksforvaltningen i Østmarka friluftslivsområde.
- Ansvaret for vedlikehold av eksisterende infrastruktur i nasjonalparken, f.eks. bygninger, veier, tekniske installasjoner, o.l. ligger fremdeles hos eier av disse, og flyttes ikke over til verneområdeforvaltningen. Verneområdeforvaltningen er ansvarlig for å behandle søknader for tiltak i tilknytning til eksisterende infrastruktur i tilfeller der dette er søknadspliktig.

Flere høringsparter ønsker at det etableres et besøkssenter i tilknytning til nasjonalparken, noe Statsforvalteren stiller seg positiv til. Miljødirektoratet mener et nasjonalparksenter vil ha stort potensial for formidling av vernet, og stiller seg bak Statsforvalterens anbefaling.

11.17 Erstatning

Etter naturmangfoldloven § 50 har grunneiere og rettighetshavere i eiendom som helt eller delvis blir vernet som nasjonalpark, rett til erstatning fra staten for økonomisk tap når vernet medfører en vanskeliggjøring av igangværende bruk. For bruk som trenger tillatelse fra offentlig myndighet, gjelder retten til erstatning bare hvis tillatelse er gitt før det er foretatt kunngjøring om vern etter naturmangfoldloven § 42.

Markaloven § 11 har en tilsvarende erstatningsbestemmelse for områder som vernes som friluftslivsområder etter markaloven.

All erstatning for vern av areal som nasjonalpark og friluftslivsområde skal belastes 1420.32. Det følger av naturmangfoldloven § 51 at grunneiere og rettighetshavere må fremme krav om erstatning innen fire måneder fra vernevedtaket. Denne bestemmelsen gjelder tilsvarende for områder som vernes etter markaloven § 11. Krav om erstatning fremmes for Statsforvalteren i Oslo og Viken.

12 Vedlegg

1. Forskrift for Østmarka nasjonalpark
2. Forskrift for Østmarka friluftslivsområde
3. Vernekart
4. Kjøretraseer for Statnett
5. Terrengsykkelritt
6. Statsforvalters tilrådning
7. Statsforvalters tilrådning. Forskrifter for Østmarka nasjonalpark
8. Statsforvalters tilrådning. Forskrifter for Østmarka friluftslivsområde
9. Høringsuttalelser
10. Statsforvalters tilrådning_grenseendringer etter høring